

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
CUMHURİYET TARİHİ ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI**

**I.CİHAN HARBİ'NDE OSMANLI DEVLETİ
ÜZERİNDE YAHUDİ ETKİSİ**

Merve ELMAS

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Prof.Dr. Caner ARABACI**

Konya-2020

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ ANABİLİM DALI

I.CİHAN HARBİ'NDE OSMANLI DEVLETİ
ÜZERİNDE YAHUDİ ETKİSİ

Merve ELMAS

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Caner ARABACI

Konya-2020

TEŞEKKÜR

Tez konusu seçiminde ve çalışmalarım esnasında değerli fikirlerini ve yardımlarını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Caner Arabacı'ya başta olmak üzere, yoğunluğum süresince bana katlandığı ve teknik bilgisiyle, birçok belgeye ulaşmamda yardımcı oluğu için eşim Mehmet'e ve hayatım boyunca yanımda olan babam, annem ve kardeşlerime sonsuz teşekkür ederim. Tezin okuma aşamasında dil bilgisi hususunda yardımlarını esirgemeyen Necmettin Erbakan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dr. Öğr. Üyesi İncinur Atik Gürbüz'e, ayrıca bana her zaman motivasyon desteği sağlamış olan Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç Dr. Müşerref Yardım hocama, Almanya ve İsviçre'nin çeşitli kütüphanelerinde bulunan belgelere ulaşmamı kolaylaştırmış olan eski sınıf hocam Carola Schaad, arkadaşım Richard Kellenberger ve bana destek veren bütün arkadaşlarıma teşekkürlerimi borç bilirim.

Konya, Ocak 2020

Merve ELMAS

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Merve ELMAS
	Numarası	168105011013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Cumhuriyet Tarihi
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Caner ARABACI
	Tezin Adı	I.Cihan Harbi'nde Osmanlı Devleti Üzerinde Yahudi Etkisi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusu İçerisinde Görev Yapmış Yahudiler” başlıklı bu çalışma .../.../.... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1			
2			
3			

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Merve ELMAS		
	Numarası	168205011013		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/ Cumhuriyet Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	I.Cihan Harbi'nde Osmanlı Devleti Üzerinde Yahudi Etkisi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı

İmzası

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Merve Elmas		
	Numarası	168105011013		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Cumhuriyet Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Caner ARABACI		
Tezin Adı	I.Cihan Harbi'nde Osmanlı Devleti Üzerinde Yahudi Etkisi			

“Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusu İçerisinde Yer Almış Yahudiler” konulu tezde Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na sürüklendiği yıllarda etkili Yahudi isimlerini araştırmak hedeflenmiştir. Özellikle savaş esnasında komutanlık yapmış olanlar, Siyonizm’e hizmet etmiş olanlar ve savaşa giriş sürecinde söz sahibi olanlar tartışılmıştır. Birinci Dünya Savaşı esnasında Osmanlı Ordusu’nda görev yapmış Yahudi komutanları kimdir? İsimlerini vermekle birlikte amaçları nedir? Siyonizm’e hizmet etmiş olanlar kimdir? Türk askerlerine yönelik “yönlendirme propagandaları” olmuş mudur? Bunlar nelerdir? Türk askerlerinin arasında Yahudilerden etkilenen var mıdır? Yahudiler bu savaşa ne şekilde ve neden dâhil edilmiştir? gibi sorulara cevap aranan bu çalışmada oldukça ilginç sonuçlara varılmıştır. Araştırma esnasında Siyon Katır Birliği ve Nili Casusluk Örgütü gibi gizli oluşumlara da değinilmiştir. Oldukça karışık olan bu süreci derinlemesine incelemek için farklı kaynaklar taranmıştır. Tez konusuyla ilgili bilgi içeren Batı kaynaklı eserler taranarak birinci el kaynaklar tercih edilmiştir. Telif eserler yanı sıra çeşitli üniversitelerin elektronik kütüphanelerinden hatıratlara ulaşılmıştır. Aynı zamanda T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, İngiliz Dışişleri Arşivi, Alman Ulusal Arşivi, Zürih Üniversitesi Arşivi, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi ATASE ve gazete yazıları’ndan yararlanılmıştır. Kaynaklardan anlaşılacağı temel manâda tarihi betimleme, arşiv tarama ve okuma yöntemleriyle çalışılmıştır.

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Merve Elmas		
	Student Number	168105011013		
	Department	History/ History of the Turkish Republic		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Caner ARABACI		
Title of the Thesis/Dissertation	The Effects of Jews on the Ottoman Army During World War I.			

The aim of this thesis is it to examine the effects of Jews during the process of the Ottoman Empire entering World War I. Especially those who commanded during the war, served for Zionism and had a word to say in the process of entering the war, were discussed. Who were the Jewish Commanders in the Ottoman Army during World War I? What was their plan? Who served for Zionism consciously? Did they govern the other soldiers and commanders? Did they have an effect on the other soldiers? In which way and why were Jewish commanders included into this war? Questions like these, led us to pretty interesting facts and results. For example the Zion Mule Corp and the Nili Spy Organization were two examples for it. To understand World War I, means to understand today's political world. So, that's why it is important to know the economical power of Jewish people in the background. Not only as economical power, but also as active planners we can see Jewish people around. Short before entering the war, we see them work in jobs such as consultants of important leaders, international bankers, business men and landowners. However it is important to separate loyal ones who fought for their country without any international plans. By doing our research, we tried to use some different sources. In fact we scanned Western sources and choosed first hands. Real books, e-books, the Turkish Presidency Archive, English Foreign Office Archive, Germany's National Archive, Zürich University Archive, Turkish Military Archive and Newspaper writings were our source preferences. Eventhough a deep research was done we are obligated to say that this subject is a too long one and needs further investigations.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	I
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	II
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	III
ÖZET.....	IV
KISALTMALAR.....	XI
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM - 1492-1908 DÖNEM YAHUDİLER.....	3
1.1. 1492'den İtibaern Yahudiler	3
1.2. 1789 Yılı Sonrası'nda Dünya Siyasi Sistemi ve Yahudiler Üzerinde Etkisi.....	4
1.3. II. Meşrutiyet ve Sonrasında Osmanlı Toprakları'nda Yaşanılanlar	11
1.3.1. Savaş Öncesi Osmanlı Devleti'nde Bazı Olaylar	24
1.3.2. Yahudilerin Osmanlı Devleti İçerisinde Aktif Bir Para Ağı Oluşturmaya Başlamaları	24
1.3.3. Yahudilerin Askeriye ve Siyaset İçerisinde Aktif Bir Yer Bulma Çalışmaları.....	26
1.4. Birinci Dünya Savaşına Giden Süreçte Osmanlı Toprakları Üzerinde Etkili Bazı İsimler.....	35
1.4.1. David Ben Gurion veya David Grün	35
1.4.2. Yitzhak Ben Zvi.....	37
1.4.3. Herbert Aubrey	39
1.4.4. Dr. Victor Jacobson.....	40
1.4.5. Richard Lichtheim.....	41
1.4.6. Nissim Russo	43
1.4.7. Emmanuel Carasso.....	44
1.4.8. Nissim Mazliyah.....	45
1.4.9. Haim Nahum.....	48
1.4.10. Elias Cohen	49
1.4.11. Avram Galante	50
1.4.12. Hayim Vitali.....	51
1.4.13. Mishon Ventura.....	52
İKİNCİ BÖLÜM - BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN HAZIRLANMASINDA BİR GRUBUN ROLÜ	52
2.1. Birinci Dünya Savaşı'nın Hazırlanmasında Bir Grubun Rolü	52
2.2. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Dâhil Olması.....	54
2.3. Kafkasya Cephesi	58
2.3.1. Kafkas Cephesinde Etkili Bazı Yahudi İsimler	60
2.3.1.1. Freiherr Baron von Oppenheim.....	60

2.3.1.2.	Franz Conrad von Hötendorf.....	62
2.3.1.3.	Theobald von Bethmann Hollweg.....	63
2.3.1.4.	Arthur Zimmermann.....	64
2.3.1.5.	Oskar Ritter von Niedermayer.....	65
2.3.1.6.	Ulrich von Brockendorf-Rantzau.....	66
2.3.1.7.	Werner Otto von Hentig.....	67
2.3.1.8.	August Thyssen.....	67
2.3.1.9.	Dr. Max Zimmer.....	68
2.3.1.10.	3Hellmuth Lucius von Stuedten.....	69
2.3.1.11.	Ernst Jackh.....	69
2.3.1.12.	Hans Freiherr von Wangenheim.....	70
2.4	Sina /Mısır Cephesi.....	71
2.4.1	Mısır (Sina) Cephesi'ne Etki Eden Yahudiler.....	75
2.4.1.1	Curt Prüfer.....	75
2.4.1.2	Major Freiherr Othmar von Stotzingen.....	76
2.4.1.3	Friedrich Salomon Hall.....	77
2.4.1.4	Albert Ballin.....	78
2.4.1.5	Otto Warburg.....	80
2.4.1.6	Carl Raswan.....	81
2.4.1.7	Diğer Yahudiler.....	82
2.5	Filistin-Suriye Cephesi.....	82
2.5.1	Nili Casusluk Örgütü ve Üyeleri.....	86
2.5.1.1	Alexander Aaronsohn.....	87
2.5.1.2	Aaron Aaronsohn.....	88
2.5.1.3	Sarah Aaronsohn.....	89
2.5.1.4	Avshalom Feinberg.....	90
2.5.1.5	Levi Yitzchak Schneerson.....	90
2.5.1.6	Diğer Üyeler.....	91
2.6	Filistin Suriye Cephesinde Karşımıza Çıkan Diğer Yahudiler.....	95
2.6.1	Michael Sursock.....	96
2.6.2	Albert Abraham Antebi.....	96
2.6.3	Arthur Ruppın.....	98
2.6.4	Filistin-Suriye Cephesi'nde Etkili Diğer İsimler.....	99
2.7	Çanakkale Cephesi.....	102
2.7.1	Moshe Sharett.....	103
2.7.2	Vladimir Jabotinsky ve Sion Katır Birliği.....	104

2.7.3	Çanakkale Cephesinde Etkili Olan Yahudi İsimler	107
2.7.3.1	Joseph Vladimirovich.....	107
2.7.3.2	Ellie Hildesheim.....	108
2.7.3.3	İsrael Zangwil	108
2.7.3.4	Diğer Yahudiler	109
2.8	Hicaz-Yemen Cephesi	110
2.9	Irak-İran Cephesi	112
2.9.1	Irak-İran Cephesi'nde Etkili Olan Yahudiler	114
2.9.1.1	Wilhelm Leopold Colmar von der Goltz	114
2.9.1.2	Otto von Lossow	115
2.10	Galiçya Cephesi	116
2.10.1	Galiçya Cephesi'nde Etkili Olan Yahudi İsimler	117
2.10.1.1	Joseph Conrad Freiherr von Hötendorf.....	117
2.10.1.2	Anton Friedrich Ludwig August von Mackensen	118
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - ALMAN ASKERİ MİSYONU.....		119
3.1.	Alman Askeri Misyonu'nun Oluşması ve Amacı.....	119
3.2.	Alman Askeri Misyon Heyeti İçerisinde Görev Alan Yahudiler.....	123
3.2.1.	Otto Viktor Karl Liman von Sanders.....	123
3.2.3.	Friedrich siegmund Georg Freiherr Kress von Kressenstein.....	126
3.2.4.	Hans von Seeckt.....	127
3.2.5.	Otto Welsch.....	128
3.2.6.	Erich von Falkenhayn	129
3.2.7.	Diğer Yahudiler	130
SONUÇ.....		132
KAYNAKÇA		134
EKLER.....		146

KISALTMALAR

bkz.	: bakınız
ed.	: Editör
haz.	: hazırlayan
yy.	: Yüzyıl
MMZC	: Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi
HR. SYS.	: Hâriciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası Belgeleri
BOA.	: T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Y.EE.	: Yıldız Esas Evrakı
A.MKT.	: Sadaret-i Mektubi Kalemî Belgeleri
HR. TO.	: Hariciye Nezareti Tercüman Odası
SYS.	: Siyasi Kısmi Belgeler
SFR.	: Sefaret Belgeleri
BDH.	: Birinci Dünya Harbi
BA/MA	: Bundes Archiv / Militaer Archiv
PA/AA	: Politisches Archiv des Auswaertigen Amtes
FO	: Foreign Office

GİRİŞ

Dünyanın bugünkü şeklini almasında şüphesiz Birinci Dünya Savaşı'nın etkisi ve önemi büyüktür. Bu savaşın bir cephesinde II. Wilhelm olarak bilinen Friedrich Wilhem Victor von Preussen ve müttefikleri, diğer tarafında ise II. Wilhelm'in anneannesi Kraliçe Victoria ve müttefikleri savaşın baş aktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda, aile bağları açısından ayrıca bir araştırma konusu teşkil eden Birinci Dünya Savaşı, oldukça karmaşık bir süreci yansıtmaktadır. Bu tez her ne kadar bu bağlarla alakalı olmasa da söz konusu bilgi göz önünde bulundurularak süreç şüpheli bir bakış açısıyla incelenecektir. İki cephenin ortak yanları sadece bununla sınırlı kalmamıştır. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Almanya ve İngilterede'de yüksek mertebelere ulaşmış Yahudi kökenli insan sayısı çok fazladır. Bunlar arasında Rotschild gibi isimler araştırmalarda ön plana çıkmıştır. Gerek belgeli gerekse belgesiz, onlar ile alakalı yüzlerce kitap, makale veya tez yazılmış ve yayınlanmıştır. Yayınlardan bazıları, Rotschild ailesinin Birinci Dünya Savaşı esnasında her iki cepheye de yaptığı maddi yardımları gösterir niteliktedir. Aslında küçük bir detay olarak karşımıza çıkan bu yardımlar, Birinci Dünya Harbi'nin masum bir "*Ulusal Devletler*" süreci olmadığını bizlere göstermiştir. Her iki cephede rütbeli Yahudi komutanlar, Siyonizm'e hayran devlet adamları veya inanışlarında başka devletlere askerlik yapmak katiyen yasak olmasına rağmen cephelerde savaşan binlerce Yahudi asker mevcuttur. Bunların hepsini aynı kümeye koymak yanlış olacaktır fakat mevzu bahis olan aktifliği incelemekte fayda vardır. Bu çalışmanın amacı, söz konusu aktivitelere, bağlantılara, hedeflere veya çalışmalara ışık tutmaktır. Kozmopolit bir yapıya sahip olan Osmanlı Ordusu içerisinde sadece Yahudileri tercih ederek, konu ele alınabilecek sınırlara indirgenmiştir. Daha sonra konuya ilişkin araştırmalara geçilmiştir. Bunun için savaş sonunda -şüphesiz- en zararlı çıkan devlet olan Osmanlı Devleti'nden başlanmıştır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin böylesi bir sonuç ile karşı karşıya kalmasının sadece bir tesadüf olmadığı aşikardır. II. Meşrutiyet'te etkili olan Yahudi isimler, Osmanlı Ordusunu ıslah edecek Alman komutanların Yahudi kökenli olması, Osmanlı askerlerinin cephelerde müttefikleri Almanlar tarafından gördükleri nahoş muamele, Siyonist Nili örgütü tarafından İngilizler lehine yapılan casusluk faaliyetleri, Filistin-Suriye cephesinin çöküşü arkasında yatan olaylar ve nitekim Osmanlı Devleti'nin daha fazla ayakta kalamayarak yıkılmış olması tez kapsamında ele alınmıştır. Tez hazırlanırken, İngiliz, Alman, İsviçre, Fransız ve Osmanlı gazeteleri taranarak, söz konusu durumlar farklı açılardan incelenmiştir. Bunun yanı sıra imkânlar çerçevesinde Genelkurmay Arşivi (ATASE), T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Devlet Arşivleri, İngiliz Dışişleri Arşivi ve konuya ilişkin internet arşivciliği yapan çeşitli kaynaklardan faydalanılmıştır. Aynı zamanda Almanca, İngilizce, Fransızca ve Türkçe hatıratlar da tez yazım sürecinde önemli destek unsurlarını oluşturmuştur. Son olarak Birinci Dünya Savaşı ile alakalı yazılmış çeşitli kitaplar karşılaştırılarak incelenmiştir.

Günümüzde popüler hale gelen bu tarz konular, ne yazık ki insanların kendi ideolojilerini yansıttığı bir araç haline getirilmiştir. Diğer tarafta, Dünyanın birçok yerinde resmi tarihlerin yönlendirmeleri, araştırmacıları böyle bir tavra itmektedir. Bizim bu konuyu tercih etmemizin bir diğer sebebi

ise farklı gelişmeleri karşılaştırırken, birincil belgeleri eşliğinde doğruya yaklaşmak isteği olmuştur. Resmi tarihe göre Birinci Dünya Savaşı'nın nedenleri, aşırı milliyetçiliğin oluşumu, ulusal devlet sürecinin patlak vermesi ve büyümeye çalışan devletlerin sömürgelerini genişletme çabalarıdır. Bu amaçlar yanlış olmamakla beraber bir nebze masumlaştırılmıştır. Avrupa kökenli Birinci Dünya Savaşı'nın, Orta Doğu büyüğü olan Osmanlı Devleti'ni tamamen yok etmesindeki sebebin sadece milliyetçilik, ulusal devlet süreci veya sömürge ile alakalı olmayacağını tahmin etmek zor olmayacaktır. Ayrıca Osmanlı Ordusu içerisinde yürütülen casusluk faaliyetleri ve özellikle Sina ve Filisin-Suriye Cepheleri'nde meydana gelen olaylar da bunu ispatlar niteliktedir. Bu da konuyu seçmemizin nedenlerinden birisidir ve böylece cephe arkasında meydana gelen olayları savaşan tarafların kendi dillerinden okuyarak değerlendirmek mümkün olmuştur.

Yahudiler konusuna girmek her ne kadar zor olsa da Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana gösterdikleri büyüme ve gelişme dikkate şayandır. O günden bugüne Yahudi dünyasında meydana gelen olayların sadece bir tesadüf olmadığı açıktır. Talmud'un Baba Bathra bölümüne bakılacak olursa: *Yahudi olmayanın malı, kim evvel alırsa onun olur*. Gerek bu maddeyi gerekse Siyonistlerin faaliyetleri incelenirse, bugünkü dünya düzeni ve bu düzenin ilk resmi adımı olan Birinci Dünya Savaşı'nın masumlaştırıldığı fark edilecektir. Talmud'un bizlere verdiği kanıtlar sadece bununla da sınırlı değildir. Hoşem Hamişpat, Yoreh Deah ve Sultan Arah bölümlerinde: Garyri Yahudileri öldürerek Yehova'ya sunmak, Yahudilik adına işlenen günahları gizlemek ve Yahudi olmayanları birer hayvan olarak nitelemek büyük sevaplar arasındadır. Bu millet için farz niteliğinde olan belirtilmiş ayetler de insanı düşündürür özelliğindedir. Böyle bir konuyu tercih etmemizdeki bir diğer ve sonuncu amaç ise, XIX. yüzyılın sonlarında aktif bir hareket olarak meydana çıkan seküler Siyonizm faaliyetlerinin ve hedeflerinin, Birinci Dünya Savaşı'nda ne kadar etkili olduğunu ortaya koymak olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM - 1492-1908 DÖNEM YAHUDİLER

1.1. 1492'den İtibaren Yahudiler

Tarih boyunca Yahudi halkının, dünyanın dört bir yanından sürüldüğü gerçeğini bugüne dek kimse inkâr etmemiştir. İlginçtir ki, birileri onları sürerken, her zaman bir diğer devlet onlara kucak açmıştır. Bununla birlikte, yaşadıkları her devlet içerisinde ekonomik anlamda etkili insanlar oldukları da tartışılmaz bir hakikattir. Yahudiler, yıllar boyunca gittikleri ülkelerde, konuşulan dillere göre şekil almış ve isimlendirilmiştir. Osmanlının son dönemine dek, dünyanın her bir yerinde dağılmış vaziyette bulunan bu halk, bulunduğu bölgenin rengine bürünmeyi böylece ihmal etmemiştir. İster sadakat isterse de geleceğe yönelik bir hedef uğruna sabretmek olarak adlandırılın, Yahudiler her bölgede çok çalışmışlardır. Onlar ayrıca her zaman dikkatli yaşamıştır. Kendilerinden olmayanı kendi aralarına kabul etmemişlerdir. Bu özelliklerini ise Tanrı'nın onlara verdiği bir lütuf olarak görmüşlerdir. Örneğin Talmud'da geçen Hoşem Hmişpat, Yoreh Deah ve Sultan Arah bölümlerinde, Yahudi olmayanların kanını akıtmanın helal olduğu yazılmıştır. Yine bu bölümlerde sadece Yahudi olanlara insan gözü ile bakılmış ve dünyanın bütün serveti Yahudilere tahsis edilmiştir.¹ Belki de bu ideal ile Yahudiler sürüldükleri yerlere, her zaman daha güçlü bir millet olarak geri dönmüşlerdir. Bunu hem İspanya hem İngiltere hem de Filistin olayı bize ispatlamıştır.

Yahudi Milleti'nin Osmanlı topraklarına girişi Sultan II. Bayezid dönemine rastlamaktadır. 1492 yılında İspanya'dan sürülen Yahudiler, Sultan II. Bayezid'in izniyle Selanik'e yerleşmiştir. Sultan II. Bayezid tarafından Osmanlı topraklarına kabul edilen bu insanlar, ayrıcalıklı yaşam tarzlarını sürdürmek üzere adeta Selanik'i özel bir yerleşke haline getirmişlerdir. Onlar, yüz yıllarca burada huzur içerisinde yaşamıştır. Zanaatlarını, ticaretlerini ve yaşam tarzlarını burada rahatlıkla geliştirme imkânı bulmuşlardır. Yahudilerin başka bir devlet için tarihleri boyunca askerlik yaptıkları görülmemiştir. Onlar kendi halklarını üstün olarak nitelediklerinden dolayı, böylesi bir vazifeyi, yapılabilecek en büyük hakaretlerden saymışlardır. Ancak bu durum II. Meşrutiyet süreci ve sonrasında tamamen değişmiştir. Osmanlı Yahudileri olsun, sonradan göç etmiş Yahudiler olsun askerliğe büyük ilgi duyarak Osmanlı Ordusuna kaydını yaptırmışlardır. Bu sebepten

¹ Yahudilerin kanunlarının yazılı olduğu Talmud'un çeşitli şekillerine rastlamak mümkündür. Bugün okunan Talmud genel anlamda IV. Yüzyılda sözel olarak aktarılan ve sonrasında Rabbiler tarafından kitaplaştırılmış Talmuda de Eretz Yisrail ile III. ile VI. Yüzyıllar arasında yazılmış Babil Talmudun'un birleştirilmesinden oluşmaktadır. Fakat Yahudiler için, yazılmış olduğu Mezopotamya Topraklarının önemi nedeniyle Babil Talmud'u ayrı bir öneme sahiptir. Bugün okuması mümkün olan Talmud'lar arasında 1520-1523 yılları arasında Daniel Bomberg tarafından yazılmış olan Bomberg Talmudu bulunmaktadır. Ayrıca Frobenius Talmudu 1644-1648 yılları arasında İmmanuel Benveniste tarafından yazılmış Benveniste Talmudu da mevcuttur. Bunların yanında 1817'de piyasaya sürülmüş Slavita Talmudu ve onun düzeltilmiş hali 1835'te Vilna Talmudu'nu da bulmak mümkündür. Bugün okunan Talmud 1897-1909 yılları arasında Lazarus Goldschmidt tarafından Babil Talmudu transkripsiyonu olarak önce Almanca'ya, daha sonra başka dillere çevrilmiş olan dokuz ciltlik Talmud'tur.

bugün bir görüşe göre Osmanlı Devleti'nin çöküşü, Yahudilerin eliyle gerçekleştirilmiştir. Bir diğer görüş ise bunu komplo olarak isimlendirmiştir. Bu tartışmalar, tamamen ideolojik temeller üzerine kurulmuştur. Görülen gerçek ise Sultan Bayezid tarafından kucaklanan Yahudilerin, ne yazık ki Osmanlı'nın zor zamanında aynı performansı göstermemiş olmalarıdır. Oysa ki Siyonist emeller uğruna gerçekleştirilen faaliyetlerde, hatırı sayılır zenginler göze çarpmaktadır. Şüphesiz Osmanlı Devleti'nin sonunu hazırlayan birçok faktör vardır. Fakat Osmanlı son döneminde ortaya çıkan çeşitli fitne kaynaklarının, burada yaşayan birçok Yahudi tarafından desteklendiği bugün elde edilen belgelerden açıkça okunabilmektedir. Bunun en çetin örneklerinden birisi ise Selanik'te büyüyen İttihat ve Terakki'nin hem Yahudi hem Mason hem de Siyonist büyükleri tarafından bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde desteklenmiş olmasıdır.

1.2. 1789 Yılı Sonrası'nda Dünya Siyasi Sistemi ve Yahudiler Üzerinde Etkisi

Dünya tarihinin her döneminde zaman zaman ihtilaller ve isyanlar yaşanmıştır. Fakat bu ihtilallerden 1789 yılında Fransa'da patlak veren ihtilal Avrupa'da halkın uyanışına sebep olmuştur. Diğer Avrupa ülkeleri her ne kadar buna engel olmaya çalışsalar da başarılı olamamışlardır. Halkın bu hareketliliği binyedi yüz yıldır devlet hayaliyle yaşayan Yahudilere yeni bir umut kaynağı olmuştur. Oluşan bu yeni fikirleri, Birinci Dünya Savaşının habercisi ve bugünkü politik yapının başlangıç noktası olarak görmek mümkündür. Avrupa'da bu yıla kadar hâkim olan monarşiye karşı gerçekleştirilmiş olan ayaklanma kral ve kraliçeyi ölüme götürmüştür. Fransa halkı kendini siyasete dâhil ederek bir bildirge yayınlamıştır. İlk defa Avrupa'da eşitlik, adalet, özgürlük gibi kavramlar tartışmaya açılmıştır. Dönemin Fransa Kralı 16. Louis uzun zamandır sessiz kalan Meclisi göreve çağırarak vergileri artırmalarını istemiştir. Fakat meclisin amacı reform yapmak ve yukarıda sayılan kelimeleri realiteye dönüştürmek olduğundan dolayı büyük bir kargaşa patlak vermiştir. Neticede burjuvalar, köylüler, zanaatkârlar ve işçiler toplanarak kralın ve kilisenin yetkilerini ellerinden alarak onları idama götürmüştür. Fransa topraklarında alev alan bu yangın daha sonra engel olunmaya çalışılsa dahi bütün Avrupa'ya yayılmıştır. Çeşitli fikirler halk arasında yayılmaya başlamıştır. Bu süreç içerisinde ulusculuk fikri de yayılanlar arasında yerini almıştır. Milliyetçilik anlayışı gelişmiş, multikültürel devletler bölünmüş ve parçalanmıştır. Bu süreç Yahudi milletinin işni kolaylaştırmıştır. Zenginleşmiş olan Yahudiler, zayıflayan devletlere borçlar vererek onları kendilerine bağımlı hale getirmiştir. Onlar İngiliz, Fransız veya Osmanlı vatandaşı olsalar dahi, kendi kimliklerini asla unutmamıştır. Sonuçlardan anlaşılacağı üzere attıkları her adım onları hayali devletlerine yaklaştırmıştır. Avrupa halkları arasında zorluk çeken Yahudiler, milliyetçilik, ulusalcılık, özgürlük, adalet gibi yeni kavramlara oldukça ihtiyaç duymuşlardır. Bu yüzden, böylesi kavramların Avrupa halkı arasında yayılması hususundaki etkileri ayrıca araştırılacak bir konudur.²

² Fransız Devrimi, ardında yatan sebepler ve sonuçları için bkz: Albert Soboul; *Die Grosse Französische Revolution*", 2. Baskı, Büchergilde Gutenberg Yayınevi, Frankfurt 1977.

Sonuç olarak ortaya çıkan düzen, bu milletin veya inanış biçiminin binyedi yüz yıldır kurduğu hayalleri gerçekleştirmek için bir fırsat olmuştur. Fakat onların diğer milletlere nazaran durumu çok farklıdır. Dünyanın en eski milletleri arasında yer alan Yahudiler, bitmeyen sürgün hayatları sonucunda dünyanın her yerine dağılmış ve inanışları gereği en yüksek mertebelere ulaşarak, ekonomik döngü içerisinde önemli konumlara gelmiştir. XI. yüzyılda Almanya, XIII. yüzyılda İngiltere ve sonrasında Fransa ve İspanya gibi yerlerden sürgün edilen bu millet, Hollanda, Avusturya ve Osmanlı Devleti gibi devletlere sığınmışlardır. Avrupa’da olduğu kadar Osmanlı Devleti içerisinde de en önemli mertebelerde görev alan Yahudiler gerek Fransız İhtilali gerekse Sanayi İnkılabı sonrasında topraklarını genişletmek isteyen devletler için önemli bir unsur haline almıştır. Sömürgelerini genişletmek isteyen devletler için ekonomik bir kaynak teşkil eden Yahudiler, en zengin toprakların hâkimi Osmanlı Devlet’ini yıkmak için de bir bağlantı ağı oluşturmuştur. Dünyada para kavramı önem kazandıkça, Yahudiler daha da güçlü bir hal almıştır. Gizli bir para imparatorluğu adım adım kurulmuştur. Siyonizm fikrinin oluşmaya başlamasıyla vaat edilen topraklara yönelme artmıştır. Böylece her üç din için de önemli toprakları teşkil eden Filistin ve çevresi XVIII-XIX. yüzyıllar arasında ciddi anlamda Yahudi göçü almıştır. Fakat sadece Filistin değil, Batı ve Orta Avrupa ile ABD de göçten etkilenen ülkeler arasındadır. Böyle bir düzen içerisinde yıllarca yıkılmaya çalışılan Osmanlı Devleti’nin bir an önce yıkılması, eskisinden daha fazla ehemmiyet taşımıştır. Paranın konuştuğu bir dünyada Avrupa devletleri paranın efendisi olan Yahudi Milleti ile dostluk kurmak zorunda kalmıştır. Bir tarafın daha iyi sömürebilmesi, diğer tarafın da devlet kurabilmesi için Osmanlı Devleti’nin yıkılması gerekmiştir. Böylece Osmanlı Devleti içerisinde iyi yerlerde bulunan Yahudiler XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren kaleyi içeriden fethetmek için mükemmel bir fırsat elde etmiştir. Plana göre Yahudiler kendi devletlerine kavuşacak, Avrupa Devletleri ise daha çok sömürebilecekti. Burada hatırlatmakta fayda vardır, İngiltere Uganda’yı Yahudilere verebileceğini öne sürmüş olsa dahi Yahudilerin hayali “Kutsal Topraklara” yani Filistin’e hâkim olmak olmuştur. Bunun için öncelikli olarak Osmanlı Devleti’nin bu toprakları vermesi gerekmiştir. Osmanlı Devleti böyle bir teklife yanaşmayınca, Avrupa ülkeleri ve dünyada ciddi anlamda önemli ekonomik güce sahip olan Yahudiler, ortak bir düşman edinmiştir: Osmanlı Devleti.

İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya’nın Yakın Doğu’ya yönelmesi sonucu Osmanlı Devleti Avrupa ülkelerinin ayak seslerini yakından işitmeye başlamıştır. Jeostratejik önemi tartışılmaz olan Osmanlı toprakları üzerinden geçen ulaşım yolları, büyümeye başlayan Almanya ve dünya lideri olmaya çalışan Kraliyet İngilteresi için büyük önem taşımıştır. Osmanlı Devleti’nin içeride yaşadığı istikrarsızlık ve batı hayranlığı, onun güçsüzleştirilmesini kolaylaştırmıştır. Kalenin içerisinden de destek görmeye başlayan dış devletler, Osmanlı’nın yıkılışının kaçınılmaz olduğunu anlayınca bu topraklara yönelik faaliyetlerini hızlandırmıştır. Özellikle 1877 yılından sonra İngiltere’nin Osmanlı’yı parçalama ve en büyük payı kendine alma siyaseti artmıştır. Burada ilginç olan nokta bu yıllar içerisinde Yahudi asıllı

Ayrıca bkz: Benz Wolfgang, *Handbuch des Antisemitismus: Ereignisse, Dekreten, Kontroversen*, Walter de Gruyter Yayınevi, Berlin 2011. s.187-203.

Benjamin Disraeli'nin birkaç kez İngiltere başbakanı seçilmiş olmasıdır. Benjamin Disraeli'nin başbakan olmasından sonra İngiltere'nin dış politikası Türkiye ve Orta Doğu konusunda netleşmiştir.³ Disraeli de İngiliz topraklarını genişletmeye yönelik politika takip etmiştir. Böylece onun için İngiltere'nin en büyük düşmanı Rusya olmuştur. Bunun nedeni ise kraliçe ve başbakanın Süveyş Kanalı'na verdikleri önemdir. Mısır Hidivi İsmail Paşa kendi hissesini satılığa çıkardığı vakit, 14 Kasım 1875'te bu olay Londra Bankeri Henry Oppenheim tarafından "The Pall Mall" gazetesinin Editörü Frederick Greenwood'a duyurulmuştur. Nitekim Benjamin Disraeli'nin çalışmaları ve Rotschild ailesinin maddi desteği sonucunda İngiliz Hükümeti ticaret anlamında müthiş bir öneme sahip olan Kanalın denetimini 25 Kasım 1875'te üzerine almıştır. Burada London Banking House of NM & Sons şirketi tarafından 4 Milyon Sterlin Benjamin Disraeli'ye Kanal için pazarlık yapabilmesi amacıyla verilmiştir.⁴ Rotschild ailesinin Osmanlı Devleti üzerindeki etkilerine daha sonra değinmekle beraber, Lionel de Rotschild ile Benjamin Disraeli'nin yakın arkadaşlığını bilmek, bu yılları analiz edebilmek adına önemlidir. Henüz başbakan olmadan 1844 yılında yayınladığı "Coningsby" (Yeni Nesil) isimli eserinde, kurulacak yeni bir dünya düzeninden bahsederken, bu dünyanın baş oyuncularını Rotschild ailesi olarak görmüştür.⁵ Eser içerisinde geçen Sidonia'nın, Lionel de Rotschild'in olduğu bugün bilinmektedir.⁶ İngiliz Başbakanı sadece bununla kalmamıştır. Lord Edward Henry Stanley'in günlüğünden alınan bilgilere göre, Carrington da Benjamin Disraeli ile yaptığı bir gezi sonucunda Disraeli'nin sözlerini günlüğüne şu şekilde not almıştır: "Filistin birçok doğal nimete sahip ve tek gerekli olan şey işçiler ve onları himaye edecek birileri. Burası Türkiye'den satın alınabilir. Maddi destek hem Rotschildlerden hem de başka Siyonistlerden gelecektir. Türkiye bu teklife hayır diyebilecek konumda değildir. Vatandaşlık hususunda biraz daha bekleyebiliriz. Siz de bilirsiniz ki bu konular Yahudiler arasında fazlasıyla konuşulmaktadır. Hayallerimizi gerçekleştirecek Yeni Mesih, ulusumuzun kahramanı olacaktır."⁷

Bütün bunların ardından Benjamin Disraeli'nin Osmanlı'yı parçalamak uğruna daha açık faaliyetlerde bulunacağı kaçınılmazdır. Disraeli fikirlerini uygulamada çok gecikmemiş ve Osmanlı Hükümetine her türlü yardım sözünü vererek, Osmanlı'yı Ruslara karşı savaşa ikna etmiştir. Fakat ne söz verildiği gibi para ne de silah yardımı gelmemiştir. Ancak 14 Nisan 1853 tarihli bir yazıya göre olaya Yahudilerin karıştığı görülmektedir.

³ Gu, J.A.W.; Weibe, M.G; *Benjamin Disraeli Letters 1815-1834*, University of Toronto Press, Toronto ve London 1982. Ayrıca bkz.: Blake, Robert, "Disraeli's Grand Tour: Benjamin Disraeli and The Holy Land, 1830-31", Weidenfeld and Nicolson Publishing, London 1982.

⁴ Christopher Hibbert; *Disraeli: A Personal History*, Harper Collins Yayınevi, Londra 2004.

⁵ Benjamin Disraeli; *Coningsby: New Generation*, Henry Colburn Yayınevi, Londra 1844.

⁶ Hikâye içerisinde antika eşya, hisse senetleri, taş ve parayla uğraşan Sidonia, Rotschild ailesine işaret etmektedir. Benjamin Disraeli'ye göre Rotschildler Yahudi dünyasının gurur kaynağını oluşturmalıydı.

⁷ Derby Edward Henry Stanley; Edited by: Vincent, John, "Disraeli, Derby and The Conservative Party: Journals and Memoirs of Edward Henry, Lord Stanley, 1849-1869", Barnes and Nobel Books, New York 1978, s. 291.

Dönemin Paris Sefiri olan Veliyüddin Rifat Paşa, gerçek bir Rotschild dostu olarak bilinmektedir. Ruslarla olası bir savaş için Rotschildler'den Osmanlı Devleti adına borç alan Rifat Paşa Maliye Nezareti'nin isteksiz tavrına rağmen bunu yapmıştır. Maliye Nezaretinden gelen olumsuz yazı şöyledir: *“Paris'teki Rotschild Bazergandan altı yük bu kadar bin kuruş taraf-ı devletlerinden alınarak burada olan Marinç Bazergan üzerine bir kıt'a poliçesi vürud edip bu akçe ile irsal olunan şışhanelerin işar buyrulan bahası beyinde dahi nekavet görünerek işbu mebaliğin neye mebni alındığı anlaşılamadığından poliçe-i mezkur Hazinei Celileden badehu mahal-i sarfi anlaşılacak üzere kabul olunduğu cihetle bunun ne için alındığı bilinmek lazım geldiğinden ve bir de böyle lede'l-iktiza gönderilen poliçelerde mahall-i sarfina dair bir işaret olmadıkça ve umur-ı askeriye ve saireye dair olan poliçelerin hangi taraftan tesviye lazım geleceği gösterilmedikçe Hazinece müşkilatı mucip olduğu ifade olduğundan işbu akçenin nereye verilmek üzere alındığını işara ve bade böyle poliçelerde dahi mahall-ı sarfını işarete ve zikr olunan şışhanelerin dahi ne taraftan sipariş olunmuş idüğünü tahrir himem-, devletleri sezavar buyrulmak babında.”*⁸ Bu olaylardan sonra Osmanlı Devleti, sarayın müsaadesi olsun veya olmasın Rotschild'lere borçlanmaya devam etmiştir. Söz konusu durum Osmanlı Devleti'nin bir bataklık içerisine çekilmesinden başka bir anlama gelmemiştir. Nitekim 17 Ağustos 1853 tarihinde James Mayer de Rotschild, Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa'ya yazdığı mektupta: *“Bundan akdem zuhur eden müşkilatdan Saltanatı Seniyye'nin Kemal-i şan ve namus ile tahlisi hususunda olan hüsn-i muvaffakiyet-i devletlerinden dolayı hak-pa-yi ali-cenabı Nezaret penahilerine tebrik-i çakeranemin arz ve ifade sine ruhsat-ı alilerini niyaz ederim. İşte zat-ı ali hıdivanelerinin şimdi bu hususda izhar buyurdıkları sebat ve metanet ve hubb-ı vatan maddeleri hem Saltanat-ı Seniyyenin ve hem de bütün Avrupa'nın muharebe-i beliyyesinden tahsiline ve zat-ı ali Nezaretpenahilerinin istihsal buyrulan şan ve şöhretin bekasına badi olmuştur. Bundan mukaddem ahval-i hazıra münasebetiyle herkes telaşa bulunduğu halde o hali buhran esnasında bankanın taahhüdatı vakasından dolayı icap eden bir hayli milyon Frangın tarafımızdan bila-tereddüt Saltanat-ı Seniyye'nin muamelatı daha ziyade kesb-i vüsat edeceğinden hak-pa-yı ali-i hıdivanelerine tarife hacet olmadığı üzere tarafı Devlet-i Aliye'den istihza maddesi tasavvur buyrulduğu takdirde evkat-ı mazide vaki olan say ve gayretimizde kusur müşahede olunmadığı misillu bundan böyle dahi Saltanat-ı Seniyye'nin tasminat-ı aliyesinin hüsn-i tesviyesi ve itibar-ı nakdiyesinin gerek İngiltere ve gerekse Fransa'da terviç ve tefevviyeti hususlarında ifa-yı hizmetde tecviz-i kusur olunmayacağı beyanı zat-ı ali hıdivanelerine derkar olan ihtiramat-ı faikamın arz ve ifadesine vesile-i hasene ittihaz olunmuştur.”*⁹ Yazıdan anlaşılacağı üzere Rotschild Ailesinin Osmanlı içerisinde maddi anlamda etkili olmaya başlaması bu tarihlere dayanmıştır. Borç alma hususunda padişahlar her ne kadar direnseler dahi Nazırlıklar ve Nezarethanelerde görev alan ve Yahudi büyükleriyle çok iyi ilişkilerde bulunan paşalar bu konuda istediklerini yerine getirmişlerdir. Bu süreçten sonra Osmanlı ve Ruslar karşı karşıya gelmiş ve Osmanlı Devleti mağlup edilmiştir. Sonuç olarak 3 Mart 1878 tarihinde Ayastefanos'la bilinen

⁸ BOA, A.MKT.UM, No:131/77, 5B 1269, 14 Nisan 1853.

⁹ BOA, HR.TO, No: 418/164, 17 Ağustos 1853.

ve Osmanlı Devleti Sırbistan, Karadağ, Romanya, Bulgaristan, Kars, Ardahan ve Batum gibi yerleri kaybettiren anlaşmayı imzalamak zorunda bırakılmıştır. Yenilginin ardından korumak amaçlı Kıbrıs'ı bir süreliğine yönetmeyi teklif eden Disraeli, Sultan Abdülhamid'in karşı koymalarına rağmen başarılı olmuş ve 4 Haziran 1878'de Kıbrıs adasını Osmanlı Devleti'nin tamamen elinden almıştır. İngiltere'nin Osmanlı topraklarını ele geçirme veya buralarda kendine bağlı devletler oluşturma hırsı gittikçe artmıştır. 1882 yılından sonra Mısır'ı da tamamen kendine bağlayan İngiltere bu tarihe kadar Boğazlar'dan dolayı baş düşmanı olan Rusya ile ilişkileri düzeltmeye başlamıştır. Nitekim 1900 yılına gelindiğinde Rusya ile anlaşmazlık teşkil etmiş olan "Boğazlar Sorunu" ortadan kalkmış, Almanya ile Asya Türkiye'si üzerinde anlaşmazlık başlamıştır. Bu dönemde Almanya ile Bağdat Demiryolu projesine giren Osmanlı Devletinin ise Almanya ile ilişkileri gittikçe düzelmiştir. Netice olarak İngiltere ve Rusya, 8 ve 9 Haziran 1908'de Finlandya Körfezinde Reval isimli limanda buluşarak Osmanlı Devleti'ni tamamen ortadan kaldırmaya yönelik planlar yapmışlardır. Dönemin İngiliz Dışişleri Bakanı Edward Grey bu hususta: "*Görüşmelerde anlaşılanlar vaki olursa, Osmanlı Devleti sona erer*"¹⁰ demiştir.

Bütün bu olaylar vuku bulurken diğer taraftan Antisemitizm algısını arttırmak üzere dünyanın çeşitli yerlerinde Yahudilere karşı yapılan kötü muamelelerden bahsedenlerin sayısı da artmıştır. Zorunlu bir şekilde bu millet için gerekli olan bir ülkeden ve vatan zorunluluğundan bahsedenlerin sayısı da artmıştır. Osmanlı toprakları içerisinde de bu fikre katılan ve bunun için çalışmaya hazır olanların sayısı gittikçe artmıştır.¹¹ Bununla birlikte çağdaş dünyaya hayran kalanların sayısı da XIX. yüzyılda artmaya başlamıştır. 1856 yılında Islahat Fermanı'nın yayınlandığı sırada İstanbul'da bulunan Alphonse de Rothschild aşağıda detaylı bir biçimde verileceği üzere ilk kez bir Yahudi ordusunun gerekliliğinden bahsetmiştir. Herhangi bir devlete sahip olmayan Yahudiler bu fikri daha sonraya ertelemişlerdir. Ancak bu süreç içerisinde askerin hayallerini gerçekleştirmek için fazlasıyla etkili olacağını bildiklerinden dolayı Osmanlı Devleti içerisinde askeriyede görev yapmaya başlamışlardır. Görev yapmak istemeyenler ise davaları uğruna maddi manevi asker üzerinde etkin olmuştur. II. Meşrutiyete kadar Jön Türkler olarak bildiğimiz ve Avrupa'da "Jeune Turc" adıyla tanınan bir örgütün, sonrasında orduya dönüşmesinde bu tür Yahudilerin etkisi oldukça büyüktür. Süreç her ne kadar sadece batıya özenen aydınların her yerde gizli örgütler kurmasıyla başlasa da amaç ve sonuç farklı olmuştur. Mekteplerde ve askeriyede başlayan bu örgütlenmeler büyüyerek bütün Osmanlı topraklarına yayılmıştır. Bütün gizli oluşumların hedefi ortak hale gelmiştir: Osmanlı'nın Dünya gücünü kırmak. Burada tekrar belirtmek gerekir ki, Osmanlı'nın yıkılışı sadece bu sebeplere dayandırılmasa da büyük bir etkiden bahsetmek mümkündür. Daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti

¹⁰ Viscount Grey, *Twenty-Five Years 1892-1916*, II. Cilt, Hodder and Stoughton Books, London 1925, s. 28.

¹¹ Mustafa Balcıoğlu; Sezai Balcı; *Rotschildler ve Osmanlı İmparatorluğu*, Erguvan Yayınevi, Ankara 2018, s. 478: Antisemitizm kavramı her ne kadar sonraları oluşturulmuş olsa da, Rotschildler bir ordu kurarak kendilerini korumaları ve devletlerini kurmaları gerektiğini Osmanlı Yahudileri arasında fikir olarak erken dönemde yaymıştır. Özellikle İzmir olayı bunun için besleyici bir kaynak oluşturmuştur.

ismini alacak olan Jön Türkler de bilerek veya bilmeyerek bu uğurda çalışmış ve çeşitli yerlerden destek alarak beslenmiştir. Şüphesiz bu desteklerden birisi de Mason localarından gelmiştir. Basel’de toplanan Siyonist Kongresi’nin ardından Mason locaları 1900 yılında uykudan uyanma emrini büyük ustaları Ettore Ferrari’den almıştır. Tamamen Kabbalah eğitiminden geçen Localar, hangi davaya hizmet etmeleri gerektiğini çok iyi bilmiştir. Bunun içinse Osmanlı Devleti’nde sultana karşı gelen gençler bir araya getirilmiştir. Bu tarihe dek ufak ayaklanmalar, toplantılar, isyanlar, nümayişler şeklinde görülen muhalif hareketler, bu tarihten sonra profesyonel bir hal almaya başlamıştır. Bugün anlaşıldığı üzere bunda locaların payı büyüktür.¹² 20.08.1908 tarihli Le Temps gazetesinde çıkan bir röportaja göre İttihat ve Terakki üyelerinden Refik Bey ve Binbaşı Niyazi Bey bu desteği şöyle ifade etmiştir: “Özellikle 1905-1908 yılları arasında Masonluk bize maddi ve manevi destek oldu. Onlar bizleri korudu ve bize fırsatlar sundular.”¹³ Anlaşıldığı üzere gerek Jön Türkler gerekse de sonrasında İttihat ve Terakki Cemiyeti tek başına bu kadar başarılı olamazdı. Selanik’te bulunan Makedonya Rizorta ve Veritas Localarında kayıtlı olanlar arasında Talat Paşa, Kazım Paşa, Mithat Şükrü Bleda, Manyasizade Refik, Muş Milletvekili Binbaşı Naki, Kazım Nami Duru, Ferit Aseo, Hüseyin Muhittin (Drama Jandarma Komutanı), Cemal Paşa, İsmail Canbolat, Faik Süleyman Paşa, Hoca Fehmi Efendi, Emanuel Carasso gibi isimler bulunmaktadır.¹⁴ Aralarında her ne kadar samimi olanları olsa da farklı emellere hizmet edenlerin sayısı oldukça fazladır. Bunların başında oldukça tanındık olan ve yönetim kadrosu içerisinde bulunan Nissim Russo, Nesim Masliyah ve Emanuel Carasso’nun Siyonist liderlerle yaptıkları toplantılar ve planlar konuya aydınlık getirecektir. II. Meşrutiyetin ilanından önce Sultan Abdülhamid’in yanına çıkarak halkın isteklerini bildiren kişi Nissim Russo’dur.¹⁵ Nitekim II. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde Osmanlı Devleti’nin artık gözle görülür olan güç kaybının gerek yukarıda kısaca değinilen olaylar gerekse içeride gelişmekte olan olaylarla bağlantılı olarak devam ettiği görülecektir. Gittikçe Batı hayranlığı ile kavru lan Osmanlı aydınları ve büyükleri, farkında olarak veya olmayarak yaptıkları hataları sonucunda Osmanlı’nın tamamen yok olması hususunda dış Devletlere yardımcı olmuştur. Diğer taraftan Batılı devletler sistemli bir şekilde Osmanlı’dan toprak kopartmışlardır. Eğitim, okul ve askeriyede milliyetçi fikirleri yayarak, devleti borçlandırıp ekonomik anlamda zor duruma koyarak, isyana meyilli topraklarda reform fikirlerini aşılıyarak, hükümet reformlarla meşgul iken gizli örgütleri silahlandırarak ve ekonomik destek sağlayıp bölgede bağımsızlığa yol açarak, Batılı hükümetler başarıya doğru ilerlemiştir. Kullanılan bu strateji önce Balkanların, sonra Orta Doğu’nun ve nihayetinde Doğu Anadolu Bölgesi’nde kopmalara neden olmuştur. II. Meşrutiyetin ilanı da ancak bu yöntem sonucunda gerçekleşebilmiştir. Bilindiği üzere Resneli Niyazi 3 Temmuz 1908 İttihat ve Terakki’den gelen

¹² Orhan Koloğlu; *Abdülhamid ve Masonlar*, Pozitif Yayınlar, İstanbul 2004, s. 63.

¹³ Can Kapyaklı; “Osmanlı İmparatorluğu Son Dönem Masonları”, Yenilik Basımevi, Mimar Sinan Dergi No: 132, İstanbul, Haziran 2004.

¹⁴ Emre Avşar; *Cumhuriyeti Kuran Masonlar*, Nokta Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 74.

¹⁵ Avram Galante; *Turcs et Juifs*, Etablissements Haim Rozio & Co, İstanbul 1932, s.86-90

destek sonucu çoğu Arnavut kökenli asker ile dağa çıkararak isyan etmiştir. Dağdan istenilen başarıya ulaşılamayınca halk içerisinde sorun oluşturmaya devam edilmiştir. Avusturyalıların Makedon topraklarını işgal edeceği düşüncesiyle Firzovik bölgesi ateşe verilmiştir. Olayların ardından İttihat ve Terakki Cemiyeti III. Orduyu görevlendirerek olayı inceleme altına almıştır. Saraydan gönderilen Galip Paşa ise İttihatçı olduğu için Cemiyetin istedikleri doğrultusunda hareket etmiştir.¹⁶ Bu olayın arkasında Balkanlar için görevlendirilen ve İttihat ve Terakki tarafından oldukça sevilen Yahudi asıllı Herbert Aubrey bulunmaktadır. Netice olarak Cemiyet üyeleri Aubrey’i o kadar sevmiştir ki Balkanlar’ı onun yönetimine vermek istemişlerdir. Fakat Herbert Aubrey’in düşünceleri farklı olduğundan dolayı bunu kabul etmemiştir.¹⁷ Gerek bu şahıs gerekse Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşına giriş sürecinde ve esnasında etkili olan Yahudi kökenli şahıslar hakkında ilerleyen kısımlarda detaylı bilgiler verilmiştir. Sonuç olarak Sultan toprakları yabancılara satmakla suçlanmış ve kontrolü kaybederek 24 Temmuz 1908’de Meşrutiyeti ilan etmek zorunda kalmıştır. Osmanlı topraklarını yavaş yavaş Batılı Devletler eline bırakan İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde samimi olanlar daha sonra pişmanlıklarını dile getirmiş olsalar dahi sonuç almak mümkün olmamıştır. Batı konuyu çok geçmeden gazetelerde değerlendirmeye başlamıştır. II. Meşrutiyet’e yönelik yabancı basında çıkan değerlendirmelerden sadece bir tanesi şu şekildedir: “*Bugün bütün Avrupa için çok önemlidir. Osmanlı Paramentosu açıldı. Osmanlılar yeni bir yönetime dâhil olmakta başarı sağladılar.*”¹⁸ İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Osmanlı Devleti’ni yabancı devletlere teslim ettiklerine dair bugün birçok belge bulunmuştur. Dönemin İngiliz Dışişleri Bakanı Edward Grey tarafından İstanbul Büyükelçiliğine 10 Nisan 1909 tarihinde gönderilen telgrafta şöyle buyrulmuştur: “*İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne elinizden gelen yardımı yapınız. Yardım yapmaktan kaçınmayınız.*”¹⁹ Anlaşılacağı üzere İngiliz Hükümeti resmîyette her ne kadar Osmanlı Devleti ile ilişkileri bozmuş görünse de kendi lehine olan faaliyetleri desteklemekten geri durmamıştır.

Fransız Devrimi olarak tarihe geçen “La Revolution” ardı ardına birçok olaya sebep olmuştur. Ulusal süreç için açıktan mücadele bu tarihten sonra meydana çıkmıştır. Yeni Dünya Düzeni’nin özgürlük, eşitlik, adalet vs. gibi birkaç kavram etrafında şekillenmesi bu tarihlerden sonra gerçekleşmiştir. Yönetimler yıkılmış, yeni yönetimler kurulmuştur. Milliyetçilik ön plana çıkmış ve devletler topraklarını genişletmek için bahaneler üretme gereksinimi duymuştur. Sanayi Devrimi’nin ardından para daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Bu zamana kadar dünyanın her yerinde açık veya gizli bir şekilde bulunan Yahudiler, olacakları adeta

¹⁶ Ahmad Feroz; *The Young Turks; The Committee of Union and Progress in Turkish Politics 1908-1914*, Hurst Company Publishing, London 2010, s.21-24.

¹⁷ Herbert Aubrey; *Albania’s Greatest Friend: Aubrey Herbert and The Making of Modern Albania, Diaries and Papers 1904-1923*, Edited by: Destani, Bejtullah; Tomes, Jason, İ.B. Tauris &Co Ltd. Yayınları, Londra 2011, s. 24-83.

¹⁸ T.C. BOA, Y.E.E., No: 86/3186, 19. 7. 1326.

¹⁹ Ahmet Bedevi Kuran; *İnkılap Tarihimiz ve Jön Türkler*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2004, s.251.

öngörmüş gibi devletler içerisinde oldukça önemli mertebelere gelmiş, madenler üzerinde çalışmış, ticareti geliştirmiş ve bugün olmazsa olmaz haline gelen bankalar kurmuştur. Netice olarak birçok devleti kendileri ile pazarlık yapmak zorunda bırakmışlardır. Paranın ve madenlerin önemini kavrayan devletler, daha önce topraklarından kovmuş oldukları Yahudiler ile dost olmak zorunda kalmıştır. Bunun en bariz örneği şüphesiz İngiltere'dir. Nitekim İngiltere, Sanayi Devrimini Yahudiler olmasaydı yaşayamazdı. Yahudilerin zenginliklerinin farkına varan Kraliyet, Oliver Cromwell döneminde daha önce ülkesinden sürdüğü, Amsterdam'da bulunan zengin Yahudileri ülkesine geri davet etmiştir. 1655 yılından sonra İngiliz topraklarına düzenli bir şekilde göç yaşanmış, bankalar kurulmuş ve krediler alınmıştır. Bu düzenin bütün dünyaya yayılması adına Sanayi Devrimi gerçekleştirilmiş ve ev sahipliğini İngilizler üstlenmiştir. Gücü yetenler bu sistemde söz sahibi olmuştur, yetmeyenler ise onlara boyun eğmek zorunda kalmıştır. Gücü yettiği halde sistem içerisine karışmak istemeyen Osmanlı Devleti gerek dini inancı gerekse hükmettiği toprakların değeri nedeniyle diğer devletleri rahatsız eden bir unsur haline gelmiştir. Savaşlarla yıkılmayan Osmanlı Devleti içeriden çeşitli bağlantılarla yıkılmıştır. Daha önce de söylendiği üzere millî devlet kavramının meydana çıkmasıyla birlikte çeşitli halklar bu istekleri uğrunda mücadeleye başlamıştır. Her ne kadar huzur içerisinde yaşamış olsalar dahi oyun içerisine dâhil edilmişlerdir. Nitekim çeşitli stratejiler sonucunda başarılı olmuşlardır. Bahsedilen stratejiyi daha iyi anlamak adına II. Meşrutiyette yaşananlara ve sonrasına bakmakta fayda vardır.

1.3. II. Meşrutiyet ve Sonrasında Osmanlı Toprakları'nda Yaşanılanlar

Batıda başlayan milliyetçilik ve özgürlük ateşi Osmanlı Devleti içerisinde görev alan paşaları ve aydınları da kaçınılmaz olarak etkilemiştir. Orta Doğu'nun zengin topraklarının farkına varan Batı dünyası bu ateşi körüklemek için elinden geleni yapmıştır. Bugün II. Meşrutiyet her ne kadar yenilikçi bir devrim olarak anlatılsa dahi gerek maddi gerek manevi destekçileri göz önüne alındığında masum bir devrimden bahsedilemeyeceği görülmektedir. Bir taraftan toprak bütünlüğünü korumaya çalışan ve bunun için hatalı hatasız politikalar geliştiren bir padişah, diğer taraftan özgürlük ve eşitlik adı altında Batı devletlerinden her türlü destek almayı şeref bilen aydınlar. Özgürlük demişken, II. Meşrutiyetin başlatıldığı yer olan Selanik'in durumuna kısaca göz atmakta fayda vardır: Fethi Tevetoğlu'na göre Selanik "II. Meşrutiyetin Laboratuvarı" niteliğindedir. Nitekim Makedonya'da bulunan Osmanlı Jandarma Kuvvetleri, Batılı devletlerin kumandanlarına itaat etmelerinden dolayı sultanın askerleri bu bölgede çok etkin olamamıştır. Bununla birlikte Selanik'te yaşayanların büyük kısmı Yahudi, Rum, Sırp, Bulgar ve Avrupalıdır. Aynı şekilde kurulan yabancı ticarethaneler, konsolosluklar, şirketler ve Mason locaları oldukça etkili bir durumdadırlar. Bu nedenle yabancı devletlerle bağlantı kurmak ve onlardan destek almak açısından Selanik oldukça aktif bir bölge olarak faaliyet göstermektedir. İlginçtir ki daha sonra kurulacak olan İsrail Devleti'nde önemli rol oynayan David Ben Gurion, Ben Zvi, Moshe Sharett gibi İstanbul'da eğitim almaya gelen şahsiyetler, mutlaka Selanik'te ikamet etmiştir. Selanik sadece o

şahsiyeler tarafından ikamet yeri olarak kullanılmamıştır. Herbert Aubrey gibi Balkanlar'ın, Osmanlı topraklarından koparılmasında en etkin kişileri dahi uzun süre misafir etmiştir. Anlaşıldığı üzere Selanik, Osmanlı topraklarının bir parçası olmasına rağmen Osmanlı'dan ayrı iş yapabilmek için imkânlar sunan bir yer durumundadır.²⁰ Hükümetin merkezi her ne kadar İstanbul olarak geçse dahi İttihat ve Terakki Cemiyeti merkezini Selanik'te kurmuştur. İttihat ve Terakki'nin burada en fazla güven ve dayanışma içerisinde yaşadığı cemaat Yahudi topluluğudur.²¹ 1908 yılında gerçekleştirilmiş olan devrimden ise daimî olarak memnun kalacak olan tek topluluk yine Yahudilerdir. Bu nedenledir ki özellikle Selanikli Yahudiler arasında yer alan meşhur aydınlar, devrimi desteklemişlerdir. İttihat ve Terakki'nin örgütlenme faaliyetlerini her ne kadar Genç Osmanlılara kadar götüren aydınlarımız olsa da, açık bir şekilde örgütlenmenin oluşumunu 1906-1907 yılları arasında Rumeli bölgesinde görmekteyiz. Subayların ve okumuşların özellikle Masonik örgütlenmeye dâhil olanları Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ni kurmuştur. Bu örgüte Selanik'ten katılanların kimlikleri araştırıldığında Mason veya Sabetayist oldukları ve hatta Yahudi localarından destek aldıkları görülmektedir.²² Diğer taraftan Suriye topraklarında oluşmaya başlayan bir diğer örgütlenme ise "Vatan"dır. İlerleyen zamanlarda bu örgüt Vatan ve Hürriyet Cemiyeti ismini alacaktır. Bahsedilen cemiyetler fazla vakit geçmeden İttihat ve Terakki olarak bir çatı altına girmiştir. Sadece Osmanlı topraklarında değil, Avrupa'da da filizlenmiş olan Jön Türkler (Avrupa'da Jeune Turc), Selanik, Rumeli ve Suriye oluşumlarıyla birleşmiştir. Bahattin Şakir de bu birleşme fikrini öne atanlar arasında yer almıştır. Yine Yahudi isimler arasında 1908 devriminde etkili olanlar arasında Emmanuel Carasso, Nissim Russo, Nissim Mesliyah ve Avram Galante gibi isimler ön plana çıkmıştır. Bunlar arasında Avram Galante'nin özellikle Ahmet Rıza ile yakın dostluğu, mektuplaşmalardan ve yazışmalardan anlaşılmıştır.²³ Avram Galante ikinci Genç Türkler Kongresi'nde Yahudi topluluğunu temsilen katılmıştır.²⁴ Yine Emmanuel Carasso'nun da Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti üzerinde etkisi hissedilmiştir. Carasso'nun aynı zamanda Yahudilerin Osmanlı Ordusu'nda görev yapması hususunda fazlasıyla mücadele verdiğini bilmekte fayda vardır. Ayrıca II. Meşrutiyetin ilanından önce ve sonra yaptığı konuşmalar,

²⁰ Selanik'te Jön Türk ve Yahudilerin dostluğu birçok yazıya konu olmuştur. Henüz 7 Mayıs 1909 tarihinde 'Christian Science Monitor' isimli gazetede Yahudilerin Jön Türk oluşumuna nasıl katıldığından bahsedilmiştir. Buna göre yarısından fazlası Yahudi olan Selanik bir Yahudi toprağı olarak nitelendirilmiştir. Yahudiliğin anası olarak nitelendirilen Selanik'te oldukça fazla olan kriptö ve dönmelerden bahsedilmiştir. Yazının sonunda sultana bağlı olan halktan da söz edilmiştir. Bkz: "Jews in Salonika Flock to Young Turks", Christian Science Monitor, 7 Mayıs 1909, s. 2.

²¹ Feroz, *a.g.e.*, s. 45.

²² İbrahim Temo'nun İtalya'ya giderek Yahudi örgütlerden destek aradığını okumak mümkündür. Nitekim İtalyan Carbonari şeklinde daha sonra İttihat ve Terakki ismini alacak olan cemiyet, saf bir milli oluşum olmadığını göstermektedir. Bkz.: Ernest Ramsaur; *Jön Türkler ve 1908 İhtilali'nin Doğuşu*, çev: Metin Önal Mengüşoğlu, Pınar Yayınları, İstanbul 2011, s.94-120.

²³ Avram Galante; *Küçük Türk Tettebbular*, Kağıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi Yayınları, İstanbul 1925, s. 46-47.

²⁴ Galante, *a.g.e.*, s. 41.

İttihat ve Terakki liderlerinden özellikle Talat Paşa ile olan dostluğu ve Üstadı Azam olarak bulunduğu Macedon Risorta Locasını cemiyete toplantı yeri olarak bağışlaması gibi faaliyetlerle de destek verdiği bilinmektedir.²⁵ Yine dönme olarak isimlendirilen Yahudiler arasında yer alan Cavit Bey, II. Meşrutiyetin ilanından sonra Selanik'ten mebus seçilerek daha sonra Maliye Nazırlığı vazifesine getirilmiştir. Osmanlıda son İngiliz sefiri olarak bilinen Amdrene Biyam, Cavit Bey hakkında hatıratında şu sözleri yazmıştır: “İhtilalin en önemli isimlerinden olan Cavit Bey, Selanik dönmeleri arasından gelmedir. Her ne kadar İslam'ı kabul etse dahi, kendi ırk özelliklerini kayıp etmeyenlerdendir. Tanin gazetesinde yazmaya başladığı iktisadi yazılarla, dikkatleri üzerine toplamıştır. Maliye Nazırlığı esnasında da oldukça başarılı idi.”²⁶ Yani Cavit Bey'in dönme olduğu ve ırki özelliklerini yitirmediği gizli bir bilgi değildir.

II. Meşrutiyet hakkında İngiliz Büyükelçisi Sir Gerard Lowther, İngiltere Dışişleri Bakanı Harding'e 29 Mayıs 1910'da oldukça aydınlatıcı bir mektup yazmıştır. Bu yazıda sadece Yahudilerin etkisi değil, Yahudi-Mason ilişkisi de ortaya konulmuştur: “Nathan, Roma'nın Yahudi Belediye Başkanı yüksek seviyeli bir Mason'dur. Luzzati, Sonnino ve geri kalan Yahudi vekil ve senatörler de Masonlar arasındadır. Diğer taraftan gerekli eğitimi almamış olan Primo Levi Yahudi kökeni ve Mason bağlantısı nedeniyle İtalyan Hükümeti tarafından Selanik'e başkonsolos olarak görevlendirildi. Gerek Siyonizm'i gerekse Yahudilerin Mezopotamya bölgesine göçlerini savunan ve destekleyen Oscar Strauss, Mezopotamya bölgesinde Amerikan Büyükelçisi olarak atandı. Onun destekçisi olan Jacob Schiff'i de bu zincir içerisinde unutmamak gerekir. Emmanuel Carasso, Selanikli bir Yahudi ve Mason, şu anda Osmanlı Meclisinde vekil olarak görev almakta. Subayları, Gençtürkleri ve Sivil halkı Türkiye'nin yeni yazgısı olan Yahudi etkisini genişletmek için gençleri Farmasonluğa davet etmekte. Nathan, Levi, Strauss, Sonnino, Carasso, Luzzati ve Schiff, bunların amacı nedir? Şüphesiz Türkiye, İsrail için kutsal olan mekânlara sahiptir. Bu durumda Yahudiler ayrıcalıklı nüfus konumlarını devam ettirerek hayallerine erişmelidir. “İki Haftalık Eleştiri” dergisinin Nisan sayısında İsrail Zangwill'in söylediği gibi: Filistin veya Mezopotamya bölgesinde otonom Yahudi Devleti kurulacaktır. Carasso'nun çabalarıyla Genç Türkler bu gaye adına yetiştirildiler ve nihayet sırası geldi ve Osmanlı Devleti sırf Yahudiler için çalışan bir araç haline aldı.”²⁷

Yazıdan anlaşıldığı üzere 1908 yılında gerçekleşecek olaylar için Sultan Abdülhamid Han dışında herkes önceden hazırlık içerisine girmiştir. Çeşitli bölgelerde gizli gizli filizlenmeye başlayan örgütler, görünürde meşrutiyeti ilan ederek anayasal düzene geçmek üzere birleşmiştir. Fakat durum sadece anayasal düzeni geri getirmekle kalmamıştır. Olay içerisine

²⁵ Emmanuel Carasso ve İttihat ve Terakki Cemiyeti ile alakalı bilgi için bkz.: Linda Krause; *Die Jungtürkische Revolution von 1908-1918: Terrorregime oder Modernisierungsgaranti*, Grün Verlag, Almanya 2013.

²⁶ Mehmet Zeki Pakalın; *Sicilli Osmani Yahut Son Osmanlı Büyükleri Ansiklopedisi*, C. IV, Yay. Haz: Havva Selçuk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008, s. 82.

²⁷ Elie Kedouri; “Young Turks, Freemasons and Jews”, *Middle Eastern Studies*, No: 7, 1971, s. 5.

fazlasıyla karışan yabancı devletler, muhalefet saflarını kullanarak yukarıda İngiliz Büyükelçisi'nin de yazmış olduğu gibi, Osmanlı Devleti'ni Yahudiler için çalışan bir araç haline getirmeyi hedeflemiştir. Bu dönemde dahi Yahudi kökenli askerlerin, bürokratların veya Masonların kendi gayeleri için ne denli çalıştıklarını görmek mümkündür.

Gerek yurt dışında gerekse yurt içerisinde II. Meşrutiyetin ilanı için gizli gizli de olsa birçok faaliyet 1892 yılından itibaren yapılmaya başlanmıştır. Ülke içerisinde başarılı olamayan Jön Türkler, Avrupa devletlerine başvurarak hayallerine ulaşmaya çalışmışlardır. Yabancı devletlerin askeri kuvvetlerini İstanbul'a davet etme planları dahi yapılmıştır.²⁸ Fakat başarılı olamayan gençler, umutlarını son olarak ülkenin ordusuna bağlamıştır. Sonrasında gelişen olaylar ise malumdur. 1902 yılında Theodor Herzl, Sultan Abdülhamit'ten meşhur Filistin toprakları isteğinde bulunmuştur. Olumlu bir cevap alınamaması üzerine Jacop Meir, Saadin Levi, Avram Galante, Rafael Benuziyar, Joseph Naor, Nissim Russo, Nissim Masliyah, Emmanuel Carasso gibi birçok Siyonist isim İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne resmi bir şekilde girerek, destek vermeye başlamıştır. Yukarıda sayılan isimler özellikle II. Meşrutiyet öncesinden başlayarak Birinci Dünya Savaşı'na kadar Cemiyete maddi manevi destek sağlamışlardır. Örneğin Nissim Russo 23 Temmuz 1908 tarihinde milleti sultana karşı isyan etmek üzere kahveleri dolaşmıştır. Aynı kişi ihtilal grubunun isteklerini sultana bildirmek üzere Hüseyin Hilmi Paşa'nın yanına çıkmıştır. Onun dışında bir diğer örnek ise haber alma yeri olan eczanenin sahibi Rafael Benuziyar'ın yoğun destekleridir. Meşrutiyetin ilanından bir gün önce Rafael Selanik'te duvarlara Meşrutiyet Beyannamesi'ni yapıştırarak, bu beyannameyi aynı zamanda evlere de dağıtmıştır. Avram Galante, Mısır Cemiyet-i İsrailiye adında bir cemiyet kurarak 1907 Jön Türk Kongresine katılmıştır.²⁹ Galante'nin bu teşkilatını kurmasını Levon Dabağyan "*Sultan Abdülhamit eğer Siyonistlere evet deseydi, bu teşkilatın kurulmasına gerek kalmazdı*"³⁰ diye yorumlamıştır.

Sultan Abdülhamid'e göre Jön Türkler, meşrutiyeti ilan ederek ve Meclisi Mebusan'ı toplayarak, insan hakları savunucusu olarak gördükleri İngiltere'nin devletlerini yaşatacağını düşünmüşlerdir. Fakat hiç düşünülmemiştir ki İngiltere yönetimi altında olan tek huzurlu yer Britanya olmuştur. Britanyalıların Jön Türkleri desteklemeleri, şüphesiz ıslahatların onları istediklerine götüreceği inançlarından dolayıdır. Böylece Osmanlı parçalanacak ve İngiltere'nin dostu olan paralı Yahudiler kazanacaktı. Ayrıca İngiltere, Fransa, Rusya gibi büyük devletlere daha kolay sömürme imkânı

²⁸ Bilindiği üzere 4-9 Şubat 1902 tarihlerin arasında gerçekleştirilen Jön Türk Kongresinde çıkan kararlardan bir tanesi de yabancı devletlerin Osmanlıya müdahil olmak üzere davet edilmesi olmuştur: Kongrenin bir kanadını oluşturan Sebahattin ve İsmail Kemel Beyler olayı: "*Biz memleketimizde bir ihtilal yapma amacıyla toplanıyoruz. Fakat içeride ihtilal çıkarmayı başardığımız takdirde bu hareketin iyi şekilde sonuçlanacağı kesin değildir. Kargaşa esnasında bir yabancı hükümetin kendi çıkarı adına bir müdahale etmesi mümkündür. Bu nedenle hür ve demokratik bir devlet ile önceden anlaşmış olmalıyız ve uyuşmalıyız.*" sözleriyle ifade etmişlerdir. Detaylı bilgi için bkz.: Kuran, a.g.e., s. 191.

²⁹ Bütün bu faaliyetler için.: Galante, *Turks and Juifs*, s. 86-90.

³⁰ Dabağyan Levon Panos; *Osmanlı'da Şer Hareketleri ve II. Abdülhamit Han*, İQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 354.

çıkacaktı. Sultan Hamid bu görüşünün yanında önemli bir hatırlatmada daha bulunmuştur: “İngiliz Parlamentosunda bir Mısırlı, Hintli veya Afrikalı; Fransız Parlamentosunda bir Cezayirli mebus var mıdır ki, Osmanlı Parlamentosunda Rum, Ermeni, Sırp veya Arap mebusun bulunmasını istemeye kalkıyorlar?”³¹ Herkes kendi menfaati çerçevesinde hareket etmiştir. Bu uğurda Fransa’nın Osmanlı Devleti’nde görevli olan Sefiri Yahudi kökenli Paul Cambon ve İngiliz Başvekil Lord Rosebery Sultan Abdülhamid’i tahtından indirmek için Jön Türkleri her zaman koruma altına almıştır. 1904 yılından sonra Makedonya ve civarında bulunan gençler Mason localarına alınmaya başlanmıştır. Bu şekilde yurt dışında kuvvetli olan hareketin yurt içerisinde de güçlendiği görülmüştür. Nitekim 1906 yılına gelindiğinde sayıları çok fazla olan Jön Türkler, teşkilatlanmaları gerektiğini düşünmüşlerdir. İlk olarak Talat Paşa, bu fikri Tonyo Meyhanesi’nde içerken arkadaşlarına dile getirmiştir. Sonuç olarak Millet Bahçesinde bir toplantı düzenlenerek 1906 yılında daha önce bahsettiğimiz Osmanlı Hürriyet Cemiyeti Selanik’te kurulmuştur. 1907 yılında Rum Komitacılar tarafından Selanik’e getirilen Dr. Nazım, bu cemiyetin İttihat ve Terakkiyle birleşmesini sağlamıştır. Mevlanazâde Rifat, “Türkiye İnkılabının İç Yüzü” adlı eserinde İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Siyonistler tarafından kendi emelleri doğrultusunda kullanıldığını yazmıştır.³² Cemiyetin açıktan ortaya çıkması, Paris-Selanik grubunun birleşmesi, Osmanlı toprakları içerisinde şubelerin açılması ve ordunun dâhil edilmesi ile hız kazanmıştır. Özellikle “Reval Görüşmeleri” zamanında subaylara cemiyet içerisinde fazlasıyla talep olmuş ve katılım artmıştır. Kimi araştırmacılara göre cemiyet tamamen orduya dayanır hale gelmiştir. Burada ilginç olan bir İngiliz raporundan bahsetmekte fayda vardır ki İttihat ve Terakki Cemiyeti orduyu henüz dâhil etmeden yani 1 Mart 1905 tarihinde hazırlanmış olan gizli bir İngiliz rapordur. Rapora göre: “Jön Türkler ancak ordu kendi taraflarında olursa başarılı olacaklar, aksi takdirde başarı sağlanamaz”³³ diye yazılmıştır.

Gerek Anadolu halkının gerekse diğer bölgelerin Sultana olan bağlılıkları cemiyeti daha karışık bir yapıda olan Rumeli bölgesine yöneltmiştir. Burada bulunan halk Avrupa devletleri ile her zaman daha yakın temaslarda bulunmuştur. Yine mektepli zabıtların çoğu bu bölgede ikamet ettiğinden ve nitekim maddi manevi destek aldıkları Siyonistlerin ve Mason localarının burada olmasından dolayı Rumeli, cemiyet için oldukça çekici bir bölge haline almıştır. Osmanlı Orduları içerisinde bu nedenle değişime açık olan en müsait Ordu, III. Ordu olmuştur. Bu ordunun subayları Rum ve Bulgar komitacılar yanında durdukları için, bu tarz faaliyetleri yadırgamamışlardır. Aynı zamanda Batılı devletlerin ıslahat sorumlusu askerlerine özenen III. Ordu, aşağılık kompleksi içerisinde her şeyi yapmaya müsait hale gelmiştir. Yabancı subayların burada bulunması sultanın hareketlerini otomatik olarak bu bölgede kısıtlamış ve İttihat ve Terakki

³¹ *Abülhamit’in Hatıra Defteri; Belgeler ve Resimlerle*, Yay.Haz.: İsmet Bozdağ, İstanbul 1975, s. 61.

³² Mevlanazâde Rifat’ın İttihat ve Terakki Cemiyetine sıcak bakmasına rağmen bu itiraflarda bulunması oldukça ilginçtir. Osmanlıca olan bu eser aynı zamanda birçok olaya ışık tutmuştur.: Mevlanazâde Rifat; *Türkiye İnkılabı’nın İç Yüzü*, İstanbul 1929.

³³ Erol Ulubelen; *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2010, s. 59.

üyelerine serbest hareket alanı oluşturmuştur. III. Ordu'nun bu kadar kolay ele geçirilmiş olmasının başlıca sebebi ise, ordunun büyük çoğunluğunun mektepli zabıtlardan oluşmuş olmasıdır. Bilindiği üzere söz konusu subaylar, daha evvelinden ve temellerinde meşrutiyet hayalleriyle yetiştirilmiştir.

15 Ekim 1907 tarihinde toplanmış olan ikinci Jön Türk Kongresi'nde meşrutiyetin ilanı için ordunun seferber edilmesi kararı alınmıştır. Olayların farkında olan sultan, Hüseyin Hilmi Paşa'yı bölgeye müfettiş olarak atamıştır. 2 Haziran 1908 tarihinde Hilmi Paşa saraya telgraf çekerek bir ihtilal planını haber vermiştir. Fakat cemiyete yakınlığı ile bilinen paşa, planın ne zaman gerçekleşeceğine dair herhangi bir bilgi vermemiştir.³⁴ Buna göre Tahsin Paşa hatıratında Talat Paşa ve Emmanuel Carasso'nun İstanbul'a darbe hazırlığı için geldiklerini yazmıştır.³⁵ Fakat tutuklanarak sorguya çekilen iki şahıs da herhangi bir bilgi vermemiştir. Aksine, Emmanuel Carasso onu sorguya çeken Kabasakal Mehmet Paşa ile alay dahi emiştir.³⁶ Böylece Sultan, bölgeye bir teftiş heyeti göndererek tutuklama serüvenini başlatmıştır. Bu olayları müteakip Resneli Niyazi 3 Temmuz 1908 tarihinde 240 kadar asker ve bir o kadar da siville birlikte dağa çıkmıştır. Diğer taraftan meşrutiyetin ilan edilmesi için Rumeli bölgesinden sultana durmadan telgraflar yağmıştır. Aynı dönemlerde Firzovik bölgesinde Avusturyalıların düzenlemiş olduğu eğlenceler Arnavut kökenli insanlarda işgal korkusuna neden olmuştur. Olay sonunda birçok yer ateşe verilmiş, olayı bastırmak üzere görevlendirilen Galip Bey propaganda yaparak olayları İttihat ve Terakki Cemiyeti lehine çevirmiştir. Nitekim sultanın toprakları yabancıları sattığı söylemleri her yeri sarmıştır. Meşrutiyetin ilanı içinse sultana telgraflar gönderilmeye devam edilmiştir. Sonuç olarak sultan 23 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyeti ilan etmek zorunda kalmıştır. Meşrutiyetin İlanı, 31 Mart İhtilali, Rumeli bölgesinde gerçekleşen ayaklanmalar ve 1912'de Balkanlar'ın Osmanlı topraklarından çıkması ve nitekim Osmanlı'nın savaşa sürüklenmesi şüphesiz sadece Osmanlı aydınlarının tek başlarına akıl ve finanse edebilecekleri işler değildir. Burada Herbert Aubrey, Fitz Maurice gibi Yahudi kökenli şahsiyetler de oldukça etkilidir. Bu şahıslar ile alakalı ilerleyen kısımlarda tek tek bilgi verilmiştir.

İttihat ve Terakki'nin vaad ettiği meşrutiyet halkın büyük kısmı için her soruna çözüm olarak algılanmıştır. Fakat bu düşünce uzun sürmemiştir. Yönetim tecrübesiz gençler eline bırakılınca ilk olarak Bulgaristan bağımsızlık ilan etme fırsatı bulmuştur. Sonrasında Bosna Hersek, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından alınmış, Girit ise Yunanistan'ın eline geçmiştir. Fakat olumsuzluklar sadece bu kadarla kalmamıştır. Cemiyet hükümete her daim müdahalede bulunarak, her yere kendi adamlarını yerleştirmeye başlamıştır. Bununla birlikte merkezîyetçi olarak bilinen İttihat ve Terakki Cemiyeti daha Türkçü bir tavır takınmışken, Ademi Merkezîyetçilik adında ortaya çıkan kol etnik unsurların eşitliğini

³⁴ Yusuf Hikmet Bayur; *Türk İnkılabı Tarihi*, C.1, K.1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 436.

³⁵ Tahsin Paşa, *Sultan Abdülhamid'in Sırdaşı Tahsin Paşa'nın Yıldız Sarayı Hatıratı*, Yay. Haz.: Selman Kayabaşı, Yakın Plan Yayınları, İstanbul 2017, s.242.

³⁶ Zeynep Uçak; *Selanik Mebusu Emanuel Karasu; Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri*, Libra Yayıncılık, İstanbul 2016, s.76-77.

savunmuştur. Ademi Merkezîyetçiler tarafında bulunan gazeteler, adeta İttihat ve Terakki Cemiyetini eleştirmek için yarışmıştır. Mizan gazetesinde Murat Bey, İkdâm gazetesinde Ali Kemal, Mevlanazâde Rifat ve Hasan Fehmi Serbesti gazetesinde ve nitekim Volkan gazetesinde eleştirel yazılar yazan Dervîş Vahdetti, bu tür yarışlara örnek teşkil etmişlerdir. Birisi samimi olsun veya olmasın şeriat isterken, diğerleri vergilerden, rüşvetten ve yolsuzluktan şikâyetler ederek bunları gazetelerde belgelerle birlikte yayınlamaya başlamıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti gelen bu kadar tepkiyle, içte ve dışta büyümeye başlayan sorunlarla ve muhalefetle başa çıkmak amacıyla 1909 yılına gelindiğinde yönetim şeklini tamamen değiştirmiştir. Açık elden ülke yönetmeye çalışan İttihat ve Terakki Cemiyeti, başarılı olamayınca gizli bir baskı rejimine geçmiştir. Faili meçhuller ardı ardını takip etmiştir. İlk etapta Sultan Abdülhamid'in adamlarıyla başlayan bu süreç daha sonra bütün muhalif unsurlara yönelmiştir. Suikastların bir kışkırtma faaliyeti olarak yapıldığı bir döneme girilmiştir. Bunlardan en meşhuru, ülkede kargaşaya sebep olan Arnavut kökenli Hasan Fehmi'nin öldürülmesidir. Daha evvelinde de Arnavut kökenli İsmail Mahir öldürülmüştür. Fakat Hasan Fehmi suikastı birçok araştırmacıya göre 31 Mart olayının habercisi niteliğindedir. Öldürülenlerin Ademi Merkezîyetçi gruptan olması ve ağırlıklı olarak Arnavut kökenli olmaları da adeta Arnavutlara bir isyan mesajı taşır niteliktedir. İttihat ve Terakki Cemiyetini oldukça seven ve Meşrutiyet sevgisiyle yetişmiş olan Hasan Fehmi, II. Meşrutiyetin ilanından sonra cemiyeti eleştirmeye başlamıştır. Birçok kez uyarılar almasına rağmen yazılarına ve yayınlarına devam eden Hasan Fehmi, Galata Köprüsü üzerinde öldürülmüştür. Gazetecinin ölümü propaganda yapmak için iyi bir fırsat oluşturmuştur. Nitekim İttihatçılardan olduğu bilinen Ali Kemal Bey, siyasal tarih dersi verdiği Mekteb-i Mülkiye'de normalinden daha büyük bir kalabalıkla karşılaşınca hüznünden dolayı ders işleyemeyeceğini dile getirmiştir. Bunun ardından arkadaşı Hasan Fehmi'ye atılan kurşunun aslında insan haklarına atılmış bir kurşun oluşunu söyleyerek hazır bekleyen topluluğu alevlendirmiştir. Sadrazam ve Meclisi Mebusan'dan katilin bulunmasını istemek üzere bu kalabalık devlet binalarına doğru yola çıkmıştır. Olayı anlatan Hasan Amca³⁷, bu kalabalık adına söz alan hukuk talebesinin konuşma tarzını ve Hasan Fehmi hakkındaki bilgisi karşısında şaşırmıştır. Hangi sürede bu bilgi ve konuşmayı hazırlayarak Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa karşısında duraklamadan dile getirdiğine hayret etmiştir. Genç konuşmacı, katili istemiştir. Sadrazam, katilin bulunursa, idam edileceğine dair söz vermiştir. Fakat bu cevap yeterli gelmemiş ve kalabalık Meclise doğru ilerlemiştir. Ahmet Rıza Bey, önlemini almış ve atlı askerleri toplamıştır. Sonrasında kalabalığa meclisin sadece bir yasama organı olduğundan ve hükümetin sorumlu tutulması gerektiğinden bahsederek kalabalığı kovmaya çalışmıştır. Hasan amcadan alınan bilgilere göre bu esnada Ahmet Rıza'nın yanında kalabalık kitleye gülen bir mebus belirmiştir ancak topluluktan birisinin fark ederek ona yönelmesi üzerine içeriye girmiştir. Süvarilerin kalabalık içerisine dalması üzerine, kalabalık zorlu bir şekilde dağıtılmıştır. Bu olaydan sonra askerler, öğrenciler ve halk başta

³⁷ Hasan Amca; *Doğmayan Hürriyet Bir Devrin İcyüzü 1908-1918*, Arba Araştırma Basım Yayın, İstanbul 1989, s. 61.

olmak üzere herkes protesto gösterisine girişmiştir.³⁸ Burada ilginç olan, bu cephenin gazetelerde Sultan Abdülhamit tarafından açıldığı algısı oluşturulmaya çalışılmasıdır. Ülke tamamen karışmış ve birileri adeta bu karışıklığı istemiş veya yönetmiş gibidir. Derviş Vahdeti'nin provokasyonları ve '31 Mart İhtilali' Sultan Abdülhamid'e mal edilmiştir. Derviş Vahdeti'ye yönelik bilgiler net değildir ancak İngilizce öğrenerek İngilizlerle çalıştığı bilinmektedir. Yine Sultan Abdülhamit karşıtı yazarlara göre sultan tarafından 31 Mart İhtilalinde kullanılmak üzere yetiştirilmiş bir şahsiyettir. Ancak Derviş Vahdeti'nin İttihat ve Terakki rejiminden önce İstanbul'da tutuklu olduğu ve cemiyet tarafından serbest bırakıldığı da unutulmamalıdır. Aynı zamanda İslam adına yaptığı protestoları bilinen Vahdeti'nin rakı sofralarında ut çalarak şarkı söylediği de akılda tutulmalıdır. Her ne olursa olsun, tek başına Derviş Vahdeti'nin böyle bir iş için gücü yetmeyeceği açıktır. Burada vurgu yapmak istenilen asıl önemli nokta 31 Mart olarak tarihe geçen bu olayda Yahudilerin ilk defa bir tabur olarak Osmanlı Ordusu'na katılmış olmalarıdır.

“31 Mart trajedisinden birkaç gün sonra İstanbul surları dışında Arnavut, Bulgar, Yahudi, Selanikli, Manastırlı bir sürü gönüllüler birkaç Taburda asker ordugâh kurmuş, güya tehlikede bulunan hürriyeti, Meşrutiyeti kurtaracaklardı. Yüzyılımızda İsrail Oğullarının gönüllü savaşa Ölüme gitmesi yalnız Osmanlılıkta görülmüş tarihi nadirattandır.”

Şerif Paşa³⁹

Şerif Paşa'nın hatıratından okunacağı gibi tarihte ilk kez Yahudiler toplu olarak 700 kişilik Musevi taburu ile başka bir devlet içerisinde orduya katılmıştır. Şüphesiz bunun tek sebebi Sultan Abdülhamid'i tahttan indirmek değildir. Fakat bütün olanları masumlaştırıp sadece özgürlük için yapıldığını savunmakta bir o kadar hayalperestliktir. İhtilal başarı ile gerçekleştikten sonra bu durumdan en fazla istifade eden millet Yahudiler olmuştur. 31 Mart İhtilalinin beklenen bir şey olduğunu Emmanuel Carasso'nun ihtilal anlatımından çıkarmakta mümkündür. Siyonizm uğruna mücadele veren Carasso, olayın Selanik'e nasıl ulaştığını şöyle anlatmıştır:

“Pesah Bayramı münasebetiyle Selanik'te iken 13 Nisan Salı günü Gattegno adında bir kişi gelip sabahleyin Konstantiniye'den gönderilen ve birkaç dakika önce alınmış olan bir telgraftı gösterdi. Bu telgrafta “Sakin olun Beyoğlu sükûnet içindedir, endişe etmeyin, sıhhatim mükemmeldir” satırlarını okuduğumda Konstantiniye'de önemli bir şeyin meydana gelmiş

³⁸ Olaylar ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz.: Süleyman Kocabaş; *Kendi İtiraflarıyla Jön Türkler Nerde Yanıldı; Hayaller, Komplolar, Kayıplar 1890-1918*, Vatan Yayınları, İstanbul 1991.

³⁹ Şerif Paşa, *Bir Muhalifin Hatıraları İttihat ve Terakkiye Muhalefet*, Nehir Yayınları, İstanbul 1990, s. 50.

olduğunu anladım. Bunun üzerine Rahmi Bey'in amcası olan Hevzi Bey'e gittim. Onunla birlikte telgraf bürosuna gittik. Memurlardan hemen Konstantiniye hakkında bilgi istedim. Bizlere çok kuru bir şekilde 'Bir şey yoktur' cevabını verdiler. Bu cevaba karşılık Konstantiniye'den haber alıp bize bildirmeleri için ısrar ettik ancak nafileydi. Bu katı tavır karşısında Ahmed Rıza Bey'e, Talat Bey'e ve Cavit'e 'acele' ibareli telgraflar yollandı. Gene hiç cevap yoktu. Bu arada gece oldu. Club de L'Union'da genel durum hakkında bir konferans vermek zorunda olduğum için bunu fırsat bilip Selaniklilerin duygularına sıcak bir şekilde seslenip bazı kötü niyetli kişilerin Kanuni Esasiye'ye karşı bir darbe hazırlığında bulunmakta olduklarını ima ettim. Tabii ki öngördüğüm her şeyi anlatamazdım ve anlatmak da istemiyordum. Konferans biter bitmez telgraf bürosuna doğru yöneldik. Gene aynı ketumiyet mevcuttu. Bunun üzerine sağa sola aynı metni içeren telgraflar yollamaya karar verdik. Gecenin ilerlemiş bir saatinde bir cevap aldık. Keşan'daki bir memur 'Yaşasın Ahrar' diye cevap veriyordu. Cemiyet, Manastır, Edirne, Üsküp, Yanya vilayetlerine çağrıda bulundu ve onların da katılımları üzerine İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkez komitesini Selanik'te kurdu. 14 Nisan Çarşamba sabahı Tevfik Paşa ve Edhem Paşa'nın Harbiye Nazırlığı'na atanmalarını bildiren telgraf üzerine Selanik ihtilalcileri'nin hükümet kurduklarını öğreniyordu. Mahmut Şevket Paşa ve bütün subaylar olağanüstü bir heyecan içindeydiler. Halk telgraf bürosunu işgal etmiş, hükümetin Kanuni Esasiye aykırı bir şekilde kurulmuş olması nedeniyle, vilayetlerden başkent Konstantiniye'nin otoritesini tanımadıklarını beyan etmelerini talep ediyordu. Diğer yandan Mahmut Şevket Paşa ihtilalcilerin amaçlarının ne olduğunu bildiğinden Edhem Paşa'ya telgraf çekip sadece onu tanıtmakla kalmayıp ordunun savunmaya yemin etmiş olduğu Kanuni Esasiyi korumak için Konstantiniye'ye yürümeye hazır olduğunu bildiriyordu. 14 Nisan Çarşamba akşamı askeri kulübe gidip mebus sıfatıyla ordunun vatansever duygularına hitap eden bir konuşma yaptım. Subaylar şartlı olarak eşlerini üç talakla boşayacaklarını beyan etmişlerdi. Bildiğiniz gibi üç talakla boşanma katidir. Subaylar Kanuni Esasi tekrar ihdas edilmediği takdirde eşlerini boşayacaklarını üç kere beyan etmişlerdi. Mahmut Şevket Paşa askeri kulübe geldiğinde etrafını subaylar sardı ve canlı bir şekilde taşradan orduya katılanlar oluyordu. Askerlerin isyan etmiş oldukları Yukarı Arnavutluk'un Debre şehrinde askerler olaylardan haberleri olur olmaz hasımlarıyla barışıp vatan için ölmeye hazır olduklarını bildirdiler. 14 Nisan Çarşamba gecesini saat 01.00'de bütün tedbirler alınmış olup ertesi gün ilk askeri konvoy Çatalca'ya doğru hareket ediyordu. Gerisini zaten biliyorsunuz."⁴⁰

Bu telgrafı paylaşmamızın sebebi böylesine mühim bir haberin ilk olarak Yahudi kökenli Emmanuel Carasso'ya ulaşip onun tarafından duyurulmuş olmasına, ikinci etapta ise telgrafın şifreli sözlerle yazılmış olmasının böylesi acil bir durumda manasızlığına dikkat çekmektir. Angelo İaccovella'nın İtalyan arşivlerinden aldığı bilgiye göre Carasso'ya gelen telgrafların büyük çoğunluğu "Musa'nın Evlatları" imzası ile gönderilmiştir. Emmanuel Carasso, gelen telgrafın ardından Club de L'Union'da bir konuşma yaparak insanları bilgilendirmesi gerektiğini dile getirmiştir. Ancak

⁴⁰ Rifat Bali; "Musa'nın Evlatları, Cumhuriyetin Yurttaşları", İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s.64.

durumun ne olduğunu anlamadan hangi konu ile alakalı bilgilendirme yaptığına dair elimizde herhangi bir belge mevcut değildir. Ayrıca gelen telgraf ile alakalı herhangi bir memurdan bilgi alamayan Carasso, hangi amaçla gelen telgrafı farklı yerlere yönlendirdiği de meçhuldür. Başka bir amaç ile yola çıkan Hareket Ordusu 14 Nisan'da başlatılan bu ihtilali, 27 Nisan 1909 tarihinde Sultan Abdülhamid'i dört kişilik bir heyet ile tahttan alarak başarılı bir şekilde sonlandırmıştır. Bu heyet içerisinde Emmanuel Carasso da bulunmuştur. Yahudilerin hayali önünde en büyük engel Sultan Abdülhamit olduğundan dolayı onunla ilgili Batı'da oluşturulmak istenen algıyı anlamak üzere Siyonizm'e hizmet etmiş olan Carasso'nun ihtilalden sonra Frankfurter Zeitung'a verdiği röportajı paylaşmakta fayda vardır:

“Meclisten çıkan kararı aldıktan sonra, öğleden sonra 15:15'te meclisten ayrıldık. Ondan sonra ilk top atışı duyuldu. Bir vasıta ayarladık. Kurtuluş anı gelmişti. Önümüzde bir saray ve bahçesinde farklı yapılar vardı. Etrafta kilise avlusu sessizliği vardı. Biz sadece kendi ayak seslerimizi duyuyorduk. Sanki birisi ölmüştü. Bütün bu gördüklerimize çok iyi konsantre oluyorduk ki bunları unutmayalım diye. Galip Bey, bizi küçükbir bekçi odasına götürdü. Giysilerimizi ve şapkalarımızı aldı. Bu bekçi odasında dokuz ay evvel tutuklu bulunmuştum ve sorguya çekilmiştim. Bu olay Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre önce idi. Bağlıydım. Abdülhamit'in askerleri tarafından içeri atılmışım. Uzun dakikalar geçiyor ve susuyorduk. Esat Paşa'ya bakıyorduk. Esat Paşa'nın Abdülhamit'ten öldüresiye nefret ettiğini biliyorduk. Çünkü Abdülhamit, Esat Paşa'nın kardeşini Galata Köprüsünde öldürtmüştü. Korkarım kendisi Sultana duygusal tavır sergileyebilirdi. Ancak şu ana kadar çok rahat ve sakin görüyordum. Gene de dikkat çekmeden bazı tedbirler almak zorundaydık. Çünkü Abdülhamit sürekli silahlı olurdu. Tehlike sezdiği anda silahı kullanmaktan hiç çekinmezdi. Kendisine şüpheli görünen misafirlerini dahi ani karar ve tavırla çok sayıda suçsuz insanı öldürdüğünü biliyorduk. Kendisinin iyi bir silahşor olduğunu bildiğimizden Sultan bize silah doğrulttuğunda silahımızı çabuk çekebilmek için silah kınımızı açık ve tetikte tutuyorduk. Kendisine böylece birkaç saniye daha hediye etmiş oluyorduk. Nihayet kapı açıldı ve Cevat Bey görüldü. Bize sordu: “Siz bekleniyor muydunuz?” Arkasında yirmi güvenlik görevlisi vardı. Tam büyük merdivenlerden sütunlu salona giriyordu ki etrafımızı sardılar. Subaylar, birkaç askerle bize eşlik ediyordu. Cevat Bey önden gidiyordu. Büyük bir salonun ilk basamaklarına gelmiştik, birkaç adım daha ilerledik ve durduk. Subaylar arkamızdan kapıyı kilitliyordu, bir pencere hariç pencereler de kapalı idi. Açık olan camdan güneşi ve yemyeşil bahçeyi görüyorduk. Her yerden askerlerin sevinç top atışları duyuluyordu. Sağımızda büyük bir paravana ve devasa bir ayna vardı ki bu sayede ortada oturan gelen gideni rahatlıkla görebiliyorduk. Biz etrafa bakınırken Sultanın genç oğlu Abdürrahim görüldü. Sakalsızdı, sessizce bir kapıdan içeri girdi. Paravanın arkasında kaldığı için fark etmemiştik. Muhtemelen bahçeye çıkan bir kapıydı. Paravanın arkasında Abdülhamit görüldü, iki adım yaklaştı. Korkmuş, şaşkın gözlerle bize bakıyordu. Görüşmemizin sonuna kadar aynı yerde durdu. Biz zannediyorduk ki meclisin almış olduğu kararı dinlerken makamına yakışır şekilde resmi kıyafetle karşılar. Ancak yanılmıştık. Normal, günlük kıyafet giydiği anlaşılıyordu. Aceleci ve heyecanlıydı. Siyah bir kravatı düğümlememiş sadece boynuna sarmıştı. Kolları sarkıyordu ve titriyordu. Normalden fazla eğik ve aşağılanmış görünüyordu. Sessiz bir

aradan sonra Esat Paşa söze başladı. Etkileyici bir sesle yavaşça Abdülhamit'in kaderini belirleyici konuşmasına başladı. Salonun sessizliğinde yankılanıyordu. Bu salonda otuz üç sene boyunca şu an yıkılmış olan adamın tek kelimesi bile bir imparatorluğu korkuturdu. Esat Paşa: "Biz size devletin şeyhülislamın fetvasına istinaden tahttan indirildiğinizi bildirmek için geldik." Abdülhamit'i dikkatlice izliyorduk. Bu kelimeleri duyduktan sonra ürkmüştü. Yüzü ve bütün vücudu kasılmıştı. Ortada utanç verici bir sessizlik vardı."⁴¹

Bu anlatımlardan anlaşılacağı üzere 31 Mart olayı sadece Osmanlı askeri'nin yaptığı bir ihtilal değildir. Fakat Osmanlı devlet adamları da gerek Batılı devletlere gerekse Yahudilere menfaatleri uğruna hizmet etmiştir. Bunu Ahmet Rıza açık bir şekilde Siyonizm'e hizmet etmiş olan Haim Naum ile yaptığı bir konuşmasında dile getirmiştir:

"Bizler Musevilerin Osmanlı vatanına olan sadakatlerinden kesinlikle eminiz. Onların büyük kabiliyetlere sahip olduklarını ve dünyanın tüm ülkelerinde bir terakki unsuru, önemli bir medeniyet faktörü teşkil ettiklerini biliyoruz. Museviler vatanın terakkisi için çalışmaya karar vermeleri kâfi olup karar verdikleri zaman çok şey yapacaklardır. Diğer ülkelerin Musevilerinin bizlere de gelmelerini, zekâları ve erdemleriyle bizlere yardım etmelerini çok arzuluyoruz. Bizim beklentilerimizi Avrupa'daki dindaşlarınıza, Alyans'a ve diğer büyük Yahudi müesseselerine bildiriniz. İmparatorluk muazzam tabii zenginliklere haizdir. İmparatorluğun Mezopotamya gibi bazı bölgelerinde kilometrekare başına sadece beş kişiye rastlandığı bölgeler vardır. Bu bölgelere insan yerleştirmek, eğitimi yaygınlaştırmak ve bunun yardımıyla topraktan içerdiği zenginlikleri çıkarmak gereklidir."⁴²

Meşrutiyetten sonra gerçekleşen olaylardan birisi de Trablusgarp Savaşı'dır (29 Eylül 1911-18 Ekim 1912). İtalya'nın büyük Avrupa devletlerine katılma isteği gerek madde gerekse pazar aramasına neden olmuştur. Çeşitli bahaneler üreterek Trablusgarp'a giren İtalya, Osmanlı'nın bu duruma müsaade etmek istememesi nedeniyle hiddetlenmiştir. İtalya'nın Oniki Ada ve Rodos'u işgal etmesi esnasında başlayan Balkan Harbi, Osmanlı Devleti'ni Trablusgarp'tan geri çekilmek zorunda bırakmıştır. 1911-1912 yılları arasında meydana gelen olaylar neticesinde 18 Ekim 1912'de imzalanan Uşi Anlaşmasına göre Trablusgarp ve Bingazi İtalya'ya verilmiştir. Bununla birlikte Rodos ve Oniki Ada da Balkan Savaşları geçene dek İtalya'ya bırakılmıştır. Karşılığında ise İtalya, Osmanlı Devleti'nde kapitülasyonların kaldırılması hususunda destek olacağına dair söz vermiştir. Nitekim Trablusgarp Savaşı'nın en önemli sonuçlarından birisi, Osmanlı'nın Kuzey Afrika'da bulunan son toprak parçasını kaybetmiş olmasıdır. Yine Uşi Anlaşması'nda Yahudi Camondo⁴³ ailesi desteği ile Emmanuel Carasso'nun

⁴¹ Abend Blatt, "Wie Abdul Hamid Abgesetzt Wurde", *Frankfurter Zeitung*, 30 Nisan 1909, s. 119.

⁴² Bali, a.g.e., s. 69.

⁴³ Camando Ailesi Osmanlı'nın son döneminde finans açısından oldukça etkilidir. Mustafa Reşid Paşa gibi önemli isimlerle iyi ilişkiler içerisinde olan Abraham Camondo, bunlara borç vermekte elini oldukça açık tutmuştur. Borçlanan paşalardan birisi de Fuad Paşadır. Fuad

aracılık görevi yaptığı bilinmektedir. Birinci Dünya Savaşı'na götüren olaylar bunun ile sınırlı kalmamıştır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, bir tarafta İtalya ile sorunlar sürerken, diğer taraftan Balkanlar'da da sorunlar büyümeye başlamıştır.

Birçok isyandan sonra 1912 büyük isyan ile Arnavutluk parçalara ayrılmayı başarmıştır. Bu ayrılmada rol oynayan Yahudi kökenli Herbert Aubrey gibi isimler oldukça önemlidir. Bu yıl içerisinde Müslüman Arnavutlara karşı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin tavrı oldukça değişmiştir. Buna en güzel örneklerden biri, bölgede Katolik Arnavutlara silah dağıtılırken, Müslüman Arnavutlardan silahların zorunlu bir şekilde toplatılması olmuştur.⁴⁴ Gazi Ahmet Muhtar Paşa bu dağıtımda yabancı devletlerin de etkili olduğunu söylemekten kaçınmamıştır. 1912 yılının şubat ayında Simon Doda isminde bir İngiliz ajanı Rumeli halkını isyana teşvik etmeye başlamıştır. İsyana katılmak isteyenlerin isimlerini kaydederek isyanı başlatmıştır. Nihayet Herbert Aubrey'in bölgede en iyi arkadaşı olan İsmail Kemal Arnavutluk'un Osmanlı'dan ayrı olarak sınırlarının çizilmesini istemiştir.⁴⁵ Ayrıca buraya Arnavutlardan bir vali atanmasını ve bu bölgede bulunan bütün memurların Arnavut olması isteklerini dile getirmiştir. Kabul edilmeyen bu istekler üzerine isyan büyümüş ve Arnavut isyancılar, İttihat ve Terakki'nin yönetim şeklini yabancı devletlere şikâyet ederek yardım beklemiştir. Yine İngilizler adına ajanlık yapan İsa Bolatini'nin⁴⁶, Arnavut halkına silah dağıttığı ve zor kullandığı bilinmektedir.⁴⁷ Diğer taraftan İtalya'da Arnavutlara isyanları süresince para ve silah yardımı yaptığı bugün belgelerle sabittir. Burada kısaca belirtmekte fayda vardır, Balkan Devletlerinin birleşmesine en büyük engeli teşkil eden kiliseler meselesi, Emmanuel Carasso'nun da desteği ve fikirleri ile mecliste 3 Temmuz 1911 tarihinde karara bağlanmış ve çözülmüştür.⁴⁸ Yani Osmanlı Devleti içerisinde 1908-1914 yılları arasında gerçekleşen bütün olaylar birbiriyle bağlantılı ve bilinçli bir şekilde yapılmıştır demek yanlış olmayacaktır. Diğer tarafta Sait Paşa hükümeti Balkan Devletleri'nin birleşmeyeceğine dair o kadar emin bir tavır sergilemiştir ki Avrupa'dan gelen silahların Selanik Limanı'ndan geçişine dahi izin vermiştir. Ancak Karadağ'ın Osmanlıya karşı savaşı başlatması üzerine Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan da gecikmeden katılmıştır. 8 Ekim 1912 tarihinde başlatılan savaş sürerken, Avrupa'dan Osmanlı Devleti'ne 17 Ocak 1913'te nota gönderilmiştir. Notaya göre Edirne Bulgaristan'a verilecek, Adalar ise Avrupa Devletleri'ne teslim edilecektir.

Paşa ve Abraham Camondo ilişkisi okadar iyi dir ki dönemin gazetelerinde dahi bulmak mümkündür. Bkz.: İrtem, Süleyman Kani, "Eski Vezir ve Sarraf", *Akşam*, 10 Aralık 1934.

⁴⁴ Balkanlar'ın Osmanlı'dan çıkma sürecini ve Yahudi kökenli Aubrey'in bu süreç'te etkisi için bkz.: Herbert Aubrey; *Ben Kendim, A Record of Eastern Travel*, Ed. Desmond McCarthy, Hutchinson & Co, London 1936.

⁴⁵ Aubrey, *Ben Kendim*, s. 85.

⁴⁶ İsa Bolatini için.: T.C. BOA. HR. SYS. 134/3-34; T.C. BOA. HR. SYS. 150/16; T.C. BOA. HR. SYS. 151/52-82.

⁴⁷ İngiliz Devleti için resmi çalışan Aubrey ile İsa Bolatini'nin bu devlete hizmetleri için.: Aubrey, Herbert, "A Meeting with İsa Bolatini 1912", www.web.archive.org, Texts and Documents of Albanian History.

⁴⁸ MMZC, 1,6,1,138, 6 Ağustos 1325 (19 Ağustos 1909), s. 549, 559, 561.

Bu husus ile alakalı Avrupa Devletlerine herhangi bir cevap verilmesine mahal vermeden, Babıali Baskını meydana gelmiştir.⁴⁹ 23 Ocak 1913, Enver Paşa, Yakup Cemil, Ömer Naci, Mustafa Necip gibi İttihatçılar bir taraftan Babıali'ye yürürken, Talat Paşa da subayları topladığı halde olay yerine önceden ulaşmıştır. Yaşanılan çatışma sonucunda Enver ve Talat Beyler, Kıbrıslı Kâmil Paşa'yı padrazamlıktan istifa ettirmişlerdir. Buna karşılık İttihatçıların isteği üzerine Mahmut Şevket Paşa sadrazamlığa getirilmiştir. Bu olaydan sonra Cemal Bey İstanbul muhafızlığına, Enver'in amcası Halil merkez kumandanlığına ve Azmi Bey polis müdürlüğüne atanmıştır. Dahiliye Nazırlığını ise Talat Paşa üstlenmiştir. Talat Paşa'nın Posta memurluğundan yükselmesi insanların dikkatini çekmiyor değildir. Fakat burada asıl gözden kaçan bir nokta vardır ki Talat Paşa'nın posta memurluğu görevi esnasında Alliance İsrailite Universelle okullarında Türkçe öğretmenliği yaptığıdır. Alliance Okulları, Yahudilerin eğitimi için özel kurulmuş kurumlar olması nedeniyle sıradan insanların burada öğretmenlik yaptığı görülmemiştir. Bu nedenle Talat Paşa da tarih içerisinde ciddi anlamda araştırma gerektiren şahıslardandır. Ne yazık ki Kâmil Paşa'yı Edirne'yi Bulgarlara vereceğine dair suçlayarak darbe yaptıktan sonra Enver ve Talat Paşalar, 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Anlaşması ile Edirne'yi Bulgaristan'a terk etmişlerdir.⁵⁰ Londra Barış Anlaşması'nda, Balkan Devletleri üzerinde büyük etkisi bulunan Herbert Aubrey de bu bölge adına söz sahibi olmuştur. Balkan Savaşları'nın bitmesiyle birlikte Osmanlı, Edirne, Kırklareli, Enez-Midyne hattının batısı ve Ege Denizi'nde hâkimiyeti kaybetmiştir. Bu bölgeler ancak 29 Eylül 1913 İstanbul Anlaşması ile geri alınabilmiştir. Bulgaristan ise Ege Denizine ulaşarak en kazançlı Balkan Devleti olmuştur. Durumdan hoşnut olmayan Yunanistan, Sırbistan, Romanya ve Karadağ, Bulgaristan'a saldırmıştır. Neticede 10 Ağustos 1913 tarihinde Balkan Devletleri arasında imzalanan Bükreş Anlaşmasıyla Bulgaristan diğer devletlere toprak vermiş ve Balkan Savaşları sona ermiştir.⁵¹ Diğer taraftan Babıali Baskını ile Osmanlı yönetimini ele geçiren yeni hükümet, devleti Birinci Dünya Savaşı mağlubiyetine dek elinde tutmuştur. Ardı ardına yaşanan bu olaylar şüphesiz Birinci Dünya Savaşı'nın da habercisi olma niteliğini taşımıştır. Avrupa Devletleri dünyanın her yerinde hâkim oldukları bölgeleri genişletmeye çalışırken, önemli bir jeo-stratejik konumda yer alan Osmanlı topraklarından en büyük payı alma hususunu Birinci Dünya Savaşı'nda tartışmıştır. İşte bu tartışma, Avrupa kökenli bir savaşın neden Osmanlı topraklarında gerçekleştirildiğini açıklamaktadır. Birinci Dünya Savaşı'na girmeden evvel, Yahudilerin devlet içerisinde çeşitli alanlara yerleşmesi ile ilgili bilgi vermek gerekmektedir.

⁴⁹ Foreign Office, "British Documents on the Origins of the War 1898-1914", 1934, C.IX/ s. 35-40.

⁵⁰ Şürkrü Hanoğlu; *Kendi Mektuplarıyla Enver Paşa*, Derin Yayınları, İstanbul 1989, s.140-147.

1.3.1. Savaş Öncesi Osmanlı Devleti'nde Bazı Olaylar

Millet bağlamında Osmanlı'yı değerlendirmek gerekirse birçok milletin ve dinin bir arada olduğu bir yapıdan söz etmek doğru olacaktır. Bu kadar çeşitliliği bu kadar süre idare etmek şöyle dursun, adaletle ve huzur içerisinde idare etmeyi başaran bir devletin yıkılması kolay olmamıştır. Tamamen parçalandı diye bakıldığı dönemde dahi denge politikaları yürüterek uzun süre ayakta kalmayı başarmak da bir o kadar zor olsa gerektir. Yukarıda Rotschild ailesinden kısaca bahsettik. Rotschild'lerin faaliyetleri sadece İngiltere ile sınırlı değildir. Osmanlı Devleti içerisinde de hayallerine giden yol uğruna birtakım faaliyetlerde bulunmuşlardır. Olay ne yazık ki sadece Rotschild ailesi ile sınırlı kalmamıştır. Birçok zengin Yahudi'nin yanı sıra Türk aydınları ve hatta saray çevresine pek çok kişi de bu duruma destek vermiştir. Burada Yahudi dediğimiz vakit, Siyonizm davasına hizmet edenleri ayırmak gerekmektedir. Nitekim Avrupa Yahudilerinin başını çektiği Siyonizm, Osmanlı Yahudilerine daha çok ikinci sınıf muamelesi yapmıştır. Aynı durum bugün Filistin'de halen mevcuttur. Bu nedenle Avrupa Yahudileri ile Osmanlı Yahudileri arasında oluşturulan bu farklılık algısı, ayrıca bir inceleme konusu teşkil etmektedir. Neticede Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'na her halükârda yıkılmaya mahkûm bir şekilde girmiştir. Çünkü gerek Rusya Yahudileri gerek İngiliz ve bir kısım Osmanlı Yahudisi, ordu içerisinde ve dışarısında kendi emelleri için çalışmışlardır. Ordu içerisinde bahsedilen bu Yahudilerin hepsi elbette Siyonist değildi. Bunlar arasında Çanakkale Muharebesi'nde hayatını kaybetenler de vardı. Savaş esnasında hayatını kaybeden 558 müslüman olmayan askerden 78'i Yahudiydi.⁵² Ancak bunlara ek olarak durumu içinden çıkılmaz hale getiren unsurların neler olduğuna da kısaca göz atmak gerekir.

1.3.2. Yahudilerin Osmanlı Devleti İçerisinde Aktif Bir Para Ağı Oluşturmaya Başlamaları

Yahudiler arasında Siyonizm doğrultusunda bir ağın oluşumunu Osmanlı topraklarında XIX. yüzyılda görmek mümkündür.⁵³ Örneğin Rotschild ailesi Galata sarraflarından birçoğu ile bağlantıyı bu yüzyıl içerisinde kurmuştur. Bunlardan birisi Fransız kökenli ve daha sonra Dersaadet Bankası'nın Kurucusu Jaques Alleon'dur.⁵⁴ Rotschild'ler bu bağlantı sayesinde kimseye sezdirmeden saraya isteklerini yerine getirtmeye çalışmışlardır. Bir diğer ağ ise Camondo ailesi ile kurulan bağıdır. Camondo Ailesi aynı zamanda Portekiz kökenli bir ailedir ve İngiliz Başbakanı Benjamin Disraeli'nin de ailesidir aynı zamanda. Belgelerden elde edilen bilgilere göre Yahudi liderlerin İstanbul'daki ev sahipliğini yapan aile Camondolar olarak karşımıza çıkmıştır. Bunların önde gelen isimlerinden birisi XIX. yüzyılın başlarında yaşamış ve Banque Camondo'nun kurucusu

⁵² 500. Yıl Vakfı Müzesi öncülüğünde 30 Mart 2017 Çanakkalede hayatını kaybeden Yahudiler için bkz.: Ek-1.

⁵³ The Monthly Chronicle 4, July-December 1839, Londra 1839, s. 68.

⁵⁴ Jaques Alleon hakkında detaylı bilgi için: Manav, Nursel, "19.Yüzyıl Galatasından Bir Banker, Darphane'i Amire ve Sefaretler Bankeri Jacques Alleon", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C.IV, S.7, Temmuz 2018, s. 98-105.

olan Abraham Camondo'dur.⁵⁵ Banque Camondo gerek Osmanlı demiryolu müteahhidi Baron Hirsch, gerekse Rotschild'ler gibi aynı hedefler doğrultusunda çalışan Yahudi Bankerlerinin Orta Doğu kolunu temsil etmiştir.

İsrail Devleti'nin kurulması için aktif destek veren insanların yetişmesi için maddi ve manevi yardımda bulunacak Yahudi sayısı gittikçe artmıştır. Bunlardan Osmanlı Devleti'ne perdeler arkasından isteklerini iletmeleri ve bu isteklerin kısmen yerine getirilmelerinde etkili olan ağır bir kolunu da İngiliz Levant Kumpanyası oluşturmuştur.⁵⁶ Giderek artan paranın önemiyle Rotschild gibi bankerler bu kumpanyaya da üye olmuştur.

Burada Birinci Dünya Savaşı'na ışık tutan mühim bir detaya da yer vermek gerekir. 1822 yılında Avusturya Prensi Klemens von Metternich, Rotschild'lere *von* veya *de* ünvanı vererek onları aristokratlar çemberine dâhil etmiştir. Metternich bununla yetinmeyerek onları Avusturya'nın fahri konsolosları ilan etmiştir.⁵⁷ Bu bilgiyi vermemizin sebebi bir taraftan İngiltere ile olan sıkı bağları ve saygıları, diğer taraftan daha sonra karşı cephede yer alacak Avusturya ile olan sıkı bağlarına dikkat çekmek içindir. Rotschild'lerin bu ülkelerle köklü bir teması olmuştur ve her iki ülkeye de maddi destekte bulunmuştur. Rotschild'lerin Osmanlı Devleti ile bağlantısını sağlayan da Klements von Metternich olmuştur.

Yukarıda adı geçen gruba katılanlar sadece yabancı uyruklular olmamıştır. Osmanlı Devleti'nin ciddi anlamda mali sorunlara sürüklendiği sırada padişah olan II. Mahmud ısrarla dışarıdan borç almayı reddetmiştir. Fakat 19 Nisan 1839 tarihinde Sadrazam Mehmet Emin Rauf tarafından Padişaha bir arıza sunulmuştur. Sadrazam Mehmet Emin Rauf, Rotschild'lerden alınacak paranın yardımcı olabileceğini Padişaha bu arıza da bildirmiştir. Sadrazamın bu fikre kendi başına varmadığı açıktır. Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa, Sadrazamdan ziyade bu düşüncede daha ısrarlı görülmüştür. Bu durumun temelini inilecek olursa, Reşit Paşa'nın Londra Elçiliğinde bulunduğu esnada İskoç Büyük Mason Locasına dâhil olduğunu görmekteyiz. İskoç Büyük Mason Locasının baş finansmanı ise Lionel de Rotschild Efendi'nin kendisidir.⁵⁸ Osmanlı bürokrasi hayatı içerisinde XIX. yüzyılda oldukça yaygın olan İngiliz taraftarlığı bilinçli veya bilinçsiz Osmanlı Devleti'ni ağır ağır Yahudi Banker'lerin eline itmiştir. Mehmet Namık, Pertev Mustafa Reşit, Ahmet Fethi, Mithat, Kâmil Paşa, Hüseyin Avni Paşa, Fuat ve Ali Paşa'lar dışarıdan borç almayı destekleyen isimler arasındadır. Bunların oluşumunda etkili olan isim ise Mustafa Reşit Paşa ile yakından ilişkili olan ve Yahudilerin dünya ekonomisini elinde tutması gerektiğini savunan ve destekleyen Metternich'tir. Sonuç olarak dış ve iç etkilerle Osmanlı Devleti Yahudi bankerlerine borçlandırılmıştır. Sonrasında

⁵⁵ Noah Şeni; Sophie Le Tarnec; *Camondorlar Bir Haneda'nın Çöküşü*, Çev. Yaman Aksu, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 99-141.

⁵⁶ Mary Kienholz; *Opium Traders And Their Volume One: A Revisionist Expose of The World's Greatest Opium Traders*, iUniverse Yayınevi, Amerika 2008, s.71-80, 367.

⁵⁷ Jonathan Frankel; *The Damascus Affair (Ritual Murder), Politics, and the Jews in 1840*, Cambridge University Yayınları, New York 1997, s.119

⁵⁸ Mustafa Balcıoğlu; Sezai Balcı; *Rotschilder ve Osmanlı İmparatorluğu*, Erguvanî Yayınevi, Ankara 2018, s.52-53.

borcun birini bitirmek için diğerine başvurulmaya başlanmıştır. Osmanlı'nın Yahudiler karşısında yenik düşmesi sadece maddi olarak gerçekleşmemiştir. Fakat XX. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin ciddi anlamda borçlar yüklendiğini Birinci Dünya Savaşı sürecini analiz edebilmek adına bilmek gerekir.

1.3.3. Yahudilerin Askeriye ve Siyaset İçerisinde Aktif Bir Yer Bulma Çalışmaları

Osmanlı Devleti içerisinde iç, dış, deniz veya karada Yahudilerin ticarî etkisi her zaman hissedilmiştir. Onlar temel olarak tekstil, deri, yün, tekstil boyası, ipek, inci, mücevher, baharat, maden ve metaller, hırdavat ve gıda ihracatı ile meşgul olmuşlardır. Dünyanın her yerine gerçekleştirilen bu ticaret, Yahudilerin zenginliklerini açıklamak için yeterlidir. Dindaşlarına dilencilik yaptırmayan Yahudiler, evden eve dolaşarak kendi halkını giydiren doyurmuştur. Ekonomik anlamda gittikçe zenginleşen Yahudiler dönem yöneticilerinin de gözünden kaçmamıştır. III. Selim getirtmeye çalıştığı yeniliklerle birlikte, İstanbul Yahudi Cemaati'nin de bahriyeli olarak görev yapmalarını istemiştir. Ancak 25 Kasım 1804 tarihinde yayımlanan ferman ile Yahudiler bu durumdan muaf tutulmuştur. Osmanlı Devleti, Yahudilere o kadar güvenmiştir ki, 1806 yılında Londra'da ilk kez açmış olduğu konsolosluğa Rum asıllı Giritli Todori Efendi'den sonra 1807'de Yahudi asıllı İsak Natali'yi atamıştır. Sultan II. Mahmut dönemine geldiğinde 1821 yılında Yunan İsyanı sırasında donanmanın kuvvetlendirilmesi için yine bahriyeli alımı gerçekleşmiştir. Böylece Sultan, Balat ve Hasköy'den bahriyeli Yahudilerin alımını buyurmuştur. Fakat bu durum da uzun sürmemiş, Avrupalı Yahudiler işin içine karışarak duruma farklı bir boyut katmışlardır. Sultan Abdülmecit dönemine geldiğinde artık Yahudileri daha hırslı ve daha milliyetçi görmek mümkündür. Bu durum o tarihlerde çıkartılan gazetelerin isimlerinden dahi anlaşılmaktadır. 1843'te *'La Buena Esperanca'* (İyi Ümit), Rafael Uziyel Pinslerle'nin 1846'da *'Şaaret ha Mizrah'* (Doğunun Kapıları) ve 1853'te *'Or İsrail'* (İsrailoğullarının Işığı) Leon Hadim de Kastro tarafından basılmıştır. Bugüne kadar Osmanlı Yahudileri yabancı dil öğrenmeyi, dinden çıkmak olarak görmüşlerdir. Fakat yenilikler Yahudiler üzerinde de etkili olmuştur. Avrupa ile temas haline olan tüccarlardan Avram Camondo, Türkçe, İngilizce ve Fransızca'nın dâhil edildiği bir okul önerisinde bulunmuştur. Bağnazlar olarak adlandırılan bir kısım buna karşı çıkmış olsa dahi, fikrin izlerini Alliance Okulları'nda görmek mümkün olacaktır. Nitekim 1860 yılında Alman ve Fransızlardan zengin Yahudiler bir araya gelerek Alliance İsrailite Universelle okullarını dünya üzerindeki Yahudileri teşkilatlandırmak üzere eğitime açmışlardır.⁵⁹ Okulların başında bulunanlar daha sonrada isimlerini anacağımız Goldschmidt, Rotschild, Hirsch ve Camondo aileleri gibi, dünya üzerinde devlet adamlarına da oldukça yakın isimlerdir. Okullar Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan ve 'İkinci Sınıf Yahudi' olarak adlandırılanların uyanışı için kurulmuştur

⁵⁹ Michael Laskier; *"Aspects of the Activities of the Alliance İsrailite Universelle in the Jewish Communities of the Middle East and North Africa 1860-1918"*, Modern Judaism C.III, S.2, s. 141-171.

adeta.⁶⁰ İlk olarak Bağdat ve Şam'da kurulan Allince Okulları, daha sonra Edirne, Selanik, İzmir, İstanbul, Kavala, Safed, Üsküp, Kudüs, Manastır, Basra ve daha başka şehirlere yayılmıştır. Talat Paşa'nın Edirne Alliance Okulu'nda Türkçe Öğretmenliği gizli bir bilgi olmadığı gibi, Celal Bayar ve Rıza Tevfik Bölükbaşı gibi siyasetçilerin de bu okullardan mezun oldukları bugün bilinmektedir. Yahudilerin birbirlerine karşı olan yardımlaşma ve sahip çıkma faaliyetleri sadece bu okullarla sınırlı kalmamıştır. Sadece İstanbul'da Osmanlı Yahudilerinin birlik, beraberlik ve örgütlenme yeteneklerini gösteren yirmiden fazla hayır kurumu mevcuttur. Bunlar arasında 1894 yılında kurulmuş olan İsrailitische Bruder Verein gibi, dışarı bağlantılı olanların sayısı büyük çoğunluktadır. Buena Veluntad, Perseverensya gibi Alliance Okulları'na destek verenlerin kurulması ise yine 1897, 1898 yıllarına dek gelmektedir. Ayrıca İstanbul İtalyan Musevi Cemaati (Communita İstaelitico-İtaliana di İstanbul) gibi farklı ülke Yahudileri de Osmanlı toprakları içerisinde örgütlenme fırsatı bulmuştur. Bu ülkeler daha sonra bu tarz örgütlenmeler üzerinden Osmanlıyı parçalama planlarını kolaylaştırmaya çalışmıştır. Bu nedendir ki Communita İsrailitico-İtaliana di İstanbul, İtalya Krallığı tarafından sadece kimliklerini korumak kaydıyla tanınmıştır.⁶¹ XVIII-XIX. yüzyıl içerisinde dünya dengelerinin değişmeye başlaması ile birlikte Yahudilere karşı tavırlar da değişmiştir. Böylece Yahudiler kendilerine siyasette daha kolay yer edinebilmişlerdir. Askerlik konusunda durum biraz daha farklıdır. Talmud öğretileri ile yetişen Yahudilerin, herhangi bir devlet için savaşa katılma veya askerlik yapma gibi bir dinî izinleri yoktur. Buna rağmen III. Selim döneminde sultanın emri ile kısa bir süreliğine Yahudiler bahriyeli olarak görev almış olsalar dahi, II. Mahmut muafiyet için fermanı geciktirmemiştir. Ancak bu durumu da yine zengin Yahudiler değiştirmiştir. Onlar mümkün oldukça kurulacak İsrail Devleti adına her yere uzanmaya çalışmıştır.

İsrail Devleti fikrinin büyüklerinden olan Rotschild ailesinin Osmanlı Devleti içerisinde bulunan Yahudilerle ilgilenmesi 1840 yılına kadar geri uzanır. Mehmet Ali Paşa zamanında Suriye Şam'da bulunan Keşiş Thomas ve onun hizmetçileri kaybolmuştur. Olay Fransız Diplomat Ratti Menton tarafından büyütülmüştür. Ona göre suçlular Yahudiler olmuştur. Bu durumdan sonra Avrupa'da birçok Yahudi tutuklanmış ve işkenceye tabi tutulmuştur. Aslında sonraları üretilen Siyonizm ve Anti Semitizm kavramlarını anlamlandırmak adına XVIII. yüzyıldan sonra meydana çıkan bu tarz olayların yeniden incelenmesi gerekir. Fakat Rotschild ailesi bu Şam Kan Olayı'ndan sonra Osmanlı Yahudileri ile birebir ilgilenmeye başlamıştır. Üzerlerine iftira atılan iki Filistinli Yahudi, Rotschild ailesinden yardım istemiştir. Bu iki Osmanlı Yahudi'sinin isimleri herhangi bir kaynaktan verilmemiştir. Ancak bu iki vatandaşın başlarına gelen olayı Paris'te bulunan James de Rotschild, İstanbul'da bulunan Camondo ve Fua Ailesi'ne anlatmıştır. Paris grubundan Rotschild ve Avukat Adolph Cremieux olay ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. Londra'da yapılan bir toplantıda Baron

⁶⁰ Elizabeth, Antebi, "Albert Antebi 1873-1919 ou la Religion de la France/Lettres", Ecole Pratique des Hautes Etudes, France 1996, s. 269-302.

⁶¹ İtalya ve Yahudiler arasındaki ilişki için bkz.: Barbara Garvin; Bernard Cooperman, *The Jews of Italy, Memory and Identity, Studies and Texts in Jewish History and Culture* VII, University of Maryland Yayınları, ABD 2000.

Lionel de Rotschild, Sir Moses Montefiore, Francis Goldschmidt, David Salomon ve İsaac Lyon Goldschmidt katılmıştır. Sonuç olarak Şam Yahudileri aklanmıştır.⁶² Buna benzer olaylar XX. yüzyıla kadar gittikçe artmıştır. İzmir’de yaşayan Yahudiler ile Rotschild Ailesi arasında bağlantıyı kuran önde gelen isimlerden biri Hayim Palacci’dir. 1859 yılında Palacci, İzmir’de öldürülen bir Fransız’ın suçunun Yahudilere atıldığını, tutuklandıklarını 29 Mart’ta İngiltere’de bulunan Baron Lionel de Rotschild’e bir mektup ile bildirmiştir.⁶³ Olayda tutuklanan Rum ve Yahudi vatandaşlar olmuştur. Mektuba göre Yahudiler, Rumların tacizleri yüzünden evlerinden çıkamaz hale gelmiştir. Hatta bazıları saldırıya dahi uğramıştır. Palacci, Yahudilerin zor durumda ve yardıma ihtiyaçlarının olduğundan bahsetmiştir. Neticede Rotschildler olaya el atmış ve olay Yahudilerin lehine çözülmüştür.⁶⁴ Bir taraftan bu olaylar vuku bulurken, diğer taraftan zengin Yahudi tüccarları ve bankerler bu duruma net bir çözüm getirmek için faaliyetlerine devam etmiştir. Aslında bakıldığında tanıdık olan bir sistem karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle sorun çıkartılmıştır, sonrasında ise çözüm getirmek üzere olaya müdahale edilmiştir. Netice olarak dünya Yahudileri, Siyonizm ve birçok Mason Locası can ve baş ile bu soruna çözüm getirmek için çalışmıştır.

Şüphesiz Yahudiler için Filistin’de kurulacak devlet fikrinin öncüleri ve Osmanlı Yahudilerini bu yönde örgütlemeye çalışan ilk isim Rotschildler diye bir ifade kullanmak yanlıştır. Nitekim, Napolyon 1799 yılında Akka kuşatması esnasında, Suriye işgalinden sonra Filistin’de yaşayan Yahudilere Kudüs ve etrafında bir devlet vaat etmiştir. İngiliz Hükümeti’nin Hindistan güzergâhında yaşayan Yahudilerle ilgilenmesi ise bu yıldan sonra gerçekleşmiştir. Moses Montefiore’nin Kraliçe Victoria tarafından verilen ‘Sir’ ünvanı’nı alması da bu tarihlerden sonra meydana gelmiştir. 1836 yılında Haham Zevi Hirsch Kalischer, Amschel Mayer von Rotschild’e ricada bulunarak Kudüs topraklarının satın alınmasını, dönemin Filistin ve Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa ile bu doğrultuda görüşülmesini istemiştir. Bu tarz faaliyetlerin artması üzerine Sultan II. Abdülhamit 1883 yılında çıkarttığı bir İrade-i Seniyye ile Yahudilere bu bölgede mülk satışını durdurmuştur. Sultan tehlikeyi önden sezdiği için bununla kalmayarak Hazine-i Hassada bulunan kendi mal varlığı ile Filistin topraklarının bir kısmını üzerine almıştır. 21 Kasım 1900 yılında Duhuliye Şartları olarak bilinen ve Filistin’e gelecek olan her Yahudi’nin mesleği ve geliş nedenini belirten bir pasaport yürürlüğe konulmuştur. Bu pasaporta göre 30 gün Filistin topraklarında bulunan her Yahudi sonunda sınır dışı edilmiştir. Yukarıda da değinildiği üzere Benjamin Disraeli Osmanlı Devleti’ne Ruslara karşı savaşında destek sözü vermesine rağmen sözünü yerine getirmemiştir. Sadece sözünü yerine getirmemekle kalmamıştır. Ayrıca Osmanlı’nın zayıflığını vurgulayarak Lord Salisbury ve Sir Laurence Oliphant ile birlikte hazırladığı bir Filistin Projesi’ni de II. Abdülhamid Han’a vermiştir. Bu

⁶² Balcioğlu; Balcı, *a.g.e.*, s. 477.

⁶³ BOA, HR, SFR.3, No.52/6, Leff.1, 22 Mayıs 1860.

⁶⁴ Balcioğlu; Balcı, *a.g.e.*, s.478. Ayrıca bkz.: BOA, HR, SFR.3, No.52/6, Leff 2, 29 Mayıs 1859.

projeye göre Yahudiler Filistin'e yerleştirilerek, zengin Yahudiler tarafından finanse edilecektir. Ancak sultan bunu kabul etmemiştir.

İstedikleri süre içerisinde emellerine ulaşamayan banker ve bürokratlar ilerleyen yıllarda farklı yolları denemiştir. Bu yöntemlerden birisi dönemin siyasi ve askeri faktörleri olan Jön Türkleri kendi emellerine alet ederek İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde sızma olmuştur. Yahudiler bu zamana kadar Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde finansal anlamda daha önce de değindiğimiz üzere ciddi anlamda ün yapmıştır. Fakat buna rağmen istedikleri hedeflerine ulaşmak için etkilemeleri gereken ülke Osmanlı'ydı. Galata Bankerleri, bu hedef için seçilen Yahudilerdi. Bu nedenledir ki Osmanlı elçiliklerinin maddiyatı, Sarraf Alleon, Baltazzi, Camondo gibi zengin sarraflar tarafından karşılanmıştır. Bu hızla 1847 yılında Alleon ve Baltazzi desteği ile Bank-ı Dersaadet kurulmuştur. Sadece Bank-ı Dersaadet ile kalınmamıştır. Paris Sefiri Mehmet Cemil Paşa zamanında Paris Sefaretine Yahudi sarraflar tarafından verilen finansal destek, Hariciye Nazırı Fuat Paşa, Maliye Nazırı Ahmet Muhtar Paşa ve Horace de Landau arasında İstanbul'da yazıya dökülmüştür: *“Muharririn-i imza Saltanatı Seniyye Nazırı Umuri HariciyeFuad Paşa ile Maliye Nazırı Muhtar Paşa Devleti Aliyye tarafından bi'l vekale ve Horace de Landau dahi Pariste mukim Mösyö Rotshcild nam karındaşlar canibinden memuren atüü'l-beyan mevadda karar vermişlerdir. Şöyle ki Paris'te mukim mumaileyhim karındaşlar Devleti Aliyye'nin hesabına olarak Paris Sefareti Seniyesine 600 bin Franklık bir kredito açıp Paris Sefiri dahi işbu kreditodan talep eyleyeceği mebaliği Maliye Hazinesi üzerine 10 vade ile keşide edeceği poliçeleri mumaileyhim karındaşlar yekunu mezkur kredito bitinceye değin kendisine ita edeceklerdir. İşbu poliçelerin bedeli Hazine-i celile tarafından nakden ve Frank mukabilinde Frank olmak üzere tediye olunacak ve bundan başka %1 komisyon vadelerin hululü tarihlerine göre senevi %6 faiz ita kılınacaktır.”*⁶⁵ Borçların alınıp verilmesiyle birlikte Osmanlı maliyesi sallanmaya başlamıştır. Aslında Yahudi sarraf ve bankerlerin istediği de tam da budur. Düzenli bir mali sistem oluşturmak adına Osmanlı Devleti acilen bir devlet bankasına ihtiyaç duymuştur. Özellikle Yahudiler bu konuya ciddi anlamda ilgi göstermişlerdir. Galata Bankerleri, Rotschildler, Credit Mobilier, İngiliz Austen Henry Layard önderliğinde Glyn Mills and Co. gibi kuruluşlardan Osmanlı Devletine teklifler yağmıştır. Nihayet Layard Grubu *“The Ottoman Bank”*⁶⁶ın merkezini Londra'da kurmuştur. Sonrasında şubeleri İstanbul, İzmir, Beyrut ve Selanik olmak üzere açılmıştır.⁶⁷ Anlaşılacağı üzere özellikle Avrupalı Yahudi zenginleri Osmanlı siyasetine ve askeriyesine karışmadan evvel, maddiyatına karışmıştır. Fakat sadece bununla yetinmemişlerdir. Zengin Orta Doğu topraklarına hâkim olabilmek ve burada bir İsrail Devleti kurabilmek için Osmanlı Devleti'nin tamamen yok edilmesi gerekmiştir.

Jön Türkler arasında Avrupa ülkeleri sömürgelerinin farkında olanlar olsa dahi, ağırlıklı olarak Avrupa'nın medeniyet seviyesine hayran bir kitleden bahsetmek mümkündür. Bunlar Batıda hâkim olan ekonomi ve

⁶⁵ BOA, HR, TO, No.421/4, 27 Ekim 1855.

⁶⁶ Osmanlı Bankası için ayrıca bkz.: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi/ Salt Araştırma <https://archives.saltresearch.org>

⁶⁷ BOA, HR, TO, No. 421/34, 13R 1272/ 24 Aralık 1855.

politikaya her zaman dâhil olmak istemiştir. Sonrasında İttihat ve Terakki'nin bu politikası'nın farkında olan Yahudiler, durumu lehlerine çevirebileceklerini çabuk anlamıştır. Birinci Dünya Savaşı kapıya dayandığında ise yönetimde olan İttihat ve Terakki Cemiyeti her çeşit insan tarafından yönetilmiştir. Bunlar arasında açıkça Yahudi kimliğini vurgulayanlar, dönme olarak adlandırılan Müslümanlar ve görünürde Müslüman olup da gerçekte Yahudi öğretilerini yerine getiren Sabetaist'ler de yerlerini almışlardır. Aralarında Yahudilerin davasına gizli veya alenen hizmet etmiş olanlar araştırıldığında genelde Avrupalı Yahudiler ile maddi veya manevi bir bağlantılarını bulmak mümkündür. Bağlantıların yanında, Haim Naum gibi daha sonra Lozan görüşmelerine dâhil edilecek kadar önemli adamların Alliance Okulları'nda yetiştiğini görmekteyiz. Ayrıca Berlin merkezli kurulan 'Hilfsverein der Deutschen Juden (Alman Yahudileri Yardım Derneği)'de' Osmanlı toprakları içerisinde faaliyetlerini artırmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere Yahudiler bu tarz okullar ve kuruluşlar aracılığı ile asıl hedefleri olan İsrail'e dönüş süreçlerini hızlandırıp sistematik bir hale getirmiştir. Bu kuruluşlar sayesinde dünyanın her yerinde bulunan Yahudiler birbirlerinden daha çabuk haberdar olmuşlardır.

Osmanlı Devleti içerisinde kurulacak olan bir ordu fikri her ne kadar Islahat Fermanı dönemine kadar geriye gitse de gözle görülür ordu ilk olarak 1908'de sahneye çıkmıştır. Ancak önceki olayları kısaca paylaşmakta yarar vardır. Polonya'nın ulusal şairi olarak tanınan Adam Mickiewicz'in yardımcısı Armand Levy hatıratında bu duruma açıklık getirmiştir. Levy, Kırım Savaşı esnasında Yahudilerden bir tabur oluşturma fikrinden bahsetmiştir. Islahat Fermanı'nın ilan edilmesi esnasında İstanbul'da bulunan Alphonse de Rotschild banka imtiyazı dışında amaçlarının da olduğunu açıklamıştır. Armand Levy'nin fikri ile birlikte Mayer Alphonse de Rotschild, Islahat Fermanı'nın ilan edilmesinden hemen sonra Osmanlı içerisinde yaşayan Yahudileri bir araya getirerek bu süreçten sonra izlemeleri gereken yolu çizmiştir. Rotschild ilk kez burada Osmanlı Yahudileri'nin bir ordu oluşturmaları gerektiğini dile getirmiştir. Maddi gücün ellerinde bulunduğunu belirterek, geri kalan kısmın sadece Talmud öğretilerine sıkı sıkıya sarılmak ve Yahudiler dışında herkesi aldatmanın ne kadar sevap olduğunu unutmamak gerektiğini anlatmıştır. Rotschild, ordunun İsrail Ordusu olduğunun unutulmaması ve her zaman bu hedef uğruna çalışılması dilekleriyle toplantıdan ayrılmıştır. Toplantı Albert Cohn tarafından organize edilmiştir.⁶⁸ Toplantının ardından Rotschild, Kudüs'e doğru ilerlemiştir.⁶⁹ Bu tarihlerden sonra sık sık Osmanlı topraklarını ziyaret eden Rotschild ailesinin üyeleri Filistin topraklarından satın alma hususunda yerli halk ile irtibata geçerek başarılı olmuştur. Küçük küçük köyler alarak koloniler kuran Rotschild Ailesi, daha sonra burada Osmanlı Ordusu içerisine yerleştireceği insanların yetişmesini sağlamış ve finanse etmiştir. Islahat Fermanı'ndan sonra Siyonist Yahudiler, izlemeleri gereken yolu detaylı bir şekilde öğrenmiş olmaları gerekir ki faaliyete koyulmaları çok uzun sürmemiştir. Her ne kadar Musevi Ordusu hemen kurulamamış olsa da sonrasında farklı ülkelerin askerleri veya Osmanlı Devleti'nin ordusunda görev alan Siyonist askerler

⁶⁸ Ladislav Mickiewicz; Adam Mickiewicz, *Sa Vie et Son Ouvre*, Paris 1888, s. 318-319.

⁶⁹ BOA, A. MKT. UM, No 226/70, 23 C1272, 1 Mart 1856

vazifelerini başarılı bir şekilde yerine getirmişlerdir. Bu dönem Osmanlı Parlamentosunda⁷⁰ Camondo Bankası müdürlerinden Avram Aciman, Selanik'ten Avram, Kemal Samuel Molho, Yanya Ticaret Mahkeme Başkanı Daviçon Matatya Levi, Bağdat'tan gelen Menahem Salah Daniel ve Bosna'dan gelmiş olan Yaver Disraeli gibi Yahudi kökenli isimlerin artışı görmek mümkündür. Gerek Birinci Dünya Savaşı'nın Suriye-Filistin Cephesinde İngilizler lehine faaliyette bulunan Nili Casusluk Örgütü'nün üyeleri, gerekse İttihat ve Terakki Cemiyetini kullanarak Osmanlıya son vermek için çalışan önemli isimler, Rotschild'in kurmuş olduğu kolonilerde, yukarıda bahsettiğimiz kurumlarda veya Alliance Okullarında yetişmiştir. Baron sonrasında sahip olduğu toprakları "Jewish Colonisation Association'a" devretmiştir. Bu kolonilerden birisi Rishon Le Zion köyüdür. 1899 yılında Osmanlı topraklarına yaptığı bu ziyarette Baron, bu köyde yaşayan halk ile sinagogda buluşmuştur. Rotschild konuşmasında: "*Daha önce ancak yılanların yaşadığı bu toprakları siz cennete çevirdiniz. Ben sizin yardımınıza fakirliğinizden ve zorda olduğunuzdan dolayı koşmadım. Dünyanın her yerinde zorda olan insanlar var. Ben size baktığımda İsrail'i diriltecek insanları görüyorum. Bu hepimizin kutsal vazifesidir. Atalarımızın vatanı, evimiz İsrail'e geri dönüş*"⁷¹ Konuşmanın ardından Zikhron Ya'yakov Yerleşkesi'ni de ziyaret eden Baron daha sonra Kudüs'e geçmiştir. Haim Naum ve Rotschild ailesi, 1891-1897 yılları arasında Naum'un Paris'e gitmesinin ardından onunla tanışmış ve konuşmuştur. Yahudi protokollerinden anlaşılacağı üzere Haim Naum'a vazifesini ilk olarak Hirsch, Goldschmidt ve Rotschild'ler vermiştir.⁷² Buradan anlaşılacağı üzere Naum'un da Osmanlı Devleti'nin hahambaşılığına seçilmesi bir tesadüf değildir. 1899 Rotschild, Yahudi kökenli olan Amerikan İstanbul Büyükelçisi Oscar Strauss ile birlikte Haydarpaşa Sinagogunda henüz resmi bir vazifede bulunmayan Haim Naum'un Yom Kippur sohbetini dinlemek üzere tekrar ziyaret etmiştir. Bu ziyaretin ardından Haim Naum, Osmanlı Yahudileri arasında ün kazanmıştır. Bu ziyaretten protokollere yansıyan kısım Haim Naum'un vaazlarında İttihat ve Terakkiyi desteklemek ve Sultan Abdülhamit Han'ı tahttan indirmek üzere gereken propagandayı yapmak olarak kaydedilmiştir. Nitekim daha sonra Ahmet Rıza ile Naum arasında geçecek olan bir konuşmada, Yahudileri Mezopotamya topraklarına davet eden Ahmet Rıza'ya: "*Sultan Abdülhamit bize bu bölgede ancak sınırlı hareket etmemize müsaade etmektedir.*"⁷³ diye şikayetini dile getirmiştir.

XIX. yüzyılın başlarına gelindiğinde bu Yahudi dava adamları, siyasetin ve askeriyenin içerisinde farklı konumlara adamlarını yerleştirmeyi başarmış ve kısmen istedikleri yönde yönlendirmişlerdir. Bu tarihlerden sonra işlerini sistematikleştirme konusunda karar kılarak, Siyonist kongrelerin

⁷⁰ 1876 Kanuni Esasiye göre kurulmuş olan meclis, Meclisi Umumi adı altında 20 Mart 1877 tarihinde çalışmalarına başlamıştır. Üyelerin 69'u Müslüman olmakla birlikte toplam 115 kişiden oluşmuştur. Meclis 14 Şubat 1878 tarihinde Sultan II. Abdülhamit tarafından Rusya ile olan savaş sonucu kapatılmıştır. Ancak 1908 ayaklanması ile tekrar açılmıştır.

⁷¹ David Druck; *Baron Edmond Rotschild The Story of A Practical Idealist*, New York 1928, s. 9.

⁷² Elisabeth Antebi; *L'homme du Serail, The Jewish Little Pasha of Jerusalem*, Nil Yayınevi, France 1996, s. 134.

⁷³ Bali, a.g.e., s. 69-70.

toplanmaya başladıklarını görmekteyiz. Kongrelerde ve toplantılarda tutulan protokoller 1905 yılında Rus Profesör Serge Nilus tarafından kitap şeklinde yayınlanmıştır. Protokoller her ne kadar Yahudiler tarafından yalanlanmış olsa dahi dünyada olup bitenlere ve Talmud öğretilerine baktıkça gerçeklik payı görülmektedir. Midrasch Talpioth: “*Yahudi olmayanlar, sadece yönetilmek için yaratılmıştır. Onlar bu hizmete mecburdurlar. Bu yaratıklar sadece Yahudi Kralı tarafından yönetilmek üzere dünyaya gönderilmişlerdir*” demektedir. Bu sözler dünya üzerinde Yahudilerin neden başarılı olduğunu açıklar niteliktedir. Talmud, Yahudilerin dinî inançlarını canlı tutmaktan ziyade, onların birlik içerisinde yaşamalarını sağlamıştır. Birlikteliğin Osmanlı Devleti için etkisi de tartışılmaz. 1897 yılında İsviçre’nin Basel şehrinde gerçekleştirilmiş olan Birinci Siyonist Kongresi’nde alınan net karara göre Türk Devleti yıkılacak ve Siyon Devleti kurulacaktır. Bunun içinse Osmanlı Devleti içerisinde uyumakta olan Mason locaları da harekete geçecektir. Masonlar çeşitli localarda, farklı büyük localara bağlı bir şekilde Osmanlı Devleti’ni yıkmaya yolunda birlikte ilerlemiştir. Yahudi protokollerine göre iki çeşit Masonluk vardır. İlki Gizli Masonluk olarak adlandırılan ve hedeflerinin yüksek üyeler hariç kimse tarafından bilinmediği Masonluktur. İkincisi ise Şov Masonluğu olarak bilinen ve Yahudiler tarafından sığır sürüleri olarak adlandırılan Masonluk çeşididir. Yahudi kökenli üstad-ı azamların bulunmadığı Şov Masonluğu bugün halen sayıları oldukça fazla şekilde farklı amaçlarla hizmet vermektedir. Ancak hedefe ulaşma amaçlı olarak Osmanlı topraklarında 1900 yılından sonra uyanışa geçen localar arasında parlayan bir isim oldukça mühimdir: Emmanuel Carasso. II. Meşrutiyetten sonra siyasette aktif görev alacaklar arasında Yahudi kökenli Emmanuel Carasso gerek Masonlar aracılığı ile hizmet, gerekse XX. yüzyılın başlarında gerçekleşen olaylar bakımından fazlasıyla önemlidir. O, Osmanlı Devleti içerisinde *Macedon Rizorta Locası*’nı yeniden canlandırıp, bu locaya *üstad-ı azam* seçilmiştir. Üstad-ı Azam olabilmek için Kabala öğretileri ve Siyonizm’in kitabı Talmud inancına sıkı sıkıya bağlılık şarttır. Carasso bu loca aracılığı ile gerek askeriye gerekse siyasette etkili İttihat ve Terakki Cemiyeti’ni çoğu zaman istediği doğrultuda yönlendirebilmiştir. Bu duruma verilecek en güzel örneklerden birisi 31 Mart Olayıdır ki Yahudilerin Filistin topraklarına yerleşmesine engel olan Padişah II. Abdülhamit Han’a karşı yapılmış bir ihtilaldir. Şerif Paşa’nın ağzından ihtilal: “*31 Mart trajedisinden birkaç gün sonra İstanbul surları dışında Arnavut, Bulgar, Yahudi, Selanikli, Manastırlı bir sürü gönüllüler birkaç taburda asker ordugâh kurmuş, güya tehlikede bulunan hürriyeti, meşrutiyeti kurtaracaklardı. Yüzyılımızda İsrail Oğullarının gönüllü savaşa ölüme gitmesi yalnız Osmanlılıkta görülmüş tarihi nadirattandır.*”⁷⁴

Burada Yahudilerin kendilerini ilk defa kendi kararlarıyla ölüme gitmeye hazır hissettiklerini görmekteyiz. Ayrıca bunu başka bir devletin ordusu içerisinde karışarak yapmaktadırlar. Ne yazık ki bu, o kadar kolay ve temiz niyetle olmamıştır. Anlaşılacağı üzere 31 Mart Olayı’nda ilk defa Osmanlı Devleti içerisinde 700 kişilik bir Musevi taburu meydana getirilmiştir. Bu tarihlerde refah seviyeleri oldukça yüksek olan Yahudiler bu taburu neden kurmuş olduğunu verilen bilgilerden çıkartabiliriz. Her şeye

⁷⁴ Şerif Paşa, *Bir Muhalifin Hatıraları, İttihat ve Terakkiye Muhalefet*, Nehir Yayınları, İstanbul, 1990, s. 50.

rağmen yine de Osmanlı çatısı altında yaşama fikrini destekleyen bazı Alyans kökenli Yahudiler, belirli bir zaman sonra dağınk bir yerleşkeden rahatsızlık duyduklarını belirterek vatan kelimesini dillendirmeye başlamışlardır. Burada Emmanuel Carasso'nun 31 Mart İhtilalini yorumladığı konuşmasında *"Tabii ki öngördüğüm her şeyi anlatamazdım"* ifadeleri de ileride olacak olan olaylara delalet eder niteliktedir.

31 Mart Olayı'na yaptığımız vurgu Yahudilerin Osmanlı içerisinde hem siyasi hem askeri anlamda fikirlerini açıkça ilk bu olay ile göstermiş olmalarındandır. İlk mecliste de her ne kadar Camondo gibi Siyonist olduğunu bildiğimiz isimler mevcut ise de henüz II. Meşrutiyet'in ilanı ve Sultan Abdülhamid'in halli süresince açıktan faaliyet ve görüşmelerin varlığından söz edebiliriz. Anlaşılacağı üzere Yahudiler adım adım Osmanlı Devleti içerisinde etkili olmaya başlamıştır. Önce ekonomik alanda, sonrasında siyasî ve askerî alanda Yahudi etkisi hissedilmeye başlanmıştır. Bütün dünya devletleri içerisine bu derece örülen bir ağı göz önünde bulundurmadan Birinci Dünya Savaşı'nı düşünmek mümkün değildir. Biz burada Osmanlı üzerinde Birinci Dünya Savaşı'na giriş, Birinci Dünya Savaşı'nın süresi ve Birinci Dünya Savaşı'nın çıkışı esnasında etkili olan sadece birkaç isim vermeye çalıştık. Fakat bu süreci analiz ederken bütün olayların birbiriyle bağlantılı olduğunu unutmamak gerekir. Aşağıda verilecek isimler, Uluslararası Siyonist Kongrelerinde alınan kararları harekete geçirmek için İttihat ve Terakki üzerinde etkili olarak dev bir devleti zorla savaşa sürüklemiştir. Sonrasında ise olanlar malumdur. Genç bir topluluğun saf duygularıyla başlayan hareketleri, ne yazık ki Osmanlı Devleti'nde büyük kan kaybına neden olmuştur. Fransız İhtilali'nden sonra Avrupa devletleri içerisinde yayılmayı ve hareket alanını genişleterek kolaylaştırmış olan Yahudiler, Osmanlı içerisinde sadık ikinci sınıf olarak adlandırılan Osmanlı Yahudilerinin bulunması nedeniyle o kadar başarılı olamamıştır. Ancak pes etmeyerek farklı yöntemler ile yine başarıya ulaşmışlardır. Farklı kavramlar arkasına sığınarak bütün dünya düzenini değiştirmişlerdir. Bu kavramlardan en etkili olanı ise Siyonizm kavramıdır. Siyonizm denilince akla her ne kadar sadece Yahudiler gelse de aslında her dinden hizmetkârları bulunan bir kavramdır. Talmud içerisinde emredildiği gibi: *"Yahudiler dışında da herkes bu dava için hizmet etmek zorundadır."* Yani Osmanlı toprakları içerisinde Dr. Victor Jacobson, Aubrey Herbert, Nissim Russo (Talat Paşa'nın sekreteri), Selanik Mebusu Emmanuel Carasso, Nesim Masliyah (İttihat ve Terakki sekreteri), Moshe Sharett (İsrail'in ikinci Başbakanı), David Grün (İsrail'in ilk Başbakanı), Ze'ev Jabotinsky, İzthak Ben Zvi (İsrail'in ikinci Cumhurbaşkanı), Haim Naum, Eliyas Cohen Paşa, İzak Molho Paşa, Efraim Ben Varon, Jozef Enrekave, Avran Eşkinazi gibi Siyonizm yolunda hizmet etmiş Yahudi kökenliler dışında gayri Yahudi olanlar arasından da bu davaya hizmet etmiş isimler fazlasıyla mevcuttur. Mithat Şükrü Bleda, İsmail Canbolat, Mustafa Rahmi, Mehmet Talat (Alliance Israelite Universelle'de Türkçe Öğretmenliği yapmıştır), Selanikli Cavid Bey (Feyziye Mektebi'nin Müdürü), Ali Fethi Okyar bu isimler arasındadır. Ahmet Rıza ve Haim Nahum arasında geçen konuşma oldukça aydınlatıcı olmakla birlikte yukarıda verilmiştir. İşte bu konuşma üzerine Sultan Abdülhamit Han'ın buna bir engel teşkil ettiğini Ahmet Rıza'ya belirten Naum, aslında o dönem ilk hedeflerinden birine açıklık getirmiştir. Bir ikinci olay ise Siyonizm kavramının Osmanlı içerisinde algılanması ile

alakalı gerçekleşmiştir. Siyonizm ile alakalı Osmanlı Meclisi Mebusan'da çıkan bir tartışmada İsmail Hakkı Bey başta olmak üzere diğer mebuslar da bu olay ile alakalı bilgi edinmek istemişlerdir. Sadrazam Hakkı Paşa'nın bu duruma cevabı gecikmemiştir. Ona göre akılsız bazı Avrupalı Yahudi'lerin ortaya atmış olduğu bu saçmalığa herkes gülmektedir. Hatta Hakkı Paşa'ya göre, arada sırada 4-5 kongre toparlayarak şarlatanlık yapan bu Yahudilerle, Osmanlı Devleti'nde bulunan Yahudiler çok daha fazla alay etmektedir. Sadrazam daha da ileri giderek dünyada hayale kapılmaması gereken tek bir kavim varsa onların Yahudiler olduğunu söylemiştir. Bu tartışmalar bununla sınırlı kalmamıştır. Tasvir-i Efkâr gazetesi yazarı ve daha sonra imtiyaz sahibi olan Ebuuzziya Sadrazam'ın söylediklerini de eleştirmiştir. Ona göre Romanlar, Bulgarlar ve Rumların devlet kurması gibi Yahudileri'nde bir devlete sahip olması normal ve önemlidir. Ebuuzziya bu savunmayı yaparken Spinoza'nın filozofluğunu ve Rotschild'lerin zenginliğini övmeyi de ihmal etmemiştir. Ona göre Siyonizm bir barış projesinin kendisidir. Yine Ebuuzziya ya göre Avrupa'da ortaya çıkan Siyonizm ve Antisemitizm kavramları birbirinden bağımsız değildir.⁷⁵ Yahudilerin önceki yıllarda bir yerden bir yere sürülürken kimsenin sesinin çıkmaması ve Siyonizm ile birlikte Antisemitizm kavramının ortaya çıkması bir tesadüf değildir. Yani asıl projeyi canlandıran kısım burasıdır. Dünyada herkes bir Yahudi veya Siyonizm düşmanı olacak, böylece Yahudilerin ve onların kahramanları olan Siyonistlerin bir yurda ihtiyaçları doğacaktı. İşte başarılı planın bir parçası da oluşturulan bu algıdan kaynaklanmaktaydı.

Fransız İhtilali'nden sonra Avrupa'da kendine çok rahat yer bulan Yahudi Milleti, aynı zamanda zenginlemeye başlamıştır. Talmud öğretileri gereği kendi halkını giydirip doyuran Yahudi zenginleri, başkalarını aldatma hususunda sevap kazanmak adına yarışmıştır. XVIII ve XIX. yüzyıllar içerisinde Avrupa'da ciddi anlamda yol kat etmiş olan bu millet, sonrasında gözünü Osmanlı topraklarına çevirmiştir. Ancak Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Yahudi tebaayı kandırmak o kadar kolay olmamıştır. Orta Doğu topraklarının verimliliği ve kutsallığı bu bölgeyi her zaman bir yarış alanı yapmıştır. 1860 yılında Dünya Yahudiler Birliği, bu dağınık tabloyu toparlamak ve mümkün olduğunca her Yahudi'nin gönlünü kazanmak üzere sermaye sahipleri tarafından kurulmuştur. Diğer taraftan dinî duyguları sömürülen Osmanlı Yahudileri de bu bölgede bir yurda sahip olma fikrine zamanla sıcak bakmıştır. Durum böyle olunca, içeriden ve dışarıdan çalışmalar hızlandırılmıştır. Sermaye sahipleri Osmanlı'yı borç içerisine sokmuş, siyasetine karışma imkânını elde etmiş ve asker üzerinde söz sahibi elemanlar yetiştirmiştir. 1847'de Osmanlı'nın da desteği ile Bank-ı Dersaadet, yani İstanbul Bankası'nı kuran Yahudiler, 1877'de Osmanlı Parlamentosunda görev almış, 31 Mart Olayı'nda askere emir vermiş, Sultan Abdülhamid'e hal kararını bildiren heyette yer almış, Meclis-i Mebusan'da söz sahibi olmuş ve Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu içerisinde iyi veya kötü görev almıştır. Tabi ki her zaman olduğu gibi Yahudilerin hepsini bir tutmak yanlıştır. İlerleyen kısımlarda Birinci Dünya Savaşı esnasında Osmanlı Ordusu içerisinde bağlılıkla görev alan Yahudilerin kısmen isimleri

⁷⁵ Mecliste meydana gelmiş bu tartışmalar Tasvir-i Efkâr azetesinde yayınlanmıştır. Tasvir-i Efkâr gazetesinin bu sayısı Orta Doğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği sayfasında verilmiştir. Görmek için: Ek-2.

verilmiştir. Burada önemli olan Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılmasında etkisi bulunan Siyonistler ile devletine bağlı olan Yahudileri ayırt etmektir. Sadece Osmanlı Devleti için değil, savaşa dâhil olan bütün devletler için bu ayırımın şart olduğu Birinci Dünya Savaşı kısmında daha iyi anlaşılacaktır.

1.4. Birinci Dünya Savaşına Giden Süreçte Osmanlı Toprakları Üzerinde Etkili Bazı İsimler

Bu bölüme Emanuel Carasso'nun sözleri ile başlamakta yarar vardır. Carasso 1913 senesinin Eylül ayında Osmanlı Devleti'nin durumunu şöyle anlatmıştır: *“Hiç hamurunu yoğuran bir fırıncıyı gözetlediniz mi? İşte Türkiye ve bizi düşündüğünüz vakit aklınıza bu gelmeli. Fırıncı biziz, Türkiye ise hamur. Fırıncı hamuru evirir çevirir, çarpar, tokatlar, yumruklar... Pişirme kıvamına gelene kadar. Biz de bunu yapıyoruz. Bir ihtilal yaptık, sonra karşı bir ihtilal yaptık ve bir tane daha. Tahminim odur ki hamur istediğimiz kıvama gelene kadar da yapmaya devam edeceğiz. Nihayetinde onunla besleneceğiz.”*⁷⁶ Birinci Dünya Savaşı'na gelene kadar neler olmuştur? Yukarıdaki sözlere bakıldığı vakit Yahudilerin bu süreç içerisindeki etkileri tartışılmaz hale gelmektedir.

1908 yılına bakıldığında Yahudiler arasında siyasete ve askeriyeyle karışmış olanların sayısı oldukça artış göstermiştir. Bu dönem Yahudilerden bahsetmeden önce her Yahudi'nin aynı emel doğrultusunda çalıştığını söylemenin yanlış olacağını tekrar hatırlatmak gerekir. Siyonist davası için çalışan Yahudiler dışında gerçekten Osmanlı Devleti'ne sadık kalanlar veya başta samimi duygularla Osmanlıya hizmet ederek sonradan yolunu Siyonizm'e çevirenlerde mevcuttur. Bununla birlikte konumuz gereği birkaç ismi ele alarak Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte önemlerinden bahsetmekte fayda vardır.

1.4.1. David Ben Gurion veya David Grün

Başlıktan anlaşılacağı üzere isimlerden ilki David Ben Gurion'dur ki 1908 yılı sonrasında Birinci Dünya Savaşı'na gidilen süreçte İttihat ve Terakki üzerinde önemi fazlasıyla büyüktür. Hovavei Zion (Siyon'un Âşıkları) örgütünün yöneticilerinden olan Avigdor Grün'ün oğlu olarak 1886 Polonya'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı David Grün olan Ben Gurion, 1906 yılında ailesi ile birlikte Filistin topraklarına göç etmiştir. Burada Ezra Gençlik Örgütü diye bir örgüt kurmuştur. Bu örgütün amacı İbraniceyi ve Siyonizm öğretilerinin temeli olan Talmud'u canlı tutmak olmuştur. Sonrasında Varşova'ya Yahudi kökenli bir okulda öğretmenlik yapmak üzere gitmiştir. Fakat burada da kalamayarak Filistin'de oluşturulan Petah Tikvah ve Rishon le Zion bölgelerinde ziraat alanında çalışmak için göç etmiştir. Sonrasında birçok Yahudi tarım toplumuna üye olmuştur. Gurion'un ilgi alanı sadece bununla sınırlı kalmamıştır. Geniş kitlelere ulaşabileceği kalemini de

⁷⁶ *The Times*, “Obituary Carasso Effendi a Parasite of the Young Turks”, Londra 8 Haziran 1934, s.19.

canlı tutmayı ihmal etmemiştir. Siyonist bir örgüt olan Poalei Zion örgütünün Ahdut ismiyle çıkan gazetesinde yazılar yazmıştır. Yazıları ağırlıklı olarak siyasi ve kültürel içerikler taşımıştır. Ahdut gazetesinde Yitzhak Ben Zvi (Şemsi Efendi) ve Rachel Yanait ile birlikte çalışmıştır. Yazılarında ‘Aslan Yavrusu’ anlamına gelen Ben Gurion ismini kullanmaya başlamıştır. 1908 yılında yönetimi ele alan İttihat ve Terakki birçok Yahudi’ye olduğu gibi David Grün içinde bir umut olmuştur. Amacı, İttihat ve Terakki’yi davası doğrultusunda etkilemek ve yönlendirmek olmuştur. Nitekim İttihat ve Terakki’nin kalesi olan Selanik’i 1910 yılında ziyaret eden David Grün, cemiyetin politikalarını tanıma ve içerisinde yer alan mühim kişilerle tanışma fırsatı bulmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde Yahudiliğe ve Siyonizm’e olan sevgi ve saygı, Birinci Dünya Savaşı’nın Osmanlı için bir faciaya dönüşmesinde şüphesiz etkili olmuştur. Yahudilerin ön gördüklerini ne yazık ki o dönem gönülden Osmanlı davasına inanmış Türk askerleri sezmemiştir. 1912 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Bölümü’ne kaydolun David Grün, böylece stratejik düşünce yapısını göstermiştir. Grün’ün İstanbul Üniversitesi’nde hukuk okumasının başlıca sebeplerinden birisi bu eğitime olan ihtiyacı değil, Yahudilerin temsilcisi ve milletvekili olma düşüncesinden kaynaklanmıştır.⁷⁷ Aynı zamanda Osmanlı Devleti içerisinde kurmayı hayal ettiği Yahudi yurdunun başkanı olabilmek için bu toprakların kanun, siyaset ve hukukunu bilmek icap etmiştir. Babası ona her zaman Osmanlı Devleti içerisinde milleti adına hiçbir şey olamadığı takdirde, en azından bir avukat olmasını önermiştir. Ama David Grün, Siyonizm eğitimini babasından çok iyi almış ve bunu hayatı boyunca ispat etmiştir. 1978 yılında yayınlanmasına izin verilen David Ben Gurion’un günlüğünde, Selanik’te yapmış olduğu konuşmalardan kesitler görmek mümkündür. İsim vermeden kardeşim olarak isimlendirdiği muhataplarıyla 1911 yılında kaydettiği bir cevap oldukça dikkat çekicidir. “*Ve ben dedim ki: 2000 yıldır bu dava için savaşıyoruz ve savaşmaya devam edeceğiz. Kopacak fırtınaların fısırtıları kulağımda. Bu topraklar bizim hakkımızdır kimse bunu inkâr edemez. Hedefimize bu kadar yaklaşmışken herkes vazifesini dikkatle yapmalı.*”⁷⁸ David Grün, Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’ndan galip çıkacağı ihtimalini hesaplayarak hareket etmiştir. O, İttihat ve Terakki Hükümeti’nden bahsederken her zaman “*Benim Hükümetim*”⁷⁹ olarak bahsetmiştir. İttihat ve Terakki’nin yönetimi esnasında Orta Doğu topraklarında hareket alanlarının genişlediğini hesaba katarak, savaştan galip çıkan bir İttihat ve Terakki’nin “*Eretz İsrail*” İsrail’in kuruluşuna destek vereceğini düşünmüştür. Bu nedenle Orta Doğu topraklarına gelen Yahudileri Osmanlı vatandaşı olmaya teşvik etmiştir. Fakat diğer taraftan İngiliz Ordusu içerisinde görev almak için Yahudi kardeşlerini cesaretlendirme toplantıları düzenlediği de bilinmektedir. Birinci

⁷⁷ Michael Brenner; Shelley Frisch; *Zionism: A Brief History*, Markus Wiener Press, USA 2003, s. 184.

⁷⁸ David Ben Gurion hakkında daha fazla ve detaylı bilgi için bkz.: Silverstein, Herma, “*Surveys, The Life and Career of the First Prime Minister of Israel*”, Bettmann Archive, USA 1988.

⁷⁹ David Ben Gurion’un yazmış olduğu hatırat’ta daha detaylı ve daha fazla bilgiye ulaşmak mümkündür. Biz tez gereği konumuzu ilgilendirecek kısımlarını vererek oldukça kısa tutmaya çalıştık. Hatırat için.: Ben Gurion, David, “*Memoirs*”, World Publishing, USA 1970, s. 101.

Dünya Savaşı patlak verdiğinde ise David Ben Gurion, Filistin’de bulunmakla birlikte burada Osmanlı Ordusu için Yahudilerden bir birlik oluşturma ve bu ordu ile İsrail Devleti’ni İttihat ve Terakki aracılığı ile kurma düşüncesine girmiştir. Bu ordunun savaş içerisinde işlevi ile alakalı bugün bir şey söylemek oldukça zordur çünkü sadece Yitzhak Ben Zvi ile olan konuşmalarında mevcuttur. Ancak mesele Osmanlı toprağı olunca, işin içine gerçek vatanseverler girmiş ve İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde Siyonizm’in kuvvetlenmesi hazmedilememiştir. Bununla birlikte büyük çoğunluğu oyunda kalmasını becermesine rağmen Grün ve Yitzhak, Mısır’a sürülmüşlerdir. Bazı araştırmacılara göre iki arkadaşın sonraki faaliyetlerine bakılacak olursa sürülmekten ziyade bilinçli bir şekilde gönderilmişlerdir. Ancak bu doğrultuda elimizde herhangi bir belge mevcut değildir. Bilinen tek şey David Grün’ün Amerikan Petrol’un kurucusu Yahudi asıllı Jacob Blaustein ile sık sık görüştüğüdür. Jacob Blaustein bir çöl araştırmacısı olmakla birlikte, Mısır’a karşı olan ilgisiyle tanınmıştır. Amerikan Petrol ise özellikle bu yıllarda sermayesine Mısır topraklarından güç katmıştır. Yani David Grün’den bahsederken, onun sermaye sahipleri ile olan ilişkisini de göz önünde bulundurmak gerekecektir.⁸⁰ 1915 yılına dönecek olursak, birlikte New York’a giden Grün ve Yitzhak “*Hechalutz*”⁸¹ örgütünü kurarak İsrail’in ilk askeri birliğini oluşturma hususunda başarılı bir adım atmıştır. İki arkadaşın faaliyetleri sadece bununla sınırlı kalmamıştır. Amerikan Yahudilerini Siyonizm hususunda bilgilendirmek için birlikte “*Yitzok*” ve “*The Land of Israel*” isimli kitaplarını yazmışlardır. Balfour Deklarasyonundan sonra David Grün, hatıratında İngiltere’nin İsrail’i onlara geri getirmediğini ve Yahudi halkının daha çok çalışması gerektiğini, İngiltere’den bağımsız hareket edilmesi gerektiğini yazmıştır. Ancak savaş esnasında 1918’de İngiliz Kuvvetlerine bağlı olarak Yahudi Birliğinde görev yaptığına dair bir resim de mevcuttur. Birinci Dünya Savaşı’nın ardından *Yishuv* (İsrail’in ön kuruluşu) gibi birçok Siyonist kuruluşun önderliğini yapmıştır. 1937 yılına gelindiğinde Peel Komisyonu olarak bildiğimiz ve Filistin topraklarında sistematik bir şekilde devlet kurmayı hedefleyen komisyonun yönetim kadrosunda David Grün de yer almıştır. Onun dışında Moshe Sharett ve Chaim Weizmann gibi Osmanlı topraklarında etkili olan isimlerde bu kadro içerisinde görev yapmıştır. Siyonist hayallerle büyümüş, 1914 yılında Osmanlı Ordusu’nda bir Yahudi Birliği kurmaya çalışan David Ben Gurion nihayet 14 Mayıs 1948’de devletin kuruluş bildirgesini okumasıyla birlikte İsrail’in ilk başbakanı seçilmiştir. Önce başbakan, sonra savunma bakanı seçilen David Ben Gurion adına bugün bir havaalanı ve birçok üniversite açılmıştır. Şüphesiz bu vazifeler, onun İsrail’in kuruluşu esnasında verdiği mücadelenin bir karşılığıdır. Nitekim Siyonist Yahudiler, yönetici konusunda oldukça seçicidirler.

1.4.2. Yitzhak Ben Zvi

İkinci etkili isim ise Yitzhak Ben Zvi’dir. Bugünkü Ukrayna’nın Poltava şehrinde 1884 yılında dünyaya gelen Zvi, Zvi Shimshelovich (Şemsi

⁸⁰ Herma, *a.g.e.*, s. 189.

⁸¹ He-Halutz Örgütü için bkz.: Jewish Virtual Library/ A Project of Aice.

Efendi)'nin en büyük oğludur. Zvi'nin babası birinci Siyonist Kongresini organize edenler arasında yer almıştır. Yitzhak'ın yetiştirilme tarzını anlamak açısından bu bilgiler bizim için oldukça önemlidir. Ben Zvi, 1905 yılında "Poale Zion" olarak bilinen ve İsrail'in kurulması için çalışan partiye katılmıştır. 1907 yılında Yafa şehrine yerleşerek Siyonist kongrelerine katılmaya başlamıştır. 1909 yılına gelindiğinde Kudüs'te kurulacak olan *Rehavia Lisesi'nin* yönetim kadrosunda görev almıştır.⁸² Ben Zvi de babası Şemsi Efendi gibi kurulacak olan eğitim kurumlarına oldukça önem vermiştir. Bu nedenle Rehavia Lisesi dışında birçok eğitim kurumunun yönetim kadrosunda ismi geçmiştir. David Ben Gurion ile birlikte 1910 yılında *Achdut* isimli gazeteyi yayınlamıştır. Yaşı ilerlemesine rağmen Ben Zvi, Galatasaray Lisesi'ne kaydolarak daha sonra İstanbul Üniversitesinde hukuk okumak üzere buraya yerleşmiştir. Amaç İsrail topraklarına dönüştürülecek olan bir Osmanlı içerisinde siyaset ve yönetim alanında söz sahibi olabilmektir. Hayat hikâyesinin geri kalan kısmı, David Ben Gurion'unkine oldukça benzemektedir. Ben Zvi, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu içerisinde görev alacak bir ordu kurmak üzere 1914'te Filistin'e geri dönmüştür.⁸³ Sonrasında 1915 yılında Cemal Paşa tarafından Filistin topraklarından sürülmüştür. Ben Zvi, Siyonistlerin canlı kalmasının gelecekteki ülkesi için gerekli olduğunun farkındadır. Bu nedenle Amerika Birleşik Devleti'ne giden Ben Zvi burada *Kadimah*⁸⁴ isimli ilk millî orduyu kurmuştur. Fakat Osmanlı üzerinde etkili olma çabaları da son bulmamıştır. 5.3.1915 tarihinde Osmanlı devlet adamlarına mektup yazarak hem kendileri için hem de birçok başka kişinin Osmanlı vatandaşlığı için talepte bulunmuştur.⁸⁵ Mektuba göre Poale Zion olarak bilinen ve aslen Siyonistlerin Filistin topraklarında bir devlet kurmasını amaçlayan örgütün, Osmanlı Hukukunu öğrenerek, gerekirse ordusuna asker hizmeti verecek insanlar yetiştirdiğini de yazmıştır. Mektubun sonunda özürlerini ekleyerek Filistin topraklarına giriş talebinde bulunmuşlardır. Yani savaş esnasında Osmanlı Ordusuna sokulacak olan bir Siyonist taburun hayalinden hiçbir zaman vazgeçmemişlerdir. Fakat talepleri reddedilmiştir. İki kader arkadaşı 31.8.1916 tarihinde Siyonist Birliği Merkezine gönderdikleri bir yazıda ise bu merkezden yardım talebinde bulunarak Filistin topraklarında Siyonizm'e daha iyi hizmet edebileceklerinden bahsetmişlerdir.⁸⁶ Her ikisi de davaları

⁸² Jewish Virtual Library: www.jewishvirtuallibrary.org

⁸³ Ben Zvi ile ilgili verilen bilgiler için bkz.: Jewish Virtual Library. Ayrıca Tel Aviv'de yayınlanmış İbranice bir eserin birkaç bölümünü elektronik ortamda bulmak mümkündür. Bu eser için bkz.: Nakdimon, Shlomo; Mayzlish Shaul "ha-retsah ha-politi ha-rishon be-Erets Yisra'el- The First Political Assassination İn İsrail", Modan Yayıncılık, Tel Aviv 1985.

⁸⁴ Nevil Mandel; "Attempts at an Arab-Zionist Entente 1913-1914" *Middle Eastern Studies*, April 1965, s. 243 / www.jstor.org/journal/mideaststudies

⁸⁵ Mektup 5 Mart 1915 tarihidir ancak 4 Kasım 1916 tarihinde Berlin'de bulunan Alman Dışişleri Bakanlığı'nın eline geçmiştir. Bu açıdan bakılacak olursa, böylece Almanların bu faaliyetlerden haberdar oldukları da ortaya çıkmış durumdadır. Mektup ile alakalı detaylı bilgi için.: Halil Erdemir; "İsrail Devleti'nin İlanından Önce David Ben Gurion'un Filistin'i Yahudileştirme Politikası", *Akademik Bakış*, C.IV, S.9, 2011, s. 189.

⁸⁶ İstanbul Amerikan Elçiliğinde görev yapan Abram Elkus'a New York'tan gelen bir mektup iki kader arkadaşına destekten bahsetmektedir. Burada diğer mektuplardan da söz edilmektedir. Cemal Paşa'ya yazılmış mektubun İngilizce tercümeside mevcuttur. Mektup

için ciddi anlamda gittikleri her toprakta çalışmaya devam etmiştir. Başka devletler için dünya tarihinde daha önce görülmemesine rağmen, Yahudiler bu tarihlerde askeriye de hukuk ve siyasette etkili olmanın ne kadar önemli olduğunu anlayarak Savaşa sürüklenen dünya içerisinde kendilerine istedikleri payı almak için her koldan dâhil olmuştur. Ben Zvi’de İstanbul’da bulunduğu sürede dönemin etkili siyasi ve askeri gücü İttihat ve Terakki liderleri ile görüşerek onları etkisi altına almaya çalışmıştır.⁸⁷ Gerek David Ben Gurion gerekse Ben Zvi, Selanik’te Şemsi Efendi aracılığıyla Mustafa Kemal ile tanışma fırsatı bulmuşlardır. Bunun sonucunda David Ben Gurion şu sözleri söylemiştir: “*Şüphesiz Mustafa Kemal XX. yüzyılda Birinci Dünya Savaşı’ndan önce yetişen en büyük devlet adamlarından biridir. Hiçbir millete nasip olmayan cesur ve büyük bir inkılapçı olmuştur.*”⁸⁸ Sonuç olarak İsrail Devleti kurulduktan sonra Ben Zvi ikinci Cumhurbaşkanı seçilmiş ve ölene kadar bu görevi ifa etmiştir. Gerek David Grün gerekse Ben Zvi, İsrail Devletine ilişkin olan hayallerine İstanbul toprakları üzerinde çalışmışlardır. Her ikisinin de kendilerine verdikleri takma isimler “David Ben Gurion” ve “Avner”, aslında kurulan hayallerin işaretlerini o günlerde vermiştir.

1.4.3. Herbert Aubrey

Osmanlı toprakları, askeri ve siyaseti üzerinde etki yapmış bir diğer önemli isim ise Herbert Aubrey’dir.⁸⁹ 23 Nisan 1880 tarihinde Newbury, Berkshire’da dünyaya gelen Aubrey, genel olarak Balkanların bağımsızlığı ile ün kazanmıştır. İngiltere adına Balkanlar’da Jön Türk hareketini idare eden adam olarak bilinmektedir. Balkanlar’da kaldığı sürede Bektaşî ve Mevlevî tekkelerinde yatıp kalktığı bilinmektedir. Bu topraklarda Yunan, Bulgar, Arnavut ve Makedonlara bağımsızlık vaatlerinde bulunarak komitacıları ayaklandırmayı başarmıştır. 1911 yılında İngiliz parlamentosuna giren Herbert Aubrey burada Mark Sykes ile arkadaşlık kurarak Arab Bürosunda onun ile birlikte çalışmıştır. Aynı zamanda T.E. Lawrence ile de arkadaşlığı, yazışmaları ve mektuplaşmalarından anlaşılmaktadır.⁹⁰ 1903, 1907, 1911 ve nitekim 1913 yılında ziyaret ettiği Arnavutluk’ta Esad Toptani Paşa (Sultan Hamid’i tahttan indiren heyet içerisinde yer almıştır) ve İsmail Kemal Vlora ile de tanışmıştır. Herbert Aubrey’in tanıştığı kişiler ile alakalı izlenimlerini anılarından okumak mümkündür. Özellikle Esat Toptani ve İsmail Kemal’in hırsları ve milliyetçilik konusunda oldukça başarılı insanlar olarak tanımlamıştır. Bu yıllar içerisinde Sofya Atasesi Mustafa Kemal ile de arkadaşlık kurmuştur. 1911 yılında General Allenby, istihbaratçı Rosita Forbes (Ronald Forbes’in eşi) ve Mustafa Kemal ile bir akşam yemeğinde

içn.: Politisches Archiv des Auswaertigen Amtes, R14134, Türkei 195: K178006-178010. Mektuplarla alakalı daha fazla bilgi için bkz.: Erdemir, *a.g.m.*, s. 190.

⁸⁷ Jewish Virtual Library-Yitzhak Ben Zvi.

⁸⁸ Tom Segev; “David Ben Gurion, Ein Staat Um Jeden Preis”, Almanca Çev. Ruth Achlama, Siedler Verlag, Almanya 2018, s. 231.

⁸⁹ Aubrey ile alakalı tezimizde paylaştığımız bilgilerin çoğu için bkz.: Aubrey, *a.g.e.* Ayrıca bkz. The Journal of Byelorussian Studies, “*Auberon Herbert 1922-1974*”, s. 183-184.

⁹⁰ Margaret Fitzherbert; “The Man Who Was Greenmantle, A Biography of Herbert Aubrey”, John Murray Publishing, London 1983.

buluşan Herbert daha sonra Rosita Forbes'in "*Appointment With Destiny*" (Kaderle Randevu) kitabına konu olmuştur.⁹¹ Bu hatıratında Forbes, Mustafa Kemal'den bir hata olarak bahsetmiştir. Fakat onu konuşurken için ayarlanmış olan bu yemekte nelerin konuşulduğundan söz etmemiştir. Yine Balkanlar'da gerçekleştirilen ihtilaller konusunda fazlasıyla etkili olduğu da açıktır. Arnavutluk'un ayaklanmasını hızlandırıp bu toprakların Osmanlı'dan koparılması vazifesini yerine getirdikten sonra Londra'da 1912 ile 1913 yılları arasında gerçekleştirilmiş olan Barış Konferansı'nda da Balkanlardan gelen ekibin önderliğini yapmıştır. Aubrey'in Balkanlar üzerinde etkisi sadece bu örneklerle kalmamıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti üzerinde o kadar etkilidir ki Londra'da Anglo-Osmanlı Cemiyeti adı altında İttihatçılar için bir kol dahi kurmuştur. 1914 yılına gelindiğinde Londra'da gerçekleştirilen Balkan Konferansı'nda İsmail Paşa Aubrey'e Arnavutluk tahtını teklif etmiştir. Fakat bu teklifi reddederek tahtı Prens William'a vermiştir. Aubrey zaman zaman İstanbul'a giderek Mustafa Kemal Paşa, Enver Paşa, Talat Paşa, Ali Haydar Paşa, Rıfat Müeyyet Paşa ve Rıza Tevfik Bölükbaşı ile görüştüğünü anılarında paylaşmıştır. Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde Mısır'da Albay Gilbert Clayton'un istihbaratçısı olarak görev yapmıştır. Sonrasında Doğu Akdeniz'e istihbaratçı olarak gönderilmiştir. Çanakkale Muharebeleri'nde Türkçesi ve dostluklarından yararlanılarak gerek Rıza Tevfik Bölükbaşı gerekse Mustafa Kemal aracılığı ile sekiz saatlik bir ateşkes başarısından onurlu ilan edilmiştir.⁹² Herbert Aubrey'in Türk Hükümeti temsilcileriyle Birinci Dünya Savaşı'nda görüşmeleri sadece bununla sınırlı kalmamıştır. 1917 ile 1918 yılları arasında İngiliz istihbarat müdürü George McDonough emri altında Türkiye ile gerçekleştirilmek istenen bir anlaşma çerçevesinde Cenevre, İnterlaken ve Bern şehirlerinde birçok Türk ile bir araya gelmiştir. Aynı yıl içerisinde Paris'te gerçekleştirilen bir konferansta "*Bizler bavulu alalım etiketi Türklerin olsun fark etmez.*"⁹³ diye Osmanlı toprakları adına bir ifade kullanmıştır. Savaş sonrasında Londra'ya taşınarak hayatının sonuna kadar burada yaşamıştır. 26 Eylül 1923 tarihinde Aubrey dişlerinden gerçekleştirilen bir ameliyatta zehirlenerek ölmüştür. Gerek savaş öncesi gerekse savaş esnasında Osmanlı ordusu içerisinde gerçekleştirilmiş olan siyasi ve askeri faaliyetlerde oldukça etkili bir şahsiyet olan Herbert Aubrey'in, Rotschild ailesi ile dünür olduğunu belirtmekte de fayda vardır. Bu durum bize Aubrey'in sıradan bir kişi olmadığını tekrar hatırlatmaktadır.

1.4.4. Dr. Victor Jacobson

Osmanlı Ordusu üzerinde etkili Siyonist isimler arasında Dr. Victor Jacobson'da bulunmuştur. 24 Ekim 1969 tarihinde Simferopol'da Rusya'da dünyaya gelen Jacobson, henüz genç yaşlarında "Hibbat Zion" örgütü içerisinde yerini almıştır. İsviçre'nin Bern Kantonu'nda kimya eğitimi alan

⁹¹ Rosita Forbes; "Appointment With Destiny" E.P. Dutton & Co., ABD 1946, s.216.

⁹² Fitzherbert, *a.g.e.*, s.120-160. Çanakkalede Herber Aubrey'in rol'ü için ayrıca bkz.: Herbert Aubrey; Henry Morgenthau; "*Devler Ülkesinde Devler Savaşı Çanakkale*", Çev. Seyfi Say, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2005.

⁹³ Aubrey, *a.g.e.*, s. 158.

Jacobson, burada Rus Yahudileri Topluluğuna katılmıştır. 1897 yılında Dünya Siyonistler Örgütüne dâhil olmuştur. Nitekim 1906 ile 1908 yılları arasında Beyrut'ta görevlendirilerek Anglo-Palestine (İngiliz-Filistin) Bankası'nın yönetimine getirilmiştir.⁹⁴ II. Meşrutiyetten sonra 1908 yılının Aralık ayında İstanbul'da toplanan Siyonist toplantısına başkanlık etmiştir. Bu toplantıya katılanlar arasında Nesim Mazliyah, Herbert Aubrey, Haim Naum, Nesim Russo, Emanuel Carasso ve Ze'ev Jabotinsky de bulunmaktadır.⁹⁵ Her birinin Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçteki rolü küçümsenemez. Nitekim ihtilaller, ayaklanmalar ve en nihayetinde Birinci Dünya Savaşı birbirini takip etmiştir. Jacobson 1908, yani II. Meşrutiyetten sonra Anglo-Palestine bankasının İstanbul temsilciliğine atanmıştır. Burada İttihat ve Terakki Cemiyetini destekleyerek onları Siyonizm adına etkilemeye çalışmıştır.⁹⁶ "Jeune Turc" adı altında bir gazete çıkartarak İttihat ve Terakki Cemiyeti adına yayınlar yapmıştır. Gazete 1908-1915 yılları arasında yayınlanmıştır. Gazete'nin diğer sahipleri ise Sami Hochberg ve David Wolffsohn'dur. "Jeune Turc" gazetesinde yazarlar arasında Alman Yahudisi Alexander Pavrus ve Celal Nuri İleri de yer almıştır.⁹⁷ Gazetenin yayın redaktörü ise Vladimir Jabotinsky seçilmiştir. Nitekim Jabotinsky her zaman İngiltere ile bir iş birliğini desteklemiştir. Jacobson ise Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya tarafında yer alması için ciddi anlamda çalışmıştır. 1913 yılında Enver ve Talat Paşa'lar ile sık sık görüştüğü bilinmektedir.⁹⁸ Savaş başladıktan sonra Berlin'e giderek Dünya Siyonist Organizasyonunun Berlin temsilciliğini üstlenmiştir. Buradan Almanların tarafını desteklemiştir. İstanbul'u boş bırakmayarak işlerini devrettiği Dünya Siyonist Örgütü'nün İstanbul temsilciliğini Richard Lichtheim'a devretmiştir. Dr. Victor Jacobson 1934 yılında İsviçre'nin Bern Kantonu'nda Dünya Siyonistler Örgütü'nün temsilcisi iken ölmüştür.

1.4.5. Richard Lichtheim

Arkasında İstanbul'a bıraktığı temsilci Richard Lichtheim da Osmanlı Devleti'nin Almanlar yanında Birinci Dünya Savaşına katılması gerektiğini savunmuştur. Lichtheim 1885 yılında Berlin'de doğmuş, 26 Nisan 1963 tarihinde Kudüs'te ölmüştür. 1913 ile 1917 yılları arasında İstanbul'da Dünya Siyonist Organizasyon temsilciliğini üstlenen Lichtheim burada dönemin Amerikan Büyükelçisi olan Yahudi asıllı Henry Morgenthau ile birlikte Filistin'e göç edenler için maddi manevi yardımlarda bulunmuştur.⁹⁹ Yardımları esnasında "Frankfurter Zeitung" muhabirleri Paul Weitz ve

⁹⁴ Jewish Virtual Library/ Victor Jacobson

⁹⁵ Lichtheim, Richard, "Rückkehr-Lebenserinnerungen aus der Frühzeit des Deutschen Zionismus", Deutsche Verlags Anstalt/ Yayinevi, Stuttgart 1970, s. 221.

⁹⁶ Lichtheim, a.g.e., s. 135.

⁹⁷ Lichtheim, a.g.e., s.145.

⁹⁸ Kienholz, a.g.e., s.32.

⁹⁹ Franz Menges; "Lichtheim Richard, Neue Deutche Biografie", C. IV., Duncker und Humboldt, Berlin 1985, s. 466.

Friedrich Schrader'den de destek aldığı bilinmektedir.¹⁰⁰ Büyükelçi Morgenthau ile ilgili birkaç kısa bilgi vermekte fayda vardır. Bu kadar Alman siyasetçi ve gazeteci arasında Morgenthau, “*Ambassador Morgenthau's Story*” adlı eserinde Emperyalist Almanya'nın, katil Türkleri kendi emelleri uğruna savaşa soktuğunu yazmıştır.¹⁰¹ Aynı eser içerisinde bugün binlerce kitaba kaynak teşkil eden sözde Ermeni soykırımı hakkında da Türkleri kana susamış varlıklar diye tanımlayarak yazmıştır. Bir taraftan Almanya'ya sayarken, diğer taraftan Alman siyasetçi ve askerler ile gizli ilişkiler içerisinde bulunmak, Morgenthau ve Lichtheim gibi kendi milleti için planlar yapan siyasetçilerin bu dönem temel özellikleri arasında göze çarpmaktadır. 1917 senesinin sonuna kadar Osmanlı toprakları üzerinde kalan Lichtheim burada Filistin'e göçü teşvik etmiş ve özellikle Filistin-Suriye Cephesi ile ilgilenmiştir. Yahudilerin bu topraklardan sürülmesi ile alakalı Cemal Paşa'nın çıkarmış olduğu karar çerçevesinde, Talat Paşa ile anlaşarak bu karara engel olmuştur.¹⁰² 6 Ocak 1915 tarihinde Almanya Büyükelçiliği tarafından kurye olarak atanan Lichtheim böylelikle Arthur Ruppın ve Berlin Siyonist Genel Karargâhı ile de doğrudan iletişime geçme fırsatı elde etmiştir. Fakat karara engel olmadan evvel Kudüs Amerikan Konsolosu Glazebrook ve Almanya İstanbul Konsolosu Conrad Freiherr von Wangenheim, Yahudilerin Amerikan ve Alman tabiiyetine geçme konusunu gündeme taşımıştır. Wangenheim aynı yıl içerisinde 50 bin Yahudiyi kendi koruması altına almıştır.¹⁰³ Devletlerin Yahudiler için seferber olduklarını ilk kez Birinci Dünya Savaşı'nda görmekteyiz. 1917 yılında açığa çıkan Balfour Deklarasyonu ile Osmanlı Ordusunda meydana gelen karışıklık Yahudilere karşı tedbirler alınmasına sebep olmuştur. Bu tedbirlerden birisi de Lichtheim için alınmıştır. Amerikan ve Alman temsilcileriyle kurmuş olduğu bağlantılar Lichtheim'ı şüphe altında bırakmış ve bunun sonucunda Almanya'ya geri dönmesine sebep olmuştur. Sonrasında Osmanlı yetkililerini haklı çıkarr biçimde Londra'da Chaim Weizmann'ın yanına Dünya Siyonist Organizasyonu temsilciğine seçilmiştir.¹⁰⁴ Nitekim 1925 yılında, daha önce çalıştığı “*Jeune Turc*” gazetesi yayın müdürü Vladimir Jabotinsky yanında Almanya temsilciliğine geçmiştir. 1934 yılına gelindiğinde Lichtheim, Filistin'e göç etmiştir. 1938-1946 yılları arasında İsviçre'nin Cenevre Kantonu'nda Siyonist Organizasyon'un temsilciliğini yapan Lichtheim İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kudüs'e yerleşerek burada Siyonizm tarihi ile alakalı çeşitli kitaplar yazmıştır. 1963 yılında Kudüs'te vefat etmiştir.

¹⁰⁰ Andrea Kirchner; “Ein Vergessenes Kapitel Jüdischer Diplomatie/ Richard Lichtheim in den Botschaften Konstantinopels”, Naharaim, S. 9, s. 128-150.

¹⁰¹ Henry Morgenthau; “*Ambassador Morgenthau's Story*”, Doubleday, Page & Co., New York 1919, s.2.

¹⁰² İsaiah Friedman; “Germany, Turkey And Zionism”, Transaction Yayıncılık, New York ve Londra 1998, s. 210. Ayrıca bkz.: DüNDAR, Fuat, “*Modern Türkiye'nin Şifresi: İttihat ve Terakki'nin Etnisite Mühendisliği*”, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 200.

¹⁰³ Peter Hopkirk; “On Secret Service East of Constantinople”, Oxford University Press, London 1994, s. 55-56.

¹⁰⁴ Kirchner, *a.g.e.*, s.134.

1.4.6. Nissim Russo

Osmanlı Ordusu'nun Birinci Dünya Savaşı'na sürüklendiği yıllarda öne çıkan isimler arasında Nissim Russo da oldukça önemlidir. Nissim Russo XIX. yüzyılın son çeyreğinde Selanik'te dünyaya gelmiştir. Nissim Russo ilk etapta gizliden Siyonizm adına çalışmış, askeriye ve siyaseti elinde tutan Jön Türkleri fikirleri ile etkilemiştir. Kimi araştırmacıya göre Russo, İttihat ve Terakki Cemiyetini kuranlar arasında yer almıştır. 31 Aralık 1908 tarihinde Russo ilk defa Jabotinsky ve Jacobson ile gerçekleştirmiş olduğu toplantıda Siyonist organizasyon için çalışacağını açıklamıştır.¹⁰⁵ Bundan sonra Meclisi Mebusan'da sözü en fazla geçen Hilmi Paşa'nın sekreterliğini yapmaya başlamıştır. Russo'ya göre Hilmi Paşa, "Geleceğin Adamı" idi. Nitekim onun Hariciye Nazırlığı ve Sadrazamlık dönemlerinde Nissim Russo, Hilmi Paşanın yanında ayrılmamış, onun fikirlerini yönlendirmeye çalışmıştır.¹⁰⁶ Böylece Hilmi Paşa 13 Nisan 1909 günü hükümetin istifasını bildirmiştir. Sultan Abdülhamid tahttan indirildikten sonra tekrar 5 Mayıs 1909 sadarete getirilmiştir. Russo'ya göre Yahudiler sadece Filistin topraklarını değil, bütün Osmanlı ülkesine hâkim olmalıydı. Fakat bunu her yerde açık bir şekilde dile getirmemiştir. Bu nedenle mecliste görev yapmakla yetinmeyerek, etkili olacak kişilerin sekreterliğini ve danışmanlığını yapmıştır. İhtilâl öncesi akşamında Sultan II. Abdülhamid'e isteklerini bildirmek üzere saraya çıkan ekip içerisinde Nissim Russo da yer almıştır ve nihayet ihtilâl esnasında hareket ordusu içerisinde bulunarak cesaretlendirme ve askeri yönlendirme faaliyetlerine de devam etmiştir.¹⁰⁷ Öncesinde duvarlara propaganda amaçlı ilanlar yapıştıran Russo, bununla yetinmeyerek tek tek kahveleri dolaşmış ve gerekli bir devrimden bahsetmiştir. İhtilâl başarılı olduktan sonra Osmanlı meclisinde görev almıştır. Meclisin yanında Maliye bakanlığında sekreterlik vazifesini de Birinci Dünya Savaşı'na kadar sürdürmüştür. Nissim Russo, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne dönüşen Jön Türkler üzerinde Siyonizm'i sevdirmek adına çalışmıştır. Cemiyete her zaman yakın durarak Emmanuel Carasso'dan sonra Talat Paşa'nın en yakın arkadaşı olmuştur. Nissim Russo'yu Birinci Dünya Savaşı'na gidildiği sıralarda ve savaş süresince Talat Paşanın baş danışmanı olarak görmekteyiz. Anlaşıldığı üzere İttihat ve Terakki'nin isminin geçtiği her yerde Nissim Russo ismini de okumak mümkündür. Russo'nun Mustafa Kemal Atatürk'ü Çankaya Köşkü'nde ziyaret ettiği sırada Mustafa Kemal Alliance Okulları'ndaki eğitime duyduğu hayranlığı dile getirerek, İzmir Kulübü'nde Yahudi garsonların hizmetini ve Yahudi aşçıların yemeklerini tercih ettiğini de Russo ile paylaşmıştır.¹⁰⁸ Buna rağmen Russo, her zaman gizemli bir kişi olarak kalmayı becermiştir, ölümünde dahi.

¹⁰⁵ Friedman, *a.g.e.*, s.143.

¹⁰⁶ Schechtman, Joseph, "*The Life and Times of Vladimir Jabotinsky: Rebel and Statesman*", Eshel Books, ABD 1986, s. 157.

¹⁰⁷ Galante, *a.g.e.*, s.86-90.

¹⁰⁸ Sam Levy, "La petit histor Ataturk et les juifs" L'etoile du Levant, 16 Aralık 1949

1.4.7. Emmanuel Carasso

Birinci Dünya Savaşı sürecinde etkili olan isimlerden bir diğeri de Emmanuel Carasso'dur. 1862 yılında Selanik'te dünyaya gelen Carasso Efendi'nin ismi ile alakalı ciddi anlamda çelişkiler mevcuttur. Osmanlı içerisinde Karasu Efendi olarak tanınmış olsa da İtalyan kimliğinde Carasso ismi yazılmıştır. En az Nissim Russo kadar Emmanuel Carasso da kişisel bilgileri netleştirilmemiş şahsiyetler arasındadır. Nitekim 1926 ve 1927 yıllarında çıkarılmış olan pasaportlarında oldukça fazla farklılık göze çarpmaktadır. Bu farklılıklar arasında çocuklarının isimleri, giriş çıkış yapmış olduğu ülkeler ve benzeri bilgiler bulunmaktadır. Carasso'nun bir dönem Alliance Okulları'nda eğitim aldığı bilinmektedir. Avukat olarak tanınan Carasso, Selanik Üniversitesi'nde kriminoloji dersleri de vermiştir. 1908-1912 tarihleri arasında Selanik, 1914 yılında ise İstanbul'da milletvekilliği yapmıştır. Carasso'nun iâşe müfettişliği yaptığı da bilinmektedir. 1921 ve 1926 tarihli pasaportlarında Emmanuel Carasso Efendi'nin mesleğine dair bilgi edinmek mümkündür. Cumhurbaşkanlığı Arşivleri'nden edinilen bilgilere göre Carasso "*Manifatura Ticareti Osmanlı Anonim Şirketi*" adında bir şirket kurmak üzere devlete başvurmuştur. Bu konu ile alakalı bilgiler bununla sınırlıdır. Bunların yanında Carasso 1910 yılında Brüksel'de yapılan Uluslararası Barış Konferasına Osmanlı Devleti temsilcisi olarak katılmıştır. Sonrasında İtalya ile Uşi Anlaşması'nı imzalayan heyet içerisinde de yerini almıştır. 1913 yılında ise İtalya tarafından "*Commendatore*" unvanına layık görülmüştür.¹⁰⁹ Osmanlı Devleti'ni Dünya Savaşı'na sürüklemiş olan İttihat ve Terakki Cemiyeti ile de Emmanuel Carasso'nun ilişkisi oldukça güçlüdür. Macedon Rizorta Mason Locası'nın üstad-ı azamı olan Carasso, bu locayı cemiyetin gizli işleri için feda etmiştir. Gerek toplantılarında gerekse belgeleri arşivlemekte Carasso, cemiyete oldukça yardımcı olmuştur. Kimi araştırmacı aksini savunsa dahi, Birinci Dünya Savaşı'na kadarki süreçte yapmış olduğu faaliyetler ve Talat Paşa'ya olan yakınlığı Carasso'nun Cemiyet ile olan ilişkisini ispat etmektedir.¹¹⁰ Talat Paşa'nın Masonluğu bugün tartışılmaz gerçekler arasına girmiştir. Carasso ve Talat Paşa arasındaki ilişkiye Rivista Masonica dergisinde 1913 yılında Albert Carasso tarafından şu şekilde işaret edilmiştir: "*1903 yılında Sultana tepki göstererek Jöntürkler'den bazı Masonlar Macedon Rizorta'nın da desteğiyle genel merkezlerini Selanik'te kurmuştur. Jöntürk propagandası buradan ülkenin her köşesine yayılmıştır. Gerçek Osmanlılar ülkeyi meşruti bir rejime kavuşturmak için gerekliyse yumruklarıyla savaşılmaya çağrıldı. Gayri memnunların ellerinde dolanan bildiriler sayesinde ağın gittikçe sıklaştığı fark edildi ve sonunda 24 Temmuz 1908'de İhtilal patlak verdi*".¹¹¹ Dağınık birkaç örgütün birleşerek İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni kurma fikrini hayata geçiren kişinin Talat Paşa olmasıyla, Macedon Rizorta Locası'nın üstad-ı azamı'nın Emmanuel Carasso olması bu sözlere biraz daha açıklık getirecektir. Carasso aynı zamanda 1909 Aralıkta Dr. Jacobson ve Jabotinsky ile İstanbul'da Siyonizm'in geleceği planları için toplantılara katılanlar arasındadır. Gerek Jacobson gerekse Jabotinsky Nisan 1909 tarihinde

¹⁰⁹ Emmanuel Carasso ile ilgili buraya kadar verilmiş bilgiler için bkz.: Uçak, *a.g.e.* s.15-53.

¹¹⁰ İaccovella, *a.g.e.*, s.30-45.

¹¹¹ Koloğlu, *a.g.e.*, s.35.

gerçekleştirilmiş olan İhtilal'den hemen sonra İstanbul'a gelerek, Emmanuel Carasso, Nissim Russo, Nissim Matzliyah gibi meclis içerisinde bulunan ve söz sahibi olma ihtimalleri yüksek olan Yahudilerle görüşmüştür. Dr. Jacobson: "*Carasso Siyonizm'in geleceği için oldukça önemli bir isimdir. Biz insanlar yetiştirerek Osmanlı topraklarına söz sahibi yapmaya çalışırken o, yeni Osmanlı Yahudi Devleti'ni kuracak gençleri elinde tutmaktadır*"¹¹² der. Bu tarihe kadar Carasso'nun Siyonizm'e ilişkin herhangi bir sözü mevcut değildir ancak 1909 tarihinde ilk defa Selanik'te yayınlanan L'Epoca gazetesinde Siyonizm davasına hizmet ettiğini açıklamıştır. 1912 yılında Roma'ya Osmanlı ve İtalya arasında toprak durumlarını görüşmek için gizli bir vazife ile gönderilmiştir. Sonrasında 1915 yılının Aralık ayında Alfred Nossig isimli bir Yahudi ile birlikte Ottoman İsrailite Union (Osmanlı Yahudiler Birliği)'u kurmuştur. Amaç Yahudiler'in bu topraklarda yerleşmesini desteklemek ve finanse etmektir.¹¹³ Bu birliğin Berlin'de düzenlenecek olan bir toplantıda Talat Paşa, Carasso'yu temsilci olarak göndermiştir. Fakat Saray bu kuruluşun rahatsız olmuştur. Carasso, sarayı kuruluşun bir Alman uzantısı olmadığına dair ikna etmekle vazifelendirilmiştir. Burada göze çarpan asıl nokta, Talat Paşa'nın böyle bir kuruluşu temsilci gönderme faaliyetidir. Carasso, Birinci Dünya Savaşı'na geldiğinde İstanbul'dan milletvekili seçilmiş ve Türkiye Hükümeti'ne danışmanlık yapar konuma gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı esnasında Almanya'ya Türk malları ihraç etmesine hükümetçe izin verilen Carasso, daha sonra oldukça zenginleşmiştir. Bu zenginliği kimilerini rahatsız ederken kimileri bunu fark etmemiştir bile. İttihat ve Terakki'nin çöküşü ve üyelerin Avrupa'ya kaçmasının ardından dahi Carasso İstanbul'da kalmıştır. Onun diğer Siyonistlerden farkı, bütün Osmanlı'nın bir Yahudi yurdu haline getirilmesi gerektiğine olan inancı olmuştur. Bu nedenden dolayı, başkent İstanbul'dan hiçbir zaman temelli ayrılmamıştır. Ancak İstanbul'un işgali yıllarında İtalya'ya gitmiş ve sonrasında tekrar gelerek 1934 tarihinde burada ölmüştür. Mezarı bugün Arnavutköy'de Sefarat Mezarlığı'nda bulunmaktadır. Carasso bölümünü kapatmadan evvel Avcı Taburlarından Mustafa Turan Efendi'nin bir hatırasını paylaşmakta fayda vardır. Carasso'nun 400 bin liralık dört altın tenekeyi Metroviceli Necip Draga'ya verdiğini görmüştür. Bu tenekeler daha sonra İttihat ve Terakki'den Eyyüp Sabri Bey'e iletilmiş ve 31 Mart Olayı'nda harcanmak üzere ayrılmıştır. Bu olayın ardından 5 milyonla Abdülhamid'e yaptıramadığımızı 400 bin lirayla İttihatçılara yaptırdık diyerek övünmüştür.¹¹⁴

1.4.8. Nissim Mazliyah

Nissim Russo ve Emmanuel Carasso yanında her zaman anılan ve İttihat ve Terakki Hükümeti içerisinde oldukça mühim olan isimlerden birisi de Nesim Mazliyah'tır. 1877 yılında Manisa'da dünyaya gelen Mazliyah orada bulunan Alliance İsrailite Okulu'nda eğitim almıştır. Manisa Yahudi Cemaati tarafından İstanbul'a tarım okumak üzere gönderilmiştir. Ancak

¹¹² Schechtman, *a.g.e.*, s.67.

¹¹³ Friedman, *a.g.e.*, s.396-398.

¹¹⁴ Gürselgil, Sevim, "*Milli Mücadele Tarihi*", Akis Kitap, İstanbul 2011, s.67.

Mazliyah tarımdan ziyade milletin hukuk gibi yönetimde söz sahibi olunabilecek meslekler icra etmesi gerektiği düşüncesiyle yaşamıştır. Bu süreç esnasında Alliance Okulları da ona destek olmuştur. Böylece İstanbul'a gelen Mazliyah, burada İstanbul Üniversitesi'nde Hukuk Bölümü'ne kaydolmuştur, okulunu tamamlayarak avukat olmuş ve Selanik'te göreve başlamıştır. Avukatlığın yanı sıra Ticaret Mahkemesi üyeliğinde de bulunmuştur. Mazliyah bunlarla yetinmeyerek Selanik Polis Akademisi'nde yönetim hukuku ve kapitülasyonlar dersleri vermiştir. Aynı zamanda İttihat ve Terakki üyelerinden Rumeli Genel Müfettiş Hüseyin Hilmi Paşa ile ilişkilerini sık tutarak Nissim Russo gibi o da gelecekteki sadrazama hukuki danışmanlıkta bulunmuştur. Böyle Hüseyin Hilmi Paşa'nın hukuki kararlarında oldukça etkili olmaya başlamıştır. Sonrasında yeni sadrazam yani Başbakan Sait Halim Paşa'nın da resmi olmayan hukuk danışmanlığını yapmıştır. 1908, 1912 ve 1914 yıllarında İzmir'den milletvekili seçilmiştir. Mazliyah, Meşrutiyet'in ilanı için büyük çabalar sarf etmiştir. Yeni metnin hazırlanmasında etkili olan isimleri'nde önünde gelmektedir.¹¹⁵ "Jeune Turc" gazetesine maddi destekte bulunmuştur. "İttihad" ve "Hür Adam" isimli iki gazete aracılığı ile insanlarla kendi fikirlerini paylaşmış ve doğrularını öğretmeye çalışmıştır.¹¹⁶ Her ne kadar mecliste yaptığı konuşmalar esnasında Siyonizm ile olan bağlantısını reddetmiş olsa da 1909 yılının Aralık ayında Jacobson ve Jabotinsky ile gerçekleştirilen toplantıya Siyonizm adına katıldığı daha önceden belirtilmiştir. Emmanuel Carasso, Nissim Russo, Haim Nahum ve Nissim Mazliyah, Siyonist Organizasyon'un Jacobson adına İstanbul temsilcileri olarak nitelendirilmişlerdir. Bunlar aynı zamanda Cavit, Nazım ve Talat Paşa gibi önemli isimlere de yakın kişilerdir. Mazliyah mecliste açılan bir tartışma esnasında Siyonizm için "İttihadı İslam" gibi sadece bir hayalden ibaret olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'ne Museviler kadar sadık ve hizmetkâr bir halkın bulunmadığını ve Siyonizm tartışmalarının ertelenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yani gerek cumhuriyetten önce gerekse sonra Mazliyah bir Siyonizm fikrini mecliste her zaman reddetmiştir.¹¹⁷ Ancak buradaki asıl amaç, hedefine yaklaşmış olan bir oluşumun bulandırılmasına engel olmak olmuştur. Nitekim Mazliyah'ın vazifeleri arasında Osmanlı Devleti'ne hâkim olacak İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerine Siyonizm'in zararsız ve hatta dostça bir akım olduğunu hissettirmekte yer almıştır.¹¹⁸ Savaş öncesi gerçek düşüncelerini ortaya koymuştur. Enver ve Talat Bey ile görüşen Mazliyah, sadece bir bölge değil, bütün Osmanlı Devleti'nin bir Yahudi Birliği ile yönetilip kalkınabileceği fikrini sunmuştur. Henüz Birinci Dünya Savaşı'na girmeden, 2 Ağustos

¹¹⁵ Avram Galante özellikle hukuki boyutta Mazliyah'ın etkisini yazmıştır. Bkz.: Galante, *Turks et Juifs.*, s.99.

¹¹⁶ Nesmi Mazliyah'ın hayatı ve onu siyasi faaliyetleri için temel aldığımız eser için bkz.: Erdemir, Halil, "*Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Siyasetinde Nesim Mazliyah*", Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Matbaası, Manisa 2015.s. 26,99-168.

¹¹⁷ MMZC. Dev.: I, Cilt 3, İçt.Sen, İnikad. 49, s.331.

¹¹⁸ Avram Galante Nissim Russo ile alakalı şu sözleri yazıya dökmüştür: Nissim Russo Jön Türklerle münasebette bulunarak Siyonizm için çok faydalı hizmetler ifa etmiştir. Halkı ihtilale teşvik etmek için faaliyetlerde bulunmuştur. 23 Temmuz 1908 sabahında bir kahvede isyana teşvik konuşmaları yapmıştır. Aynı gün akşam saraya çıkarak Hüseyin Hilmi Paşa'ya ihtilal komitesinin arzularını bildirmiştir. Bkz.: Friedman, a.g.e., 144.

1914 tarihinde Liman von Sanders, Perrinet von Thauvenay, Dr. Mayer, Mühlmann, Weber, Bronsart von Schellendorf ve Wangenheim'ı içeren Alman Heyeti ile Enver, Talat, Cemal, Cavit, Sait Halim Paşalar, Nissim Russo ve Nissim Masliah'ın bulunduğu Osmanlı heyeti Tarabya'da Sait Halim Paşa'nın köşkünde bir araya gelmiştir.¹¹⁹ Burada Sait Halim Paşa ve Franz von Wangenheim arasında Osmanlı'nın savaşa giriş belgesi niteliğinde bir anlaşma imzalanmıştır.¹²⁰ Anlaşmaya göre herhangi bir üçüncü devletin saldırısında taraflar birbirlerine destek olacaktır. Bu anlaşma ile birlikte aslında Osmanlı Devleti savaşa katılmış sayılmaktadır. Nissim Masliah, Talat Paşa'nın Başbakan olmasıyla birlikte onun da yanından ayrılmamıştır. Nitekim 1917 yılında Stockholm'da yapılması planlanan "*Sosyalist Barış Konferansı*"na Nissim Masliah, Hüseyinzade Ali ve Akil Muhtar temsilci olarak göndermeyi planlamıştır. Ancak bu toplantı 1922 yılına ertelenmiş ve bu sıralarda Berlin'de bulunan Talat Paşa ile Sosyalist olarak bilinen Yahudi lider Hossmann arasındaki görüşmeleri yine Nissim Mazliah organize etmiştir.¹²¹ Aynı zamanda 1918 yılına gelindiğinde Alman Dışişleri tarafından Talat Paşa'ya Alman Dışişlerinden yazılar gelmiştir. Bu yazılar Yahudilerin gerek Avrupa'da gerekse Filistin'de iş birliği içerisinde olmaları gerektiği, Osmanlı'nın artık Siyonizm'e destek verebilecek bir seviye'ye ulaşmış olduğu, altın saatin geldiği ve ancak bu şekilde güzel şeylere ulaşabileceği doğrultusundadır. Nitekim bunun için 1918 baharında Berlin'de bir Komite kurulmuştur. Komite içerisinde önde gelen Yahudi isimler olduğu kadar, Yahudi olmayanlar da yer almıştır. Yahudilerin Filistin'e yerleşmesine dair İstanbul'da da komitenin toplantıları devam etmiştir. Bu toplantılar Almanya ve Osmanlı arasında bir Balfour Deklarasyonu oluşturulmak üzere gerçekleştirilmiştir.¹²² Avrupa Yahudilerini temsil eden isim Dr. Jacobson olmuştur. Diğer taraftan Osmanlı Yahudilerini temsil eden heyet ise Leopold Perlmutter başkanlığında Nissim Masliah, Haim Nahum, Emmanuel Carasso, Mithat Şükrü, Ziya Gökalp ve Dr. Nazım'dan oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler sonunda Temmuz 1918'de Talat Paşa Filistin'de bir Yahudi Merkezinin kurulmasına izin vermiştir.¹²³ Talat Paşa'nın bunu kabul ederken, Osmanlı içerisinde bir Yahudi Merkezi mi veya bağımsız bir merkez mi olarak düşündüğü bilinmemektedir, fakat bu adım Birinci Dünya Savaşından sonra Yahudiler için oldukça mühim bir adım olmuştur.¹²⁴ Nissim Mazliah ve Talat Paşa'nın görüşmeleri 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi imzalanmasının ardından

¹¹⁹ Ali İhsan Sabis; *Birinci Dünya Harbi*, Nehir Yayınları, İstanbul 1991, C.I, s. 24.

¹²⁰ Cengiz Özakıncı; "Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Alman İttifak Anlaşması", *Otopsi*, Eylül 2018, s.39.

¹²¹ Sylvie Kedourie; *Turkey, Identity, Democracy, Politics*, Routledge Yayınevi, Londra 1996, s. 15

¹²² Almanya'dan gelen yazılara ulaşmak oldukça zordur ancak Talat Paşa'nın yayınlamış olduğu deklarasyon ve Alman Yahudileri arasında geçen yazışmalar bize bu doğrultuda ip üçü vermiştir. Bunun için bkz.: Leopold Perlmutter'den Johann von Bernstoff'a, B62-64, R14144, İstanbul, s. 394, 12.8. 1918. Perlmutter tarafından imzalanmış bu belge Berlin Siyasi Arşivinde bulunmaktadır.

¹²³ "Talaat Pasha and The Future of Palestine", *The Jewish Chronicle*, Londra 6 Eylül 1918.

¹²⁴ Levi Avigdor; *Jews, Turks and Ottomans: A shared History fifteenth through the twentieth*, Syracuse University Press/Yayınları, New York 2002, s. 156.

Talat, Enver ve Cemal Paşa'nın yurtdışına kaçmasından sonra da devam etmiştir. Mazliah'ın ölüm tarihi tam olarak verilmemekle birlikte, 1933 yılında Beyrut'ta öldüğü ve İstanbul'a defnedildiği bilinmektedir.

1.4.9. Haim Nahum

1873 yılında Manisa'da dünya'ya gelen Haim Nahum'un aldığı eğitimlerin başında Filistin'e giderek öğrenmiş olduğu İbranice ve Arapça olmuştur. Ardından İzmir'de kaydolduğu bir Türk Kolejinde temel eğitimini tamamlamıştır. Eğitim sürecini çok fazla uzatmadan, Paris Üniversitesine Hahamlık eğitimi almaya gitmiştir. Paris'e gittiği vakitlerde Rotschild ailesi tarafından ziyaret edilen ve finansal olarak destek alacağını öğrenen Nahum, gönüllü olarak aldığı eğitimin pratiğini burada bulunan Alliance Okullarında yapmıştır. 1896 yılında Alliance kurucuları Goldschmidt, Hirsch ve Rotschild'lerle yüz yüze tanışma fırsatı olmuştur.¹²⁵ Allianc'ın Paris şubesinde Goldschmidt'in odasında bir araya gelen bu dörtlünün neler konuştuğuna dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ancak daha sonra Nahum'un Eritre bölgesine Falaşalar ile ilgili araştırmalar yapmaya gittiği ve Jön Türkler ile yakınlaştığı bilinmektedir. Araştırmanın hemen ardından, eğitim vermek amaçlı İstanbul'a gelmiştir. Burada II. Meşrutiyetten önce Yahudi Halkı'nı cesaretlendirmek adına konuşmalar yaptığı bilinmektedir. Rus Profesör Serge Nilus'un yayınlamış olduğu Yahudi Protokolleri'nden anlaşılacağı üzere Haim Nahum tesadüfi olarak Hahambaşısı seçilmemiştir.¹²⁶ Ona verilen önem, Paris'teki görüşme ile sınırlı kalmamakla beraber, İstanbul'da da sürmüştür. 1899 yılında Amerikan İstanbul Büyükelçisi Oscar Strauss'un (Yahudi olduğu bilinmektedir) Nathan Rotschild ile birlikte daha resmi bir vazifesi dahi olmayan Haim Nahum'un Yom Kippur sohbetini dinlemeye gitmiştir. Böylece Yahudiler arasında daha önce çok tanınmayan Nahum, ismini duyurma fırsatı yakalamıştır. Protokollerden okunabileceği üzere Nahum, sultana muhalif olan İttihat ve Terakki'yi desteklemek üzere kürsüye çıkmıştır. Rotschild ve Strauss'un burada bulunması ise bir tesadüf olmasa gerektir. Nitekim Meşrutiyet ile birlikte Moche Levi'den sonra Hahambaşısı olarak seçilmiştir. Ahmet Rıza ile yaptığı bir görüşme esnasında Yahudilerin Mezopotamya topraklarına yerleşmesine engel teşkil eden sultandan şikâyet ettiği de kaydedilmiştir. Yine Sultan Hamid'e karşı gerçekleştirilen ihtilal çerçevesinde Yahudi Tabur'unun oluşumunda dini lider olarak önemli bir rol üstlenmiştir. Nahum her ne kadar Siyonizm ile olan bağını reddetmiş olsa da Dr. Jacobson ve Jabotinsky'nin 1909 ihtilal arkasından İstanbul'da gerçekleştirmiş oldukları toplantılarda bulunmuştur. 1909 yılından 1914 yılına kadar İttihat ve Terakki içerisinde de söz sahibi bir kişilik olmuştur. Haim Nahum'un Birinci Dünya Savaşı esnasındaki faaliyetleri de oldukça mühimdir. Yahudi birliklerini teşvik etmesine rağmen herhangi bir cephede savaşmamıştır. Savaş süresince Talat Paşa ile İstanbul Amerikan Büyükelçisi Morgenthau arasındaki

¹²⁵ Antebi, *a.g.e.*, s. 278.

¹²⁶ Armstrong, George, "*Rotschild Para İmparatorluğu/ Derin Yahudi Devleti*", Çev. Mert Akcanbaş, Destek Yayınevi, İstanbul 2011, s.67-75.

görüşmeleri ayarlamıştır.¹²⁷ Fransa ve İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında ayrıca imzalanması düşünülen bir barış anlaşması için 1915 yılında Haim Nahum'un aracılığına başvurulmuştur. Ancak bu anlaşma Çanakkale Boğazı'nın bombalanması ile gerçekleştirilememiştir. 1915-1917 yılları arasında Haim Nahum ile alakalı fazla bilgi bulunmamakla birlikte 1917 Balfour Deklarasyonu sonrasında tekrar tarih sahnesine çıktığı görülmüştür. 1918 yılının başında Berlin'e gidip gelen Nahum'un burada Almanya'nın en zengini olarak tanımlanan Maximilian von Goldschmidt-Rotschild ile görüşmesi dışında ne yaptığına dair herhangi bir bilgi mevcut değildir.¹²⁸ Fakat hemen sonrasında Almanya ile Osmanlı Yahudilerini birleştirerek bu iki devlet arasında ikinci bir "*Balfour Deklarasyonu*" düşünen Alman dışişlerinin isteklerini Talat Paşa'ya iletildiği bilinmektedir. 1918'de Berlin'de kurulmuş olan komitenin İstanbul'da sürdüreceği toplantıların Osmanlı ayağında yer almıştır. Böylece bağımsız bir Yahudi devleti fikrini reddetmiş olduğu zamanlar geride kalmıştır. Haim Nahum 1919 yılında Paris'e yerleşmiş ama Osmanlı yöneticileri ile olan ilişkilerini kesmemiştir. Mısır'da bir Yahudi Çalışmaları Merkezi kurarak Osmanlı Yahudileri'nin Orta Doğu topraklarında yaşaması ile alakalı akademik çalışmalarda bulunmuştur. Nahum Cumhuriyet dönemine kadar Yahudilerin temsilcisi sıfatını taşımıştır. Türkiye ile ilgili olan bağlantısını hiçbir zaman kesmemiştir. İsmet Paşa'nın yanında, 1922 Lozan delege heyetinde bulunması da bunun bir göstergesidir. Sonrasında ona dair çok fazla politik bilgi elde etmek mümkün değildir. 1960 yılında Kahire'de hayatını kaybetmiştir.

1.4.10. Elias Cohen

Birinci Dünya Savaşı denildiği vakit akla gelmesi gerek isimlerden bir tanesi de Elias Kohen Paşa'dır. 1844 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Kohen, burada Camondo ailesi ve ortaklarının kurmuş olduğu okulda bu ailelerin burslarıyla temel eğitimi almıştır. Sonrasında İstanbul'da 1861'de Tıbbiyeye kaydını yaptırarak altı sene okumuştur. Eğitimi tamamlandıktan sonra 1871 yılına kadar Berlin'de von Graf isimli bir doktorun asistanlığını yapmış ve Fransa ile Almanya arasında çıkan savaş sonucunda Viyana'ya geçmiştir. 1873 yılında İstanbul'a geri dönen Kohen, burada Haydar Paşa Askeri Okulu'nda profesör olarak görev almıştır. Görevinde uzun süre kalmayarak 1877'de Manastır'da kurulan III. Orduya göz doktoru ve cerrah olarak geçiş yapmıştır.¹²⁹ Başarılarından dolayı sultan'ın dikkatini çeken Kohen, Mahkeme Hekimi olarak albaylığa terfi ettirilmiştir. Nihayet iki sene içerisinde generalliğe yükselen Kohen, Sultan Abdülhamit'in özel hekimi

¹²⁷ Bu üçlü'nün ya Morenthau'un evinde veya Haim Nahum'un evinde yaklaşık her gün görüştiklerini Morgenthau'un anılarından okumak mümkündür: Morgenthau, *All in a Life-Time*, Doubleday Yayınevi, New York 1913 s.191. Ayrıca bkz.: Morgenthau, *Secrets of The Bosphorus*, s.32.

¹²⁸ Antebi, *a.g.e.*, s. 279.

¹²⁹ Cohen ile alakalı bilgi bulmak oldukça zordur ancak Jewish Encyclopedia'nin sayfasında bu bilgileri bulmak mümkündür.: <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/4469-cohen-elias>. Ayrıca bkz.: Jewish Cronicle, 30 Kasım 1900.

olarak davet almıştır.¹³⁰ 1888 yılına gelindiğinde İstanbul Tıp Fakültesinde dermatoloji profesörü olarak görev almaya başlamıştır. Sultan tarafından çeşitli ödüllerle ödüllendirilmiştir. Kohen Paşa'nın kendi halkına (Yahudi halkına) olan sevgisi ve düşkünlüğü bu dönem gerçekleşen bir olay ile bütün çevrelerce duyulmuştur. İstanbul'da Ermeni ve Yahudiler arasında çıkan bir tartışmada suçlanmış olan Yahudiler için sultanın yanına çıkararak onların aklanmasını sağlamıştır. Kohen Paşa ile alakalı detaylı bilgiler bulmak oldukça zordur. Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte her zaman askerlerin imdadına yetişmiş olan bu isim savaş esnasında da Çanakkale gibi oldukça önemli bir cephede savaşmıştır. Kimilerine göre Çanakkale'de hayatını yitirmiş olsa da ölümüne dair net bir bilgi mevcut değildir.

1.4.11. Avram Galante

Avram Galante, savaşa giden süreçte etkili olan diğer bir isimdir. Bodrum'da 4 Ocak 1873'te dünyaya gelmiştir. İlk olarak İbrance öğrenmekle beraber önce Bodrum Talmud Tora Rüştüyesi'nden, sonrasında İzmir İdadisi'nden mezun olmuştur. Galante, Alliance'ın desteğini alarak, Türkçenin ağırlıklı okutulacağı bir okul kurmuştur. Resmi vazifelerinden birisi, Sultan Abdülhamit hakkında çıkan eleştirel yazıları sansürlemek olarak kaydedilmiştir. Diğer taraftan Oniki Ada'nın da müfettişliğini yaptığı bilinmektedir. Avram Galante, 1904 yılında İngiliz yönetiminde bulunan Mısır'a giderek burada Jön Türklere katılmıştır. Bir taraftan *La Vera* dergisini çıkartırken, diğer taraftan da Fransız *Progres* gazetesinde Jön Türk propagandası yapmıştır. Gerek Türkçe gerek Fransızca yazılarıyla Yahudileri İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne davet etmiştir. 1906 yılına gelindiğinde Mısır Cemiyeti *İsrailiye* isminde bir birlik kurarak, burada bulunan Yahudileri teşkilatlandırmıştır.¹³¹ Ahmet Rıza'nın Mısır'ı ziyareti esnasında, onunla tanışma fırsatı bulmuştur. Paris'te gerçekleştirilecek olan İkinci Jön Türk Kongresi'ne Mısır Cemiyeti'nin maddi destek sözü vererek, Yahudilerin sözcüsü olarak katılmıştır.¹³² Böylece kurulan Yahudi kuruluşları ile Jön Türkleri maddi olarak desteklemeye başlamıştır. Galante'nin bu hareketleri aslında onunla alakalı birçok şeyi açığa vermiştir. Nitekim II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte İngiltere ve Almanya'ya gitmiştir. Evvelinde Sudan'da kurulmasını istediği bir Yahudi yerleşkesi ile alakalı sunmuş olduğu "*Yahudi Müstemleke Tasarısı*" görüşmelerini bu ülkelerde gerçekleştirmiştir.¹³³ Haim Nahum'un Hahambaşı olmasıyla birlikte İstanbul'a yerleşmiştir. Avram Galante'nin Talat Paşa ile olan tanışıklığı oldukça ilginçtir. Alyans İsrailite Universelle Okullarında öğretmenlik yapan Talat Paşa ile bu okulda yapılan bir toplantı esnasında tanışmıştır. Talat Paşa ve Avram Galante arasında Kudüs'teki Eski Yahudi Devleti ile alakalı bir konuşma geçer. Galante'den

¹³⁰ Nathan Koren; *Jewish Physicians: A Biographical Index: Elias Cohen Pasha*, İsrail Universities Press, Kudüs 1973, s. 162.

¹³¹ Friedman, *a.g.e.*, s. 145.

¹³² Avram Galante'nin faaliyetleri için bkz.: Galante, *a.g.e.*, bütün eser.

¹³³ Galante, çalışmaları ve hayatı için ayrıca bkz.: Keşer Göral; *Avram Galante'nin Hayatı ve Eserleri*, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 19-60.

alınan bilgilere göre bu konuşma ilginç bir şekilde Ladino dilinde geçmiştir. Yahudi öğretilerinden vazgeçmeyen Avram, bir taraftan İttihat ve Terakki'ye destek verirken diğer taraftan Avrupa devletlerinden gelecek bir destek ile Yahudiler için yerleşke kurma planlarını sürdürmüştür. Fiili olarak savaşta yer almış olmasa dahi, ordu içerisinde İttihat ve Terakki'ye yazıları ve fikirleri ile destek vermiştir. Bu nedenledir ki Birinci Dünya Savaşı'na katılmamış, eğitimci sıfatını kullanarak bir Alman profesör yanına yerleşmiştir. 1914 yılında Darü'l-fünuna (İstanbul Üniversitesi) asistan ve tercüman olarak atanmıştır. Savaş boyunca G. Bergstraesser ile birlikte çeşitli çalışmalar yapan Galante, "Hilal-ı Ahmer" gibi birçok gazete ve dergide yazılar yazmış ve çeviriler yapmıştır. Savaş sonunda Bergstraesser'in Almanya'ya geri gitmesiyle, İstanbul Üniversitesi'nde asistanlıktan müderrisliğe atanmıştır. Haim Nahum ile geçen bir konuşması esnasında 1918'de Osmanlı ve Almanya arasında yeni bir "*Balfour Deklarasyonu*"na sıcak baktığını belirtmiştir.¹³⁴ Avram Galante özellikle Semitik diller ve tarihleri konusunda araştırmalar yapmıştır. Arap Harfleri'nin korunmasından yana olmasıyla tarihe verdiği önemi göstermiştir. Görünürde Siyonist bir düşünce yapısını benimsemeyen Galante, Orta Doğu'nun çeşitli bölgelerinde bağımsız Yahudi birliklerinin kurulmasını desteklemiş ve sağlamıştır. Avram Galante yukarıda yazılmış olan isimlerden farklı olarak Cumhuriyet Tarihi döneminde de oldukça aktif bir rol üstlenmiştir. Birçok liguistik çalışmaları yanı sıra 1932'de I. Türk Tarih Kongresi'ne katılmış, 1934 Soyadı Kanunu ile birlikte ismini Avram Bodrumlu olarak değiştirmiştir. 1943-1946 yılları arasında Niğde Milletvekilliği yapmış ve sonrasında Ankara'dan İstanbul'a taşınarak 1961 yılında hayatını kaybetmiştir.

1.4.12. Hayim Vitali

Buraya kadar saydığımız birkaç örnek dışında bilgilerine detaylı bir şekilde ulaşamadığımız fakat Birinci Dünya Savaşı'na gidilen süreçte etkili olan daha yüzlerce kişi mevcuttur. Bunlardan biri Yahudi asıllı Austen Henry Layard'ın ortak sermayesi ile kurulmuş olan Osmanlı Bankası ortaklarından Hayim Vitali Faraggi'dir.¹³⁵ 1854 yılında Siroz'da dünyaya gelen Faraggi'nin asıl mesleği avukatlıktır. İttihat ve Terakki içerisinde aktif rol alarak 1908 yılında Meclis Bütçe Komisyonu Başkanlığına atanmıştır. Faraggi, Yahudiler konusunda Albert Antebi ile aynı düşüncelere sahip olmuştur. Ekonomik gücü elinde barındıranlar, herhangi bir vatana sahip olmadan da dünyayı yönetebilirdi. Nitekim Bütçe Komisyonu Başkanı olarak 1911 yılında yaptığı bir konuşmada, siyasetin temelini de ekonomiden geçtiğini dile getirmiştir. Vitali bu konuşmasından kısa süre sonra Osmanlı Bankası'nda Rotschild ailesi aracılığı ile göreve getirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'na gelene kadar Faraggi Osmanlı Bankası'nın bu topraklar üzerinde yatırım yapmasına önem göstermiştir. Tütün Rejisi'ne, Ereğli Kömür Madenlerine, Beyrut Limanı Şirketine, Rumeli, Selanik ile İstanbul, Beyrut-Şam-Havran Demiryollarına ve Bağdat Demiryolu'na ortak olmasını sağlamıştır. Bu bağlantıların Birinci Dünya Savaşı esnasında önemi göz önüne alındığında şüphesiz etkisi büyük

¹³⁴ Galante, *a.g.e.*, s. 68.

¹³⁵ Hayim Vitali Faraggi ile alakalı verilen bütün bilgiler için.: Naim A. Güleriyüz; *Toplumsal Yaşamda Türk Yahudileri*, Gözlem Yayıncılık, Ankara 2012.

bir şahıstan bahsedildiği anlaşılmaktadır. Ancak Faraggi ile daha fazla bilgi net bilgiye ulaşılamamıştır.

1.4.13. Mishon Ventura

Bir diğer isim Mişon Ventura'dır.¹³⁶ 1881 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Ventura, Camondo okullarında temel eğitimini aldıktan sonra Darü'l-fünun'da (İstanbul Üniversitesi) hukuk okumuştur. Sonrasında Adliye Nazırlığı'nın hazırlamış olduğu yetenek sınavını geçerek Paris'e yerleşmiştir. Ancak Birinci Dünya Savaşı patlak verince İstanbul'a geri dönerek 1915 yılında İstanbul Üniversitesi'nde hukuk dersleri vermeye başlamıştır. Mişon Ventura'nın Almanlar yanında savaşa girilmesi gerektiğini savunduğu bilinmektedir. Mütareke dönemi İstanbul Mebusluğu görevini almış biri olarak İttihat ve Terakki Cemiyeti için oldukça önemli bir şahıstır. Savaş esnasında Alman profesörlerle o kadar iyi ilişkiler kurmuştur ki 1933 yılında Darülfünun'un İstanbul Üniversitesine dönüştürülmesi için davet edilen Alman ekibin yanına Ventura da dâhil edilmiştir. Mişon Ventura 1961 yılında kalp krizinden hayatını kaybetmiştir. Alber Ferit Aseo sıkça duyulan isimlerden bir diğeridir. Ayrıca Rafael Benuziyar, Nahman Varon, Samuel Efendi (İttihatçılar arasında Kemal Abi olarak tanınmıştır), Rafael Çikurel, Avram Salem, Asher Salem, Leon Gatenio, Samuel Tiano, Efraim Ben Varon, İzak Molho, Jozef Erenkaye ve Avram Eşkinazi gibi isimler de 1908-1914 yılları arasında adları duyulan şahıslardır.

İKİNCİ BÖLÜM - BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN HAZIRLANMASINDA BİR GRUBUN ROLÜ

2.1. Birinci Dünya Savaşı'nın Hazırlanmasında Bir Grubun Rolü

Napolyon Savaşları'nın ardından 1815 yılında bir araya gelen Avrupa devletleri, bu bölgede yaşanacak ikinci bir savaşı önlemeyi amaçlamıştır. Fakat bu barış süreci çok uzun sürmemiştir. 1870 yılında gerek Almanya gerekse İtalya kendi millî birliklerini kurmuşlardır. Bu hareket diğer Avrupa devletlerinde tehdit algısı oluşturmuştur. Nitekim oluşan algı boşa çıkmamıştır. Hemen kısa bir süre sonra Almanya (Prusya) ülkesine toprak katmak amacıyla Fransa'yı kendine hedef belirlemiştir. Sedan Muharebesi olarak bilinen bu savaşta Almanya, Paris'e kadar ilerlemiştir. Böylece 1815 yılında Viyana Kongresi'nde ilk kez bir proje kapsamında bir araya getirilen Avrupa Ülkeleri Birliği sona ermiştir. Bu durum sonucunda birçok ittifak yıkılarak yeni bloklar meydana gelmiştir. Milliyetçilik ve ulusal devletçilik gelişmiş, emperyalizm ise devletlerin tek amacı haline gelmiştir. Sömürgeler kurarak genişleyen Avrupa devletleri, tek başına sömürgelerini koruyacak güce sahip olamayacaklarından, yeni ittifak arayışına girmişlerdir. Almanya ile ittifak halinde Avusturya-Macaristan ve İtalya, cephenin bir tarafını

¹³⁶ Rıfat Bali; *Devletin Yahudileri ve Öteki Yahudiler*, İletişim Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 213-260.

oluştururken, İngiltere yönetiminde Fransa ve Rusya diğer tarafını oluşturmuştur.

Resmi tarihte anlatıldığına göre, Birinci Dünya Savaşı şu şekilde başlamıştır: 1914 yılında Avusturya-Macaristan veliahdı Ferdinand, Bosna ziyaretine gitmiştir. Ziyaret esnasında bir Sırp tarafından suikast sonucu öldürülmüştür. Böylece İttifak Bloğu, Sırbistan'a oldukça ağır şartlar içeren bir ultimatom vermiştir. Hâkimiyet alanını genişletmek isteyen Almanya, aslında bu tavrı ile savaşın temellerini atmıştır. Nitekim Sırbistan, verilen ultimatomla olumsuz cevap verince Almanya, 28 Temmuz 1914 tarihinde Sırbistan'a karşı savaşı ilan etmiştir. Sırbistan'ı kendine dâhil hisseden Rusya ise bu olaya sessiz kalmamış, seferberlik çağrısı yapmıştır. Netice olarak Almanya'nın 1 Ağustos 1914'te Rusya'ya saldırması üzerine Fransa aynı gün, İngiltere ise 2 Ağustos'ta Almanya'ya karşı savaşa hazırlanmıştır. Diğer taraftan savaş başladıktan sonra Ferdinand'ın unutulduğunu ve olayın tamamen farklı bir boyut kazandığını görmekteyiz. İngiltere'nin ilk Yahudi Başbakanı Benjamin Disraeli yazmış olduğu "*Coningsby*" adlı eserinde dünyayı yöneten karakter Sidonia'yı Rotschildler olarak tarif etmiştir. Eserde Sidonia 1844 yılında gezintiye çıktığı Avrupa'da büyük bir dünya savaşının geleceğini dillendirmiştir. Burada Sidonia: "*Almanya'da planlanan ve hazırlanan, dünyayı değiştirecek o devrim şüphesiz Yahudilerin imzasını taşımaktadır. Bu durum, ülkede tüm üst düzey görevlere Yahudilerin yerleşmiş olmasından kaynaklanmaktadır.*"¹³⁷ sözleriyle dünya üzerinde gerçekleşecek değişiklikleri önceden haber vermiştir. Bu sözler olayın farklı yönlerine de dikkat çekmektedir. Yukarıda uzun uzadıya bahsetmiş olduğumuz ve "Birinci Dünya Savaşı'nın habercisi niteliğinde olan olaylar ve kişiler, bu kehanetin bir parçası mıdır?" gibi bir soru ile burada karşı karşıya kalmaktayız.

Yahudiler genel anlamda sonuç odaklı hareket eden bir millettir. Bu yüzden savaşın nedenlerine bakmaktan ziyade sonuçlarına bakmakta fayda vardır. Savaşın sonuçlarından birisi şüphesiz "Milletler Cemiyeti'nin" kuruluşu olmuştur. İkinci sonuca göre ise "Altın Standardı" dünyaca kabul edilmiştir. Nitekim üçüncü sonuçta Filistin'in yolları Yahudilere tamamen açılmıştır. Belki de burada sorulması gereken asıl soru, savaşı Almanya kazanmış olsa idi, bu sonuçlar değişecek miydi? Devrimler ve savaşlar için para veren büyük sermayedarlar için şüphesiz savaşın kimin kazandığının bir ehemmiyeti yoktur. Barış anlaşmaları onlar tarafından hazırlandığı müddetçe, onlar her türlü maddi desteği vermişlerdir. Bunun en basit örneği 1917 yılında savaş esnasında Rusya içerisinde gerçekleşmiş olan devrimdir. Bilindiği üzere Lenin'in annesi ve eşi Yahudi'dir. Devrimi finanse eden gruba bakılacak olursa meşhur Yahudi bankerlerden Paul Warburg ve Rotschild'lere bağlı çalışan Kuhn, Loeb & Co şirketini görmekteyiz. Ayrıca Amerika'nın savaşa girişinde de Yahudilerin payı oldukça büyüktür. İngiliz W. Sidney Rogerson bu durumu şöyle özetlemiştir: "*Uzun süre ABD'nin hangi tarafta savaşa gireceği merak konusuydu ve propagandamız sayesinde ABD bizim tarafa katılmıştır. Bir de Yahudi sorunu vardır. 15 milyon Yahudi'den 5 milyonu ABD'de yaşamaktadır. Biz bu Yahudi nüfusunu bağımsız ülke sözü vererek satın aldık. Luddendorf başkanlığında*

¹³⁷ Disraeli, Benjamin, "*Coningsby*", Project Gutenberg, E-book 2017.

yürüttüğümüz bu propaganda sadece ABD değil, Almanya'da bulunan Yahudileri de tarafımıza kazandırmıştır."¹³⁸ Yine Wilson bu kararı verirken onun danışmanlığını yapan Bernard Baruchda Yahudi kökenlidir. İngiltere Hükümetine bakılacak olursa başta oturan kralın yanında Yahudilerden meydana getirilmiş Kraliyet Konseyi yönetiminde oldukça etkilidir. Diğer taraftan Fransa da Rotschildlerin de içerisinde bulunduğu bir hükümet tarafından yönetilmektedir. Almanya içerisinde Hükümet Sözcüsü Bethmann Holweg, Hazine Bakanı Walter Ratneau, Gizli Servis Sorumlusu Felix Warburg ve daha niceleri Yahudi kökenli etkin insanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³⁹ Nihayet Osmanlı Devleti'ne baktığımız zamanda da yönetimi elinde tutanların çevresinde ve danışmanlıklarında oldukça etkin Yahudi isimleri görmek mümkündür. Savaşın sonunda ise Bernard Baruch'un ayarlamış olduğu bir bahçeli evde Milletler Cemiyeti'nin prensipleri görüşülmek üzere Woodrow Wilson, Llyod George ve Georges Clemenceau bir araya gelmiştir. Ancak bu toplantının ilginç yanı Woodrow Wilson'un danışmanı Bernard Baruch'un, Llyod George'un danışmanı Sir Philip Sassoon'un ve Georges Clemenceau'un danışmanı Jeroboam Rotschild Mandel'in Yahudi olmalarıdır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde de büyük anlaşmalar çerçevesinde danışmanların ağırlıklı olarak Yahudi kökenli olduğunu görmekteyiz. Buna bağlı olarak yukarıda da söylediğimiz gibi, savaşın kim tarafından kazanıldığı önemli değildir. Ancak sonunda yapılacak olan anlaşma Yahudi yöneticiler için asıl mühim olan noktadır.

Avrupa perspektifinden Birinci Dünya Savaşının çıkışı ve arka planına değindikten sonra Osmanlı Devleti'nin savaşa giriş sürecine geçmekte fayda vardır.

2.2. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Dâhil Olması

Gelişen dünya içerisinde henüz tam sömürgeleştirilememiş Osmanlı Devleti, Batı ülkeleri için önemli bir pazar ve sömürge görünümüne sahiptir. Sultan II. Abdülhamid her ne kadar Almanya'dan bir ıslah heyeti istemiş olsa dahi, Batı'nın isteklerine boyun eğmeyecek bir insan olduğunu Almanya ve diğer ülkelere de zamanla göstermiştir. Sultana istediklerini yaptıramayan devletler, askerlikte ve siyasette oldukça etkili olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni desteklemeye başlamıştır. Bu nedenledir ki İttihatçılar arasında dahi İngiliz yanlıları ve Alman yanlıları diye iki kutup ortaya çıkmıştır. Bu gençler için önceden hazırlanmış planlar Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte ve sonrasında tek tek uygulanmıştır. Örneğin Enver Paşa, 1909 yılında Almanya'ya askeri ataşe olarak davet edilmiştir. Üç yıl Alman genelkurmayı ile çalışmış olan Enver Paşa, Osmanlı askerinin Almanlaşması gerektiği düşüncesinde karar kılmıştır. Fakat sadece Genelkurmayın etkisinden dolayı bu karara varmamış olduğu kesindir. Almanya'da en yüksek karar mekanizması olan Kayzer dahi, Enver Paşa'yı etkilemek için birtakım faaliyetlerde bulunmuştur. Şüphesiz bu faaliyetler, Almanya'nın Enver Paşa'ya olan ihtiyacından kaynaklanmamıştır. Enver Paşa gibi daha yüzlerce

¹³⁸ Armstrong, *a.g.e.*, s. 75-80.

¹³⁹ Armstrong, *a.g.e.*, s. 69-75.

bulmak mümkündür. Nitekim Wangenheim'ın da dediği gibi: “*Alman dostu bulmak zor değildir.*”¹⁴⁰ Fakat İttihatçı yöneticilerden (Enver, Cemal, Talat Paşalar), Almanya'ya kuşkusuz hizmet edecek olan nüfuz sahibi Enver Paşa, ilk etapta denemeye değer biri olarak görülmüştür. Enver Paşa'nın Almanya da bulunduğu sırada ona karşı gösterilen özel ilgi de bunun bir göstergesidir. 22 Aralık 1909 tarihinde II. Wilhelm, Enver Paşa adına bir akşam yemeği düzenlemiştir. Yemek esnasında Kayser: “*Gelecekte Türk Orduları'nın Kumandanı işte. Başarılarından ve anlayışından dolayı ona teşekkür ederim. Sevgili binbaşım, Osmanlı Ordusunu yaşlı eğitimsiz paşalardan kurtarma vakti gelmiştir sanırım. Siz de isterseniz von der Goltz Paşa'yı ve onun ile birlikte modern donanımları sizin ordunuzun hizmetine verebilirim. Sanırım gelecekteki bir savaşta ortak düşmanlarımızdan biri tarihte olduğu gibi Rusya olacaktır.*”¹⁴¹ Kayserin bu konuşması sadece Almanya'da bulunan Enver Paşa'ya misafirperverliğini göstermek amaçlı yapılmamıştır. Samimiyetin devamı gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'na girmeden önce Almanya Berlin'de sefaret çalışanları, deniz ve kara ataşelerini davet ederek Yarbay olan Enver Paşa'yı ana misafir koltuğuna oturtmuşlardır. Rütbece ondan yüksek olanların bulunmasına rağmen İmparatorun bu davranışı başka mesajlar da içermiştir. Nitekim daha sonra Enver Paşa ile yalnız görüşen Kayser, başa geçtiği zaman desteğini esirgemeyeceğine dair söz vermiştir. Edirne'nin alınması ve 1913 Bab-ı Âli Baskını savaşın yaklaştığını gösteren ve kutuplaşmayı artıran iki olay olarak bu dönem karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda bahsedilenlerden sonra bu olaylarda da Almanların desteklerini esirgemediğini düşünmek zor olmasa gerektir. Nitekim kutuplaşmalar iyice artınca Enver Paşa, Sadrazam Sait Halim Paşa'ya giderek Harbiye Nazırı olma isteğini sunmuştur. Bu durumda en samimi dostu olan Alman İmparatoru'nun da desteklerini esirgemeyeceğini dile getirmiştir. Sonucunda 3 Ocak 1914 tarihinde Harbiye Nazırlığına atanmıştır. II. Wilhelm için bu görevlendirme büyük bir zafer niteliği taşımıştır. Enver Paşa'nın Harbiye Nazırı olmasıyla birlikte II. Wilhelm ona hem tebrik mesajı hem de düşüncelerini hatırlatma babında bir telgraf daha yazmıştır. Telgrafın içeriğinde ona deniz, hava ve kara kuvvetlerine desteklerini esirgemeyeceğini ve bütün Avrupa'nın ona saygı duyduğuna dair gururlandırıcı mesajlar da vermiştir. Kasım 1913'e geldiğinde Almanyadan Osmanlı Ordusunu yeniden düzenleme amaçlı Liman von Sanders önderliğinde bir ıslah heyeti göndermiştir.¹⁴² Nihayet 14 Aralık 1913 tarihinde İstanbul'a inen Alman Askeri Heyeti'nin asker sayısı yetmiş kişi civarındadır. Anlaşılması zor bir şekilde Birinci Dünya Savaşı'na yaklaştığı sırada Almanya düşüncelerini değiştirerek Meşrutiyet döneminde Osmanlı ve Enver Paşa ile alakalı ifade ettiklerini unutmuştur. Dönemin Genelkurmay Başkanı Johanne Ludwig Moltke henüz Mart 1914'te Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi ile alakalı: “*Türkiye askeri anlamda hiç değeri olmayan bir orduya sahiptir. İslah sürecinden gelen raporlara göre ümitlerimiz kırıldı. Hasta adam artık*

¹⁴⁰ Mustafa Gencer; *Jön Türk Modernizmi ve Alman Ruhü*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 132.

¹⁴¹ Rolf Steininger; *Germany And The Middle East: From Kaiser Wilhelm II. to Angela Merkel*, Berghahn Press, New York 2018, s. 30-79.

¹⁴² Sean McMeeking; *The Berlin-Baghdad Express: The Ottoman Empire And Germany's Bid for World Power 1898-1918*, Penguin Publishers, London 2010, s.89-146.

ölmüştür. Bu adamın kurtarılması mümkün değildir."¹⁴³ sözlerini dile getirmiştir. Yine Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Wangenheim 18 Haziran 1914'te Alman Dışişlerine telgraf çekmiştir: "*Osmanlı Devleti savaşta yük olmaktan başka bir işe yaramaz.*"¹⁴⁴ demiştir. Bir taraftan bu yazışmalar sürerken, diğer taraftan Wangenheim 1 Ağustos'ta savaşın başlaması ile, 2 Ağustos 1914 tarihinde bir anlaşma hazırlayarak Sadrazam Sait Halim Paşa önüne getirmiştir. İmzalanan bu anlaşma Osmanlı Devleti'nin savaşa giriş belgesi olmuştur. Sekiz maddeden oluşan bu anlaşmaya göre, Rusların saldırması durumunda Türkiye Almanya yanında savaşa girecektir. Alman askerler Türklerin emri altına verilecek ve Harbiye Nazırı Enver Paşa ile Askeri Heyet Başkanı Liman von Sanders tarafından kontroller sağlanacaktır. Hemen bir sonraki maddede Osmanlı komutanlarının, yönetimi Askeri Misyon ve Alman generallere bırakacakları yazılmıştır.¹⁴⁵

Anlaşma'nın hemen ardından Alman Genelkurmayı Göben ve Breslau isimli savaş gemilerinin Akdeniz'den İstanbul'a hareket etmesini emretmiştir. 4 Ağustos 1914 tarihinde ise Çanakkale Boğazı Komutanlığına Enver Paşa tarafından şu telgraf çekilmiştir: "*Bahri Sefid Boğazı Kumandanlığına. Çok gizli ve aceledir. Alman ve Avusturya Savaş Gemilerinin Boğaz'dan girişine izin verilecek ve derhal buraya bilgi verilecektir. Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver.*"¹⁴⁶ 10 Ağustos 1914 tarihinde ise gemiler İstanbul'a ulaşmıştır. Diğer devletler için bu Osmanlı Devleti'nin tarafsızlığını yitirmesi anlamını taşımıştır. Nitekim 22 Ekim'de bu gemilerin isimleri Yavuz ve Midilli olarak değiştirilmiştir. Avrupa devletleri her ne kadar Osmanlı'nın savaşa girişini bu iki gemi üzerinden oynamak istediye de asıl durumun farklı olduğunu bugün belgelerden okumak mümkündür. Gerçekte Almanlar 5 Eylül 1914 tarihinde Marne'de Fransızlara karşı almış oldukları yenilgiden geri çekilmeye başlayınca, savaşta öne sürecek insanlara ihtiyaç duymuştur. Böylece savaşa hazır olmadığını aslında bilen Osmanlı'yı tekrar tahrik etmeye başlamıştır. Savaşa girmek isteyenler arasında Harbiye Nazırı Enver Paşa, Dâhiliye Nazırı Talat Paşa, Bahriye Nazırı Cemal Paşa ve Maliye Nazırı Cavit Bey ön plana çıkmıştır. Diğer taraftan Sait Halim Paşa gibi birçok Paşa da bu duruma karşı çıkmıştır. Gerek Roma'da bulunan ataşe Kazım Paşa, gerekse Paris'te bulunan sefir Rifat Paşa tarafından İstanbul'a gönderilen telgraflar, savaşa girmenin intihar anlamına geleceğini yazmışlardır. Ancak Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu ekonomik sıkıntı ve borçlar duruma farklı bir boyut kazandırmıştır. Burada kısaca hatırlatmakta fayda vardır ki ekonomik anlamda Osmanlı Devleti üzerinde Yahudilerin etkisinden yukarıda bahsedilmiştir. Mevcut durumlar nedeniyle Eylül 1914 bir araya gelen devlet adamları, Almanya'dan borç istenilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Berlin Sefiri Muhtar Paşa'ya telgraf çekilerek borç meselesi sorulmuştur. Beklenen cevap fazla gecikmeden gelmiştir. Buna göre borcu

¹⁴³ Helmuth Johannes Ludwig von Moltke, "*Erinnerungen, Briefe, Dokumente 1877-1916*", Stuttgart 1922. www.archive.org

¹⁴⁴ Ernst Jackh; *Der Austeigende Halbmond: Auf dem Weg zum Deutsch-Türkischen Bündnis*, Deutsche Verlags Anstalt/Yayınevi, Stuttgart 1915, s.29.

¹⁴⁵ Özakıncı, *a.g.m.* s.40.

¹⁴⁶ Özakıncı, *a.g.e.*, s.42.

alabilmek için Osmanlı Devleti İngiltere ve Rusya'ya karşı savaşa girmek zorunda kalmıştır.¹⁴⁷ 30 Milyon Pound'u alan Osmanlı, verdiği sözü tutarak adım adım ülkeyi savaşa götürmüştür. Osmanlı ileri gelenleri ile Alman ileri gelenleri arasında gizli yazışmalar sürmüştür.¹⁴⁸ Çok gecikmeden Enver Paşa donanma kumandanı Yahudi asıllı General Souchon Paşa'ya, savaş uyarısı yapılmadan Rus Donanmasını bularak saldırmaları emrini vermiştir. Bu emirden haberi olanlar sadece Talat ve Cemal Paşalar olmuştur. Nitekim Sait Halim Paşa emri duyunca kısa bir süreliğine de olsa istifasını sunmuş, ancak tekrar geri getirilmiştir. Emir sonucunda 29 Ekim 1914'te Ruslara ait Odesa ve Novorassiski limanlar bombalanmıştır.¹⁴⁹ Sonrasında 1 Kasım 1914 Ruslar, 5 Kasım 1914'te ise İngiltere Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir.

Böylece Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşında birçok cephede savaşa girmiştir. Bu cephelerden hiçbirinde Osmanlı fazladan kendi menfaati için savaşmamıştır. Netice olarak İtilaf Devletleri de galip gelse, İttifak Devletleri de galip gelse, Osmanlı'yı bölüşme ve kendi topraklarına katma hayali ile bu topraklar üzerinde savaşılmıştır. Bu nedenledir ki klasik görüşten farklı olarak Osmanlı'nın hangi cephede savaşa girmesi gerektiği burada tartışılmayacaktır. Ancak cephelerde meydana gelen olaylar ve şimdiye kadar bahsetmiş olduğumuz Yahudi faktörünün savaş süresince etkisine değinilecektir. Yahudi ve Siyonizm kavramlarını ayırmak üzere burada gerçekten toprağını sahiplenme adına ölmüş olan birkaç Yahudi ismi saymak gerekmektedir. Örneğin er olarak Çanakkale Muhaberesi'nde görev almış olan İstanbullu Samuel oğlu İshak, Salomon oğlu Yosef, Rafael oğlu Nesim, Meyşo oğlu İshak, Yasef oğlu Ali Şerab, Niğde'den Evraham oğlu Lion, İzmir'den Yasef oğlu Mişon, Bursa'dan Rafael oğlu Mişon, Şanbay oğlu Yako, Ankara'dan Mişon oğlu Paşa, Balıkesir'den Salomon oğlu Avram, Edirne'den İliya oğlu Nesim, Isparta'dan Şemten oğlu Yuda. Bu ve bu gibi siyasete karışmamış isimler şüphesiz Osmanlı Ordusunda oldukça fazladır. Ancak konu gereği Birinci Dünya Savaşı'nda etkili olan isimlerden bahsettiğimiz için ağırlıklı olarak Siyonizm davasına gönül bağlamış olanlar karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle açılmış olan cephelerde Yahudilerin etkisi tek tek incelenmiştir. Gerek cephelerde savaşmış olanlar gerekse fikir önderliği yapmış olanlar ile ilgili bilgi verilmeye çalışılmıştır. Etkilerini gördüğümüz cepheler burada ele alınmaya çalışılmıştır.

¹⁴⁷ Carl Mühlmann; *Deutschland und die Türkei 1913-1914, Die Berufung der Deutschen Militärmission nach der Türkei 1913, Das Deutsch-Türkische Bündnis und der Eintritt der Türkei in den Weltkrieg*, Grünwald Walter Rotschild Verlag, Berlin 1929, s.74.

¹⁴⁸ Bu isimler arasında özellikle Humann, Schellendorf, Enver Pasha, Zimmermann gibileri özellikle göze çarpacaktır. Yazışmalar için bkz.: Humann, "Besprechungen mit Enver am 3 Oktober 1914", Bundes Archiv/Militär Archiv, RM 40/4, 91-92. "Vertrauliche Mitteilungen vom 5 Oktober 1914" BA/MA, RM 40/4 82. "Besprechungen mit Enver Pasha am 9 Oktober 1914", BA/MA RM 40/4, 70-72. Souchon, "Besprechungen mit Enver Pasha am 23 Oktober 1914", BA/MA RM 40/4, 31-33. Ayrıca bkz.: Note on Bronsart to Souchon (passing on Enver) 25 Oktober 1914, BA/MA N 156-2, 2. Yazışmalar için bkz.. Mehmet Biçici; "Hıralarla Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına Girişi", *Gaziantep Üniversitesi Dergisi*, S. 13(3), s. 693-722, 2014.

¹⁴⁹ Özakıncı, *a.g.m.*, s. 42-43.

2.3. Kafkasya Cephesi

Enver Paşa'nın Donanma Kumandanı Souchon'a göndermiş olduğu emir, bu cephede savaşın başlamasının ilk adımı olmuştur. Bu adımın nasıl atıldığına dair net bir bilgi henüz bulunamamıştır ancak emrin verildiği tarihten bir hafta önce Enver Paşa, Von Bronsart ve Wangenheim ile görüşmüştür. Onun hemen öncesine bakacak olursak Liman von Sanders'in 20 Ekim 1914 tarihinde Enver Paşa'ya gönderdiği ve savaşa katılmayı daha fazla uzatmamaları gerektiğini bildiren bir nota ile karşılaşırız.¹⁵⁰ Böylece Enver ve Cemal Paşalar savaş için 'başla' emrini vermişlerdir.¹⁵¹ Kazım Karabekir'den alınan bilgilere göre bütün seferberlik ve saldırı planları Almanlar tarafından hazırlanmıştır. Türkler ise sadece malzeme hazırlamak ve taşımakla görevlendirilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere Enver Paşa'nın tek başına bir taarruz emri verme yetkisi veya gücü olmamıştır. Nitekim Donanma Kumandanı olarak atanan Souchon, 15 Eylül 1914 tarihinde Karadeniz'de tatbikat yapmak üzere Cemal Paşa ve Sait Halim Paşaya telgraf göndermiştir. Souchon'un bu isteği Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmemesine rağmen, Souchon isteğini emre çevirerek, aynı tarihte padişah önünde yapılacak resmi-geçidin acele ile yapılmasını, zira Karadeniz'de tatbikat yapılacağı emrini vermiştir.¹⁵² Amiral Souchon'un bu tarz hareketleri savaş yaklaştıkça sıklaşmıştır. 21 Ekim'de Karadeniz'e çıkma konusunda tekrar karar veren Souchon, Sait Halim Paşa tarafından engellenmeye çalışılsa dahi dinlememiştir. Bu hususta yazmış olduğu makalede kendisi şu sözleri dile getirmiştir: *"Böylece Türkiye'nin istediği olmasa da savaşı Çanakkale ve İstanbul Boğazlarından Karadeniz'e taşımaya karar verdim. Türkleri, onların büyük düşmanı Ruslara karşı silaha sarılmaları konusunda ikna edeceğimi düşündüm."*¹⁵³ Yine bu olayların Cemal Paşa'nın kontrolü altında gerçekleştiği de bilinmektedir. 27 Ekim 1914'te Cemal Paşa Türk Gemileri Süvarilerini bu doğrultuda emir vermiştir. *"Donanmayı-Hümayun Birinci Kumandan Amiral Souchon tarafından verilen emirlere benim emrim imiş gibi itaat ederek onları hüsnü niyet ve cesurane hareketle kabul ve ifa etmenizi temenni ederim."*¹⁵⁴ Bahriye Nazırı Ahmet Cemal.

Bu cephenin açılma sebeplerinden Pantürkizm davasına bakacak olursak, oldukça geçmişe gitmek gerekecektir. Bir Fransız Yahudisi olan Leon Cahun'un İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde Selanik'te yaymış olduğu kitabı "L'histoire d'Asie" isimli eser Pantürkizm konusunda önemli bir rol oynamıştır. Burada Türkçe konuşan bütün halkların aynı bayrak altında toplanması gerektiğini savunan yazar, özellikle Asya'da yaşayan Türklere

¹⁵⁰ A. Demir; F. Keskin; *Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına Girişi Karadeniz Baskını*, History Studies, Vol.5, Issue 6, 2013, s. 104.

¹⁵¹ ATASE, BDH kataloğu Klasör No.87, Dosya No.449, Fihrist No. 1-5, 24 Ekim 1914

¹⁵² Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi (BDHTH)*, VIII, *Deniz Harekâtı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1976. S.56.

¹⁵³ Bernhardt Langensiepen; *An Essay On Admiral Souchon, The Man Who Changed The World*, Maritime Press, 1922.

¹⁵⁴ ATASE, BDH Kataloğu, Klasör No. 87, Dosya No.449, Fihrist No.1-6.

dikkat çekmiştir.¹⁵⁵ Aynı düşünceleri daha katı bir şekilde benimseyerek, yönetim kadrosuna yakın duran diğer bir Yahudi isim ise Moiz Kohen (Munis Tekinalp)'tir. İslam unsurunu tamamen yok sayarak bir Türkçülük fikrini benimseyen Kohen de İttihat ve Terakki'nin Pantürkizm davasını benimsemesinde önemli bir etkiye sahip olmuştur.¹⁵⁶ Ona göre sadece İslam öncesi yaşam tarzına dönülerek millî bir Türk gençliğinden bahsetmek yeterli değildir. Siyonizm kongrelerine katıldığı bilinen Kohen, İslam'ın Arap kültürü, çöl hayatı, çöl kültürü, gericilik, kabile hayatı ve ilerlemeye engel bir yaşam teşkil ettiğini savunmuştur.¹⁵⁷ Kaleme almış olduğu yazılarında bunu açıkça dile getirerek, Türkler ve Araplar arasında bir ayrışmaya etki eden unsurlardan bir tanesi haline gelmiştir. Gerek Pantürkizm gerekse Panislamizm düşünceleri bir devleti kurtarmak isteyen İttihat ve Terakki Cemiyeti için Birinci Dünya Savaşı esnasında sığınma kaynağı ve bir dayanak haline gelmiştir. Yahudi asıllı Alman bir arkeolog ve bürokrat olan Freiherr Baron von Oppenheim, Osmanlı topraklarında yapmış olduğu araştırmaların raporlarını Kayser Wilhelm'e bildiren şahıstır. Müslümanlar arasında yardımlaşmanın çok kuvvetli olduğunu ve Osmanlı'da cihat ilan edildiği takdirde bütün dünya Müslümanlarının yardımlaşacağını belirtmiştir. Zaten Kayser de Müslümanların koruyucu ve dostu olduğundan her yerde bahsetmektedir. Oppenheim, Almanya'nın Osmanlı üzerinde yoğunlaşmasında etkili olan önemli isimlerin başında gelmektedir.¹⁵⁸ Diğer taraftan Pantürkizm ve Panislamizm düşüncelerini taze tutmak için birçok eser ortaya atılmıştır. Görüldüğü üzere yerleştirilmeye çalışılan düşünce yapıları yerli düşünce olmaktan ziyade ithaldir. Birinci Dünya Savaşı arifesinde Almanya'dan Osmanlı topraklarına oldukça fazla ideolog getirilerek, Pantürkizm ve Panislamizm konusunda konuşmalar yaptırılmıştır. Şüphesiz Almanya'nın kendi menfaati olmasa böyle bir davranışta bulunması düşünülemezdi. Özellikle II. Wilhelm'in İran, Türkistan, Kafkasya'yı içeren büyük "Turan Devleti" sözleri, savaş esnasında İttihat ve Terakki'nin gözünü boyamak için bir sebep olmuştur. Görüldüğü üzere Kafkas Cephesi'ni açmak için fikri alt yapı öncelikle hazırlanmaya başlayarak savaşın başlamasına kadar sürmüştür. Yahudi asıllı Liman von Sanders'in, Alman Askeri Misyonu adına İmparatora, savaş durumunda subayların Almanya'ya geri dönmek istediklerini bildirmesi üzerine Kayser, onların Osmanlı topraklarında kalarak savaşı körüklemeleri gerektiğini bildirmiştir.¹⁵⁹ En az Enver Paşa kadar II. Wilhelm'in de fikir aldığı insanlar, çevresinde bulunanlar olmuştur. Böylece

¹⁵⁵ Eseri internet üzerinden okumak mümkündür. Bunun için bkz.: <https://ia800202.us.archive.org/2/items/introductionlh00cahuuoft/introductionlh00cahuuoft.pdf>

¹⁵⁶ Jacob Landau; *Tekinalp Turkish Patriot 1883-1961*, Netherland Historish Archeologish Instituut, İstanbul 1984, s. 53. Ayrıca bkz.: Deutsche Nationalbibliothek/ Literatur von und über Munis Tekinalp.

¹⁵⁷ 1909 yılında gerçekleştirilmiş olan Dünya Siyonist Kongresine Selaniği temsilen katılmış ve bütün Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmesine karşı çıkmıştır. Konu ile ilgili bkz.: Liz Behmoaras; *Bir Kimlik Arayışı'nın Hikayesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2004.

¹⁵⁸ Henry McMahan; *German Attempts to Fan Islamic Feelings*, British Library, Londra 1915. Ayrıca bkz.: McMeekin, a.g.e. s.101-148.

¹⁵⁹ Liman von Sanders; *Fünf Jahre Türkei*, Verlag von August Scherl GMBH, Berlin 1922, s.50.

Enver Paşa gerek Pantürkizm gerek Panislamizm düşüncelerini birbirine katarak Enverland'ını büyütme için Afganistan üzerinden Hindistan'a kadar gitmeyi hayal etmiştir. Ancak onun bu hayalinin asıl kaynağı dahi Kayser Wilhelm'in fikir danışmanlarıdır. İngiltere'nin zayıf düşmesi için önce Hindistan'ın İngiltere elinden alınması gerekirdi ki bunun için Osmanlı Ordusunu kullanmak oldukça elverişli görünmüştür. Neticede soğuk kış şartlarına rağmen, 1914 yılının aralık ayında Enver Paşa ordusu ile yola çıkmıştır. Resmi tarihe göre Osmanlı Ordusu'nun bu cepheyi açma sebebi Kars, Ardahan, Artvin ve Batum'u geri almak olarak aktarılmıştır. Cepheye ağırlıklı olarak III. Ordu'nun faaliyetleri görülmüştür. Aynı zamanda Kafkaslar'da bulunan Müslümanları ayaklandırmak ve Türk dilini konuşan halkları birleştirmekte bu cephenin açılış sebepleri arasında sayılmıştır. Alman ordularının Doğu Cepheye yükünü almak ve petrolerden yararlanmak da savaş sebepleri arasında gösterilmiştir.¹⁶⁰ Ancak yukarıda söylendiği üzere bu fikirlerin temel kaynağını oluşturanlar ne II. Wilhelm ne de Enver Paşa veya Osmanlı Hükümeti'nin kendisi olmuştur. Yine yukarıda da bahsedildiği üzere Yahudi asıllı finansmanlar sayesinde gerçekleştirilmiş olan Rus Devrimi sonucunda¹⁶¹ Rusya Hükümeti'nin Kafkas Ordusu dağılmıştır. Cepheye ise savaş, Ermeni Birlikleri ile İngiltere'nin göndermiş olduğu Dunsterforce Birliğine karşı sürmüştür. Silahlı çatışmalar kısmen devam etmiş olsa dahi, Osmanlı-Rusya arasında 3 Mart 1918'de Bresk-Litovsk anlaşmasıyla resmi anlamda sona ermiştir. Ermenistan-Osmanlı arasında ise 4 Haziran 1918'de Batum Anlaşması ile savaş sonlandırılmıştır.

Savaş ile ilgili kısaca bilgi verdikten sonra Birinci Dünya Savaşına girişte ve esnasında oldukça ehemmiyet arz etmiş olan Yahudi isimlerden bahsedilecektir. Birinci Dünya Savaşı'nda hiçbir devlet için savaşa girmemiş olan Yahudilerin tarihinde bir ilk yaşanmıştır. Bu savaş esnasında her cepheye fiili veya fikri olarak katılım sağlamışlardır.

2.3.1. Kafkas Cephesinde Etkili Bazı Yahudi İsimler

Kafkas Cephesi'nde etkili olan çok fazla isim vardır. Detaylı bilgileri mevcut olanlar aşağıda verilmiştir. Ancak araştırmalar gösteriyorki, sadece isimleri bilinen veya isimleri dâhi bilinmeyen çok Yahudi mevcuttur.

2.3.1.1. Freiherr Baron von Oppenheim

Freiherr Baron von Oppenheim¹⁶² bu isimlerin önde gelenleri arasında sayılabilir. Almanya'nın Pantürkizm ve Panislamizm davalarına destek

¹⁶⁰ Kress von Kressenstein; *Mit den Türken zum Suez Kanal*, Vorhut Verlag/Yayıncılık, Berlin 1938, s.32-40. Ayrıca bkz.: Kress von Kressenstein; *Meine Mission im Kaukasus*, Heeresarchiv/Goethe Institut, 12 Ekim 1943, Berlin.

¹⁶¹ Rus Profesör Serge Nilus tarafından henüz 1905 yılında yayımlanmış olan Yahudi Protokolleri gelecekte haber verir niteliktedir. O güne kadar Siyonist Kongrede alınan kararlara da dikkat çeken Nilus bir 'Siyonist İhtiyar Meclisinin varlığından da bahsetmiştir. Profesörün protokollerden çıkarmış olduğu sonuçlar Rus Devrimi'nde ve Birinci Dünya Savaşı'nda kendini göstermiştir.

¹⁶² Von Oppenheim hakkında verilmiş bilgiler için.: Wolfgang, G., *Djihad Made In Germany, Der Streit um den Heiligen Krieg 1914-1915*, Sozialgeschichte Zeitschrift für Historische

vermesi ve bu davalar arkasında saklanarak Türkleri ikna etmesi konusunda Oppenheim'in etkisi oldukça büyüktür. Bu durum göz önünde alındığında ise, İttihat ve Terakki'nin Birinci Dünya Savaşı'na ilk olarak Kafkas Cephesi'nden katılmasında da etkisi tartışılmazdır. Freiherr Baron Max von Oppenheim 15 Temmuz 1960 yılında Almanya'nın Köln şehrinde dünyaya gelmiştir. Max'ın annesi Pauline Engels, Katolik bir aile geleneğinden gelmesi nedeniyle babası Albert Oppenheim görünürde dinini değiştirmiştir. Ancak Yahudi asıllı Oppenheim, bankalar zincirinin yöneticileri arasında hayatının sonuna kadar söz sahibi olmuştur. Strasbourg Üniversitesinde hukuk eğitimini tamamlayan Max von Oppenheim, burada Siyonist Öğrenci Birliği ile de tanışmıştır. Bu dönem içerisinde Orta Doğu'ya ve Arapçaya ayrı bir merak salmıştır. Almanya Devleti için 1883 yılından itibaren gizli görevler üstlenmeye başlamıştır.¹⁶³ Öncelikle İspanya'dan başlayarak bütün Akdeniz ülkelerini dolaşmıştır. Mısır'da yedi ay kalarak Arapça ve İslam dinini iyice öğrenmeye çalışmıştır. Sonrasında ise Mezopotamya bölgesine yönelerek, Suriye, İstanbul ve oradan Anadolu içlerine kadar gezintilerini devam etmiştir. İstanbulda büyük bir seyirci kitlesi önünde Panislamizm ile alakalı konuşmalar yapmıştır. 1891 ile 1896 yılları arasında bu bölgelerde bütün Müslüman ülkelerini gezmiş ve yavaş yavaş fikir sahibi olmaya başlamıştır. Von Oppenheim, Yahudi olması sebebiyle resmi Alman dairelerine ilk etapta referans olmadan girememiştir. Sonrasında Paul Graf von Hatzfeld sayesinde Kahire'de Alman Konsolosluğu'nda ataşe olarak göreve başlamıştır (1896).¹⁶⁴ Kahire'de bulunduğu sürede çevrede arkeolojik kazılarına devam etmiştir. Aynı zamanda Berlin'e istihbarat göndererek bölgenin durumunu adım adım bildirmiştir. 2 Ağustos 1914 tarihinde, yani Sait Halim Paşa ve Wangenheim arasında gizli anlaşmanın imzalanmasıyla birlikte dışişleri bakanlığında göreve getirilmiştir. İstihbarata oldukça önem veren Oppenheim, aynı yıl içerisinde Berlin'de "Nachrichtenstelle für den Orient"¹⁶⁵ yani Doğu İstihbarat Kurumu'nu kurmuş ve başkanlığını yapmıştır. Alman propagandası yapmak üzere İstanbul'a gönderilen Oppenheim, burada cihat ve Pantürkizm düşüncelerini körüklemiştir. Oppenheim, Osmanlı Devleti'ni Almanya tarafından savaşa sokmak için büyük mücadeleler vermiştir. Osmanlı'yı savaşa sokmak için bu topraklarda meydana getirilen ayaklanmalar, bu mücadelenin en önemli kısmını oluşturmuştur. Ayaklanmaların özellikle İngiliz ve Fransızlara karşı yapılması gerektiğini ve böylece Osmanlı halkının saf tutacağını savunmuştur. 1914 yılının Ekim ayında "Müslümanların Düşmanlarımıza İsyanı"¹⁶⁶ isimli bir rapor hazırlamıştır. Bu rapor çerçevesinde başta Ruslar

Analyse des 20.und 21.Jahrhunderts, S.18 (H.2), s.7-34. Ayrıca bkz.: McMeeking, *a.g.e.*, s. 74-89. Ve: German National Library /Max von Oppenheim.

¹⁶³ McMeekin, *a.g.e.*, s. 74. Bu yıl içerisinde Veliht Prens II. Wilhelm ile bir arkadaş yemeğinde buldukları ve Oppenheim'in Wilhelm'e 'Değerli İmparatorum'diye seslendiği kaydedilmiştir.

¹⁶⁴ Martin Kröger; *Mit Eifer Ein Fremder Im auswärtigen Dienst, Faszination, Orient, Max von Oppenheim, Forscher, Sammler, Diplomat*, Köln 2001, s.111-113.

¹⁶⁵ Kadir Kon; "Almanya'nın İslam Stratejisi Mimarlarından Max von Oppenheim ve Bu Konudaki Üç Memorandumu", *Tarih Dergisi*, S. 53, 2011/1, s. 211-252.

¹⁶⁶ Oppenheim, Max, "Denkschrift Betreffend Die Revolutionierung der İslamischen Gebiete Unserer Feinde", Hausarchiv des Bankhauses Sal: Oppenheim JR&CİE, Berlin 1914.:

olmak üzere, İngiliz ve Fransızların yönetimi altında bulunan bölgelerin nasıl ayaklanacakları ile ilgili bilgilerden ve bu durumun öneminden bahsetmiştir. Mısır, Hindistan, Kafkasya ve Fas, Tunus ile Cezayir bölgelerine bu raporda vurgu yapmıştır. Bu rapor çerçevesince; Süveyş Kanalı'nda Türk-Almanlar tarafından hazırlanmış ortak bir saldırı başlatılmalı ve Arapların destekleriyle buralar İngilizlerden temizlenmelidir. Rusya'da ise Kazan, Kırım, Orenburg, Ufa, Kafkasya ve Orta Asya bölgelerinde ayaklanmalar teşvik ve destek edilmelidir. Çerkez, Çeçen ve Müslüman Gürcülerden 20-30 bin kişilik bir kuvvet kurulmalıdır. Yine Azerbaycan bölgesinde Bakü petrollerinin önemine de vurgu yapılmıştır. Max von Oppenheim, Kafkasya bölgesine oldukça önem vermiş ve üzerinde durmuştur. Bu hususta İstanbul Büyükelçiliğinde bulunan Max Zimmer ile irtibata geçerek Alman Dışişleri Bakanlığına genel raporu sunmuştur. İstanbul merkez alınarak Odesa, Tuapse, Trabzon üzerinden Güney Rusya'ya askeri kuvvetler sevk edilmeli ve elde edilen silahlar Kafkasya'da bulunan Türk ve Müslümanlara dağıtılmalıdır. Böylece oradaki petrol ve zenginliklere sahip olunabilirdi.¹⁶⁷ Diğer taraftan tanındık bir sanayici olan August Thyssen tarafından Ağustos 1914'te Alman Başbakanına sunmuş olduğu raporda Kafkasya bölgesinde bulunan petrole dikkat çekmiştir. Aynı zamanda stratejik öneminden dolayı Kafkasya bölgesinin mutlaka Almanlar elinde bulunması gerektiğine dair von Oppenheim ısrarla bahsetmiştir. Von Oppenheim'in başkanlığını yürütmüş olduğu istihbarat kurumu sayesinde II. Wilhelm ve Almanya Hükümeti Birinci Dünya Savaşı'nda hangi cepheye ne gibi bir önem verilmesi gerektiğine dair yol haritası çizmiştir. Diğer bir Yahudi isim olan General Liman von Sanders'in karşı çıkmasına rağmen, Enver Paşa, Kafkasya hususunda ikna edilmiştir. Enver Paşa'nın önderliğinde gerçekleştirilen Sarıkamış Faciası, binlerce Mehmetçiğin kış şartlarında acı çekerek şehit olmasına neden olmuştur. Anlaşılacağı üzere raporlarını büyük bir titizlikle Alman Devletine sunmuş olan Oppenheim, savaşa girişin bu şekilde gelişmesinde etkili isimlerden biri olarak karşımıza çıkmıştır. Kahire'de görev yaptığı sürede toplamda Almanya'ya 467 rapor sunmuştur. Max Baron von Oppenheim, 15 Kasım 1946 tarihinde Almanya Landshut'ta hayatını kaybetmiştir.

2.3.1.2. Franz Conrad von Hötzendorf

Franz Conrad von Hötzendorf veya Baron Van Dorf¹⁶⁸ 11 Kasım 1852'de Viyana'da dünyaya gelmiştir. Hötzendorf soy ismini Yahudi geleneğine göre anneannesinden almıştır. Avusturya'da askeri eğitimini tamamladıktan sonra Balkanlar'ın Avusturya egemenliği altına gireceğine dair planlar yapmaya başlamıştır. Ona göre başlıca düşmanlar İtalya ve Rusya olarak görülmüştür. Hötzendorf'un Balkanlar'ın Avrupa'daki Osmanlı temsilciliğini yapması gerektiğine dair düşünceleri de bilinmektedir. Kral

Schabinger, Karl Emil, "Weltgeschichtliche Mosaiksplitter, Erlebnisse und Erinnerungen Eines Keiserlichen Dragomans",

¹⁶⁷ Bu raporun üzerinde genellikle II. Wilhelm'in 'çok güzel' yazısı ve imzası mevcuttur. Kröger, a.g.e., s. 116.

¹⁶⁸ Hakkında temel bilgiler için bkz.: August Ostryniec; *Conrad von Hötzendorf, Soldat und Mensch*, Ulrich Moser Verlag, Viyana 1939.

Ferdinand'ın öldürülmesiyle birlikte acilen Birinci Dünya Savaşı'na girilmesi gerektiğini savunmuştur. Başarılarından dolayı Avusturya-Macaristan Genelkurmay Başkanı seçilmiş olan Conrad, henüz Ağustos 1914 tarihinde Ruslara karşı Baserabya'ya 50 bin kişilik bir Türk kolordusunun gönderilmesi gerektiği emrini Avusturya-Macaristan tam yetkili askeri temsilciğinin İstanbul şefi Josef Pomiankowski'ye vermiştir. Ancak Alman Askeri Misyon Başkanı Liman von Sanders'e bu durumu danışan Pomiankowski yetersiz araç gereçten dolayı bunun mümkün olmayacağı konusunda Hötzenndorf'u bilgilendirmiştir. Sonrasında Odesa'ya Türklerin gönderilmesi gerektiği konusunu dile getiren genelkurmay başkanı, bir red cevabı daha almıştır. 1914 yılının Ekim ayına gelindiğinde Hötzenndorf, Türkleri Kazak bölgesine yönlendirmek istemiştir.¹⁶⁹ Buradaki amaç, Kazakları Rusya'ya karşı ayaklandırmak olmuştur. Conrad Hötzenndorf'un Karadeniz kıyılarında toplamak istediği Türklerin başında komutanlık edecek isim General Graf Szeptycki olarak planlanmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere, Birinci Dünya Savaşı'nda Ruslara karşı gönderilecek ordu ilk etapta Türk olmalıdır. Hangi yöne doğru yola çıkılması gerektiği ve Türk-İslam bayrağı altında ayaklanmaların gerçekleştirilmesine dair Alman ve Avusturya-Macaristan karar mercileri fikir birliği yapmıştır. Ancak uygun koşulların beklenmesi gerektiğinden dolayı hareket Kasım/Aralık ayına sarkmıştır. Hötzenndorf burada Osmanlı Ordusunu ve harekâtlarını fikirleri ile etkileyen isimlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Baron Conrad von Hötzenndorf, 25 Ağustos 1925 tarihinde Avusturya'da hayatını kaybetmiştir.

2.3.1.3. Theobald von Bethmann Hollweg

Theobald von Bethmann Hollweg 29 Kasım 1856 tarihinde Almanya'da dünyaya gelmiştir. Ailesi Almanya'nın Frankfurt şehrinde önde gelen bankacılardandır. Hollweg almış olduğu hukuk eğitimi sonucunda Almanya'da siyasete atılmıştır. Önce sadece Prusya Hükümeti İçişlerinde görev yapan Hollweg, sonrasında imparatorluğun içişlerine kadar ilerlemiştir. Nitekim 14 Temmuz 1914 tarihine gelindiğinde Bernhard von Bülow'un istifası üzerine imparatorluk başbakanı olarak atanmıştır.¹⁷⁰ Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin kullanılabileceği düşüncesini savunmuştur. Bu konuda Dışişleri Bakanı Gottlieb von Jagow ve Bakan Yardımcısı Arthur Zimmermann ile birlikte hareket etmiştir.¹⁷¹ Aralarında Zimmermann Kayser Wilhelm'in en çok güvendiği adam olarak bilinmesine rağmen, başbakan ve dışişleri bakanının planlarıyla II. Wilhelm güçsüz olarak gördüğü Osmanlı'nın Ruslara karşı kullanılması gerektiği hususunda ikna olmuştur. Neticede 15 Ağustos 1914 tarihinde Kayser Wilhelm adına başbakanlıktan cihad çağrısı telgrafi gönderilmiştir. Önce Asya Müslümanları ve Türkleri, sonra Hindistan, Afrika, Mısır ve geri kalanı ayaklanarak Ruslara, İngilizlere ve

¹⁶⁹ Türklerin bu bölgelere yönlendirilmesi ve planlar için bkz.: Feldmarschall Conrad, *Aus Meiner Dienstzeit 1906-1918*, Rikola Verlag, Wien 1921, s. 361-400.

¹⁷⁰ Jarausch Konrad; *Von Bethman Hollweg And The Hubris of Imperial Germany*, Yale University Press, USA 1973.

¹⁷¹ Bethmann Hollweg, Theobald, *Reflections On The World War*, Thronton Butterworth LTD, London 1920, s. 279.

Fransızlara isyan edilmesi gerektiği mesajı verilmiştir. Aynı şekilde Hollweg, Temmuz 1914'te İstanbul'da bulunan Wangenheim'a şu telgrafi göndermiştir: “İngilizlere karşı her fırsatı değerlendirmeliyiz. Bu nedenle Türklerin Ruslara karşı saldırımları için elimizden geleni yapmak zorundayız. Eğer Ruslarla savaşı başlatabilsek, Süveyş Kanalı için her türlü hareketi meşrulaştırabiliriz ki bu bizim için oldukça önemlidir. Enver Paşa ile birlikte hazırladığımız yirmi ila otuz bin Türk askerinin dâhil edileceği Süveyş hareketi böylece mümkün olur ve gerekli silah ve mühimmat için zamanında harekete geçilebilir.”¹⁷² Anlaşılacağı üzere Almanya, Enver Paşa ile anlaşarak kendi çıkarları doğrultusunda onu kullanmayı planlamıştır. Bunun en güzel örneği Süveyş Kanalı'na yapılacak olan harekât için 4. Ordu'nun hazır hale getirilmesi gerekmesiyle verilmiştir. Düzenleme ve donanım için gerekli para karşılığında Enver Paşa'ya Liman von Sanders 100 bin pound vermekle kalmayarak, seri bir şekilde Ruslara karşı savaş ilan ederek saldırımları gerektiğini de bildirmiştir. Bu fikrin ana kaynaklarından biri Hollweg olmakla birlikte görüşmeler Wangenheim ve Enver Paşa arasında gerçekleşmiştir. Benzer telgraflar Osmanlı topraklarında resmi siyasetçi veya gayri resmi arkeolog olarak görev alan kişiler tarafından sürekli rapor olarak sunulmuştur. Netice olarak bu emrin Enver Paşa tarafından yerine getirildiği görülmektedir. Sadece Enver Paşa değil, bütün İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Birinci Dünya Savaşında açılan cephelerin sırasını tamamı ile verilen emirlere göre uyguladığı anlaşılmaktadır. Bethmann Hollweg, 1 Ocak 1921 tarihinde Almanya'da emekli olarak hayatını yitirmiştir.

2.3.1.4. Arthur Zimmermann

Arthur Zimmermann 5 Ekim 1864'te Polonya'da doğmuştur.¹⁷³ Hukuk eğitimi aldıktan sonra Alman Konsolosluklarında göreve başlamıştır. Zimmermann'ın bir dönem Çin gibi bazı ülkelerde gezdiği ve buralarda konsoluklarda görevler aldığı bilinmektedir. Ancak onun devlet içerisinde tanınmaya başladığı asıl pozisyon 1911 yılında atanmış olduğu dışişleri bakanlığı yardımcılığıdır. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'na girileceği vakit Avusturya-Macaristan yanında olma konusunda II. Wilhelm ve Behtman von Hollweg ile karar merci içerisinde yer almıştır.¹⁷⁴ Zimmermann, Kayser Wilhelm'in siyaseti süresince en çok güvendiği kişilerden biri olmuştur. Arthur Zimmermann daha sonra Osmanlı Ordusu'nda aktif görev alarak Falkenhaym ile iyi ilişkiler içerisinde bulunmuş, onun bu göreve getirilmesinde etkili olmuştur. Genel olarak savunduğu politika, Rusların eski sınırlarına geri dönmeleri gerektiği yönünde olduğu için bu bölgede ayaklanmayı desteklemiştir. Bu konu ile alakalı özellikle İstanbul'da bulunan büyükelçilik ile irtibat halinde bulunarak istihbarat ve casusluk ağlarının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Arthur

¹⁷² Yazışmalar için daha önce kaynak belirtilmiştir ancak ek olarak bkz.: Hollweg, *a.g.e.*, s.56-58.

¹⁷³ Amerika'nın tarafsızlığını bozarak İngiltere ve Fransa yanında savaşa girmesine neden olan şahıstır. Dönemin Meksika Cumhurbaşkanı'na çekmiş olduğu telgraf savaşın seyrini değiştirmiştir.

¹⁷⁴ <https://www.britannica.com/biography/Arthur-Zimmermann>

Zimmermann, 25 Ağustos'ta İstanbul Büyükelçisi Baron von Wangenheim'a gönderdiği telgrafta Kafkasya ve Mısır bölgesinde meydana getirilmesi gereken ayaklanmada şayet Türkler karşı koyacak olurlarsa Enver Paşa'nın bu konuda kullanılması gerektiği emrini vermiştir.¹⁷⁵ Wangenheim, Enver Paşa'nın maddi istekleri doğrultusunda Alman Hükümetini bilgilendirdiği vakit Zimmermann'ın maddi fonksiyonu karşımıza çıkmaktadır. Nitekim 10 Aralık 1914 tarihinde Süveyş Kanalı'na düzenlenecek olan harekât için 2 milyon Mark ve Kafkasya Cephesi'nin açılması için 100 bin Frank'ı İstanbul'a göndereceğine dair Wangenheim'ı bilgilendirmiştir. Yine II. Wilhelm'e Zimmermann tarafından sunulan raporlarda Rusya'nın öneminden ve Almanya'da bulunan Ukraynalı esirlerden bir birlik meydana getirilip Ruslar üzerine gönderilebileceği konusunda da fikirler mevcuttur. Savaşın ilerleyen vakitlerinde Arthur Zimmermann, Amerika'nın Almanya'ya karşı tarafsızlığını bozmasına sebep olan kişi olarak gösterilmektedir. Rus Devriminden sonra Zimmermann, Rusya ile kurulması gereken iyi ilişkilerden bahsetmeye başlamıştır. Bunda devrimin finansmanlarının etkisi şüphesiz göz ardı edilememelidir. Zimmermann'ın ayrıca Mexika'yı Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı savaşa girmeye davet ettiği konusunda yazmış olduğu telgraf bugün bilinmektedir. Ancak Başkan Wilson'un sadece bu sebepten dolayı Almanya'ya savaş ilan etmediği gerek evvelinde Siyonist liderler ve bankacılar ile yapmış olduğu yazışmalar gerekse danışmanının fikirlerinden etkilenmesinden anlaşılmıştır. Arthur Zimmermann, 6 Haziran 1940'ta Almanya'da hayatını kaybetmiştir.

2.3.1.5. Oskar Ritter von Niedermayer

Oskar Ritter von Niedermayer, 8 Kasım 1885 tarihinde Almanya'da dünyaya gelmiştir. Ailesi Almanya'da tanınan Niedermayer tüccarlarından. Diğer Yahudi arkadaşlarıyla karşılaştırıldığı vakit Oskar'ın çocukluk yaşlarında hukuk ve siyasete ilgi duymadığı ve bu doğrultuda yönlendirilmediğini görmekteyiz. Jeoloji ve filoloji eğitimi almış olan Niedermayer daha sonra ona semitik diller konusunda eğitim veren Yahudi asıllı hocası Georg Jacob tarafından İran ve Afganistan'a yönlendirilmiştir. Askerliğini bu bölgede yapmak üzere paralı asker olarak gönderilmiş ve bölge dillerini öğrenmiştir.¹⁷⁶ Burada Şia üzerine çalışmalar yapmış ve Bahai tarikatına dâhil olmuştur. Niedermayer'in bu faaliyetleri şüphesiz sebepsiz değildir. İlerleyen zamanlarda onun Alman Hükümetine bölge ile alakalı raporlar sunduğu bilinmektedir.¹⁷⁷ Ayrıca İran'da bulunduğu esnada Mayıs 1913'te Percy-Sykes ile tanışarak bölge ile alakalı fikir alışverişinde bulunmuştur. Özellikle Rusların hâkim olduğu bölgelere dair haritalar çizerek Arthur Zimmermann'a göndermiştir.¹⁷⁸ 1914 yılında savaşın başlaması ile Oskar Niedermayer Almanya'ya geri çağrılarak Afganistan'a gidecek olan

¹⁷⁵ Archiv der Marine, Kriegsakten, 1-105,60867, Enver Pasha. 10.

¹⁷⁶ McMeeking, *a.g.e.* s. 213/364.

¹⁷⁷ Thomas Hughes; *The German Mission to Afghanistan 1915-1916 German Studies Review*, Vol 25, No. 3, German Studies Association, 2002, s. 447-476.

¹⁷⁸ Ulrich Seidt; *From Palestine to the Caucasus-Oskar Niedermayer and Germany's Middle Eastern Studies*, German Studies Association, Vol 24, No.1, Şubat 2001, s.1-18.

kuvvetlerin başında görevlendirilmiştir. Bu birliğin vazifesi, Afgan Emiri'ni etkileyerek Hindistan'a karşı savaşa ikna etmek olmuştur. Faaliyetlerini Halife'nin cihat ilan etmesi üzerine, İslam propagandası üzerinden yürütmüştür. Niedermayer bu bölgelerde özellikle Ruslara karşı verilmesi gereken mücadele üzerinde durmuştur. Bakü petroleri ile ilgili raporlar düzenleyerek Almanya Hükümetine göndermiştir. Kafkas Cephesi'nin başarılı olması durumunda Rusların yıpratılabileceği ve Afganistan, İran, Hindistan, Mısır gibi bölgelerde etkisizleştirilebileceğinden bahsetmiştir. Hareketleri bu bölgelerde birkaç küçük ayaklanma dışında çok fazla etkili olmamıştır. Ancak daha sonra 1917 yılında Irak'ta Yıldırım Orduları Komutanlığına subay olarak gönderilerek bu bölgede ciddi anlamda ayaklanmalara sebep olmuştur. Niedermayer Lut Gölü'nü gören ilk Avrupalı casus olarak tanınmıştır.¹⁷⁹ Oscar von Niedermayer'in savaş sonrası hayatı ile alakalı çok fazla bilgi bulunmamasına rağmen 1937 yılında Berlin Üniversitesi'nde askeri alanda dersler vermeye başlamıştır. 1948 yılında ise hapisanede hayatını kaybetmiştir.

2.3.1.6.Ulrich von Brockendorf-Rantzau

Kafkas Cephesi ve Ruslar ile mücadele veren şahıslar arasında Ulrich von Brockendorf-Rantzau da ön plana çıkmaktadır. 29 Mayıs 1869 tarihinde Almanya'da dünya'ya gelmiştir. Kardeşi Ernst Graf, Alman Hükümetine gizli danışmanlık yapmıştır. İsviçre'nin Neuchatel Kantonunda hukuk eğitimini tamamladıktan sonra Alman askeriyesinde göreve başlamıştır. 1893 yılında askerlikten ayrılarak dışişlerinde ataşe olarak göreve başlamıştır. Rütbesi giderek yükselen Rantzau özellikle Almanya ve Danimarka arasında iyi ilişkilerin geliştirilmesi için çalışmıştır. Alman tüccar birlikleri ile iletişim halinde olduğu başbakan sonra cumhurbaşkanı olarak seçilecek Friedrich Ebert ile yakın temaslar kurduğu bilinmektedir. Rantzau'un Bolşevik liderler ile de tanışıklığı bulunmuştur. Devrim esnasında Almanya üzerinden yapılacak olan geçişler onun sayesinde kolaylaşmıştır. Paris Barış Konferansı ve Versay Anlaşması'nı imzalayan ekip içerisinde yer almıştır. Birinci Dünya Savaşı esnasında Almanların bütün Rus bölgelerini yönetimleri altına almaları adına ciddi çalışmalar da yapmıştır. Kopenhag Büyükelçiliğinde görev yaptığı esnada Ruslara karşı Alman İhtilal Programını teşvik etmiş ve örgütlemiştir. Bunun için Rusya sınırında bulunan halkların ayaklandırılması gerekmiştir. Burada görev yapacak olan casusların haberleşmesini kolaylaştıran en önemli merkezlerden biri Kopenhag'ta bulunan Alman Büyükelçiliğidir. Böylelikle devletine zaman zaman durum ile ilgili bilgiler gönderen Rantzau, Kafkas Cephesi'nin açılması ve bu bölgede ciddi anlamda örgütlenmelerin gerçekleşmesi için çabalamıştır.¹⁸⁰ Rantzau'un Rusya'ya yönelik faaliyetleri savaş süresince devam etmiştir. Rus Devrimi esnasında devrimcilerle görüşmüş ve onların işlerini kolaylaştırmıştır. Sovyetlerin ona duyduğu saygı ve savaş sonrasında Sovyetlerin Dışişleri Bakanı Georgy

¹⁷⁹ Almanlar onun için Almanya'nın Lawrenci tabirini kullanmaktadırlar.

¹⁸⁰ Buraya kadar verilmiş bütün bilgiler için bkz.: Christiane Scheidemann; *Ulrich Graf-Brockdorff-Rantzau 1869-1928: Eine Politische Biografie*, Peter Lang Verlag, Almanya 1998

Chicherin ile olan yakın arkadaşlığı ise bunu kanıtlar niteliktedir.¹⁸¹ 8 Eylül 1928 tarihinde Berlin’de bulunduğu esnada ölmüştür.

2.3.1.7. Werner Otto von Hentig

Werner Otto von Hentig, 22 Mayıs 1886 tarihinde Almanya’nın Berlin şehrinde dünyaya gelmiştir. Kayser Wilhelm tarafından 25 yaşında Kafkasya ve Asya ülkelerine keşif yapmak üzere gönderilmiştir. Alman bir yüzbaşı olarak bilinen Otto von Hentig, Chaim Weizmann’dan etkilenen ve onunla yakın dostluk kuran bir şahsiyettir. Nazi rejimi esnasında Almanya’da yaşayan Yahudilerin Filistine göç etmelerinde yardımcı olmuştur.¹⁸² 1909 yılında Alman Hükümeti tarafından Çin’de görevlendirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı esnasında ise İstanbul ve İran’a Alman Ataşesi olarak atanmıştır. Savaş boyunca Ruslar ile mücadele eden Hentig, hayatı’nın ilk yarısını Musarian Gölü etrafında Ruslar ile yapılan savaşta almıştır. Niedermayer’in raporları ile kendi Asya ve Kafkas ülkelerinde yaptığı keşiflerin raporlarını Wangenheimla paylaşarak savaşın şekillenmesinde etkili olmuştur.¹⁸³ Otto von Hentig’in savaş esnasında yaptığı faaliyetlerin küçümsenemeyecek faaliyetler olduğu sonrasında daha net anlaşılmıştır. Özellikle Yahudi halkı için yapmış olduğu faaliyetler, savaş sonrasında daha da açıklık kazanmıştır. Almanya’da Wilhemstrasse olarak bilinen sokakta kurulmuş olan Filistin masası Hentig tarafından idare edilmiştir. Otto Werner Hentig, Filistin’e Yahudilerin yerleştirilmesi ile alakalı henüz Birinci Dünya Savaşı esnasında İstanbul’da ataşelik yaparken faaliyetlere başlamıştır.¹⁸⁴ Daha öncesinde Berlin’de tanışmış olduğu Chaim Weizmann ile bu konu hakkında görüşmeler yapmıştır. Özellikle Kafkas Cephesi’nin açılarak Rusların zayıflatılması gerektiğine inanmıştır.¹⁸⁵ Savaşın Rus Devletine karşı başlatılmasını savunan Hentig, 1917 yılında gerçekleştirilen Rus Devrimi sonra, oradaki Yahudilerin de tasasını üstlenerek Polonya, Almanya ve Rusya’da yaşayan Yahudilerin Filistin’e yerleştirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Otto Werner Hentig faaliyetleriyle gerek Kafkas Cephesi’nde gerekse İran, Afganistan, Mısır bölgelerinde savaş üzerinde etkili olmuştur. 1984 yılının Ağustos ayında Norveç’te hayatını kaybetmiştir.

2.3.1.8. August Thyssen

August Thyssen 17 Mayıs 1842 tarihinde Almanya’da dünyaya gelerek, Karlsruhe’de eğitimini tamamlamıştır. Babası Friedrich Thyssen, Almanya’nın önemli bankerlerinden olup, işlerini August’a devretmiştir.

¹⁸¹ Gabriel Gorodetsky; *Soviet Foreign Policy 1917-1991 A Retrospective*, Frank Cass Press, London 1994, s. 26.

¹⁸² Nora Levin; *The Holocaust, The Destruction of European Jewry 1933-1945*, Thomas Y Cromwell & Co, New York 1968, s. 124-134.

¹⁸³ ‘Niedermayer-Hentig Expedition’ adı altında araştırmalar yapıldığı vakit bu iş birliğine rastlamak mümkündür.

¹⁸⁴ Levin, *a.g.e.*, s. 132.

¹⁸⁵ Bu düşüncelerine ilişkin çalışmalarını genellikle Niedermayer ile birlikte yürüttüğünden bkz.: Seidt, *a.g.e.*, s. 1-18.

Aile, bankaları dışında Walzwerk Thyssen&Co şirketini de demir ve çelik üzerine kurmuştur. Bu şirket Almanya endüstrisi içerisinde en önemli isimlerden birisi haline gelmiştir.¹⁸⁶ August'un 1914 yılında Kafkas cephesi'nde yaptığı bir araştırma, bu yılın sonunda Kafkas topraklarının ilhak edilmesi gerektiği sonucu ile rapor haline getirilmiştir. Raporlar başbakana sunulmuştur.¹⁸⁷ August Thyssen'in hazırlamış olduğu bir diğer rapor ise gerek Bakü'de bulunan petrol gerekse Kafkas bölgesinde zengin demir, kömür ve manganez yatakları ile bölgenin stratejik önemine dikkat çekmiştir. Buraların Alman Hükümeti'nin yönetimi altında bulunması gerektiğini önemle vurgulamıştır.¹⁸⁸ Sanayici bir şahsiyet olan Thyssen böylelikle Alman sanayicilerinin Kafkas bölgesine ne kadar önem verdiğini göstermiştir. Fakat Kafkas bölgesi sadece sanayiciler ve bankerler tarafından değil Alman Ekonomi Birliği tarafından da oldukça mühim bir bölge olarak raporlara yansımıştır. Alman Hükümetini Kafkas bölgesine yönlendiren isimlerin önde gelenleri arasında olan Thyssen, 1926 yılında Almanya'da ölmüştür.

2.3.1.9. Dr. Max Zimmer

Kafkasya Cephesi'nin açılmasında etkili olan bir diğer Yahudi kökenli isim ise Dr. Max Zimmer olmuştur. Almanya'nın Weinheim ilçesinde 1872 yılında dünya'ya gelen Zimmer, hayatının ilk kısmında çiftçilik yapmakla meşgul olmuştur. Bu yıllar içerisinde Amasya'dan çiftlik alarak buraya yerleşmiştir. Dr. Zimmer'in ailesi Manheimli zengin Yahudi tüccarların önde gelenleri arasında bilinmektedir. Ailevi bağlar nedeniyle tanıdığı Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Wangenheim ile irtibat halinde bulunmuştur. 1914 yılında Wangenheim'in isteği ile Almanya için çalışmaya başlamıştır. Kafkasya bölgesinde Çerkezler ve genel olarak Kuzey Kafkas halkı ile iyi ilişkiler kurarak bunları Rusya'ya karşı ayaklanmaya teşvik etmiştir.¹⁸⁹ Bu çalışmalarından sonra İstanbul Büyükelçiliğinde resmi olarak göreve başlayarak Alman Dışişlerine raporlar göndermekle görevlendirilmiştir. Türklerin acilen bu bölgelere gönderilmesi gerektiğini dışişlerine raporlarında Eylül 1914'ten itibaren sıkça bildirmeye başlamıştır.¹⁹⁰ Kendisi buralardan toprak satın alarak, ayaklandırma faaliyetlerini hızlandırmıştır. Böylece Ruslara karşı açılmış olan Kafkas Cephesi'nin finansal kısmında en başından beri yer almıştır. Max Zimmer'in ölüm yeri ve tarihi ile alakalı net bilgiler mevcut değildir.

¹⁸⁶ Wilhelm Treue; *Die Feuer Verlöschten Nie. August-Thyssen Hütte 1890-1926*, Econ Verlag, Wien 1966, s. 23-57.

¹⁸⁷ Bihl Wolfdieter; *Die Kaukasus Politik Der Mittelmächte*", Boehlau Verlag, Wien 1998, s. 58.

¹⁸⁸ Bihl, a.g.e., s. 58.

¹⁸⁹ Wangenheim'in yazmış olduğu raporlara bkz.: Bihl, a.g.e., s. 57.

¹⁹⁰ Der Weltkrieg, PA AA, NR. 11D, Bericht über die in Konstantinopel zusammenlaufenden Hauptadern für die Revolutionierung der Südrussischen Gebiete zwischen Dnjester und Kaspisches Meere sowie den sich daraus ergebenden Arbeitsprogramm, Berlin 21 Oktober 1914: Ayrıca bkz. Bihl, a.g.e., s. 50-60.

2.3.1.10. 3Hellmuth Lucius von Stoedten

Hellmuth Lucius von Stoedten, aynı zamanda Baron Lucius olarak ta tanınmaktadır. 14 Temmuz 1869 tarihinde Almanya’da dünyaya gelmiştir. Lucius gerek babası gerekse kayın babası tarafında oldukça varlıklı bir aileden gelmektedir. Babası Ziraat Bakanlığı yapmış ünlü Robert Lucius olmakla birlikte, kayın babası ise tanındık silah üreticilerinden Hallberg ailesine mensuptur. Lucius, Birinci Dünya Savaşı öncesinde St. Petersburg’ta Alman Konsolosu olarak görev almıştır.¹⁹¹ Burada bir Rus Yahudisi olan Alexander Protopopov ile tanışmıştır. 1914 yılında Arnavutluk’a konsolos olarak atanmış olsa dahi Rusya ile olan bağlantılarını kesmemiştir. 1915 yılının sonunda Stockholm’a gönderilerek burada İsveç’in tarafsızlığını koruması için görevlendirilmiştir. Lucius’un 1914-1917 yılları arasında Ruslara karşı verilen mücadelelerde aktif bir şekilde casusluk ağlarını örgütlediği bilinmektedir. Bu faaliyetleri İstanbul’da Alman Büyükelçiliği bünyesinde gerçekleştirerek Rusya’yı tamamen etkileri altına almayı planlanmıştır. Devrime kadar bu politikayı benimseyen Hellmuth Lucius 1917 yılından sonra Almanya’nın politikasına karşı bir politika savunmaya başlayınca Erich Luddendorf gibi komutanlar ile ters düşmüştür. Rus devrimi sonrasında birden Alman politikalarına ters düşmesine rağmen Hellmuth, Alman Dışişleri tarafından koruma altına alınmıştır. Rus devrimcileri ile iyi ilişkiler içerisinde bulunduğu, Rus siyasetçi ve yazar olan Alexander Protopopov ile arkadaşlığından ve Lenin’in 1917 yılında Almanya ve İsveç üzerinden geçmesine yardımcı olmasından anlaşılmaktadır.¹⁹² Dışişleri Bakanlığı tarafından koruma altına alınması nedeniyle elçi olarak 1921-1927 yılları arasında göreve devam etmiştir. Hayatının geri kalan kısmını sanata yönelerek geçirmiştir. Baron Hellmuth von Lucius, 1934 yılında Berlin’de hayatını kaybetmiştir.

2.3.1.11. Ernst Jackh

Birinci Dünya Savaşı’nda Kafkas Cephesi’nin açılmasında ve savaş esnasında etkili olan bir diğer Yahudi kökenli kişi ise Ernst Jackh olmuştur. 22 Şubat 1875 tarihinde Almanya Urach’ta dünyaya gelen Jackh filoloji eğitimini tamamladıktan sonra 1914’te Berlin Üniversitesi’nde Türk Tarihi dersleri vermeye başlamıştır. Ernst Jackh henüz 1908 yılında Osmanlı topraklarında gerçekleşen olaylar ile yakından alakadar olmuştur. O yıllarda Jabotinsky ile tanışarak Orta Doğu ve Osmanlı topraklarında yaşanan sorunlar üzerine araştırmalar yapmaya başlamıştır. Bu konuya ilişkin 1909 yılında düşüncelerini, “*Yükselen Yarım Ay*” isimli eserinde bir araya toplamıştır.¹⁹³ Jackh, İttihat ve Terakki üyelerine de oldukça yakın olmaya çalışmıştır. Özellikle Enver Bey ile olan yakınlığı 1911 yılında yapılan mektuplaşmalar sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu arkadaşlık sonucundan

¹⁹¹ Kurt Riezeler; *Tagebücher, Aufsätze, Dokumente*, Vandenhoeck&Reprecht Verlag, Almanya 1972, s.93.

¹⁹² Gerd Koennen; *Der Russland-Komplex, Die Deutschen und Der Osten 1900-1945* Almanya 2005, s.81.

¹⁹³ Ernst Jackh; *The Rising Crescent, Turkey Yesterday, Today And Tomorrow*, Farrar and Rinehart Press, New York 1944, s.89-138.

Arnavutluk olayları ile de yakından ilgilenerak “*Arnavutluk’taki Türk Karargâhı İçerisinde*” ve “*Balkan Savaşlarından Sonra Almanya Doğuda*” isimli iki eseri de Almanya’nın Birinci Dünya Savaşı’na giriş süresinde Osmanlı ile ittifak yapmasında oldukça etkili olmuştur. Ernst Jackh, 1912 yılında kurulan Türk-Alman Dostluk Derneği’nin yönetim kadrosunda Julius Hirsch ve Alfred Nossig ile birlikte yer almıştır. Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde Jackh, Alman Dışişlerinde göreve başlamıştır. Yukarıda sayılan isimlerden farklı olarak Ernst Jackh, bire bir Enver Paşa ile görüşerek onu Ruslara karşı ikna etmiştir.¹⁹⁴ Bir taraftan Ruslara karşı gönderilecek Türk-Müslümanlar ayarlanırken diğer taraftan Dışişleri Müsteşarı olan Arthur Zimmermann’a bir rapor yazarak, Almanya’daki esir Ukraynalıların da Kafkas bölgesine gönderilmesi gerektiğini savunmuştur.¹⁹⁵ Enver Paşa yanında Kafkas bölgesinde kırk bin Müslümanın da silahlandırılabilceğine dair bilgiler vermiştir. Henüz Osmanlı Devleti Dünya Savaşına resmi olarak katılmadan Ernst Jackh: “*Türk askeri hem karadan hem denizden Ruslara karşı savaşa katılırsa, Kafkas bölgesinden Kırım’a kadar bütün Müslümanların kurtuluşuna sebep olabilir. İslam dünyası bu hareket ve Alman silahlarının gücü için dua halinde.*”¹⁹⁶ ifadelerini kullanarak Enver Paşa’nın düşüncelerini etkilemiştir. Ernst Jackh’ın, Von Oppenheim ile birlikte çalıştığı da bilinmektedir. 1932 yılına gelindiğinde Nazilerin faaliyetleri nedeniyle İngiltere’ye sığınmıştır. Sonrasında ise Yahudilerin daha rahat hareket edebildikleri ABD’ye geçmiştir. Burada da boş durmayarak, ABD’nin Türklerle olan ilişkisi üzerinde çalışmalar yapmıştır. 17 Ağustos 1959 tarihinde New York’ta ölmüştür.

2.3.1.12. Hans Freiherr von Wangenheim

Bütün cephelerde ve genel olarak Almanya ile Osmanlı arasında bürokratik konularda etkili olan, ancak Kafkas Cephesi’nin açılmasında ve Enver Paşa’nın ikna olmasında özellikle çaba sarfeden bir diğer isim Hans Freiherr von Wangenheim’dır. Wangenheim’a ilişkin bilgiler genel olarak yaptığı vazifeler ile sınırlıdır. 1859 yılında Almanya’da dünyaya gelen Wangeheim’in aldığı eğitim ile alakalı fazla bilgi mevcut değildir. Fakat 1899 yılında İstanbul’da Alman elçiliğine atanmıştır. Sonrasında Meksika ve Yunanistan’da diplomat olarak görev yapmıştır. 1912 yılında tekrar İstanbul’a Alman Büyükelçisi olarak gönderilmiştir. Wangenheim’in 1915 yılındaki ölümü dahi gizemli kalmıştır. Bugün kimileri zehirlenerek öldürüldüğünü savunurken, kimilerine göre ise bir hastalık sonucunda hayatını kaybetmiştir.¹⁹⁷ Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması ile birlikte Hans Freiherr von Wangenheim, Enver Paşa ile görüşmelerini sıklaştırarak onu savaşa ikna etmiştir. Savaşın özellikle Ruslara karşı başlatılması gerektiğini

¹⁹⁴ Jackh, *a.g.e.*, s.90.

¹⁹⁵ Jackh, *a.g.e.*, s. 110.

¹⁹⁶ Jackh, *a.g.e.*, s. 139.

¹⁹⁷ “*Wangenheim Poisoned, A Rome Rumor Says, Sudden Death of German Ambassador at Constantinople Still A Mystery*”, New York Times, 27 October 1915. <https://www.nytimes.com/1915/10/27/archives/wangenheim-poisoned-a-rome-rumor-says-sudden-death-of-german.html>

savunanlar arasında Wangenheim da yerini almıştır. Daha doğrusu o, “Weltpolitik” diye adlandırılan ve dünyaya hükmetme düşüncesini içerisinde barındıran bir politikanın çizgisini takip etmiştir.¹⁹⁸ Bunun için 1914 yılının başından itibaren İslam dünyası içerisinde ayaklanmalara sebep olarak, bunların finanse edilmesini sağlayan isimler arasında bulunmuştur. 2 Ağustos 1914 tarihinde Sadrazam Sait Halim Paşa ile gizli anlaşma olarak geçen ve aslında savunma niteliği taşıyan, fakat Osmanlı’yı savaşa iten anlaşmayı imzalayan isim olarak yine Freiherr von Wangeheim karşımıza çıkmaktadır.¹⁹⁹ Bununla yetinmeyen büyükelçi, 14 Ağustos 1914 tarihinde Bethman Hollweg’e göndermiş olduğu telgrafta İslam dünyasını ayaklandırma planının gizli bir şekilde başarı ile devam ettiğini bildirmiştir. Aynı telgraf içerisinde Enver Paşa’nın faaliyetlerinden bahsederek, Kafkasya ve ilerisinde gerekli isyancıların yerleştirildiğini de belirtmiştir. Yine aynı tarihte Wangenheim Alman Dışişleri Bakanlığına gönderdiği bir telgrafta Enver Paşa sayesinde Afgan Emiri’nin İngiltere ve Rusya’ya karşı isyana hazır olduğunu ve Hint, Kafkasya, Bağdat, Bingazi, Mısır ve Kudüs’te de Müslümanların isyana hazır olduklarını bildirmiştir.²⁰⁰ Enver Paşa ile birlikte Süveyş Kanalı harekâtını planlayanların başında yine Freiherr von Wangenheim gelmektedir. Fakat bunun için öncelikle Rusya’ya karşı saldırı başlaması gerekmiştir. Süveyş Kanalı, Almanya için büyük önem taşımıştır. Meşhur pazarlık bu kanal çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Enver Paşa, Rusya’ya karşı savaş ilan edecek ve hatta saldırıyı gerçekleştirecek, karşılığında ise IV. Ordu donatılacaktı. Anlaşılacağı üzere uzun süre hazırlık gerektiren çalışmalar savaştan çok daha evvel hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Birinci Dünya Savaşı’na Osmanlı’nın girişi ve Kafkas Cephesi’nden saldırılara başlaması hususunda Wangenheim’in etkisi küçümsenemeyecek kadar büyüktür. Wangenheim, 26 Ekim 1915 tarihinde hayatını kaybetmiştir.

Buraya kadar Osmanlı Ordusu içerisinde Kafkas Cephesi’nde etkili olan önemli isimlerden Yahudi kökenli olanları verilmiştir. Ancak Kafkas Cephesi, Yahudiler için sadece bir bahane olmuştur. Bütün cephelerde aktif bir şekilde etki yapmaya çalışmalarına rağmen, özellikle Orta Doğu’da bulunan bölgelerde farklı faaliyetler yürüterek etkilerini artırmışlardır. Böylece onları Osmanlı Ordusu üzerinde etkin gördüğümüz bir diğer cephe ise Sina Cephesi’dir.

2.4 Sina /Mısır Cephesi

Sina Cephesi’nin açılmasında, Kahire’de bulunan Alman Konsolosluğunda ataşe olarak görev yapan ve Kafkas Cephesi fikrini

¹⁹⁸ Hopkirk, *a.g.e.*, s.55-56.

¹⁹⁹ Özakıncı, *a.g.e.*, s.40-43.

²⁰⁰ Der Botschafter an Auswärtiges Amt Therapia, den 14 August 1914 und 18 August 1914, Der Weltkrieg, PA AA, NR.11. R.21028 und R. 20936, BD 1, Unternehmungen Und Aufwiegungen, Afghanistan und Persien

sunanlar arasında bulunan Max von Oppenheim ismi oldukça sık karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Halife olan Sultan'ın cihat ilan etmesi ile Müslümanları Rus, İngiliz ve Fransızlara karşı ayaklandırmanın ve sonrasında bölgelere hâkim olmanın daha kolay olduğunu Alman Hükümetine göndermiş olduğu 470 civarında bahsedilen raporları'nda dile getirmiştir. Özellikle Mısır ve İran'a Panislamizm adına seferler yapılması gerektiğini savunmuştur. Osmanlı Devleti, henüz yeni savaş imzasını atmışken, 2 Ağustos 1914 tarihinde Alman Genelkurmay Başkanı Helmuth Johann Ludwig von Moltke Alman Dışişlerine bir telgraf çekerek, İngiltere karşısında Hindistan ve Mısır'ı ayaklandırmak ve bunun için en kısa zamanda Osmanlı Askerleri ile harekete geçmek gerektiğini bildirmiştir.²⁰¹ Moltke özellikle Kafkasya, Hindistan ve Mısır bölgesinde gerçekleşecek olan ayaklanmalara ehemmiyet vermiştir. Aynı şekilde İstanbul'da Büyükelçi bulunan Wangenheim, Mısır Harekâtı için özellikle Suriye'de bulunan Türk birlikleri'nin kullanılmasının düşünüldüğünü 18 Ağustos 1914 tarihli bir telgrafta Alman Dışişleri Bakanlığına bildirmiştir.²⁰² Savaş başladığında Mısır her ne kadar tarafsız kalmaya çalışmışsa da 18 Aralık 1914'te İngiltere Mısır'ı tek taraflı olarak himaye altına aldığı ilan etmiştir. İngiltere bununla yetinmeyerek Mısır Hidivi II Abbas Hilmi'yi görevinden alarak, kendi adamları olan Hüseyin Kamil'i sultan olarak tahta geçirmiştir. Şüphesiz Mısır, bütün devletler için olduğu kadar, İngiltere için de büyük önem arz etmiştir. Özellikle Süveyş Kanalı'na geçiş hattında bulunması Akdeniz ve Orta Doğu'da onu en önemli üslerden biri haline getirmiştir. Fakat Süveyş Kanalı üzerine planlar yapan, sadece İngiltere olmamıştır. Alman Hükümeti de Süveyş Kanalı'nı ele geçirmek üzere çeşitli planlar yapmıştır. Almanya'nın "Weltpolitik" düşünce ve davası onun aslında Osmanlı ile birlikte yönetimi ele alacağını değil, Osmanlı'yı himayesi altına alacağını göstergesi olmuştur. Kayser Wilhelm'in kendini Müslümanların koruyucusu olarak görmesi de bu politikanın bir göstergesidir. Böylece Mısır'ın planı henüz Osmanlı Devleti için savaş başlamadan yapılmıştır. Buna göre 8 Ağustos 1914 tarihinde Alman bir oryantalist olarak bilinen ve Orta Doğu ile alakalı çeşitli eserler veren Bernhard Moritz, 8. Kolordu Komutanı Zeki Paşa'ya bölge ile alakalı raporlar hazırlamıştır. Raporların içeriğinde Filistin'den Mısır'a (Sina üzerinden) geçmek için en uygun yollar yazılmış, İngilizlerin yerleri ve karargâhları, su kuyuları, yerli halkın tutumu, cephane ve ihtiyaçların nasıl giderileceğine dair her ince detay düşünülmüştür. Yine 25 Ağustos 1914 tarihli bir telgrafta göre Kayserin en güvendiği isimlerden, Polonya Yahudilerinden, Dışişleri Müsteşar Yardımcısı Arthur Zimmermann, Mısır'ın ayaklanmasının öneminden bahsetmiştir. *"Durum ne olursa olsun Mısır ayaklanmalı. Şayet Osmanlı Askerleri bu konuda geri adım atacak olurlarsa, Enver Paşa'dan faydalanınız ve en azından ufak bir birlik ile bölgede taarruz başlatınız. Hidiv'in görüşlerini destekliyoruz ve Mısır'ın İngiliz egemenliğinden kurtulması için her faaliyeti destekliyoruz. Şu anda her şeyden evvel Mısır ve Sudan'da yerli birlikler ve halk ayaklanmalı. Yakında Halife de bu duruma destek verecektir ki bu bizim için önemlidir. Mısır'da İngiliz subaylarının yok edilmesinin yanında Süveyş Kanalı, Port*

²⁰¹ David Fromkin; *Europe's Last Summer, Who Started The Great War in 1914*, Vintage Books, New York 2005, s.243. Ayrıca bkz.: Kon, a.g.e., s.227.

²⁰² Bu telgraflara ilişkin kaynaklar daha önce verilmiştir. Bkz.: Wangenheim kısmı.

*Said tatlı su kanalları, radyo ve telgraf istasyonları, demiryolunun, köprüler, liman binaları hem Port Said’de hem İskenderiye hem de Süveyş’te tahrip edilmelidir. Sultan’ın harekete geçmesi önemli. Bu neden Süveyş veya Port Said’de yapılacak bir saldırı Mısır’da kargaşaya sebep olursa Osmanlı askeri harekete geçer ve en kısa zamanda bölgeye alman Askerlerimiz gönderilebilir.”*²⁰³

Almanya’nın Marne’de yenilgisi üzerine 12 Eylül 1914 tarihinde Alman Dışişleri Bakanı Bethman Hollweg tarafından Wangenheim’a bir telgraf gönderilmiştir. Telgrafta yenilgiden bahsederek Osmanlı’nın Rusya’ya savaş ilan etmek zorunda olduğu belirtilmiştir. Osmanlı bir kez savaşı ilan ederse bir daha geri dönemezdi. Türkler Ruslara karşı savaşa girdiği takdirde Süveyş Kanalı’na saldırı hususunda Osmanlı’yı kullanmanın daha kolay olacağı vurgulanmıştır. Süveyş Kanalı’nın öneminden bahsettikten sonra gerekli mühimmatın sağlanabileceği de telgrafta yazılmıştır. Wangenheim, Enver Paşa’nın bu planı kabul ettiğine dair haberi aynı gün içerisinde Berlin’e bildirmiştir.²⁰⁴ Böylece Enver Paşa, çete saldırıları ile bölgeye girecek ve Süveyş Kanalı’nda bulunan İngiliz postalarına eylem düzenleyecekti. Fakat yukarıda da değinildiği üzere Enver Paşa’nın Süveyş Kanalı civarında harekete geçmesi için IV. Ordu’nun donatılması gerekmiştir. Böylece Enver Paşa, Osmanlı topraklarını yok edecek anlaşmaya oturmuştur. Enver Paşa, Rusya’ya savaş ilan edecek, Almanya da IV. Ordu’nun yeniden donatılmasını finanse edecekti. Sonuç olarak çete faaliyetleri ve Almanya’nın plan ve adımları neticesinde Mısır/Sina Cephesi açılmıştır. Mısır Cephesi’nin açılması için Arthur Zimmermann’ın telgrafında belirttiği gibi Halife Padişahın onayı ve desteğini de geciktirmemişlerdir. V. Mehmet Reşat, Mısırlıların Osmanlı askerlerine destek vermesi hususunda İngilizler tarafından hıdivlikten alınan Abbas Hilmi Paşa’nın da desteği ile bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride “Mısırlı Evlatlarıma”, diyerek söze başlamıştır. “İngilterenin Mısır’a ne suretle ayak bastığı ve hilekâr bir usul-u hüül ile yavaş yavaş memleketin idaresini nasıl taht-ı tahakkümüne almış olduğu cümlece malumdur. Hırs ve zulme istinat eden bu müdahalata karşı ihtiyar-ı sükût ediliyor idiyse de çekmekte olduğunuz azap hiçbir zaman nazarı şefkat-i şahanemden dur kalmıyor ve daima teessürü mucip oluyor idi. Azim bir kütle-i İslamın meskeni olan güzel ve feyizdar Mısır’a, tahlis için, bu defa ordularımdan birinin sevkine bahş-ı fırsat eyleyen Cenab-ı Hakk’a hamd-ü sena ederim. Müsteniden tevfiyat-ı Teala orduyu hümayunumun maksad-ı şahanem dairesinde memleketimizi tesirat ve teşkilat-ı ecnebiyeden halas eyleyerek idare-i mümtazenizi ve serbestinizi iadeye muvaffak olacağından ve Mısırlı evlatlarımdan mukteza-yı hamiyetleri olan fedakârlıkla bu mücahede-i mukaddeseye iştirak eyleyeceklerinden eminim. Nasrun minallah ve fethün garib.”²⁰⁵

²⁰³ Donald McKale; *War by Revolution, Germany And Great Britain in the Middle East in the Era of World War I*, Kent State University Press, Ohio, 1998, s. 87

²⁰⁴ Fischer, F; *Germany’s Aim in the First World War*, WW Norton Compay, New York 1967, s.84.

²⁰⁵ BOA, Bab-ı Ali Daire-i Sadaret, Vilayat-ı Mumtaze ve Muhtare Kalemî, No 149, 23 Rebiülevvel 1333/ 8 Şubat 1915.

Almanya'nın yapmış olduğu planlar bunlarla sınırlı kalmamıştır. Daha sonra detaylı bir biçimde ele alacağımız Yahudi isimler Berlin'de bulunan meşhur Wilhelmstrasse'de (Wilhelm Sokağı) toplanarak Birinci Dünya Savaşı'na hız kazandırmaya çalışmışlardır. Bunlar arasında Mannesmann olarak tanınmış Alman işadamı, Hamburg-ABD Armatör Şirketi sahibi Albert Ballin, gemicilikle meşgul olan Robert Wönkhaus ve Berlin Üniversitesinde profesörlük yapan Dünya Siyonist Örgütü Yönetim Kurulu Başkanı Otto Warburg da yer almıştır. Belgelere 16 Ağustos Planı olarak yansıyan planın asıl ismi "*İslam ve Yahudi Dünyasında Yapılması Planlanan Propaganda Faaliyetleri*"dir. Planın içeriğinde Tunus, Cezayir, Mısır, Afganistan ve Hindistan gibi bölgelerde yapılacak olan faaliyetler ile alakalı bilgi verilmiştir. Aynı zamanda Otto Warburg'un yöneticileri arasında bulunduğu Dünya Siyonist Örgütü'nün davalarına destek vermeleri hususunda başarılı olunduğu da plan içerisinde rapor edilmiştir. Buna göre oldukça fazla üyeye sahip olan örgüt, istihbarat ve propaganda konusunda büyük önem arz etmiştir. Planın devamında kayserin cihat politikası ve Rusya'da bulunan Siyonistlerin ayaklanması birleştirilmiştir. Böylece Rusya'da yaşayan Yahudiler, Alman desteği ile Rus Ordusu ve Hükümetini zorda koyacaktır. Plana göre Rus Ordusu'nun ihtiyaçları Yahudi iş adamları tarafından karşılanacak ve ordu zorda bırakılacaktır.²⁰⁶ Rusya'da yaşayan Yahudiler, baş düşmanları saydıkları çarı tahttan indirme konusunda başarılı olacaktır. Aynı zamanda Hicaz'a hacıları taşıyan Robert Wönckhaus'un gemileri cihat propagandası yapacaktır. Böylece bu dalgayı Mısır'dan, Mekke'ye, oradan da Hindistan'a taşımak kolaylaşacaktır.

Böylece Osmanlı savaşa başlamadan önce dâhil edilecek bölgeler ile alakalı planlar hazırlanmış, harita çizilmiştir. Fakat Mısır (Sina) Cephesi'nde karşımıza çıkan Birinci ve İkinci Kanal Harekâtları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Resmi anlatımlara göre Kanal Harekâtları ile alakalı planlar Enver Paşa tarafından yapılmıştır. Böylece Birinci Kanal'a düzenlenecek taarruz Şam'da bulunan ve Zeki Paşa'nın komutası altında olan IV. Ordu tarafından gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Yardımcı kuvvet olarak Mersinli Cemal Paşa komutasında bulunan VIII. Kolordu'nun da saldırısı planlanmıştır. Bu iki kuvvetin yanında Bedevilerden gelecek olan yardımcı kuvvetlerin başında Binbaşı Muhtar ve Kuşçu Eşrefbaşı da bölgede harekâta bulunmuştur. Zeki Paşa'nın Kanal Harekâtına karşı çıkmasıyla birlikte Bahriye Nazırı Cemal Paşa IV. Ordu Komutanlığını ele almıştır. Bu harekât 14-15 Ocak 1915 tarihlerinde Cemal Paşa komutasında başlamıştır. İlk birlikleri X. Türk Tümeni birkaç gün ara ile izlemiştir. Oldukça ağır şartlarda Tih Sahrasını geçen Osmanlı Askeri, 2 Şubat 1915 gecesinde Kanala saldırmıştır. İngilizlere karşı yenilen Osmanlı Ordusu geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ancak harekâta komuta edenlerin başında gelen Alman Generali Kress von Kressenstein "*Türklerin bu cesareti, İngilizlerin Mısır'da büyük kuvvetlerini tutmasına neden olmuştur*" cümleleri ile harekâti yorumlamıştır. Aynı zamanda bu harekât, İngiliz Genelkurmayı'nın ifadelerine göre Çanakkale çıkartması'nın yapılmasına da neden olmuştur. Birinci Kanal Harekâtı'ndan sonra Cemal Paşa hudutları genişletmeye karar vermiştir. Böylece Kudüs ve Akka'yı dâhil ederek Kudüs Mıntıka Kumandanlığını

²⁰⁶ Alroey, Gur, "*Zionism Without Zion, The Jewish Territorial Organization And Its Conflict With The Zionist Organization*", Wayne State University Press, USA 2016, Chapter 5.

kurmuş ve VIII. Kolordu Komutanı Mersinli Cemal Paşa'nın sorumluluğuna vermiştir. Beyrut, Suriye, Halep ve Adana civarlarına XIII. Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'yı göndermiştir. Fahrettin Paşa'ya IV. Ordu Kumandan Vekili unvanını vermiştir. Fahrettin Paşa 1916 yılında Şerif Hüseyin'in İngilizler ile iş birliği yaparak isyan etmesi üzerine Medine Komutanlığına tayin edilmiştir. Böylece Kanal Harekâtında bulunması gereken büyük bir kısım birlik Medine'ye geçmek zorunda kalmıştır. Fakat yine de 16 Temmuz 1916 tarihinde Albay İbrahim'in kumandanlığı altında Kanal taarruzu başlatılmıştır. Başarısızlıktan dolayı 7 Ağustos'ta geri çekilme başlamıştır. Osmanlı Ordusu El-Ariş'e kadar geri çekilmiştir.²⁰⁷

2.4.1 Mısır (Sina) Cephesi'ne Etki Eden Yahudiler

Friedrich Siegmund Georg Freiherr Kress von Kressenstein. Birinci Dünya Savaşı esnasında Kanal Harekâtı içerisinde olduğu kadar, Filistin-Suriye Cephesi'nde de söz sahibi bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek Cemal Paşa komutanlığında bulunan IV. Ordu, gerekse Mersinli Cemal Paşa komutanlığındaki VIII. Kolordu'nun yürüteceği Kanal Harekâtı'nın planlayıcıları başında yer almıştır. Bu taarruzlar sonucunda kendisine “Çöl'ün Komutanı” unvanı verilmiştir.²⁰⁸ Başarısız bir şekilde gerçekleştirilen Kanal Harekâtı'nın ardından Gazze'ye Talat Paşa'nın yanına geçmiştir. Birinci ve İkinci Gazze Muharebeleri esnasında Osmanlı savunması komutanlığına getirilmiştir. 1918 yılına kadar VIII. Ordu'nun komutanlığını üstlenerek, Gürcistana Askeri Misyonu komutanlık yapmak üzere geçmiş ve oradan Almanya'ya geri dönmüştür. Kressenstein ile alakalı bilgiler Askeri Misyon kısmında daha detaylı verilecektir. Bu cephede Kressenstein'den ziyade incelenmesi gereken isimleri incelemekte fayda vardır.

2.4.1.1 Curt Prüfer

Mısır Cephesi'nde etkili isimlerden bir diğeri Yahudi, Curt Prüfer'dir. Curt Prüfer,²⁰⁹ Almanya'nın Berlin şehrinde 26 Temmuz 1881 tarihinde dünyaya gelmiştir. Eğitimini burada tamamladıktan sonra, Nuremberg Üniversitesi'nde Semitik diller konusunda lisans yapmıştır. Lisans eğitimi 1906 yılında sona erdikten sonra Mısır Gölge Oyunları konusunu doktorasında çalışmıştır. Gerek bölgeye olan ilgisi gerekse Arapça bilmesi nedeniyle Alman Dışişlerine çalışmak üzere Kahire'ye tercüman olarak gönderilmiştir. Burada uzun süre Max von Oppenheim ile birlikte çalışmıştır. Osmanlı Devleti savaşa girmeden evvel eylül ayında İstanbul'da Enver Paşa ile tanışan Prüfer, burada tercümanlık yapmak ve Enver Paşa'yı savaşa ikna etmek üzere Bethman Hollweg tarafından vazifelendirilmiştir.²¹⁰ İstanbul'da

²⁰⁷ Celil Bozkurt; *Birinci Dünya Savaşında Filistin-Suriye Cephesi'nin Çöküşü*, Altnordu Yayınları, Ankara 2019, s.51-58.

²⁰⁸ Bozkurt, *a.g.e.*, s.51-55.

²⁰⁹ Curt Prüfer hakkında geçmiş yazışmalar için ek'ler kısmına bakınız.

²¹⁰ Donald McKale; *Curt Prüfer: German Diplomat from the Kaiser to Hitler*, Kent State University Press, Ohio 1989, s.12-90.

bulunduğu esnada Wangeheim'in hizmetinde kalmıştır. Buradan Mısır'da İngilizlere karşı propaganda yapacak olan ekibi hazır ederek Mısır'a yollamıştır.²¹¹ Sonrasında 20 Eylül 1914 tarihinde kendisi Mısır'a geçmek üzere İstanbul'dan ayrılmıştır. Curt Prüfer, Süveyş Kanalı Harekâtı'na yönetmek üzere vazifelendirilmiş olan Kress ve Kressenstein'in yanına IV. Ordu'nun başına gerek danışman gerekse tercüman olarak yerleştirilmiştir.²¹² Prüfer adeta bir casusluk ağı oluşturarak bölgede yaşayan Yahudilerden bilgiler toplamıştır. Süveyş Kanalı Harekâtlarını planlayanlar arasında yer almıştır. Kressenstein'in yanında aynı zamanda Cemal Paşa'nın da tercümanlığını yaparak, onun bölgedeki sağ kolu haline gelmiştir.²¹³ Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında Alman Dışişleri Bakanlığı'ndan Curt Prüfer'e gelen telgraflar ağırlıklı olarak Süveyş Kanalı'nı işlevsiz hale getirerek İngiltere'nin Hindistan ile olan bağlantısını koparmak yönündedir.²¹⁴ O ise Almanya'nın isteklerini yerine getirmek üzere bu bölgede Cemal Paşa'nın yanından ayrılmamıştır. Ancak Curt Paşa oldukça renkli bir siyasi kişiliğe sahiptir. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından 1930 yılına kadar hakkında fazla bilgi bulunmamasına rağmen, 1930-1936 yılları arasında Berlin'de Anglo-American ve Orta Doğu temsilcisi olarak görev almıştır. Sonrasında ise 1936-1939 yıllarında Wilhelmstrasse olarak bilinen yerden Yahudilere destek olmanın yollarını aramıştır. Onların Filistin'e daha kolay yerleştirilmesi konusunda çalışmalar yapmıştır. Ancak daha sonra Hitler'in çıkmasıyla birlikte koyu bir Nasyonal Sosyalist olduğu görülmüştür. Bu dönemde dışişlerinde vazifelendirilerek Orta Doğu sorumlusu olmuştur. Hacı Emin El Hüseyini ile görüşmeler yaptığı bilinmektedir. 1943 yılına gelindiğinde İsviçre'ye geçerek emekliye ayrılmış ve orada hayatını kaybetmiştir.²¹⁵

2.4.1.2 Major Freiherr Othmar von Stotzingen

Major Freiherr Othmar von Stotzingen, 1867 yılında Almanya'da dünyaya gelmiştir. Stotzingen ile alakalı fazla bilgi bulunmama ile birlikte, Almanya adına Osmanlı topraklarında görev yaptığı bilinmektedir. Othmar Stotzingen'in asıl görevi Alman Hükümeti adına Yemen'de bir isyan ve haberleşme noktası kurmak olmuştur.²¹⁶ Karl Neufeld isminde bir diğer şahsiyet ise ona yardımcı olarak Alman Hükümeti tarafından atanmıştır. Almanya'nın İstanbul Büyükelçiliği'nden emirler alan ve oraya çalışan Neuman, oldukça ilginç bir kişiliğe sahiptir. Yahudi bir toprak sahibinin oğlu olarak Almanya'da dünyaya gelmiş ancak sonrasında İngiliz bir kadın ile evlenerek Hristiyanlık'a geçmiştir. İlerleyen zamanlarda ise Müslüman bir

²¹¹ McKale, *a.g.e.*, s. 89.

²¹² Mc Kale, *a.g.e.*, s. 72-74.

²¹³ Kressenstein, *a.g.e.*, s. 7-81

²¹⁴ McKale, *a.g.e.*, s. 40-43.

²¹⁵ Curt Prüfer ile alakalı birçok bilgiyi bir arada bulmak için bkz.: Maria Keipert; *Biografisches Handbuch Des Deutschen Auswartigen Dienstes 1871-1945*, Auswartiges Amt/Historischer Dienst, Band 3, Almanya 2008.

²¹⁶ Stotzingen misyonları için.: Strohmeier, Martin, "The Very Real Bogey, The Stotzingen Neufeld Mission To The Hijaz 1916", *Arabian Humanities*, Revue Internationale d'Archeologie et de Sciences Sociales Sur La Peninsula Arabique.

kadın ile evlenerek İslam'a geçtiğini bildirmiştir. Neufeld, Almanya da Evangelist bir mezarlığa gömülerek, dini anonim olarak kaydedilmiştir. Onun yanında Stotzingen Yahudi kimliğini gizlemeyerek savaşın sonuna kadar açıktan belirtmiştir. Buna rağmen Karl Neufeld ile alakalı bilgilere ulaşmak çok daha kolay olmuştur.²¹⁷ Her iki şahsiyet de olanca gayretiyle verilen misyonları için çalışmıştır. İkisi tarafından Yemen'de kurulacak olan istasyonun amacı, bu topraklarda bulunan Müslümanları İngilizlere karşı ayaklandırmak olmuştur. Bu istasyon ile alakalı İsviçre'de bulunan Alman Büyükelçi Gisbert von Romberg ile Osmanlı Büyükelçisi Fuad Selim arasında istişare ve müzakereler çok daha evvelinden gerçekleşmiştir. Alman Askeri Ataşesi ile Enver Paşa arasında gerçekleştirilen görüşmelerden sonra Enver Paşa, Osmanlı Ordusu koruması altında bu durumu Şubat 1916'da kabul etmiştir. Mart 1916'da Stotzingen ve Neufeld, İstanbul'a doğru yola çıkmıştır. Her ikisi de Alman Dışişleri adına hareket etmiştir.²¹⁸ Enver Paşa böylesi planlara hiçbir zaman yabancılık çekmemiştir. Nitekim Müslümanların İngiliz otoritelerine isyan ettirililmesi konusu ve bunun için kurulacak olan çeşitli haberleşme noktaları Birinci Dünya Savaşı'nın başından beri Enver Paşa ile görüşülen ve kısmen hayata geçirilen istihbarat faaliyetleri arasında bilinmektedir. Ancak Haziran 1916 yılında meydana gelen Arap isyanlarından dolayı Stotzingen'in vazifesi henüz başlamadan sona ermiştir. Böylece gerek Stotzingen gerekse Neufeld, Suriye Cephesi'ne geçmişlerdir. İstanbul Büyükelçisi'nden gelen emirlerin ardından Stotzingen buradan da ayrılarak İkinci Süveyş Kanal Harekâtı'na katılmak üzere Kress von Kressenstein'in yanına gitmiştir.²¹⁹ Burada Albay İbrahim'in 16 Ağustos 1916 tarihinde yapacak olacağı Kanal saldırısını planlama hususunda çalışmıştır. Ancak bu taarruz birçok aksama sonucu başarısız olmuştur.

2.4.1.3 Friedrich Salomon Hall

Mısır toprakları üzerinde araştırmalar yaparak yerli halkı isyana teşvik etmek ve doğal kaynaklardan yararlanma faaliyetlerinde bulunan bir diğer Yahudi isim, Friedrich Salomon Hall'dır. Ancak Salomon ile alakalı bilgi bulmak oldukça zor olduğu gibi, ona yönelik bilgiler sadece Leo Frobenius ile Mısır ve Afrika üzerinden yapmış oldukları araştırma gezisinde mevcuttur. Salomon, Etiyopya'da yaşayan Alman uyruklu bir Yahudi'dir.²²⁰ Eğitim hayatı ve öncesine ait bilgi bulmak oldukça zordur. Baba Moritz Hall'ın daha önceleri Etiyopya'da yaşadığı bilinmektedir. Ancak 1868 yılında Yafa şehrine taşınarak Etiyopya'dan çıkmışlardır. Hall ailesinin geçmişi, Polonya Yahudilerine dayanmaktadır. Babası Moritz'in Yafa'da hayatını kaybetmesi üzerinde Salomon annesi Katarina Hall ve kardeşleri ile 1906 'da Etiyopya'ya geri dönmüştür. Salomon Hall burada bir hotel açarak, gelen Almanları ve

²¹⁷ Schmidt, Jürgen, "Deutsche Britische Zusammenarbeit Gegen Den Islamischen Fundamentalismus, Die Befreiung von Karl Neufeld im Sudan, Spione, Doppelagenten und Islamistische Bedrohung", Geheimgeschichte, Ludwigsfeld 2017, s.55-99.

²¹⁸ Schmidt, a.g.e., s. 55-99.

²¹⁹ Kressenstein, a.g.e., s.12.

²²⁰ Friedrich Schmidt; *Photos As Historical Witnesses, The First Ethiopians In Germany*, LIT Verlag, Berlin 2015, s. 72.

özellikle Avrupalıları ağırlamıştır. Onun amacı, zengin Alman Yahudilerini Etiyopya'ya yerleştirerek, burayı geliştirmek olmuştur. Salomon, zengin Alman çevrelerince bu süre içerisinde tanınmış olmalıdır ki, Etiyopya ve Mısır üzerine Kasım 1914'te başlatılacak olan sefer için Leo Frobenius'un yanına yönetici kadrosuna seçilmiştir. Seferde maddi gereksinimler Alman Hükümeti tarafından karşılanmıştır. Sefer esnasında Salomon Hall'ın kendisini Araplar arasında listeye yazdırmış olması, bu toprakları benimsediğini göstermektedir. Böylece Avrupalı sefer sorumluları arasında Leo Frobenius, Gierolamo Kristenfeger, Robert Türstig, Dr. Berghausen ve Mario Passarge karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan Friedrich Salomon Hall, Said Muhammed (İstanbul'dan), El Baraka Abdülkadir (Yafa'dan), Muhammed Salim (Yafa'dan), Da'ad Dahman (Yafa'dan toprak sahibi), Ömer Ali (Yafa'dan), Abdurrahman Muhammed (Yafa'dan), Ömer Hassan (Yafa'dan), Lakder Bikassim (Yafa'dan toprak sahibi), Muhammed Abdusselam (Yafa'dan toprak sahibi), Hasan Ali (Yafa'dan) gibi isimler sefere çıkacak olan Arap ve Türkler arasında listeye yazılmıştır. Salomon Hall'ın yönetim kadrosunda bulunduğu bu heyet içerisine, kendisi başta olmak üzere birçok isim sonradan eklenmiştir. Bunlar arasında Bekir Sami Bey de bulunmaktadır. Seferin amacı, Almanya'nın cihat politikasını söz konusu topraklarda yaymak ve Süveyş Kanalına mümkün olduğunca erken bir vakitte hükmetmek olmuştur.²²¹ Bunun için İstanbul'dan başlamak üzere bugünün Suriye, Suud toprakları, Kızıl Deniz, Mısır, Eritre, Etiyopya, Sudan gibi bölgeler geçilecek ve İngilizlerin Süveyş kontrolü bozulacak, bütün Müslümanlara Almanların himayesi sözü verilecektir. Seferin asıl planlayıcısı Leo Frobenius (Abdülkerim Paşa adı altında sefere çıkmıştır), bu planı Kayzer'e sunduğu vakit kabul edilmiştir. Başta Salomon Hall olmak üzere yukarıda sayılan isimler de misyona dâhil edilmiştir. İngiliz İstihbaratı bu tür faaliyetleri: "*Almanya'nın hayali dünyadaki bütün Müslümanları bize karşı ayağa kaldırmaktır. Suriye'de von Oppenheim ve onun gibi varlıklar başka topraklarda bu görevi yerine getirmektedir.*"²²² olarak yorumlamıştır. Sami Bey ve Salomon Hall sefere Yafa şehrinde dâhil olmuşlardır. Önemli noktalarda Berlin'e rapor gönderilerek bölgedeki durum ile alakalı bilgi verilmiştir. Ufak ayaklanmalara rağmen sefer istediği başarıyı sağlayamamıştır. Salomon Hall, bu başarısızlığın bütün suçunu Frobenius'a atmıştır. Mart 1915'te seferin sona ermesiyle birlikte Hall tekrar Etiyopya'ya dönerek hotelinin başına geçmiştir. 1916 yılında ise Yafa şehrine yerleştiği bilinmektedir. Friedrich Salomon Hall'ın hayatının geri kalan kısmı ile ilgili bilgi bulmak oldukça zordur. Böylece kendisi Mısır ve Süveyş Kanalı ile olduğu kadar bütün bölge ile ilgilenen Yahudi isimler arasında karşımıza çıkmaktadır.

2.4.1.4 Albert Ballin

Albert Ballin, Danimarkalı bir Yahudi olmakla beraber 15 Ağustos 1857 tarihinde Almanya'nın Hamburg şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası Samuel Joseph Ballin, Amerika'ya göçleri sağlayan bir göç kurumunun sahibi

²²¹ Curt Prüfer; *Germany's Covert War In The Middle East: Espionage, Propaganda And Diplomacy*, Ed. Kevin Morrow, Tauris Press, New York and London 2018.

²²² McKale, *a.g.e.*, s. 74.

olarak bilinmektedir. Ancak Baba Samuel'in ölümü ile Albert bu şirkete sahip çıkmış, Hamburg ve Amerika arasında özel bir gemi hattı oluşturarak, malzeme taşımaya ve maddi anlamda kendini geliştirmeye başlamıştır. Kısa bir zaman sonra Hamburg-Amerika arası hattın genel müdürlüğüne getirilmiştir. Albert Ballin, Kayser Wilhelm'in iyi bir dostu olmuştur.²²³ Hamburg'ta bulunan evini özellikle Wilhelm'in ziyaretlerine göre ayarlayarak ona özel odalar yaptırmıştır. Adı geçen ev şu anda UNESCO'nun koruması altında Hayat Boyu Öğrenme Derneği'ne çevrilmiştir. Ballin hayatı boyunca gemiler geliştirmekle ve yolcu taşımakla uğraşmıştır. 1891 yılında SS Augusta Victoria isminde ilk modern gemisini Akdeniz'de altı haftalık bir süreliğine dolandırmıştır. Böylece kışın dahi rahat yolculuk edecek gemiler Albert Ballin tarafından tasarlanmış ve onlara eşlik edilmiştir. A.C. de Freitas&Co şirketi ile ortaklığa girerek onların gemileri ile baba mesleği olan göçmen taşımacılığını geliştirerek Hamburg şehrinde göçmen odaları kurmuştur. Bu odalar bugün Ballin Stadt Müzesi olarak bilinmektedir. Birinci Dünya Savaşı başlamadan hemen önce Albert Ballin'in İngiltere ve Almanya arasında arabuluculuk görevini üstlendiği bilinmektedir.²²⁴ Ancak sadece arabuluculuk vazifesi ile yetinmemiştir. 16 Ağustos Planı olarak yukarıda anlattığımız planın büyük bölümünü bu büyük iş adamı oluşturmuştur. Dünya Siyonist Örgütü'nün desteği ile Birinci Dünya Savaşı'na şekil vermek istemiştir. Böylece Mısır, Afganistan, Cezayir, Tunus ve bütün Orta Doğu bölgesinde yapılması istenilen faaliyetleri 100 binden fazla üyesi olan Dünya Siyonist Örgütü'nün yardımı ile yapmayı planlayan sayılı kişilerden bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Rusya'da bulunan Yahudilerin devrimi gerçekleştirmesi adına yapmaları gereken faaliyetler de Albert Ballin gibi fikir adamları tarafından planlanmıştır. Hamburg-Alman gemilerini ve bağlantılarını ise Almanya'nın cihat politikasını yaymak üzere kullanmıştır. Mısır'da Müslümanlara ayaklanma vazifelerini yapmak üzere maddi, manevi destek olan isimlerden bir tanesi böylece Albert Ballin olarak karşımıza çıkmaktadır.²²⁵ Ballin aynı zamanda Siyonist Örgütü'nde bu bölgedeki faaliyetlerini adım adım bilen isimlerden biridir. Ancak 1918 yılında savaş sonunda kaybetmiş olduğu mal varlığı nedeniyle hayatına kast ettiği söylenmektedir. Albert Ballin'in gemi şirketine ilerleyen zamanlarda birkaç özel isim sahip çıkmıştır. Bugün Hapag-Lloyd AG olarak bilinen şirket, onun bir devamı niteliğindedir.²²⁶ Albert Ballin kadar etkili, onunla aynı çevrede bulunan, fakat hakkında fazla bilgi bulamadığımız bir diğer Yahudi asıllı isim de Robert Wönckhaus'dur (1873-1953).²²⁷ Wönckhaus, özellikle Basra Körfezi'nde faaliyet göstermiştir. 1909 yılında Robert Wönckhaus'un Basra'da Alman Konsolosluğu görevine atandığı bilinmektedir. Sonrasında Süveyş Kanalı çerçevesinde gerçekleştirilecek olan ajan faaliyetlerine ciddi

²²³ Cecil Lamar; *Albert Ballin: Business And Politics In Imperial Germany, 1888-1918*, Princeton University Press, USA 1967.

²²⁴ Robert Massie; *Dreadnought, Britain, Germany And The Coming Of The Great War*, Random House Yayınları, New York 1991, s.801.

²²⁵ Lamar, *a.g.e.*, s.79-110.

²²⁶ Hapag&Lyod AG için bkz.: www.hapag-lloyd.com/en/about_us/history_summary.html

²²⁷ "Political Science Quarterly: Activities in Persian Gulf", The Academy of Political Science, Vol.65, s. 367. Daha fazla bilgi için.: www.jstore.org

miktarda para yardımı yaptığı görülmektedir. Robert Wönckhaus&Co 1945 yılına kadar bir gemi şirketi olarak yaşamıştır.

2.4.1.5 Otto Warburg

Mısır Cephesi'nin oluşumunda ve özellikle Süveyş Kanalı Harekâtı planlamasında etkili olan bir diğer tanındık isim, Otto Warburg'tur. 20 Temmuz 1859 tarihinde Almanya'nın Hamburg şehrinde dünya'ya gelen Otto Warburg, tarım alanında uzmanlaşmış biri olarak bilinmektedir. Doğabilimleri konusunda eğitim almakla birlikte, özellikle hayvan bilim, kimya ve botanik alanlarında yazılar yazmıştır. Aynı zamanda Dünya Siyonist Örgütü'nün önde gelen şahsiyetlerinden bir tanesidir. Savaş öncesi Çin, Kore, Japonya, Hindistan, Mısır, Avusturya gibi ülkeleri gezerek tarım araştırmalarında bulunmuştur. Birinci Dünya Savaşı'na giriş dönemlerinde Dünya Siyonist Örgütü'nün başkanı seçilmiştir. Otto Warburg Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın atlı birliklerinde savaşa katılmıştır. Ancak o, bu birliklere katılmakla yetinmemiştir. Aynı zamanda Albert Ballin ve Robert Wönckhaus ile birlikte Kafkasya'da Ruslara ve Mısır'da İngilizlere karşı ne gibi faaliyetler yürütülebileceği hakkında kafa yormuştur. 16 Ağustos planına dâhil olarak Rus Devrimi yöneticiliğini yaptığı Siyonist örgütü ile desteklemiştir.²²⁸ Ayrıca Mısır'da gerçekleştirilecek olan cihat faaliyetlerini ve seferlerini maddi anlamda desteklemiştir. Kendisi bir botanikçi olmasına rağmen, iş adamı ve çeşitli maden ihtiyacı duyan arkadaşlarını desteklemek adına, Süveyş Kanalı'na yapılacak olan hârekatın öneminden dolayı Kress von Kressenstein ile müzakerelerde bulunmuştur. Siyonist kimliğinden dolayı onu Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasında birbirleriyle savaşan farklı cephelerde görmek mümkündür. Kafkasya, Mısır ve Süveyş Kanalı'na yönelik Siyonist örgütüyle görüşmeler yaptığı 16 Ağustos Planından anlaşılmaktadır. Fakat bu görüşmelerin ne gibi sonuçlar doğurduğu veya nelere yol açtığı ile ilgili net bir bilgi bulunamamıştır. Otto Warburg, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bugünkü İsrail'in Rehovot bölgesinde tarım istasyonu kurmuştur. Berlin'de hayatını sürdürmeye devam ettiği sıralarda, Almanların baskısı altında bulunan Yahudilerin kitaplarını Eretz İsrail'e eksiksiz bir şekilde gönderilmesini sağlamıştır. Kudüs'te bulunan İbrani Üniversitesi bu nedenle Warburg'un anısını bugün hâlâ yaşatmaktadır. Hitler tarafından "*Çeyrek Yahudi*"²²⁹ olarak isimlendirildiği bilinmekle birlikte, 10 Şubat 1938 tarihinde Almanya'da hayatını kaybetmiştir.

²²⁸ Otto Warburg'un hayatı ve faaliyetleri için.: Franz Liemkugel; *Botanischer Zionismus-Otto Warbourg, 1859-1938, Und Die Anfänge Institutionalisiertes Naturwissenschaften in Eretz Israel*, Englera 26, Botanischer Garten und Botanisches Museum Dahlem Yayınları, Berlin 2005.

²²⁹ Tıp alanında Nobel ödülü almış olan ve aynı yıllar içerisinde Berlinde faaliyet gösteren bir başka Otto Warburg ile genellikle karıştırılmaktadır. Berlin Üniversitesinden elde ettiğimiz kaynaklara göre Warburgların bir akrabalığı mevcuttur ancak birbirlerini görmemişlerdir.

2.4.1.6 Carl Raswan

Carl Raswan 7 Mart 1893 tarihinde Almanya'nın Dresden şehrinde dünyaya gelmiştir. Anne tarafından yarı Ukraynalı sayılan Raswan, Martin Schmidt'in oğludur. Carl Raswan'ın Orta Doğu'ya gidiş hikâyesi, küçük yaşta babasından elde ettiği bir hediye ata bağlanmaktadır. Böylece babasının Dresden'de toprak almasıyla birlikte Carl burada atlara merak sarmıştır. Boş zamanlarını amcası Bernhardt Schmidt'in fabrikasında geçiren Raswan, Almanya'da Eski Yunan ve Roma tarihi yanında farklı dil eğitimleri de almıştır. Gençliğini, ismini vermediği bir arkeoloğun kütüphanesinde geçirmiştir. Raswan, Yunanistan'a giderek atlarla ilgili eski Grek'e ait bilgiler edindikten sonra Arabistan topraklarındaki atlara yönelmiştir. Birkaç sene içerisinde Arapçayı öğrenerek Mısır'a gitmiştir. Carl Raswan'ın Mısır'a gidişine sebep olan şey, onun kuzeninin daveti olmuştur. 1911 yılında Mısır'a davet edilen Raswan, Kahire'de kuzeninin ithalat ihracat şirketinde bir yıl çalıştıktan sonra 1912 yılında Remle'de bulunan bir Yahudi bankerinin çiftliğine yerleşmiştir. Raswan'ın ardından kız kardeşi Charlotte de buraya yerleşmiştir. Bu aile bölge halkı tarafından Hristiyan olarak bilinmiş ve bedevi şeyhler tarafından verilen hediyeler Avrupalı bir Hristiyan'a verilmiştir. Fakat Raswan bu ödüller üzerine kitabına. "*Ben onlara dinimi hiçbir zaman söylemedim*"²³⁰ sözlerini yazmıştır. Gerçekte dini ne olursa olsun Carl Raswan bu topraklarda hayalindeki atı bulma bahanesiyle dolanarak Alman Hükümetine istihbarat sağlamıştır. Bölgenin kültürü, bedevilerin yaşam tarzı, kaynaklar ve bölgede kurulabilecek bağlantılar ile alakalı bilgileri İstanbul'da bulunan Büyükelçi Wangenheim'a adım adım rapor etmiştir.²³¹ 1914 yılında Almanya'nın cihat politikasını Orta Doğu topraklarında ve özellikle Mısır'da yaymak üzere Salomon Hall ve Leo Frobenius ekibine, bu ekibin Mısır'a ulaşmasıyla katılmıştır. Böylece Mısır'ı ve çevre toprakları dört sene içerisinde çok iyi tanıyan Raswan, bu ekibe yardımcı olmuştur. Aynı zamanda dindaşı olan Wangenheim'a da bilgiler verme hususunda oldukça ciddi çalışmıştır. Raswan hiçbir zaman devletin resmi casusu olarak görev almamıştır. Bütün kaynaklarda gönüllü olarak geçmektedir. Ancak gerek Birinci gerekse İkinci Kanalı Harekâtı esnasında IV. Ordu içerisinde savaşa katıldığı bilinmektedir.²³² Burada Malarya hastalığına kapıldığını ve cepheyi bu yüzden bıraktığı bilinmektedir. Ayrıca 1915 yılında Çanakkale Cephesi'nde de askerler arasında ismi geçmektedir. Carl Raswan 1917 Rus Devriminden sonra Rus topraklarına gitmiştir. 1921 yılına kadar burada yaşayan Carl, sonrasında Amerika'da Kaliforniya'ya yerleşmiştir. Hayatı'nın geri kalan kısmında bütün Orta Doğu topraklarına küçük yolculuklar yapmış olsa da, Kaliforniya onun evi olmuştur. Nitekim 14 Ekim 1966 tarihinde Kaliforniya'da hayatını kaybetmiştir.

²³⁰ Genel bilgiler için.: Raswan, Carl.R, "*Trinker Der Lüfte*", Olms Verlag, Almanya, 1990.

²³¹ Carl Raswan; *Black Tents Of Arabia, My Life Among The Bedouins*, Folcroft Library, USA 1977, s. 63-65, 153.

²³² Raswan, *Trinker Der Lüfte*, s. 32-50.

2.4.1.7 Diğer Yahudiler

Hakkında fazla bilgiye sahip olunamayan ancak Filistin'e yerleşmiş birkaç Alman Yahudi'si ile birlikte Mısır'a geçerek Alman Hükümetine raporlar hazırlayan bir diğer Yahudi isim ise deniz subayı Lieutenant Hilgendorf'tur. Hilgendorf, Kress von Kressenstein'in izni ve emri ile 1915 yılında bu bölgede gezinmiştir. Süveyş Kanalı'na geçişleri engellemek üzere hazırladığı planlarını Kress von Kressenstein'a sunmuştur.²³³ Bu durumda Sina Çölü'nü geçerek İngiliz gemilerinin kaptanını vuracak ve gemisini karaya oturtacaktır. Ancak Almanların bu deneyimi de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Süveyş Kanalını elde etmek için 1915 yılında gönderilen ekiplerin başında Curt Prüfer ve Liman von Sanders'in planı ile sahaya çıkan Baron Schwabe'nin ekibi de bulunmaktadır.²³⁴ Baron Schwabe ile ilgili detaylı biyografik bilgiler bulunamamıştır ancak Avusturyalı Yahudi bir subay olduğu bilinmektedir. Baron Schwabe önderliğinde İstanbul'dan yola çıkan bu ekip Süveyş Kanalı'nın güneyinde bulunan Gensah ilçesine yerleşmiştir. Bunların temel hedefi Süveyş Kanalı çevresinde bulunan İngiliz yakıt depolarını yok etmek olmuştur. Birkaç saldırı sonrasında istenilen başarı elde edilemeyince Major Schwabe IV. Orduya katılmak üzere Suriye Cephesi'ne geçmiştir. Bu isimlere ek olarak ajanlık yapan Robert Mors ve komutanlık yapan Hans Humann²³⁵ gibi Yahudi isimlerde faaliyetleri fazla bilinmesede Mısır cephesinde görülmektedir.²³⁶

Mısır Cephesi'nin açılması için görev yapan, bu cephelerden rapor gönderen ve hatta cephelerde savaşmak üzere Osmanlı Ordusu'na katılan Yahudiler yukarıdan itibaren saydıklarımızdır. Ancak Orta Doğu topraklarına yaklaştıkça bu sayının arttığı anlaşılmaktadır. Kafkasya ve Mısır Cephesi'nden sonra Filistin-Suriye-Irak Cephesi'nde Yahudi faaliyet ve etkilerine değinilecektir. Buraya kadar isimleri sayılanlar ağırlıklı olarak fikir ve finans kanadında bulunmalarına rağmen, buradan sonra ismi verilecek olanların askeri alanda daha aktif faaliyetler içerisinde oldukları görülecektir.

2.5 Filistin-Suriye Cephesi

Süveyş'e yönelik hârekatların başarısız olmasıyla birlikte İngilizler gerek Mısır'da gerekse kanalda otoritelerini sabitleştirmiştir. Böylece onlar için yeni hâkimiyet alanları doğmuştur. İçeriden gerçekleştirilen birtakım olaylar ve casusluk faaliyetleri, onların bu politikasını oldukça kuvvetlendirmiştir. Örneğin Şerif Hüseyin İsyanı bu olaylardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu isyandan sonra Osmanlı Ordusu ciddi anlamda birliklerini Filistin bölgesinden Hicaz'a geri çekmiştir. Böylece İngilizler 21 Aralık 1916 Elarış ile Magdaba'yı almış, çok fazla zaman kaybetmeden, 9 Ocak 1917'de ise Refahiye'ye girmiştir. Bununla da yetinmeyen İngiliz birlikleri, Mart 1917'de Gazze'ye saldırmış fakat başarılı

²³³ McKale, *a.g.e.*, s. 63.

²³⁴ Sanders, *a.g.e.*, s. 59.

²³⁵ Humann savaş sonrası Deutsche Allgemeine Zeitung'un sahipliğini yapmıştır.

²³⁶ İki isim için.: Jackh, *a.g.e.*, s. 134.

olamayınca geri çekilmiştir. Bölgede savaş bir süreliğine ufak çatışmalar şeklinde gerçekleşmiştir. İngilizlerin Komutanı General Murray'ın başarı sağlayamaması üzerine göreve getirilen Edmund Allenby ile birlikte olayın rengi değişmiştir. Diğer taraftan 1917 yılında Filistin'de VIII. Ordu kurulmuş ve başına, yukarıda bahsi geçen Kress von Kressenstein getirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın komutanlığını yürüttüğü VII. Ordu ve von Falkenhayn'ın komutanlığını yaptığı Yıldırım Orduları Grubu birleştirilerek, bölgede yeni bir kuvvet oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak Mustafa Kemal Paşa, Von Falkenhayn ile aynı yerde kalmak istememesi üzerine görevinden istifa etmiştir. Onun yerine VII. Ordu'nun başına Fevzi Paşa getirilmiştir. Edmund Allenby, 7 Kasım 1917 tarihinde Gazze'ye girmeyi başarmıştır. 16 Kasım Yafa ve nihayetinde Yıldırım Orduları Kudüs'e girmiş, VII. Ordu ise Beytüllahim'e kadar geri çekilmiştir. Geri çekilme emri'nin von Falkenhayn tarafından verildiği bilinmektedir. Osmanlı'nın kaybı bununla kalmamıştır. İngilizlerin hızlı bir şekilde Kudüs'e doğru geldiği anlaşılınca, Cemal Paşa, 'Kudüs'ü boşaltarak savunma planını' Kress von Kressenstein'a anlatmıştır. Fakat gerek Kressenstein gerekse diğer Alman Komutanlar Kudüs'ün sadece Türk ve Araplara kalmasını istemediklerinden dolayı bu plana karşı çıkmışlardır. Burada ilginç örneklerden bir tanesi Falkenhayn'ın bölgeye yönelik tavrıdır ki Yahudi kökenli olması nedeniyle ileride detaylı olarak anlatılacaktır. Buna göre Falkenhayn, Kudüs'ün tahrip olmasından ziyade, düşmanın eline düşmesine razı gelmiştir.²³⁷ Yıldırım Orduları Grubu olarak bilinen ve Filistin Cephesi'nden sorumlu olan Osmanlı Ordusu'nda: 1917-1918 yılları arasında, VIII. Ordu Komutanlığında Cevat Çobanlı Paşa, VII. Ordu Komutanlığında önce Fevzi Çakmak sonra Mustafa Kemal Paşa, IV. Ordu Komutanlığında ise Mersinli Cemal Paşa karşımıza çıkmaktadır. 19-21 Kasım 1917 tarihleri arasında İngilizler bu kez de Kudüs'e taarruz etmiş ve 8 Aralık 1917 günü General Allenby meşhur tavrı ile Kudüs'e giriş yapmıştır. Kararlı bir şekilde ilerleyen Allenby, VII. Ordu'yu Şerih Nehri'nin gerisine kadar geriletmeyi başarmıştır. Ancak Amman'a kadar ilerlemeyi planlamasına rağmen hedefine ulaşmadan geri dönmüştür. Buradan yavaş yavaş Suriye'ye doğru ilerlediği görülmüştür. 17 Eylül 1918 gecesinde İngilizler, Mustafa Kemal Paşa'nın bulunduğu Nablus Karargâhına saldırarak Osmanlı'nın daha fazla Doğu'ya çekilmesini önlemek istemiştir. İngiliz Birlikleri burada herhangi bir zayıflık vermeden, sırasıyla VIII. Ordu, VII. Ordu, IV. Ordu bölgelerine yürüyerek Osmanlı Ordusu'nun yarısından fazlasını yok etmeyi başarmıştır. Böylece Nasıra, Akka ve Yafa, İngiliz ve Fransızların eline geçmiş ve Suriye'ye giriş yapılmıştır. Nablus Savaşı olarak geçen Nasıra, Akka ve Yafa bölgelerinde gerçekleşen bu savaşın ardından Osmanlı Ordusu, Yıldırım Orduları Komutanlığı'nın emri ile Halep'e doğru geri çekilmiştir. Ancak İngilizler tarafından örgütlenmiş belirli bir kesim Arap, İngilizlere ve Fransızlara topraklarını vermek istercesine isyan içerisine girmişlerdir. Böylece Suriye toprakları da Osmanlı elinden çıkmıştır. Filistin-Suriye ve Irak bölgelerinin elde çıkma hikâyesi derinlemesine incelendiği vakit oldukça ilginç bilgilerle karşı karşıya kalıyoruz. IV. Ordu Kumandanı Mersinli Cemal Paşa aldığı bir istihbarat sonucunda Harbiye Nazırına şu telgrafi çekmiştir: "*Şimdi cepheden aldığım güvenilir istihbarata göre bir kumandanımızla General Allenby arasında haberleşmeler meydana*

²³⁷ Bozkurt, a.g.e., s. 67.

gelmiştir.”²³⁸ Nihayet düşman ordusu, Mustafa Kemal Paşa'nın kumandasındaki VII. Ordu Cephesinden girerek VIII. Ordu ve IV. Orduya kadar ulaşabilmiştir. Böylece 7. Ordu bir emir üzerine savaşmadan geri çekilmiştir. Emir Amman'a kadar geri çekilmek ve Şam önünde İstanbul'dan gelecek yardım kuvveti beklemek üzere verilmiştir. Liman von Sanders'e haber verilmiştir. İstanbul'dan yardım gelecek umudu ile ordu geriye çekilmiş olsa da von Sanders'ten ses çıkmamıştır. 4. Ordu bütün düşman ordularına karşı yalnız kalmıştır. Emri veren komutanın kim olduğuna gelecek olursak daha sonra Mersinli Cemal Paşa ve Mustafa Kemal Paşa arasında geçen münakaşadan tahmin edilmektedir. Mersinli Cemal Paşa: “*Bu hali görüyorsunuz Paşa Hazretleri. Allah bunu zatı devletinizden soracaktır. Üç ordu ortak bir savunma yapmış olsaydı bu perişanlık meydana gelmeyecekti.*” Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa: “*Paşam Beysan-Taberiye yönünde geri çekilmeseydik, ordunun ricat hatları kesilecekti. Sizde bu geri çekilmeye katılsaydınız olmaz mıydı? İki gün geç kaldınız. Münakaşayı bırakalım, siz ordunun en kıdemli kumandanı unvanıyla General Allenby'a barış teklifinde bulununuz. Durumu görüyorsunuz.*” Mersinli Cemal Paşa bu laflar üzerine daha da hiddetlenerek: “*Siz Allenby'ın güvenilir yaveri ve arkadaşıdır. Kendileriyle dostluğunuz vardır. Gerek görüyorsanız siz teklifi yapınız. Umarımki Kisve hattında da bizi yalnız bırakmazsınız.*”²³⁹ Nihayet Kisve hattında istenilen sonuç elde edilemeyerek Şam'a geri çekilmek zorunda kalmıştır. Savaş sonrasında *Tasvir-i Efkar* gazetesi'nde “Filistin Hezimetini Nasıl Oldu?” başlığı altında Cevat Rifat Atilhan bir yazı dizisi hazırlamıştır. Bu dizi Kasım 1918'de başlayarak Aralık 1918'de sona ermiştir. Mustafa Kemal Paşa, Cevat Rifat Atilhan'ın anlatımlarına tepki göstermiş ve yazdıkları bir şekilde bütün kütüphanelerden kaldırılmıştır. Bu tepki'nin varlığından ise 5 Aralık 1918 tarihinde Cevat Rifat Atilhan'ın *Zaman* gazetesi'nde yazdığı karşılıktan haberdar oluyoruz. Celil Bozkurt, yapmış olduğu taramalarda, 2 Aralık 1918 tarihli *Zaman* gazetesinin bütün kütüphane ve arşivlerde yok edildiğini ortaya çıkarmıştır. Fakat Mustafa Kemal Paşa'ya karşı yazdığı yazı nedeniyle sadece *Zaman*'da değil, aynı şekilde *Tasvir-i Efkar* gazetesi'nde de kendisine tepki gösterilmiştir.²⁴⁰ Eleştiri “Filistin Sahne-i Hezimetini” başlığı altında şu sözleri içermiştir: “*İşte bu hezimetin sıhhatini göstermek ve esbabın izah eyleyerek memleketin dört sene zarfında ne müdhiş idaresizliklere maruz kaldığı hakkında bir fikir vermek içündür ki Filistin Hezimet ve Esbabı unvanıyla silsile-i makalatı neşir etmekte idik. Bu makalada doğruya hiçbir şahsı itham ve mahsus vuku bulan hataiyyatı hâksız yere kabahatli olmayanlara yükletmek gibi bir maksad takibi hatırımızdan geçmemektedir. Öyle olduğu halde mezkûr cephedeki Yıldırım Ordusu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa'nın, daha neşriyatımız hitame girmeden bu mesele hakkında bazı beyanatta bulunduğunu hayretle gördük. Biz Kemal Paşa'yı takdir edenlerdeniz. Hatta Çanakkale Muharebatında evvela Arıburnu'nda, saniyen Anafartalar'da gösterdiği yararlıklara herkesden evvel biz tercüman olmuş ve kendisini memlekete, Seyfi Bey'in mahud sansürününün ika eylediği fevkalade sansüre rağmen biz tanıtırdığımız idik. Fakat*

²³⁸ Cevat Rifat Atilhan; *Filistin-Suriye Cephesinde Kahramanlar ve Hainler*, Derin Tarih Yayınları, İstanbul 2013, s. 36-40.

²³⁹ Atilhan, *a.g.e.*, s. 44.

²⁴⁰ Bozkurt, *a.g.e.*, s. 21.

şurasını da Mustafa Kemal Paşa'ya söyleyelim ki, kendisi gazetecilerle biraz fazla mülakat ediyor. Suriye'den geldi geledi bununla üç dört defadır birtakım gazetelere bayanatda bulundu. Öyle zan ediyoruz ki şahsi propaganda yapılacak, siyasi maksadlar takib edilecek zamanda hiç değiliz. Biz memleketin felaket-i hazırası karşısında bi-sud (faydasız) münakaşalara kat'a taraftar değiliz. Şimdiye kadar olan neşriyatımızda pek çok şedid müahazat ve tenkidatda bulunmakla beraber, bu münakaşalarımızda yalnız memlekete hizmet gayesini takib eyledik. Mustafa Kemal Paşa gibi Çanakkale'de hayatını tehliyyeye koyarak hizmet gösterebilmiş olanlardan da şu gaileli zamanlarda mütebessirane hareket hususunda umuma pişvalık (liderlik) bekleriz. Böyle yapılmayub da birtakım fırkalara istinaden yükselmek gayesi takib olunuşa zan ederiz ki eski hizmetlerin kıymeti de erbab-ı hulus nazarında hiçe iner."²⁴¹ Karşılıklı atışmalar sadece bunula sınırlı kalmamıştır. 5 Aralık 1918 tarihinde ise Mersinli Cemal Paşa IV. Ordu Komutanı ve olayın üçüncü canlı şahidi olarak yazılı tartışmaya katılmıştır. Olay büyüyerek *Ati* ve *İleri* gazetelerine de yansımıştır. Mesele derinlemesine ele alınmaya başlanınca cephe arkasında Almanların da yanlış hareketleri ortaya dökülmüştür. 26 Aralık 1918 tarihli *İleri* Gazetesinde Cevat Rifat Atilhan'ın cephe arkalarına yönelik yapmış olduğu açıklamalar oldukça ilginçtir. Bunlar arasında Almanların kendi kendilerine emir vermeleri, gerekli topları tahrip ederek yalnız başına cepheye gelmeleri, emirleri gizlemeleri vs. gibi ihanetlerden bahsedilmiştir. Aynı zamanda "Suriye Hezimet-i ve Faciası ve Sebepleri" yazısının 12. bölümünde Cevat Paşa, Almanların Filistin-Suriye Cephesi'nin kaybedilmesindeki etkisinden bahsetmiştir. Alman İslah Heyeti içerisinde gelen komutanlardan Filistin-Suriye Cephesinde görev alanlarının Yahudi olması veya Dünya Siyonist Örgütü ile bağlantılı olması nedeniyle, Paşa'nın bu yazısından da bahsetmekte fayda vardır. "*Almanların Hisse-i Mes'uliyeti* başlıklı yazıda: Suriye hezimetinde Almanların da büyük hissei mesuliyeti vardır. Almanlar, Türkleri harbe sürüklemek için ne mertbe çalışmışlarsa son mağlubiyetin husule gelmesinde de o kadar acı rol oynamışlardır. Ordumuzda en büyük komuta makamlarından alay kumandanlarına kadar her şeyi vaz-ı yed eden Almanlar, mağlubiyetin mesuliyetinde ne büyük hissei mağlubiyetleri olduğunu kuvvetli deliller ve vakialarla ısbat edeceğiz: Ordumuzda vesayiti külliyyenin (maddi vasıta, teknoloji, telgraf) heman tamamı Almanların elindeydi. Almanlar bunlardan ne kendüleri layıkıyla istifade etmeğe lüzum gördüler, ne de bizim elimize verdiler. Gerek cephe ve gerek gerilerde vücuda getirilmiş mükemmel Alman muharebe şebekesine rağmen bizim kumandanlarımız daima müşkilat karşusunda kalmışlardır. Ne vakit bir telefona el uzadılsa, ekseriya alınacak ilk cevap 'meşgul'dür. Ben çok defa vazifedar arkadaşlarımın amirlerinden aldıkları emirleri bir mahalli telefonla tebliğ etmek için çırpındıklarını ve naçar bir halde Almanlardan şikâyet ettiklerini görmüş idim. Birgün mühim bir mesele için Şam'dan Nasıra ile görüşmek istediğim vakit, 'başka bir vasıta ile görüşünüz, biz size yol vermeyiz. Burada Liman von Sanders Paşa'dan başka kumandan tanımayız' demişler idi. Teyyarelerden de bizim ordumuz faide görmemiştir. İngiliz teyyareleri cephemize gelir, saatlerce hem de pek alçaktan uçar, keşiflerini yapar. Resimler alır ve tepemize her gün birkaç bomba atarak

²⁴¹ "Filistin Sahne-i Hezimet-i", *Tasvir-i Efkâr*, 4 Kanun-u Evvel 1334/1918.

kardeşlerimizi öldürürlerdir. Buna mukabil biz Alman teyyarelerinin ve teyyarecilerinin hiçbir faaliyetlerini görmedik. Son sene zarfında şimendüferlerin bütün makinist, gardufren, manevracı gibi memuriyetlerine kadar Almanlar tek el etmiş bulunuyordu. Ancak onlar sayesinde ki bir gün aç birgün tok askerimize bir siyah ekmek verecek kadar bir şey nakil edebildik. Gerek bizim tarafımızdan gerek düşman tarafından ufak bir hareketi harbiye oldu mu, o gün otomobil yok. Heman daima gerilerde kasaba ve köylerde huzur hayatı geçiren Alman askeri, şayet bir muharebe için ileri gidilecekse yaya gidemez. Otomobiller onları istedikleri yerlere kadar götürür, onlar da lütfen bir iki kurşun atdıktan sonra yine tenezzühen avdet eder gibi yerlerine dönerler. Fakat zavallı bizler, benzin parasını biz verdiğimiz halde dünyanın her yerinde maksat müşterek diye bila perva kanımızı feda ettiğimiz halde, bir gün bizim neferlerin otomobillerle bir yere sevk edildiği görülmüş değil. Bu cephede ricat başladığı vakit, Alman otomobilleri ne bir dirhem Türk eşyası ne de bir tek Türk neferi taşımamıştır. Biz, yüzlerce kilometreyi aç ve susuz güneş altında inleye inleye kat ederken Alman otomobilleri, Alman efradını sürat ve kolayca gerilere kaçıyordu. Biz, şehirlerde menzillerde, develerde mevcut eşyamızı yakarken, Alman otomobilleri, kırık sandalyelere, kırık masalara kadar Alman eşyası taşıyordu.”²⁴² Yazının devamında Türk ailelerinin trenlerden dayakla zorla indirildiğini ve onların yerine Alman bargirlerinin bindirildiği de anlatmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere bu cephenin kaybedilmesi için Yahudilere destek birçok yerden gelmiştir. Aksi takdirde ittifak halinde olan bir devlet kendi menfaatini düşünerek dahi olsa bu cephede can ve baş ile savaşırdı. Ancak yazı'nın ilerleyen bölümlerinde Alman Islah Heyetinde gelen komutanlardan bahsedilecektir ki bunlar arasında Yahudi kökenliler Filistin-Suriye Cephesi'nde emir verenler arasında karşımıza çıkmaktadır. Böylece cephe'nin neden kaybedildiği daha iyi anlaşılacaktır.

Filistin-Suriye-İrak bölgesinde savaşın temel hatları bu şekilde çizilmesine rağmen, yukarıda da değinildiği üzere arka planda dönen çok çeşit olaylar olmuştur. Bu olaylardan bir tanesi ve belki de en etkili olanı Nili Casusluk Örgütü'nün kuruluşudur. Bu örgüt ile birlikte yüzlerce Osmanlı vatandaşı ve evladı sayılan genç, Osmanlı Devleti aleyhine casusluk yapma fırsatı elde etmiş ve düşmana hizmet etmiştir.

2.5.1 Nili Casusluk Örgütü ve Üyeleri

Tezimizin en başından beri Filistin'de bir Yahudi Devleti kurma fikrinden bahsedilmiştir. Bu fikrin destekçilerine de değinilmiş fakat ilk olarak kimlerin Filistin'e göç etmeye başladığı ve Yahudilere böylece örnek olduğuna değinilmemiştir. Filistin topraklarına ilk olarak göçü başlatan topluluk Almanya'nın Baden Württemberg şehrinde gelen Protestan bir grup olmuştur. Templer olarak isimlendirilen bu grup 1869 yılında Hayfa şehrine yerleşmiştir. Böylece Templer Örgütü, Yahudiler için büyük örnek teşkil

²⁴² Bozkurt, a.g.e., s.111.

etmiştir.²⁴³ Zengin Yahudilerin desteği ile onların bu topraklara doğru akışı hızlandırılmıştır. Ancak Orta Doğu topraklarının kaderindedir ki, gelen herkes buraya yerleşmek ve hatta sahip olmak için gelmiştir. Bu sebeptendir ki çeşitli örgütler kurulmuş ve Avrupa Yahudilerinden destek sağlanmıştır. Örgütlerin en ünlüsü Alexander Aaronsohn tarafından kurulduğu bilinen ancak Ağabey Aaron Aaronsohn'un desteğiyle kurulmuş olan Nili Casusluk Örgütü'dür. Nili Kelimesi özellikle Tevrat içerisinden seçilmiş olup "İsrail'in İhtişamı Aldatmaz" (Nezah İsrail lo Yeshkar: Samuel 15:29) anlamına gelen cümlelerin baş harflerinden oluşturulmuştur.

2.5.1.1 Alexander Aaronsohn

Alexander Aaronsohn 1888 yılında Filistin'de Romanyalı Yahudi bir ailenin beş çocuğundan biri olarak dünyaya gelmiştir. 1911 yılında ağabeyi Aaron Aaronsohn tarafından Amerika'ya gönderilir. Alexander Amerika'da oldukça önemli çevreler edinmiştir. Siyonist yayın organlarında yazılar yazmıştır. 1913 yılında geri döndüğünde ise Rotschild Ailesi tarafından finanse edilen Zikron Ya'akow Köyünde Yahudi gençlerle birlikte bir örgüt kurmuştur. Örgütün kurulmasındaki sebep, Yahudi bir doktorun bedeviler tarafından saldırıya uğraması ve kızının kaçırılması olarak gösterilmiştir.²⁴⁴ Böylece bu gençler çevrede yaşayan dindaşlarını koruyacak ve onlara zarar gelmesini engelleyecekti. Alexander Aaronsohn'un ağabeyi Aaron Aaronsohn, Rotschild Ailesi'nin vermiş olduğu bursla ziraat alanında tahsil yapmıştır. 1914 yılının Aralık ayında Alexander, Osmanlı Ordusu'nun Filistin Cephesi'nde savaşmak üzere asker kaydını yaptırmıştır. Ancak 1915 yılında Filistin, Suriye ve Lübnan'ı saran çekirge seli²⁴⁵ Alexander'in askerliği'nin uzun sürmemesine sebep olmuştur. Nitekim büyük bir ziraatçi olarak bilinen Aaronsohn'un Cemal Paşa tarafından çekirgelerle mücadele etmek üzere görevlendirilmesinin ardından Aaron, kardeşi Alexanderi de çekirgelerle mücadele ekibi içerisine dâhil etmiştir. Bütün bölgede bitkilerin yok olmasına ve insanların neredeyse aç kalmasına sebep olan bu çekirgeler, Aaronsohn kardeşler için büyük bir fırsat olmuştur.²⁴⁶ Aaron, Alexander için bir belge hazırlayıp onu Suriye ve Lübnan'a araştırma yapmak üzere göndermiştir. Fakat Alexander bu esnada kendisine sahte bir pasaport çıkartarak Mısır/Kahire'ye geçerek İngilizler ile görüşmeler yapmıştır. Kahire'de bir zaman kaldıktan sonra Amerika'ya geçmiştir. Bu arada Alexander Aaronsohn'un kurmuş olduğu örgüt, sıkı sıkıya ona bağlı kalmış ve onun Amerika'ya gitmesiyle birlikte maddi olarak da Alexander tarafından desteklenmeye devam etmiştir.²⁴⁷ Alexander Aaronsohn İngiltere lehine faaliyetlerini İkinci Dünya Savaşında da sürdürmüştür.

²⁴³ Alex Carmel; *Die Siedlung Der Wüttembergischen Templer In Palaestina 1868-1918*, Kohlhammer Verlag, Stuttgart 1974, s. 16-28.

²⁴⁴ Daha fazla bilgi için bkz.: Alexander Aaronsohn; *With The Turks In Palestine*, Project Gutenberg E-Book, 2003.

²⁴⁵ Çekirge İstilası olarak tarihe geçmiş bu olayın detayları için bkz.: Cemal Paşa, "Hatıralar", Haz.Alpay Kabacalı, İstanbul, 2006. s.333.

²⁴⁶ Aaronsohn, a.g.e., s.54.

²⁴⁷ Anita Engle; *The Nili Spies*, Routledge, Londra, 1966, s. 37.

2.5.1.2 Aaron Aaronsohn

Aaron Aaronsohn²⁴⁸ 1876 yılında Romanya’da dünyaya gelmiştir. 1882 yılında babası Ephraim Fischel Aaronsohn ve annesi ile birlikte Filistin’e göç etmiştir. Filistin’de Ephraim Fischel için Rotschildler tarafından bir çiftlik hazırlanmıştır. Böylece Aaron’un babası diğer bir Yahudi örgütü olan Yishuv’un yönetim kadrosuna seçilmiştir. Babası tarafından Siyonizm davası için eğitilmiş olan Aaron Aaronsohn, onyediy yaşında iken Baron Edmond de Rotschild tarafından Fransa’ya ziraat okumaya gönderilmiştir.²⁴⁹ Geri döndüğünde çalışmalarında öncelikle Baron Rotschild’in satın almış olduğu tarım bölgelerinde başlamıştır.²⁵⁰ Bu bölgelerden biri de Metullah’tır ki burada Siyonizmi yaymak için ve göstermiş olduğu çabalar da karşımıza çıkmaktadır. Sultan Abdülhamid tarafından alınan sıkı önlemler Aaron’a da vurmuş olsa gerekir ki, 1904 yılında İskenderun’a gönderilmiştir. 1908 yılında gerçekleştirilen Jön Türk İhtilali ile Filistin’e dönerek kendine ait bir tarım merkezi kurma fırsatını elde etmiştir. Burada hem casusluk faaliyetleri yürütüp hem de araştırmalar yapmıştır. Cemal Paşa tarafından IV. Orduya çağrılarak ziraat mühendisi olarak görevlendirilmiştir.²⁵¹ Görevi çekirgelerle mücadele olmakla birlikte, Tarım Deneme İstasyonu’nu bu görev için kullanmıştır. Ancak eline geçen bu fırsatı Siyonist faaliyetlerini yürütmek için kullanmayı ihmal etmemiştir. Kardeşi Alexader Aaronsohn’u destekleyerek, onu Nili Casusluk Örgütü’nü kurması için teşvik etmiştir. Kurmuş olduğu Tarım İstasyonu’nu Nili Örgütü’nün kuruluşu ve topladığı istihbaratlar için açmıştır. Türkler tarafından ‘Şeytan’ olarak adlandırıldığı bilinen Aaron, Siyonist fikirlerini dile getirmekten hiçbir zaman kaçınmamıştır.²⁵² Bu durum sadece Türkleri değil fakat Osmanlı’ya sadık yaşayan Musevileri de rahatsız etmiştir. Aaron Aaronsohn’un bulduğunu iddia ettiği yabancı bir buğday türünü, Hristiyan bir kadından çaldığı, bu Museviler tarafından ifade edilmiştir.²⁵³ Aaron Aaronsohn’un General Allenby’ın Filistin’i alışındaki etkisi bugün birçok araştırmacı tarafından ortaya konulmuştur. O ayrıca Dr.Weizmann’ın sekreteri seçilerek Paris Barış görüşmelerine Yahudi heyet ile birlikte katılmıştır. Aaron 1919 yılında uçak kazası sonucunda hayatını kaybetmiştir. Cevat Rifat Atilhan, Aaronsohn için: *“Yüzbinlerde Yahudi casusu’nu idare eden ve onları ekmeğini yediğini, iyiliğini gördüğü, evine sığındığı asil bir milletin sırtına ölüm hançerini saplamak için idare eden teşkilatın reisi, ilk*

²⁴⁸ Aaron Aaronsohn hakkında temel bilgiler edinmek için.: Jüdisches Biographisches Archiv, Vol.4, s. 384.

²⁴⁹ Balcı; Balcıoğlu, *a.g.e.*, s. 240-241.

²⁵⁰ Çam, Mehmet M., *“Birinci Dünya Savaşında Filistindeki Nili Ajanları’nın Faaliyetleri”*, Yeni Türkiye, Sayı 22/86, Ankara 2016, s. 289-290.

²⁵¹ Alkan, Necmettin, *“Ortadoğu’da Casuslar Savaşı, Nili”*, Kronik Kitap Yayınları, İstanbul 2017, s. 34.

²⁵² Gerek ona verilen ‘şeytan’ ismi, gerekse onun zirai faaliyetleri için.: Bloom, Cecil, *“Aaron Aaronsohn, Forgotten Man of History?”*, Jewish Historical Studies, Vol.40, İngiltere 2005, s. 177-196.

²⁵³ Alkan, *a.g.e.*, s. 33.

*Kudüs Umumi Valisi olan Yahudi Aaronsohn'du ve Lloyd George hükümeti'nin en sevgili şahsiyetlerindendir”*²⁵⁴ ifadelerini kullanmıştır.

2.5.1.3 Sarah Aaronsohn

Sarah Aaonsohn 1890 yılında Filisti'nde doğmuştur. Sarah'nın özel hayatı oldukça renkli olmakla birlikte Siyonizm davasına hizmet etmek üzere yetiştirilen bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte İstanbul'da zengin tüccarlardan olan Chaim Abraham ile evlenerek onun yanına taşınmıştır. Ancak 1915 yılında anlaşmalı bir şekilde ayrılarak Filistin'e geri dönmüştür. Sarah Aaronsohn'un İngiliz Casusu Thomas Edward Lawrence ile yaşamış olduğu duygusal ilişki birçok yazar tarafından dile getirilmiştir.²⁵⁵ Bu gizemli kadın ile alakalı dile getirilen bir diğer iddia ise IV. Ordu Karargâhını çok sık ziyaret edişidir. Burada Cemal Paşa ile vakit geçirdiği ve böylece istihbarat faaliyetlerini yürütebildiği söylenmektedir. Ancak bu duruma ilişkin elimizde kesin bir belge mevcut değildir.²⁵⁶ Sarah, ağabeyi Aaron tarafından örgüt içerisinde vazifelendirilmiştir. Örgüt içerisinde Yahudi kızların vazifesi oldukça ilginçtir. Onlar, güzellikleri ile Osmanlı subaylarının gönlünü çalarak onlardan istihbarat toplamak ve İngilizlere bunu iletmek üzere yetiştirilmiştir. Sarah Aaronsohn istihbarat verme faaliyetini genellikle güvercinler aracılığı ile gerçekleştirmiştir. Nitekim onun ve onun gibi birçok örgüt üyesinin sonu, yakalanan bir istihbarat güvercini sayesinde gelmiştir. Ancak sadece bu yöntem ile yetinmemiştir. İstihbaratları toplamak üzere gelen gemilere bizzat bilgi verdiği de bilinmektedir. Bunun için örgüt farklı iletişim şekilleri geliştirerek, ışık ile hareketle bilgileri İngilizlere aktarmıştır. Sarah'nın istihbaratı toplamak için geliştirdiği yöntemler de oldukça dikkat çekicidir. Bunlardan ilki rüşvet vererek önemli bilgilere ulaşmak iken bir diğeri'de partiler düzenleyerek gelen Türk askerlerinin sarhoş olana kadar içmesini sağlamak ve böylece onlardan bilgi almaktır.²⁵⁷ Burada belirtmekte fayda vardır ki, Osmanlı Ordusu içerisinde Yahudi isimler tarafından gerçekleştirilmiş olan casusluk faaliyetlerine yönelik çeşitli kitaplar ve günlükler mevcuttur. Simi Simon ve Suzy Libermann'ın hatıratları buna bir örnek teşkil etmektedir. Sarah Aaronsohn 1917 yılında -birçok kaynaktan farklı anlatıldığı üzere- ölmüştür. Bazı kaynaklara göre 9 Ekim 1917 tarihinde Zikron Ya'akov köyünde yakalanmış ve işkence ile öldürülmüştür. Diğer bir kaynağa göre ise sorguya çekilmek üzere götürülen Sarah, üzerini değiştirme bahanesiyle askerlerden müsaade ister ve kendini öldürür. Cevat Rifat Atilhan'a göre Sarah, Şam'da sorguya çekilmek için iki asker ile trene biner. Trende lavaboya girmek üzere izin isteyerek Vadi-i Şaha yakınında trenden

²⁵⁴ Cevat Rifat Atilhan; *Görülme Yen İnkılap*, Büyük Doğu, 6 Ekim 1950, S.25, s.15.

²⁵⁵ ATASE'de kayıtlı belgelerde Mısır'da Filistin Casus Teşkilat Müdürü Aaronsohn'un kızı ve Joseph Lishansky'nin sevgilisi olarak tarif edilmiştir. ATASE, Birinci Dünya Harbi, K.4216, D.62, F001.13.

²⁵⁶ Alkan, *a.g.e.*, s. 35-38.

²⁵⁷ Alkan, *a.g.e.*, s. 36.

atlayarak hayatını kaybetmiştir.²⁵⁸ Kesin bilinen şey Sarah Aaronsohn'un abileri Alexander ve Aaron kadar maharetli olduğu ve Siyonizm davasına son nefesine kadar hizmet ettiği'dir.

2.5.1.4 Avshalom Feinberg

Avshalom Feinberg, Rus Yahudilerinden olmakla birlikte Nili Casusluk Örgütü'nün fikir önderlerindedir. Avshalom, Gederah'ta 1889 yılında dünyaya gelmiştir. Henüz on yaşında iken bir Arap Şeyhi'nin yanına verilerek Arapça ve Kuran eğitimi almıştır. Beş sene bir şeyhin elinde eğitim görmüş olarak, Paris'e genel eğitime gönderilmiştir. Aynı zamanda üniversite eğitimini burada tamamlayarak Yahudiler için bir vatan'ın olması gerektiği fikrini savunmaya başlamıştır.²⁵⁹ Böylece Avshalom, Aaron Aaronsohn'un istediği kıvamda birisi olarak Osmanlı topraklarına geri dönmüştür. Ancak bu dönüş Osmanlı Devleti'ne karşı nefret ile olmuştur.²⁶⁰ Avshalom, Filistin'de yaşayan Türk kökenli insanları oradan nasıl uzaklaştırılabileceğine dair oldukça fazla düşünce geliştirmiştir. Ayrıca Siyonizm davasına hizmet eden daha fazla Yahudi'nin nasıl Filistin'e göç ettirilebileceğine dair fikirleri de Aaron Aaronsohn ile paylaşmayı ihmal etmemiştir. Avshalom'un bu hırsı, onun tarımla alakalı herhangi bir eğitimi ve bilgisi olmamasına rağmen Aaron tarafından Tarım İstasyonu Müdürlüğü'ne atanmasına neden olmuştur.²⁶¹ Avshalom Feinberg'in ilginç olan diğer bir yanı ise Sarah'la ve Sarah'nın kardeşi Rivka'yla her ikisi ile birden gönül ilişkisi içerisinde bulunmuş olmasıdır. Ancak Sarah'nın İstanbul'a vazifelendirilmesi sonucu, Rivka ile evlenmiştir. Nili Örgütü'nün kurulmasından evvel Avshalom, Gideon isminde bir örgüt kurarak, bölgede bulunan Yahudileri koruma fikrini ortaya atmıştır. Nitekim bu örgüt kurulmuş, silah gibi gereksinimler temin edilmiştir. Sonrasında örgüt büyütülerek ismi değiştirilmiştir. Yani aslında Nili Casusluk Örgütü'nün temeli Gideon'a bağlıdır.²⁶² Sarah Aaronsohn gibi Avshalom'un da hayatı 1917 yılının Ekim ayında sona ermiştir.

2.5.1.5 Levi Yitzchak Schneerson

Nili Casusluk Örgütü'nün önemli üyelerinden biri de Ortodox Yahudilerinden (Hasidik Rabbi) Levi Yitzchak Schneerson'dur. 18 Nisan 1878 tarihinde Ukrayna'da dünyaya gelen Levi Rabbi eğitimini orada tamamlamıştır. Sonrasında Nili Casusluk Örgütü adına Rus topraklarında görev yapmıştır. Liova Schennerson ile alakalı fazla bilgiye rastlamak oldukça zordur. Ancak Nili Örgütü'nün isimlendirilmesi esnasında Aaronun

²⁵⁸ ATASE, BDH, K.4216, D.62, F001.13. Cevat Rifat Atilhan casusların yakalanmasında görevli bir şahıstır. Sarah'nın ölümü ile alakalı bilgileri adı geçen kaynak'ta, onun dilinden öğrenmek mümkündür.

²⁵⁹ <http://www.zionism-israel.com>, Biography of Avshalom Feinberg.

²⁶⁰ Aaron veya Alexanderin Osmanlı Devleti'ne soğukluğu ile Avshalom Feinberg'in nefreti'nin karşılaştırılmaz olduğunu görmek mümkündür. James Srodes; *Spies in Palestine*, Counterpoint Press, USA 2016, s. 41.

²⁶¹ Alkan, *a.g.e.*, s. 55.

²⁶² Alkan, *a.g.e.*, s. 60.

asistanı olarak yanında bulunduğu bilinmektedir.²⁶³ Böylece 1917 yılında İngiliz bir subayın Aaron'a hangi parola ile haberleşeceklerini sorması üzerine yanında bulunan Levi bir Tevratı çıkartarak rastgele sayfa açar ve bir ayeti seçer. Nili ismi bu şekilde seçilmiş olur.²⁶⁴ Aslında Levi'nin burada yapmış olduğu hareket Yahudilerde yaygın olan bir gelenektir. Özellikle Kabbalah ile içli dışlı yaşayan Yahudiler, Tevrat'ın ve Talmud'un büyüüne inanarak bu tarz hareketlerle isimler seçer ve kararlar verirler. Fakat İngiliz belgelerinde Nili isminden ziyade "Bir Örgüt" kavramı kullanılmaktadır. Levi Yitzchak 1914 yılında Kazakistan'da hayatını kaybetmiştir.²⁶⁵

2.5.1.6 Diğer Üyeler

Nili Örgütü'nün birçok üyesi olduğu bilinmektedir ancak bu şahıslara ilişkin bilgi bulmak oldukça zordur. İsrail'de bulunan Ze'ev Jabotinsky Arşivi'nin internet sitesinden isimlerin bir kısmına ilişkin resim bulmak mümkündür. Fakat ülkemizden bu arşive ulaşım oldukça zordur. Resimlerde bulunan isimler burada paylaşılmıştır. Bunlardan birtanesi Naaman Belkind'tır. Belkind 16 Aralık 1889 tarihinde Gedera'da dünyaya gelmiştir. Çocukluk yıllarında bu şehirde bulunan şarap mahzeninde çalışarak, Nili Casusluk Örgütü'nün kurulmasıyla Rischon le Zion'a geçmiştir. Burada Rotschild'lerin tarım alanlarında çalışmaya başlamıştır. Ancak asıl hedefi kuzeni Feinberg ile Osmanlı Kuvvetlerine karşı mücadele etmek olmuştur. Naaman Belkind'in casusluk faaliyetlerini Filistin, Mısır ve Suriye toprakları üzerinde yürüttüğü bilinmektedir. Kahire'deki İngiliz İstasyonu'na bilgi götürmeye gittiği tarihlerden birinde 16 Ekim 1917'de Bedeviler tarafından yakalanarak Osmanlı kuvvetleri'ne teslim edilmiştir.²⁶⁶ Bir diğer isim Eitan Belkind, 1887 yılında Rotschild ailesi'nin kurmuş olduğu Rishon yerleşkesinde dünyaya gelmiştir. Osmanlı askeri okulu'nda eğitim alarak buradan mezun olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda Nili Örgütü ve İngiliz istihbaratı adına çalışmıştır. Eitan Belkind, su kaynaklarını çok iyi bildiğinden dolayı İngilizlere bunları bildirerek onların bu topraklarda daha kolay hareket etmelerini sağlamıştır. Eitan 1979 yılında İsrail'de ölmüştür.²⁶⁷ Olga Belkind²⁶⁸ Rusya'da dünyaya gelmiş ve burada telgraf ilmini öğrenmiştir. St. Petersburg'ta bir dönem için tren istasyonlarında telgraf

²⁶³ Schneerson'un Siyonist Kongrelerine katıldığına dair ve Rusya'da yapmış olduğu faaliyetler için bkz.: https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/117515/jewish/Biography-of-Rabbi-Levi-Yitzchak.htm

²⁶⁴ Alkan, *a.g.e.*, s. 48.

²⁶⁵ Schneerson'un hayatı için.: Naftali Zvi Gottlieb; *Rabbi, Mystic and Leader, The Life and Times of Rabbi Levi Yitzhak Schneerson*, Çev. Elhonon Leshes, Kehot Yayınları, 2008.

²⁶⁶ Motti Friedman; *Naaman Belkind 1889-1917*, The Jewish Agency for Israel, Jewish Virtual Library.

²⁶⁷ İngilizlere ve Fransızlara yardım etmemeleri durumunda Alman sömürgesi haline getireceklerine inanmış gençler arasında Eitan Belkind yerini almıştır. Aynı zamanda Ermeni ve Yahudi karşılaştırması için bkz.: Belkind, Eitan, *"That's How It Was"*, Ministry of Defense of Israel, 1979.: <http://www.ucla.com/eitan-belkind.html>

²⁶⁸ Olga Belkind için bkz.: İrit a. Cohen; *Olga Belkind-Hankin 1852-1943*, The Encyclopedia of Jewish Women's Archive.

sorumlusu olarak görev yapmıştır. Burada çalıştığı sıralarda fikrine yakın olan Siyonist devrimcilerle haberleşme ve onları Mohilev'deki evinde toplama şansını bulmuştur. Nihayetinde birçok öğrenci ile tanışarak Bilu isminde bir örgütün kuruluşuna şahitlik etmiştir. Örgütün açılımı İsaiah 2:5'te bulunmaktadır. 'Beit Ya'akov Lekhu ve Nelkiah' açılımıyla okunan bu ayetin anlamı 'Yakub'un Evi, hadi gidelim' olarak ifade edilmiştir Olga, kardeşleri Shimshon, Fania ve İsrail'i alarak 1882 yılında Filistin'e geçmiştir. Burada Rotschild ailesinin sponsorluğu altında şehirler inşa etmek adına ziraat alanında çalışmaya başlamıştır.²⁶⁹ Zengin Arap çocuklarının okul taşımacısı olarak göreve başlamış ve Araplarla iyi ilişkiler kurmuştur. Böylece satılık bir toprak duyduğu anda bu bilgiyi Avrupalı Yahudilere yönlendirmiş ve Yahudilerin Filistin topraklarında yerleşmelerini sağlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Nili Casusluk Örgütü'ne katılarak İngilizlere bölgedeki yaşam tarzı ve bölge ile ilgili istihbarat sağlamıştır. Daha sonra İstanbul'da tutuklanmış fakat Amerikan Büyükelçiliği'nin yardımı ile serbest bırakılmıştır. İngiliz vatandaşlığına geçerek hayatının geri kalanını bu kimlik altında yaşamıştır. Oldukça çalışkan ve başarılı bir bayan olan Olga'nın arkadaşı Ze'ev Tiomkin de²⁷⁰ bu faaliyetler içerisinde yer almıştır. 1861 yılında dünyaya gelen Tiomkin, ismi çok fazla duyulmamış olsa da Mühendislik eğitimini Rusya'da tamamlayarak 1891 yılında Filistin'e gelmiştir. Toprak alım satımında Yahudi kuruluşları, Hirsch ve Rotschild Ailesine büyük yardımı dokunmuştur.²⁷¹ Bunu yaparken 'gerçek bir arazi ajanı' olarak nitelendirilen Olga'nın eşi Yehoshua Hankin'den destek almıştır. Arazi alım satım konusunda Yehoshua o kadar başarılı olmuştur ki bugün İsrail'de birçok köşede onun ismini okumak mümkündür. Yehoshua Birinci Dünya Savaşında eşi Olga ile birlikte İstanbul'da tutuklanmış ve Amerikan Büyükelçiliği sayesinde serbest bırakılmıştır.²⁷² Aaron Aharonson ile iletişim halinde olduğunu bugün Jabotinsky Arşivinde görmek mümkündür. Nili Örgütü üyeleri arasında resmine sıkça rastlanmaktadır. Olga 1943 yılında İsrail'in kuruluşundan beş sene evvel, Yehoshua ise 1945 yılında yani İsrail'in kuruluşundan üç sene evvel ölmüştür. Mezarları Kudüs'tedir. Olga tarafından eğitilen kardeşlerden İsrail Belkind²⁷³ 1861 yılında Rusya'nın Minsk şehrinde dünya'ya gelmiştir. Rusya'da yazar ve tarihçi olarak eğitim almıştır. Diğer taraftan babası da onu Talmud öğretileri doğrultusunda yetiştirmeyi ihmal etmemiştir. Yahudilere karşı Rusya'da başlayan faaliyetler neticesinde İsrail, Siyonist hareketine bağlanmaya başlamıştır. Kharkov'da eğitim gören üniversite öğrencilerini ablasının evinde toplayarak ilk etapta DAVİO olarak isimlendirdikleri harekete taraftar toplamaya başlamışlardır. DAVİO kısaltması asıl olarak 'İsrailoğullarına söyle, ileriye doğru gideceklerdir' anlamını taşımaktadır. Daha sonra bu

²⁶⁹ Ran Aaronsohn; *Rotschild And Early Jewish Colonization in Palestine*, Rowman&Minfield Press, USA, 2000, s. 35-39.

²⁷⁰ Tiomkin için bkz.: "Vladimir Ze'ev Tiomkin", Jewish Virtual Library.

²⁷¹ M. Sachar Howard; *A History of Israel: From The Rise of Zionism To Our Time*, A Knopf E-Book, 2007, s. 43-52.

²⁷² Joseph Glass; *From New Zion To Old Zion; American Jewish Immigration And Settlement in Palestine, 1917-1939*, Wayne State University Press, USA, 2002.

²⁷³ İsrail Belkind'in halkı hakkında ki düşünceleri ve faaliyetleri için bkz.: İsrail Belkind; *Our National Work in Palestine*, Pinski Massel Yayınları, New York, 1917.

gençler, kuruluşlarının ismini BİLU²⁷⁴ olarak değiştirmişlerdir. Aslında bakılacak olursa BİLU örgütü sonra NİLİ örgütüne dönüştürülerek Filistin’i merkez almıştır. Nitekim BİLU örgütü 1882 yılında tamamen Filistin’e yerleşmiştir. Burada Yafa yakınında bulunan Anton Ayyup²⁷⁵ isimli evde buluşmaları sürmüştür. İsrail öncelikle Yafa’da özel bir Yahudi eğitim kurumunda tarih dersleri vermeye başlamıştır. Ancak daha sonra Kudüs’e geçerek Alliance İsrailite Universelle Okullarında muallimlik yapmıştır. 1900 yılında Rishon Le Zion’da Khaviv isminde ilk İbranice okulun açılmasına öncülük etmiştir. BİLU örgütünün daha sonra NİLİ Örgütü adı altında hedeflerine ulaşmak için farklı yollara başvurduğu görülmektedir. Bunun en güzel kanıtı Jabotinsky Arşivinde Nili üyeleri arasında İsrail Belkind’in ilk sıralarda yer almış olmasıdır. İsrail, 1918 yılında Amerika’ya geçerek burada “*Filistin’de Yahudi Yerleşimi’nin İlk Adımları*”²⁷⁶ kitabını yazmıştır. Daha sonra buna benzer birkaç kitap yayınladığı bilinmektedir. 1929 yılında Berlin’de hayatını kaybetmiş, 1930 yılında cenazesi Kudüs’e getirilmiştir. Bir başka isim Yemima (Pnina)²⁷⁷ Freiman, 1870 yılında Polonya’da dünyaya gelmiştir. Henüz on iki yaşında iken Filistin’de bulunan Rishon Le Zion’a taşınarak eğitimini burada tamamlamıştır. Yemima’nın birçok dile hâkim olduğu bilinmektedir. Sara Aharonson ile olan irtibatı ve Nili Casusluk Örgütü için yürütmüş olduğu casusluk faaliyetleri onun 1916 yılının başında tutuklanmasına sebep olmuştur. Daha sonra serbest bırakılarak İsrail Devleti’nin kuruluşu için çalışanlara destek vermeye devam etmiştir. Onları evinde ağırlayarak, herkes aklıktan hastalanırken onları beslemiş ve faaliyetlerini rahatlıkla yürütebilmelerini sağlamıştır. Yemima’nın ne zaman öldüğü bilinmemektedir. Fanny Feinberg, Nili Casusluk Örgütü üyeleri arasında ismi duyulan bir diğer şahıstır. Çok iyi bir eczacı olduğu bilinen Fanny, Rusya’da dünyaya gelerek 1882 yılında Bilu ile birlikte Filistin’e göç eden dalga arasında yer almıştır. Burada bölgenin dili olan Arapçayı bir Arap kadar akıcı konuşacak şekilde öğrendikten sonra bilgi toplamak adına çeşitli doktorların yanında göreve başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı esnasında Sara’dan yaşça büyük olmasına rağmen onun için istihbarat sağlamıştır. Fanny bu faaliyetleri yürütürken “*Hamelitz*” gazetesinde çıkan bir yazıda Rusya’daki kardeşlerine seslenerek: “*Burada atalarımızın topraklarında onların kaybettikleri emekleri geri kazanmak için çalışmanın ne kadar güzel bir duygu olduğunu yaşamadan bilemezsiniz*”²⁷⁸ gibi ifadeler kullanmıştır. Bunların yanında Rafael Aboulafia, Ronia Mazeh, Haim Dov

²⁷⁴ Bilu Örgütü İsrail’in sözleri ile bir taraftan Siyonist öğretilerini esas alırken Carl Marx’ın çiftçilik ve sosyalist yapısında kendine örnek almıştır. Joseph Telushkin, *Jewish Literacy, Bilu*, William Morrow &Co Yayıncılık, New York 1991. (Jewish Virtual Library)

²⁷⁵ Noor Hymens; *Exploring The Narrative: Jerusalem And Jordan in the Bronze And Iron Ages*, Bloomsbury Press, New York 2014, s. 407.

²⁷⁶ The First Steps Of The Jewish Settlement İn Palestine isimli bu eser İsrail Belkind’in hatıratı niteliğinde’dir. Eserin aslına ulaşılamamıştır.

²⁷⁷ Jabotinsky İnstitute in İsrail, National Culture -Zionist Heritage isimli dijital arşivde bu isimlere yönelik daha detaylı bilgiler mevcuttur.: Jabotinsky Archive, “*Sarah Aarsonsohn with Yemima Belkind, Alexandria*”, Reference Code: PH 1984.

²⁷⁸ Rishon Le Zion Digital Family Album “*Feinberg (Belkind) Family; Fanny Feinberg*”, www.gen.mus.co.il.

Belinkov, Leibl Bernstein, Lyova Schneerson, Yitzhak Halperin, Nahum Vilbushevitz, Reuven Schwartz hem Amerika'daki Siyonist gruplarla iş yapan hem de daha sonra Chaim Weizmann grubunda yer alacak olan Osmanlı vatandaşı olarak dünyaya gelen Zvi Hirsch Aharonson, Aaron Aharonson'a çekirgelerle mücadele konusunda destek olan Dr. Hillel Joffe ve Balfour Deklarasyonu için Fransa ve İngiltere ile görüşmeler yapan Osmanlı Yahudisi Ahad Haam gibi isimleri Nili Örgütü içerisinde görmekteyiz.²⁷⁹

Örgütün ilk olarak İngilizler ile temasa geçişi hususunda farklı söylemler ve anlatımlar mevcuttur. Bunlardan ilki örgüt kurucuları arasında sayılan Aaron'un Cemal Paşa'dan izin isteyerek Almanya, İsviçre ve oradan İngiltere'ye geçerek İngiliz istihbarat şefi McDonough ile görüştüğüdür. Oradan istihbaratçı Binbaşı Walter Gribbon ile konuşarak onu ikna etmiştir. Bir diğer anlatıma göre İngiltere'nin Nili istihbaratlarını kabul edişi 1917 yılında Levi Schneerson tarafından Aaron'a bildirilmiştir. Yine farklı bir anlatım da Aaron önce Mısır'da bulunan İngilizlere önemli bilgiler vererek onları ikna etmiştir. Sonuç olarak Nili'nin kurulmasıyla birlikte bir İngiliz gemisi düzenli olarak Athlit'e gelerek üyeler tarafından toplanan istihbaratı alıp gerekli mercilere bildirmiştir. Nili Örgütü'nün geri kalan üyeleri ile ilgili bilgi bulmak gizli bir örgüt olması sebebiyle çok zordur. Ancak birkaç üyesinin daha ismini burada vererek konumuza devam edebiliriz. Bunlardan Yosef Lustig, Mendel Schneerson, David Socolovitz, İma Willbuchevelt, Reuben Schwartz, Hirsch Aaronsohn, Yehuda Zeldine, Menasche Braustein, Fischel Aaronsohn, Loba Suelberg, Nissan Ruthman, Avshalom Feinberg, Naaman Belkind, Farida Loula, İzthak Halperine, Dov Bellinkof gibilerini Jabotinsky Arşivi'nde bulmak mümkündür. Bununla birlikte Nili'nin üye sayısı ile alakalı da net bir bilgi mevcut değildir.²⁸⁰ Aynı zamanda örgütün belki en önemli üyelerinden olupda hakkında sadece kısıtlı kaynaklarda bilgi bulunan bir başka isim Dr. Neumann'dır. Dr. Neumann, Osmanlı Askeri Doktor Şefi olarak Osmanlı Ordusu'nda görev yapmıştır. Bir Alman Yahudisi olduğu bilinen Neumann İbranice, Arapça, Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızcaya hâkimdir. Bu sebeple hem Osmanlı hem Alman askerine oldukça yakın olan bu şahsiyet çok önemli bilgileri Nili'nin havuzuna göndermeyi başarmıştır. Askerlerin planları, nereye gönderildikleri, beslenme ve ulaşım kaynaklarını öğrenmek Dr. Neumann için zor olmamıştır. O, bu bilgileri genellikle Sarah Aaronsohn ile paylaşmıştır.²⁸¹ Burada bir bilgiyi daha paylaşmakta fayda vardır. Zikron Ya'akov merkezli olarak yürütülmüş olan casusluk faaliyetlerinin duyulmaya başladığı yıllarda, ılımlı Musevi halk bu durumdan rahatsızlık duymuştur. Bunlar bir araya gelerek gençleri sınır dışı etme kararı dahi almıştır. Ancak bu karar alındığı vakit Aaron Aaronsohn çoktan istediğine ulaşmış bulunmaktaydı. Aaron 21 Eylül 1917 tarihinde önce Fransa, sonrasında ise İngiltere'ye görüşmeler yapmak üzere gitmiştir. Gittiği yerlerde önemli Siyonist isimlerle de görüşmüştür. Onun bu seyahatinin hemen ardından 31 Ekim 1917 tarihinde meşhur Balfour Deklarasyonu savaş

²⁷⁹ Bakınız.: Jabotinky Dijital Fotoğraf Arşivi.

²⁸⁰ Alkan, *a.g.e.*, s. 59.

²⁸¹ Engle, *a.g.e.*, s. 200-220.

kabinesine sunulmuştur.²⁸² Aynı tarihte Aahronson Aronsohn Amerika'ya geçmiştir. Bundan sonra Nili Casusluk Örgütü'nde yavaş yavaş çözülmeye başlamıştır. İlk olarak kurucu üyelerinden Abraham Habon isminde bir genç, sonrasında ise Josef Lishansky ve Naaman Belkind yakalanmıştır. Cevat Rıfat Ailhan ve mesai arkadaşlarının bulunduğu Nasıra Mıntıka Komutanlığı, Abraham Habon'u sorguladıktan sonra VIII. Ordu Komutanlığına şu telgrafi çeker: “Merkezine gitmekte olan bir er, Zimmarin köyü sahillerinde dolaşan ve kibritle bazen işaretler yapan bir genci yakalamıştır. Bu Yahudi genci komutanlığımıza getirmiştir. Fakat ifadelerinde hiçbir şeyden haberdar olmadığını söylemesinden dolayı, özellikle yapılacak olan bir divan-ı harp mahkemesinde kendini ve suç arkadaşlarını elde etmek üzere müsaade isteriz.”²⁸³ Daha sonra gereken adımlar atılarak Josef Lishansky ve Naaman Belkind de yakalanmıştır. Josef Lishansky'nin evinde bulunan bir belgede: “Harbiye Nazırı Enver Paşa Şam'a gelmiştir. Oradan askeri teftiş etmek üzere Beyrut ve Lübnan'a geçmiştir. Buradan Dördüncü Ordu Komutanı büyük Cemal Paşa ile Sekizinci Kolordu Komutanı küçük Cemal Paşa ile birlikte Hicaz yolu üzerinden Medine'ye gitmiştir. Yolculuk Medine'nin boşaltılması ile alakalıdır. Medine Muhafızı Fahrettin Paşa bu boşaltma işine oldukça karşıdır. Son nefer kalıncaya kadar Medine'yi müdafaa edeceğini söylemiştir. Bu konu ile alakalı verilen kararlara ilişkin henüz malumat alınmamıştır. Ancak diğer komutanların bu tahliye işine olumlu baktıkları sanılmaktadır. Şehirlerde memnunsuzluk artmakta ve aç ve çıplak insan sayısı da artmaktadır.”²⁸⁴ Cevat Rıfat Atilhan bu belgeden yola çıkarak düşman'ın ve casusun ne kadar yakın olduğuna ve hatta içeride olduğuna dikkat çekmiştir. Netice olarak Josef Lishansky canının bağışlanması karşılığında elebaşlarının kim olduğunu da söylemiştir. Bu tarihlerden sonra dikkatler Aarson Aronsohn ve kardeşleri üzerine çevrilmiştir. General Allenby savaş sonrasında Nili Örgütü'nden aldığı desteği güzel bir cümle ile özetlemiştir. “Biz, Türklerin bütün surlarını öğrenerek ve bunları bilerek savaşı kazanabildik.” yine aynı şekilde İngiliz Dışişleri'nin yaptığı bir açıklama: “Onlar için ne yaparsak yapalım haklarını ödeyemeyiz”²⁸⁵ diyerek Nili'den bahsetmiştir.

2.6 Filistin Suriye Cephesinde Karşımıza Çıkan Diğer Yahudiler

Filistin Suriye Cephesi'nde Osmanlı Ordusu üzerinde etkili olan Yahudi isimler sadece Nili Casusluk Örgütüne mensub şahıslardan ibaret kalmamıştır. Bunlar arasında hakkında net bilgi bulunmayan dini bilgilerinden emin olunamayan fakat Yahudi Mason Locaları ile ilişkili olduklarından ve Yahudi Arşivlerinde kayıtlı olduklarından dolayı

²⁸² Celil Bozkurt; *Filistin Cephesinde Nili Casusları, Yüzbaşı Cevat Rıfat Beyin Günlüklerinden-Özet*, Altınordu Yayınları, Şubat 2019, s. 4.

²⁸³ Atilhan, *a.g.e.*, s. 26-27.

²⁸⁴ Atilhan, *a.g.e.*, s. 38.

²⁸⁵ İngiliz Hükümeti'nin Lawrence için harcadığı para 500'000 Sterlin iken, Nili için harcadıkları para ayda 400 Sterlin olarak kaydedilmiştir.: Verrier, Anthony, “*Agents of Empire, Anglo-Zionist Intelligence 1915-1919*”, Brassey Press, UK, 2003, s. 312.

Yahudilere yakın olduğu düşünölen şahsiyetler de mevcuttur. Böylesi şahsiyetlere en iyi örneklerden biri Michel Sursock'tur.²⁸⁶

2.6.1 Michael Sursock

Sursock Ailesi Kahire, Lübnan, Beirut, İstanbul, Paris ve Roma'da bilindik milyonerlerdendir. Lübnan'da ve Mısır'da bankacılık yapan Sursocklar aynı zamanda Süveyş Kanalı Projesine, Beirut-Dımaşk Karayolu Projesi'ne ve Beirut Harbour Şirketi Projesi'ne dâhil olmuştur. Sursock Ailesi Mısır'da bulunan Hidiv Ailesi'ne borçlar vererek bu aileyi kendine minnettar haline getirmiştir. Rotschild Ailesi ile akrabalık kuran Sursock Ailesi, Doğu'nun Rotschildleri olarak anılmıştır. 1906 yılında Sursock Ailesinin Jezreel Vadisi'ni Yahudi Ulusal Fonu'na sattığı bilinmektedir. Aile Fransa Büyük Doğu Locasına kayıtlıdır. Cevat Rifat Atilhan'dan aldığımız bilgilere göre Michel Sursock Lübnan'ın iaşe işlerinden sorumlu olarak Osmanlı Ordusu'nda görevlendirilmiştir. Ancak Michel Sursock iaşe sorumluluğunu Osmanlı Ordusu'na gerekli malzemeyi satarak, servetine servet katmayı düşünmüştür. Michel Sursock'un Cemal Paşa ile arası'nın iyi olduğu bilinmektedir. Sursock savaş zamanında iaşe fiyatlarını yüksek tutması, açlıktan hastalanan ve ölen sayısını artırmıştır. Fakat Cemal Paşa bu durumu görmezden gelmiş, daha da ileri giderek karşı çıkanları da tehtid etmiştir. Bu husus'ta Aliye Kaymakamı Emir Adil Arslan Bey ve Cemal Paşa arasında geçen konuşma şöyledir: Konuşmada Cemal Paşa: *"Açlıktan birçok insanın öldüğünü söylüyorsunuz fakat biz böyle bir şey görmüyoruz."* diyerek Adil Arslan Beyin şikâyetini yalanlamıştır. Bunun üzerine Adil Bey: *"İsterseniz nüfusu sayarım ve açlıktan ölenleri tespit edelim."* demiştir. Ancak Cemal Paşa Arslan Beyi tehtid ederek: *"Eğer durum aksini gösterirse size yapacağım muameleyi düşünün."* sözleriyle karşılık vermiştir.²⁸⁷ Diyalogtan anlaşılacağı üzere Michel Sursock Cemal Paşa nezdinde oldukça mühim bir isimdir. Michel Sursock Osmanlı Meclisi'nde yüksek mertebeli bir üye olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun süre İran İmparatorluğu'nun tercümanlığını yapmasına rağmen, 1912 yılında Osmanlı Meclisi'ne gelerek burada birkaç yıl üyelik yapmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Beyruta geçerek Osmanlı askerinin yiyecek ve içecek (iaşe) sorumluluğunu almıştır. Mesleğinde gereken hassasiyeti göstermediği, koyduğu yüksek fiyatlardan anlaşılmalıdır. Michel Sursock'un ne zaman ve nerede vefat ettiğine dair bilgilere ulaşılamadı fakat ilgililer için Sursock Ailesi adına özel arşivler açılmıştır. Bunlardan en ünlüsü Beirut'ta Sursock Villası'nın arşive çevrilmiş halidir.

2.6.2 Albert Abraham Antebi

Albert Abraham Antebi, Filistin Suriye Cephesi'nde karşımıza çıkan bir diğer isimdir. 1873 yılında Suriye'nin Şam şehrinde dünya'ya gelmiştir.

²⁸⁶Sursoqs Ailesini en detaylı şekilde çalışmış İtalyan Oryantalistlerinden Lorenzo Trombetta'nın yazısı için bkz.: Trombetta, Lorenzo, *"The Private Archive of the Sursoqs, A Beirut Family of Christian Notables"*, Sapienza Università di Roma, Rivista Degli Studi Orientali , Yeni Seri, Vol.82, Roma 2009, s. 197-228.

²⁸⁷ Atilhan, *a.g.e.*, s. 22-24.

Yahudilerin Filistin'e göç etmeleri için büyük çabalar sarf eden Albert Antebi, bir mühendis olmanın yanı sıra öğretmenlik de yapmıştır. Almanya'nın zengin Yahudilerinden olan Baron Hirsch tarafından kurulmuş olan Yahudi Kolonizasyon Birliği ile Alliance Israélite Universelle Okulları'nın temsilciliğini yapmıştır. Aynı zamanda Rotschild Ailesi'nin satın almış olduğu yerleşkelere Yahudilerin yerleştirilmesi hususunda büyük rol oynamıştır. Albert Antebi ilk etapta Siyonizm'e karşı koymuştur. Ona göre Yahudiler hem ekonomik hem politik anlamda Osmanlı'da hâkim olmalıydı ve Osmanlı Bayrağı altında kalınmalıydı. Baron Hirsch, Edmond Rotschild Narcisse Leven ile yakından temas kurmaya başladıkça siyasi görüşleri değişmiştir.²⁸⁸ Nihayetinde o, Baron için, kendisinden daha dindar ve daha Yahudi diye bahsetmeye başlamıştır. 4 Ocak 1914 tarihinde henüz savaş yokken Antebi, Kudüs'ün durumundan Narcisse Leven'e şöyle bahsetmiştir: “*Hilfsverein ile Prusya politikası, Yellin and Cie Eğitim kurumları ile Alman-İbrani politikası, Amants de Siyon Eğitim kurumlarıyla Siyon-Rus politikası, Francfort okulları ile Alman-Judea-Ortodoks politikası, Fransa Konsolosluğu ile Fransız politikası ve nihayet Segal Liseleri ile Siyon-İbrani politikası aşılarmaya ve yürütölmeye çalışılmaktadır.*”²⁸⁹ Bu resim bize Kudüs'te yabancıların ne kadar yoğun faaliyet gösterdiklerini açıklamaktadır. Her kurum ve kuruluş kendi menfaati için çalışmıştır. Albert Antebi, koyu bir Fransız hayranı olmasına rağmen, Alman Yahudileri'nin faaliyetlerini ve yetki alanlarını keşfettikçe Almanlara karşı tavrı olumlu yönde değişmeye başlamıştır. Fransa hayranlığına yönelik ilginç olan bir sözü ise “*Fransa, Suriye'de Türkiye'nin doğuştan mirasçısıdır.*”²⁹⁰ cümlesi'dir. Birinci Dünya Savaşı'na gelindiğinde Albert Kudüs'te Yahudi tüccarlar ile birlikte bir ipotek bankası yürütmekte idi, satın aldığı buğday stoğunu ordudan kaçırmak için büyük çaba sarfetmiştir. O, Arthur Ruppın, Henri Franck, Franz von Wangenheim, Baron Hirsch, Rotschildler ve Meir Dizengoff ile olduğu kadar, Cemal Paşa, Enver Paşa ve Mustafa Kemal Paşa ile de iyi geçinmiştir. 1916 yılının Ocak ayında Cemal Paşa'nın yanında bölgeyi tanıması ve gerekli bütün dillere hâkim olması sebebiyle danışmanlık vazifesine çağrılan Antebi, Yahudilerin temsilciliğini üstlenebilme şartıyla bu teklifi kabul etmiştir. Ancak Cemal Paşa'nın teklifi sadece bununla sınırlı kalmamıştır. Yapılan bir toplantıda Cemal Paşa Antebi'ye: “*Sana bir önerim var. Savaş için paraya ihtiyacımız var. Arkadaşlarımızın da parası var.*” diyerek söze başlamıştır. Antebi, Cemal Paşa'nın para isteyeceğini anladığından: “*Moskova'ya da New York'a da ulaşmak zor.*” diyerek Cemal Paşa'nın lafını kesmeye çalışmıştır. Fakat Cemal Paşa: “*Neyi satacağımızı onlara söylersen eminimki bize ulaşırlar.*” sözleriyle Antebi'nin dikkatini celbetmiştir. Böylece ‘Ağlama Duvarını’ satmak istediğini dile getiren Cemal Paşa, Antebi ve bütün Yahudiler için müthiş bir güzellik sunmuştur.²⁹¹ Savaşın ilk iki yılında Albert Antebi, Cemal Paşa yanında ve genel olarak Filistin-Suriye topraklarında bulunmuştur. Bu yıllarda ikili arasında büyük bir sevgi oluşmuştur. Samimiyet o kadar artmıştır ki, Cemal Paşa'nın Yahudilere

²⁸⁸ Antebi, *a.g.e.*, s. 419.

²⁸⁹ Antebi, *a.g.e.*, s. 398.

²⁹⁰ Antebi, *a.g.e.*, s. 402.

²⁹¹ Antebi, *a.g.e.*, s. 436.

vereceği cezalar şaka anlamında söylenmeye başlamıştır. Antebi, 1917 yılında Kafkasya Cephesi'ne rütbesiz er olarak göreve çağırılmıştır. Burada Mustafa Kemal Paşa ile tanışmıştır. 1917 yılından sonra Antebi hatıratında, felaketin içerisine düşen tek bir umut olarak Mustafa Kemal ile tanıştığını not düşmüştür.²⁹² Albert Antebi, 45 yaşında bir hastalık sonucunda 1919 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir.²⁹³

2.6.3 Arthur Ruppın

Arthur Ruppın, Filistin-Suriye Cephesi'nde sıkça duyulan isimlerden bir diğeridir. 1 Mart 1876 tarihinde Almanya'da dünyaya gelen Arthur Ruppın, ailesi'nin maddi anlamda zor durumda kalmasıyla birlikte onbeş yaşında çalışmaya başlamıştır. Ruppın, iş yanında hukuk ve ekonomik eğitimini tamamlamayı başarmıştır. 1905 yılında Dünya Siyonist Organizasyonu'na katılmış ve 1907 yılında David Wolfsohn tarafından Filistin'e gönderilerek mevcut Yahudi örgütü Yishuv'u araştırmakla görevlendirilmiştir.²⁹⁴ 1908 yılına geldiğinde ise Dünya Siyonist Örgütü'nün Yafa şubesini (Eretz Yisrael Office) arkadaşı Ya'acov Thon ile birlikte bu topraklarda açmıştır. Şubenin en büyük faaliyetlerinden birisi İkinci Aliyah olarak adlandırılan ve Birinci Dünya Savaşı'ndan evvel mümkün olduğu kadar fazla sayıda Yahudi'yi Filistin'e yerleştirmeyi hedefleyen hareketi yürütmek olmuştur. Arthur Ruppın, Tel Aviv gibi oldukça fazla yerleşkenin kurulmasında ve buralarda düzenli faaliyetlerin yürütülmesinde faaliyet göstermiştir. Ruppın her zaman başka bir devlet ile iş birliğinden ziyade, bağımsız bir İsrail'in daha başarılı olacağını savunmuştur. Ona göre Orta Doğu'da doğan ve yaşayan Yahudiler Filistin'e yerleşmemeli, fakat Avrupa Yahudileri buralarda yaşamalı ve devleti kurmalı idi. 1926 yılında İbrani Üniveristesi'nde sosyoloji derslerini başlatarak Avrupa Yahudileri ve Arap bölgelerinde yetişen Yahudiler arasındaki farklılıkları vurgulamıştır. Ona göre Yemen Yahudileri gibi bu topraklarda yetişmiş yoksul Yahudiler Filistin ve çevresinden atılmalıydı.²⁹⁵ Arthur Ruppın, Rotschild ve Hirsch gibi ailelere destek olarak onların bu bölgede toprak alımını kolaylaştırmıştır. Osmanlıya bu konuda yaklaşabilmek için özellikle Albert Antebi'yi seçmiştir. Nitekim o, Cemal Paşa'ya ve Saraya oldukça yakın duran bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece Ruppın, Siyonist faaliyetlerini Antebi üzerinden meşrulaştırmaya çalışmıştır. Savaş boyunca Osmanlı halkı açlıktan hastalanarak ölürlen, Yahudi halkının gerek Almanya'nın gerek Amerika'nın desteği ile zengin sofralar kurmaya devam etmesini sağlamıştır. Ruppın aynı zamanda Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Freiherr von Wangenheim'in da yakın bir dostudur. Wangenheim'dan bahsederken: "*Almanya'nın*

²⁹² Antebi, *a.g.e.*, s. 401.

²⁹³ Albert Antebi'nin torunu Elizabeth tarafından ele alınan hatırat, yukarıda verilen bütün bilgileri ve daha fazlasını içermektedir.

²⁹⁴ Verilen bilgiler için bkz.: Etan Bloom; *The Administrative Knight: Arthur Ruppın And The Rise Of Zionist Statistics*, Von Berlin Nach Jerusalem Demographie Im Zionismus Und in İsrail, Tel Aviv 2007, s. 183-203.

²⁹⁵ Arthur Ruppın; *The Jewish Fate And Future*, Macmillan&Co Press, Londra 1940, s. 277.

Büyükelçisi eşsiz bir adamdır”²⁹⁶ sözleriyle tarif etmiştir. Ayrıca ABD’nin eski Büyükelçisi Oscar Strauss ve yeni Büyükelçisi Morgenthau da bu arkadaşlık zincirine dâhil isimlerdendir. 1916 yılının Ocak ayında Osmanlı tarafından Theodor Herzl’in portresini taşıyan Yahudi Ulusal Birliği’nin ürettiği pulları satmaktan tutuklanmıştır. Ancak Alman vatandaşı olan Ruppın, Şubat 1916 tarihinde Almanların da desteği ile serbest bırakılmıştır. Ayrıca Filistin’den çıkması için çabalayan Osmanlı karşısında, Ruppın ve arkadaşlarının Kudüs’te kalmaları için emir veren Almanya ile karşı karşıya kalmışlardır. Böylece Arthur Ruppın’ın savaş süresince Osmanlı topraklarında yerleşke oluşturma, toprak alım satım faaliyetleri ve bunu Wangenheim ile irtibat halinde olmasına rağmen yapabilmesi, bu toprakların kaybında etkili olduğunu göstermektedir. Ruppın, 1943 yılında Kudüs’te hayatını kaybetmiştir.²⁹⁷

2.6.4 Filistin-Suriye Cephesi’nde Etkili Diğer İsimler

Yukarıda isimlerini verdiklerimizin yanında yine bu cephede de etkili olduklarını bilinen ancak haklarında detaylı bilgiye sahip olmadığımız birçok isim vardır. Bunlardan biri Ephraim Cohen Reiss’dir. 1863 yılında Kudüs’te dünya’ya geldiği bilinen Cohen, İsrail Eğitim Sistemi’nin kurucu isimlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Rotschild’lerin bursu ile Avrupa’ya eğitim almaya gitmiştir. İlk etapta Almanya’da eğitime başlayarak daha sonra İngiltere’ye geçmiştir. Eğitim sonunda Filistin’e dönerek bilim ve sanatın bir arada okutulduğu yirmi yedi üniversitenin açılmasına ön ayak olmuştur. Sonrasında arkadaşı Ben Yehuda ile birlikte modern İbranice üzerine kafa yormuştur. Nitekim 1912 yılına gelindiğinde Filistin’de büyük çoğunluk onun sayesinde İbranice’ye hâkim hale gelmiştir.²⁹⁸ Cohen, Amerikanın İstanbul Büyükelçisi Morgenthau ile görüşmeler yürüterek, Siyonist çevrenin savaş boyunca Yahudiler için ihtiyaçlarını karşılamasını sağlamıştır. Ancak bütün bu yardımlar Osmanlı Askerinden kaçırılarak yürütülmüştür.²⁹⁹ Yardım grubu içerisinde Arthur Ruppın, Aaron Aaronsohn, Nissim Elyasar gibi isimler de bulunmaktadır. Savaşın ilk yıllarında bunlar Alman Cephesi olarak adlandırılmış olsa da menfaatleri uğurunda her iki tarafta da görülen isimlerdir.³⁰⁰ İsmi oldukça sık geçen fakat hakkında fazla bilgi bulmanın zor olduğu bir diğer şahısta Meir Dizengoff’tur. 25 Şubat 1861 tarihinde dünyaya gelen Dizengoff, politeknik bir okuldan mezun olmuştur.

²⁹⁶ Antebi, *a.g.e.*, s. 414.

²⁹⁷ Genel anlamda bütün bilgiler yukarıda verilen kaynaklardan alınmıştır ancak ilginç şahsiyeti nedeniyle ve savaş esnasında faal olması sebebiyle araştırılmaya değer şahsiyetler arasındadır. Bu nedenle okunması gereken kaynaklar arasında bkz.: Etan Bloom; *On The German Origins Of Hebrew Culture: The Repression Of The Nationalist Role Of Arthur Ruppın. The Father Of Jewish Settlement In The Land Of Israel.*

²⁹⁸ Joshua Blau; *The Renaissance Of Modern Hebrew Standard Arabic*, California University Press, USA 1981, s. 43.

²⁹⁹ Friedmann, *a.g.e.*, s. 370-375.

³⁰⁰ Alisa Meyuhar; *Between Sepharad And Jerusalem: History, Identity And Memory Of The Sephardim*, Brill Press, USA 2014, s. 116-157.

1890'lı yıllarda Dizengoff'un Paris'te üniversite eğitimi aldığını görmekteyiz. Meir Dizengoff'a Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin-Suriye topraklarına Albert Antebi ile sıkça fikir alışverişi yaparken ve Yahudilere nasıl yardım edilebileceğini tartışırken rastlamaktayız. Antebi'nin Osmanlı Ordusu'nda görev aldığı zamanlarda onu 'Üniformasız Asker, Taçsız Kral' olarak niteleyecek kadar sevdiğini belirtmiştir. Meir Dizengoff, Albert Antebi ile birlikte Cemal Paşa'nın Yahudiler için çıkartmış olduğu sürgün kararını değiştirmek üzere konuşmaya giden tek isimdir. Konuşma esnasında hiddetlenen Cemal Paşa'nın "Size sömürgelerinizi oluşturacağınız hükümdara ait toprakları mı vermem lazım? Kültürel ve dini özerklik mi vereyim? Osmanlı egemenliği altında Siyonist programın yürütülmesi için size yardım mı edeyim?" Sözlerine karşın Antebi: "Eğer yaparsanız Sayın Bakanım, sizi Siyonist örgütün başkanı ilan edeceğim ve kendimi de onun en sadık sekreteri yapacağım." sözleriyle cevap vermiştir. Görüşme sonucunda Bursa sürgünü Tiberya sürgününe dönüşmüş ve sadece iki haftaya indirgenmiştir. Bunun üzerine Meir Dizengoff: "İşte hatırı sayılı insanlarımız tatilde olacaklar ve bir kez daha İsrailoğulları sudan kurtulmuştur"³⁰¹ cümlesiyle sevincini Albert'e dile getirmiştir. Konuşmanın dikkat çekici yanlarından biri de Albert Antebi'nin bu konuşma sonucunda Siyasi ve Ekonomik Danışma Komitesi Üyeliği unvanını almış olmasıdır. Meir Dizengoff, Rotschildler tarafından tanınan ve ziyaret edilen isimlerden biridir. Savaş sonrasında 1921 yılında daha sonra sık sık yapacağı Tel Aviv'in Belediye Başkanlığı vazifesine atanmıştır.³⁰² 23 Eylül 1936 tarihinde Filistin'de vefat etmiştir. Bu isimler arasında yer alan bir diğer isim Haim Aharon Valero'dur. Valero'nun 1845'te dünyaya geldiği ve 1923'te hayatını kaybettiği bilinmektedir. 1848 yılında babası'nın kurduğu Valero Bank, banka olmanın yanında Osmanlı topraklarında Yahudi topluluğunun hayatını kolaylaştırmayı kendine hedef edinen bir kuruluş halinde yaşatılmıştır.³⁰³ Temel anlamda Yahudi toplumunda toprak alımı ve toprak işlemek üzere destek vermiştir. Aharon'un ailesi XV. yüzyılda İspanya'dan kovulmuş olan Sefaradlardandır. Babası İstanbul'da dünya'ya gelmiş ancak her Yahudi'nin olduğu gibi gözleri Kudüs'e doğru yaşamıştır. Nihayet 1830 yılında Baba Jacob Ailesi ile birlikte Filistin'e göç etmiştir. Aharon Valero Fransızca, Arapça, Türkçe, İbranice ve Ladino dillerini öğrenmiştir. Henüz 15 yaşında iken babasının yanında bankada çalışmaya başlamıştır. Babası ve abisinin ölümü ile birlikte bankanın müdürü olmuştur. Aharon'ın başında bulunduğu Valero Bank, Birinci Dünya Savaşı esnasında birçok devletin konsoloslarına bankacılık yapmıştır. Daha önemlisi Osmanlı yönetiminin bölgede temsilcilerinin bankacılığını üstlenmiştir.³⁰⁴ Aharon sadece Osmanlı yöneticileri ile sınırlı kalmamıştır. Avusturya, Rusya ve Almanya yöneticilerinden de temsilcileri müşteri olarak barındırmıştır. En önemli vazifesi Paris, Londra ve Viyana'da bulunan Rotschildlere bağlı olarak çalışmış olmasıdır. Aharon Valero, Birinci Dünya Savaşı sırasında

³⁰¹Bu görüşmeler ve konuşmalar için bkz.: Antebi, *a.g.e.*, s. 289-312.

³⁰² Friedman, *a.g.e.*, s. 350-371.

³⁰³ Ruth Kark and Joseph Glass; *Sephardi Entrepreneurs in Jerusalem/ The Valero Family, Seven Generations in Jerusalem 1800-1948*, English Edition, Gefen Publishing House, İsrail 2007. s. 132, 165.

³⁰⁴ Kark, Ruth and Glass, *a.g.e.*, s. 99.

Avrupa'dan Filistin-Suriye bölgesinde bulunan Yahudilere gönderilmiş paraları, bankası üzerinden teslim alarak gerekli yerlere ulaştırmıştır. Valero Rotschild ailesi ile ileri derecede irtibatlı şahıslardandır. Osmanlı vatandaşı olması sebebiyle Rotschild adına Osmanlı topraklarında hareket edebilmesi onun için kolay olmuştur.³⁰⁵ Özellikle Birinci Dünya Savaşı esnasında İngiltere, Fransa cephesine yakın duran Rotschild'lere raporlar sunarak hedeflenen Yahudi devleti için çalışmıştır.

İsmi oldukça az zikredilen bir diğer şahsiyet Boris Schatz'tır. 22 Aralık 1866 tarihinde dünyaya gelen Schatz, Rus topraklarında eğitimini tamamlamıştır. Çizim alanında eğitim alarak kendini geliştirmiştir. Daha sonra Yahudi heykel tıraşlarla tanışarak bu alana da merak salmıştır. Schatz, okulu biter bitmez Moskova ve Warsova gibi şehirlerde çizim ve heykel dersi vermeye başlamıştır. Yeteneği keşfedildiği günden itibaren Yahudi okullarında sanat alanında öğretmen olarak göreve başlamıştır. Bulgar Prensi I. Ferdinand'ın 1895'te daveti üzerine Sofya'ya geçmiştir. Onun yolculukları hayatı boyunca sürmüştür. Bulgaristan'dan Amerika'ya gittiği, oradan da Berlin'e gittiği bilinmektedir. Ancak Berlin'e geçişi onun hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Burada Ephraim Moses Lilien, Otto Warburg, Franz Oppenheim gibi Filistin topraklarına, Yahudilere devlet kurulması gerektiğini savunan ve bunun için çalışan Siyonist liderlerle tanışmıştır.³⁰⁶ Bu tanışmanın ardından hangi sebepten olduğu bilinmemekle birlikte Filistin'e geçmiştir. Schatz burada 'Bezalel Okulunu' kurmuş ve sanat dersleri vermeye başlamıştır. Eğitim içeriğinde Amerika ve Avrupa gibi çeşitli ülkelerde araştırmalar yapma faaliyetlerinde yer almıştır. Bu faaliyetlerin Birinci Dünya Savaşı gibi kritik bir zamanda devam etmesi oldukça ilgi çekicidir. Netice olarak Schatz'ın Jacob Jacobson, Chaim Weizmann, Franz Oppenheim, Otto Warbourg gibi Siyonist davaya hizmet eden insanlar ile görüşmesi Birinci Dünya Savaşı esnasında gerçekleşmiştir.³⁰⁷ 21 Eylül 1915 tarihinde Cemal Paşa'nın danışmanı ile birlikte Bezalel Okulu'nu ziyaret ettiği ve Boris Schatz ile fotoğraf çektiği bilinmektedir. Schatz "*İsraillilerin Sanat Babası*" unvanını almıştır. 1935 yılında hayatını kaybetmiştir. Bu cephede etkili olan bir başka isim, önceki cephelerde de adı geçmiş olan Curt Prüfer'dir.

Yukarıda sayılan isimler şüphesiz bu cephede görev almış bütün Yahudi isimler değildir. Ancak daha önce de dile getirildiği üzere Filistin-Suriye Cephesi'ne ilişkin bilgiler bulmak oldukça zordur. Bunun nedeni ise Yahudilerin burada genel olarak gizli casuslar halinde hareket etmiş olmalarıdır. Örneğin sadece İngiliz ordusundaki Yahudilerin sayısı 50 bin kişi olarak verilmiştir. Bunlar arasında bir taraftan Osmanlı Ordusu içerisinde bulunan Yahudi askerlere destek veren onları eğiten Rotschild ailesi fertleri de yer almıştır. Onlara ek olarak Sassoon ve Montefiore gibi isimleri subay olarak İngiliz ordusunda görmekteyiz. Her ne kadar Yahudiler için kabul

³⁰⁵ Kark, Ruth and Glass, *a.g.e.*, s. 132, 165.

³⁰⁶ Boris Schatz 1866-1932, Jewish Virtual Library, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/boris-schatz>

³⁰⁷ Antebi, *a.g.e.*, s. 443.

edilmez bir durum olsa'da, Evelyn Achille de Rotschild de asker olarak İngiliz Kraliyet Ordusu'na katılmıştır. Öncelikle Mısır'a gitmiş daha sonra ise Çanakkale Cephesi'ne geçmiştir. Nitekim 1917 yılında Gazze Savaşında yaralanıp ölmüştür. Burada anlatmak istenilen şey, özellikle bu bölgeler için, hangi Yahudi'nin hangi taraf için savaştığını anlamanın zor olduğudur. Çanakkale Cephesi'nde James Armand de Rotschild gibi birçok Yahudi banker kurulan Yahudi Lejyonu'nu finanse etmiştir. Ancak bu finansörlerin aynı zamanda Alman Ordusunda birçok önemli ismi de finanse ettiği, burs verdiği, okuttuğu ve bizzat görüştüğü bilinmektedir. Bu nedenle olayları iyi analiz edebilmek son derece önemlidir.

2.7 Çanakkale Cephesi

Çanakkale Cephesi 1915 yılının Şubat ayında açılmıştır. Bu cephe aslında hem Almanlar, hem de İngiltere, Fransa ve Rusya için savaş alanı'nı genişletme konusunda faydalı görülmüştür. Böylece Ruslar ilk etapta İstanbul'u almayı ve Kafkas Cephesi'nde meydana gelen tehlikeyi hafifletmek adına savaş alanını yaymayı hedeflemiştir. İngilizler ise Ruslardan daha hızlı davranarak İstanbul'a girmeyi planlamıştır. Boğazlar'a kadar savaşın genişlemesi İngilizler için Kanal'da ve Mısır'da rahatlık sağlamıştır. Hem İngiltere-Fransa, hem de Rusya'nın ortak amacı, Almanlar tarafından üretilen cihat anlayışının tehlikeli bir boyut almadan, söndürülmesi olmuştur. Almanlar ise Süveyş'te işlerini kolaylaştırmak ve bu bölgeden çıkan değerlere sahip olmak adına Çanakkale Cephesi'ni bir dikkat dağıtma alanı olarak kullanmışlardır. Ancak Osmanlı askeri'nin Kafkasya hareketi ile birlikte Çanakkale'ye gelecek savaşı sezmesi ve hazırlıklı olması, durumların istenildiği gibi gitmemesine sebep olmuştur. Böylece 19 Şubat 1915 tarihinde Çanakkale Boğazı'nın iki tarafında da bulunan savunma hattını bombalamaya başlayan İtilaf Devletleri, Mart ayına kadar bombardımana devam etmiştir. Bu arada kötü hava şartlarından dolayı 25 Şubata kadar saldırılara ara verilmiş, tekrar saldırıldığında ise Seddübahir ve Kumkale'de bulunan tabyalarımız yenilgiye uğratılmıştır. 19 Şubat tarihinin seçilmesinde '1807 yılında İngiliz-Rus ittifakı altında Amiral Duckwort'un Boğaz'ı geçerek İstanbul önüne ulaşması şerefine sembol olarak seçilmiştir'. Semboller sadece bununla sınırlı kalmamıştır. Çanakkale'de atılan ilk mermi Agamemnon zırhlısından atılmıştır. Bunun sebebi ise 'Homeros İlyada Destanında', Agamemnon'un Truva'yı ele geçiren Yunan kralı olarak anlatılmasıdır. Sembollerin farkında olan Türkler, 'Yeni Mecmua'da: "*Truva bir Hayaldi Fakat Çanakkale Gerçektir*" gibi cümleler kullanılmıştır. Burada ilginç bir hususa daha değinmek gerekir ki 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi de Agamemnon'da imzalanmıştır. İlk etapta başarı sağlanacağından emin olan İtilaf Devletleri 'Cook'isminde bir seyahat şirketi önderliğinde İstanbul'a yapılacak olan gezi turu düzenlemişlerdir. Fakat denizde savaş istenildiği gibi sonuçlanmamıştır. Nitekim 18 Mart 1915 tarihine gelindiğinde Boğazlar'ı geçerek bu topraklara girme planını gerçekleştirmeye çalışılmıştır. Queen Elizabeth'in de içerisinde bulunduğu 18 zırhlı saldırıya geçmiştir. Saldırıları sabah on birden akşam altıya kadar sürmüştür. Ancak bilindiği üzere bu hücum daha önceden Osmanlı askerleri tarafından Boğaz'a döşenmiş olan mayınlar ve Türklerin müthiş savunması sonucunda başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yenilgilerinin ardından deniz

üzerinden İstanbul'a giriş yapamayacaklarını anlayan İtilaf Devletleri malum 25 Nisan 1915 gününde Gelibolu'ya asker çıkararak hedeflerine ulaşmaya çalışmıştır. Bu saldırıya karşı durmak için Liman von Sanders komutanlığında V. Ordu kurulmuştur. Liman von Sanders'in görev yerine gelerek uygulamak istediği strateji oldukça ilginçtir. O, düşman karaya çıktıktan sonra süngü hücumlarının yapılmasını emretmiştir. Bu stratejiye ne Enver Paşa ne de diğer kolordu ve tümen komutanları karşı çıkmamıştır. IX. Tümen Komutanı Halil Sami Bey ve 27. Alay komutanı Yarbay Şefik Bey gibi isimler durumu eleştirmiştir. Bu komutanlara göre Alman komutanlar düşmanın daha kolay topraklara ulaşmasını sağlamak için stratejilerini oluşturmuştur. Örneğin Seddülbahir ve Kumkale'de kurmay heyeti içerisinde görev almış Bursalı Mehmet Nihat Alman tümen komutanı Nicolai'ın düşmanla karşı karşıya gelmemek ve onlara çıkarma için izin verme doğrultusunda emri bu duruma güzel bir örnektir. İngiliz General Hamilton önderliğinde yapılan bu saldırılar büyük bir karşılık ile savuşturulmuştur.³⁰⁸

Bütün cephelerde olduğu gibi bu cephede de Yahudi isimler oldukça büyük etkiye sahip olmuştur. Fakat öncelikle şunu belirtmek gerekir ki bu etki sadece kötü anlamda olmamıştır. İsimlerini duymadığımız, fakat farklı cephelerde Osmanlı atına sadık bir şekilde savaşan yüzlerce asker vardır. Bunlar arasında Aliyas Cohen Paşa, İzhak Molho Paşa, Gelibolulu Efraim Ben Varon, Nesim Avran Eskinazi Başçavuş, Şanbay oğlu Yako, İsak oğlu Avram, Avram oğlu Salomon, Samuel oğlu Mişon gibi isimlerden daha önce bahsedilmiştir. İsimler arasında Çanakkale Cephesi'nde Moshe Sharett de bulunmaktadır.

2.7.1 Moshe Sharett

Moshe Sharett 15 Ekim 1894 tarihinde Ukrayna'da dünyaya gelmiştir. Rusa topraklarında yaşanan olumsuzluklardan dolayı 1906 yılında ailesi ile birlikte Filistin'e göç etmiştir. 1910 yılında Yafa'ya geçerek Tel Aviv'in kurucu Yahudi aileleri arasında yer almıştır. İbrani Lisesini tamamladıktan sonra müzik eğitimi almak üzere Shulamit Konservatuarına geçiş yapmıştır. Fakat fazla sürdürmeden, 1912 yılında David Grün ve Yitzhak Ben Zvi gibi İstanbul Üniversitesi'nde hukuk eğitimi almak üzere İstanbul'a geçmiştir. Ona bu yolda Yahudi bankerler arasından Hirsch ailesi sponsorluk yapmıştır.³⁰⁹ Ancak eğitimini tamamlamadan Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşına girmiştir. Moshe Sharett hem David Ben Grün hem de Alman Hirsch ailesi ile olan fikir alışverişi sonucunda Osmanlı Ordusu içerisinde yer almaya karar vermiştir. Böylece savaş sırasında üstteğmen olarak tercümanlık vazifesine alınmıştır. Ağırlıklı olarak Çanakkale ve Suriye Cephesi'nde yer aldığı görülmektedir. Moshe Sharett'i okurken, onun Chaim Weizmann ve Dr. Jacobson ile olan tanışıklığı da göz ardı edilmemelidir.³¹⁰ Nitekim Sharett, Weizmann tarafından davet edilerek Londra'ya geçmiştir. Burada

³⁰⁸ Muzaffer Albayrak, *14 Şubat 1915-18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşları*, Bilim ve Teknik, TÜBİTAK, www.çanakkale.tubitak.gov.tr

³⁰⁹ Livia Rokach; *İsrail's Sacred Terrorism, A Study Based On Moshe Sharett's Personal Diary*, AAUG Press, USA 1980, s. 21-22

³¹⁰ Rokach, *a.g.e.*, s. 21.

ekonomi eğitimi alan Sharett'in hayatı, temel hatları dışında gizemli kalmayı başarmıştır. Ancak Çanakkale Muharebeleri'nden sonra, Siyon Katır Birliği ile ilgili oldukça dikkat çekici yorumlarda bulunmuştur. Birliğin fikir babası Jabotinsky'nin: “*Geliboludaki savaş, Siyonizm'e yeni kapılar açmıştır. Biz Balfour Deklarasyonu ile bir yurt sözü alabildiysek, bu başarı Gelibolu'dan geçmiştir*” sözleri üzerine Sharett, İsrail Devleti kurulduktan sonra: “*Siyon Katır Birliği olmasaydı, biz bu devlete belki de erişemezdik*” sözleriyle destek olmuştur.³¹¹ “Yani Moshe Sharett Osmanlı cephesinde gerçekten savaşmış mıdır?” sorusu ile karşı karşıya kalıyoruz. Yıllar sonra Sharett, kurulan İsrail Devleti'nin ilk Dışişleri Bakanlığı'nı yapmıştır (1948-1954). Sonrasında İkinci Başbakan olarak görev değiştirmiştir (1954-1955). 7 Temmuz 1965 tarihinde İsrail'de hayatını kaybetmiştir.

2.7.2 Vladimir Jabotinsky ve Sion Katır Birliği

Çanakkale cephesi'nde etkili olan diğer bir isim özellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti ile erken dönemden bağlantıya girmiş olan Vladimir Ze'ev Jabotinsky'dir. Jabotinsky, aynı zamanda Osmanlı Ordusu'nda bir Yahudi birliği kurma düşüncesi içerisinde olan David Ben Gurion ve Ben Zvi'nin samimi dostu olarak bilinmektedir. Jabotinsky 1880 yılında Rusya'da dünyaya gelmiştir. Eğitim almak üzere İsviçre ve İtalya'da bir süreliğine ikamet etmiş fakat Jön Türklerin zirveye çıktığı olarak bilinen 1908 yılında, II. Meşrutiyetin İlanı ile birlikte Yahudiler adına umutlanarak İstanbul'a geçmiştir. Burada Emmanuel Carasso, Nissim Masliyah ve Haim Nahum gibi önemli isimlerle görüşme imkânı bulmuştur.³¹² Jabotinsky'nin İstanbul'a geçişi Berlin'de bulunan Dünya Siyonist örgütü'nün isteği üzerine gerçekleşmiştir. Anglo-Levanten Anonim Şirketi isminde kurulmuş olan banka görünümlü elçilikte görev almıştır. İstanbul'da ‘*Jeune Turc*’ isimli gazetenin editörlüğünü yapmıştır. ‘*Jeune Turc*’ gazetesi Berlin'de bulunan David Wolffsohn ve onun İstanbul temsilcisi Victor Jacobson tarafından finanse edilen bir yayın organı olarak karşımıza çıkmaktadır.³¹³ Ze'ev aynı zamanda Richard Lichtheim, yani Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce İstanbul'da Dünya Siyonist Örgütü'nün temsilciliğini üstlenmiş olan şahısla da iyi ilişkiler kurmuştur. Nitekim 1925 yılında Vladimir Jabotinsky'nin Almanya'ya göndermiş olduğu temsilci de Richard Lichtheim'dir.³¹⁴ Ze'ev'in Birinci Dünya Savaşı'na etkisi tartışılmaz. O, her ne kadar Osmanlı topraklarında yaşamış ve Osmanlı askerleri ile iletişim halinde olmuş olsa da asıl hedefi, İngiltere desteğinde bir Yahudi Birliği kurarak bunların Osmanlı'ya karşı savaşmasını sağlamak olmuştur.³¹⁵ Sonuç olarak bu

³¹¹ John H. Patterson; *With The Judaeans In The Palestine Campaign*, Hutchinson&Co, Londra 1922, s. 13-18

³¹² Friedman, *a.g.e.*, s. 244.

³¹³ Friedman, *a.g.e.*, s. 149.

³¹⁴ Yahudilerin para akışı ve Siyonist Örgütü işleyişi için bkz.: Francis Nicosia; *Revisionist Zionism in Germany: Richard Lichtheim and The Landesverband Der Zionisten Revisionisten In Deutschland*, Leo Back Institute Year Book, Vol.31, Issue 1, Ocak 1986, s. 209-240.

³¹⁵ Patterson, *a.g.e.*, s. 16.

hedefine ulaşmıştır. Çanakkale Muharebeleri'ne Siyon Katır Birliği olarak (Zion Mule Corp ZMC) bilinen Yahudi birliğini dâhil etmiştir.³¹⁶ Sion Katır Birliği İsrail tarihi için oldukça önemlidir. Bu birliğin büyük kısmı daha önce Rusya'dan Filistin'e göç etmiş fakat sonra Cemal Paşa tarafından Filistin'den Mısır'a gönderilmiş Osmanlı Yahudilerinden oluşturulmuştur. Vladimir Jabotinsky bu işi tek başına yürütmemiştir. Rusya yıllarından bildiği Joseph Trumpeldor'un bu konuda yardımını almıştır. İki arkadaş bir araya gelerek Yahudi Birliği'nin kurulmasını kararlaştırmıştır. Kararın ardından 3 Mart 1915 tarihinde Yahudi bankerler (bunlar arasında Hirsch, Camondo ve Rotschilder de vardır), tüccarlar ve zengin zümreden farklı meslekleri biraraya getirmişlerdir. Yaklaşık 200 kişilik bir toplantı gerçekleştirildikten sonra İngilizlerin çatısı altında bir Yahudi silahlı birlik kurulacağına karar verilmiştir. Toplantıya David Ben Gurion ve Ben Zvi gibi mühim isimlerin katıldıklarını ancak, ilk etapta Osmanlı hâkimiyetinde bir birliğin kurulması ve İsrailoğulları menfaati için gizliden çalışılmasını savunduklarını belirtmekte fayda vardır.³¹⁷ Büyük çoğunluğu Avrupa kökenli olan Yahudi zenginleri oluşturdukları komisyon ile Mısır'ın içişlerinden sorumlu olan İngiliz Ronald Graham'a gitmişlerdir. Graham heyeti onayladıktan sonra Mısır'da bulunan İngiliz kuvvetleri'nin komutanı General Maxwell'e yönlendirmiştir. Maxwell karşısında bulunan gruba şu cevabı vermiştir: “*Size sadece bir öneride bulunabilirim. Türk Cephesi'nin başka sektöründe gençlerinizin kendileri bir katır taşıma birliği oluşturabilir. Bundan daha fazlasını yapamam.*”³¹⁸ Yahudi liderlerin istedikleri cevap aslında bu değildir. Onlar Filistin, Süveyş veya Mısır gibi önemli cephelerde savaşmak istemişlerdir. Ancak aldıkları cevap sadece Gelibolu Cephesinde mühimmat taşımaya yöneliktir. Vladimir Jabotinsky'nin bu karara kızarak karşı çıkmasına karşın, Joseph Trumpeldor saldırıya hangi cepheden başlanılsa başlanılsın, amacın Sion'a ulaşmak olduğu fikrini savunmuştur. Böylece Maxwell ve İngiliz Dışişleri'nin yazışmaları sonucunda John Henry Patterson'un bu birliğin başına geçeceği kararlaştırılmıştır. Patterson, General Alexander Godley tarafından İngiliz Hükümeti'ne önerilmiştir. Nihayet Henry Patterson'un sağ kolunu üstlenecek olan isim olarak, Joseph Trumeldor kararlaştırılmıştır. John Henry Patterson'un seçilmesindeki temel sebeplerden bir tanesi, Yahudi hayranı bir protestan olmasıdır.³¹⁹ Onun hatıratında Yahudi tarihine ve karakterlerine ne kadar hayran olduğunu okumak mümkündür. Patterson 22 Mart 1915 tarihinde yeni vazifesine başlamıştır. Sion Katır Birliği'nin mühimmat taşıyacağı cephe olan Gelibolu'ya geçmeden İskenderiye'de toplanarak bir tören gerçekleştirmiştir. Bu tören çerçevesinde John Henry Patterson'un da konuşma yapması istenmiştir, o ise “*Cepheye mühimmat taşıyan asker en az cephede savaşan kadar cesurdur.*”³²⁰ sözleriyle Yahudi birliğini sevindirmiştir. Cepheye çıkmadan gerçekleştirilen bu son toplantıda Başhaham Raphael de la Pergola:

³¹⁶ Jabotinsky yazışmaları için bkz.: WO 32/11349 “*Proposal to raise a Jewish Bigade*”, 20 Gen No. 4106.

³¹⁷ Patterson, *a.g.e.*, s. 23.

³¹⁸ Patterson, *a.g.e.*, s. 24.

³¹⁹ Patterson, *a.g.e.*, s. 13.

³²⁰ Patterson, *a.g.e.*, s. 25.

*“Komutan Patterson Yahudilerin çıkış efsanesini baştan yaşatacak, İsrailoğullarını Mısır’dan Filistin’e taşıyacaktır. II. Musa halkına yetmişmiştir.”*³²¹ cümleleriyle John Henry Patterson’un heyecanına heyecan katmıştır. Sion Katır Birliği (Zion Mule Corps ZMC) ile alakalı İngiliz Akdeniz Seferi Kuvvetleri Komutanı Jan Hamilton’un New York’ta yayınlanan Yahudi gazetesi ‘The Day’e söylemiş olduğu sözleri şöyledir: *“Genel Karargâh, Akdeniz Sefer Kuvvetleri: Komutam altında savaşan ve tamamen Yahudilerden oluşan bir birliğin bulunduğunu duymanız ilginizi çeker biliyorum. Hristiyan tarihinde böyle bir ortaklık ilk defa gerçekleşiyor. Birlik, Türkler tarafından insafsızca Kudüs’ten sürülüp aç aileleriyle Mısır’a giden Yahudilerden oluşmaktadır. Nefret ettikleri Türklere karşı benim yanımda savaşmak üzere aralarından seçilen adamlar’la burada eksiksiz bir nakliye bölüğü oluşturulmuştur. Birlik, Siyon Katır Birliği olarak adlandırılmıştır. Ağır ateş altında su, erzak ve cephanenin taşınmasında faaliyet göstermişlerdir. Aralarında bulunan erlerden biri yiğitliği nedeniyle Kralın elinden madalya dahi almıştır.”*³²² Sion Katır Birliği, İngiliz Kuvvetleri Ocak 1916’da ayında geri çekilene kadar cephelere mühimmat taşımış ve yeri geldiğinde çarpışmalara dâhil olmuştur. Böylece zaman zaman katırlarını geride bırakarak Onbaşı Hildersheim’in komutasında Türklere karşı savaşa katılmışlardır. Joseph Trumpeldor birliği: *“İsrail için ve Tanrı adına çarpışmaya hazır”* sözleriyle ifade etmiştir. Çarpışma esnasında ölen Yahudilerin isimleri Seddülbahir’de bulunan İngiliz anıtına yazılmıştır. Sion Katır Birliği’nin ismi aynı zamanda Tel Aviv’de bulunan bir sokağa Rehov Lohamay Gallipoli (Gelibolu Savaşçıları), olarak verilmiştir. Patterson’un hatıratında paylaştığına göre 25 Temmuz 1915 tarihinde ZMC için yeni adam toplamak üzere Gelibolu’dan, Claude Rolo, Yüzbaşı Trumpeldor ve Groushkousky ile Mısır’a doğru yola çıkmıştır. Mısır’a vardığında askerlerin toplanması adına General Maxwell oldukça ciddi bir ön çalışma yürütmüştür. Moise Cattau Paşa ve Jack Mosseri isminde Siyonist bilim adamlarını organize ederek birliğe adam toplama hususunda bunları John Henry Patterson’a yoldaş kılmıştır.³²³ Jabotinsky, Sion Katır Birliği’nin ardından 1920 yılında Haganah isimindeki örgütü kurmuştur. Sonrasında 1925 yılında Dünya Siyonistler Revizyonistler Birliği ve 1935 yılında Yeni Siyonist Örgüt gibi farklı örgütlere dâhil olmuştur. 1940 yılına gelindiğinde Amerika’da kalp krizi sonucunda hayatını kaybetmiştir. Nihayet yazılarında: *“Savaşmak açısından Gelibolu’ya gidiş, Siyonizm’e yepyeni ufuklar açmıştır. Eğer biz 2 Kasım 1917’de Balfour Deklarasyonu ile Filistin’de yurt edinme sözü aldysak, buna ulaşan yol Gelibolu’dan geçmiştir.”*³²⁴ Sion Katır Birliği, 1916 yılının başında Mısır’a geri çekilmiş 1917 yılında Balfour Deklarasyonu’nun ilan edilmesinden sonra 1918 yılında İngiltere’de Yahudi Lejyonu olarak değiştirilmiştir. Nitekim bu lejyon General Allenby’in komutası altında Haziran 1918’de Filistin Cephesi’nde savaşa katılmıştır. Bu ordu içerisinde Baron Edmond James de Rotschild binbaşı rütbesiyle, David Grün ise onbaşı rütbesiyle yer almıştır.

³²¹ Patterson, *a.g.e.*, s. 30.

³²² Pattersen, *a.g.e.*, s. VII

³²³ Patterson, *a.g.e.*, s. 167-170.

³²⁴ Kaynağı daha evvel verilmiştir. s. 104.

2.7.3 Çanakkale Cephesinde Etkili Olan Yahudi İsimler

Çanakkale Cephesi'nde Yahudiler sadece Siyon Katır Birliğinde hizmet etmemiştir. Fakat bireysel şahısları bularak samimiyetlerini sorgulamak oldukça zor olduğundan, burada sadece Siyon Katır Birliğine dahil olan isimler verilmiştir.

2.7.3.1 Joseph Vladimirovich

21 Kasım 1880 tarihinde dünyaya gelen Joseph Vladimirovich Trumpeldor'un yetişme tarzı ilk etapta klasik bir Yahudi aile yapısından ziyade Rus vatanseverliği tarzındadır. Dışcilik konusunda eğitim alan Joseph 1902 yılında gönüllü olarak Rus Ordusu'nda dışçı olarak görev yapmıştır. Rusların Japonlara karşı yapmış olduğu savaşta kolunu kaybetmesine rağmen: “*Anavatan için feda edecek diğer kolum vardır*”³²⁵ demiştir. 1906 yılında Rus Ordusu'nda kumandan unvanını alan ilk kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Joseph Trumpeldor ilerleyen vakitlerde hukuk eğitimi alarak 1911'de Filistin'e göç etmiştir. Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde Trumpeldor, Filistin topraklarında Yahudi bankerler tarafından yurt kurma fikriyle satın alınan tarlalarda çalışmıştır. Burada birçok Siyonist zenginleri ile tanışmıştır. Ancak Osmanlı vatandaşlığını alma hususunda ayak direttiği için ülke dışı edilenler arasında bulunmuştur. Vladimir Jabotinsky'nin daveti üzerine Mısır'a geçmiştir. Bilindiği üzere Siyonizm içerisinde hedefe ulaşmak için çeşitli yöntemler uygulanmıştır. Bunlardan ilki, İttihat ve Terakki zamanında olduğu gibi Osmanlı vatandaşı olarak legal yollardan Osmanlı'nın iç ve dış siyasetine karışma hakkını elde etmek, ikincisi ise Osmanlı vatandaşı olarak Osmanlı askerleri ve siyaset adamlarına yakın meslekler ifa edip, Nili Causuluk Örgütü'nde olduğu gibi casusluk yapmak ve son olarak Osmanlı vatandaşlığını red ederek açıktan karşı cepheye yer almak'tır. Burada aslında, Siyonist isimlerin kendi planları doğrultusunda vatandaşlığa geçtiklerini veya geçmediklerini görmekteyiz. Joseph Trumpeldor Rus vatandaşlığından vazgeçmeyen ve böylelikle Mısır'da hizmetine devam eden bir isimdir. Mısır'da 3 Mart 1915'te Vladimir Jabotinsky, Fizikçi Dr. Weitz, Rishon Le Zion'da şarap üretimi uzmanı Victor Gluskin, Amerikalı iş adamı G. Kaplan, Anglo-Palestine banka sorumlusu Z.D. Levotin ve tarım uzmanı Akiva Ettinger ile birlikte buluşarak silahlı bir Yahudi birliğin gerekliliğinden bahsetmişlerdir.³²⁶ Fikirlerini Yahudi büyüklerine bildirmek üzere bir toplantı düzenlenmiştir. Trumpeldor, Silahlı Yahudi Birliği ile alakalı detayları Jabotinsky ile konuşarak, Mafruza Kampı'nda Yahudi aydınlar ve bankerleri ile bir toplantı organize etmiştir. 200'e yakın isim burada toplanarak silahlı birliğin kurulması hususunda olumlu olumsuz fikirlerini dile getirmiştir. 200 kişiden 180 kişi 12 Mart 1915 tarihinde fikri onaylamıştır.³²⁷ Toplantı sonucunda Mısır'da bulunan İngiliz

³²⁵ Lipovetsky, Pesah, “*Joseph Trumpeldor, Life And Works*”, World Zionist Organisation, England 1953, s. 44.

³²⁶ Lipovetsky, *a.g.e.*, s. 40-60.

³²⁷ Patterson, *a.g.e.*, s. 29.

yetkililerle görüşerek sadece bir Katır Birliği konusunda onay alınabildiği vakit, Jabotinsky bu birliğe katılmadan Mısır'dan ayrılmıştır. Ancak Joseph Trumpeldor, İngilizler tarafından birliğin başına atanan John Henry Patterson'un yardımcısı olarak yanından ayrılmamıştır. Çanakkale Cephesi'nde taşımacılık yapmanın yanı sıra, zaman zaman tek kolu olsa dahi saldırıya da katıldığı bilinmektedir. Joseph Trumpeldor'un günlüğünde paylaştığı ilginç bir ifadeyi burada paylaşmakta fayda vardır: *“Bize herşeyi yapmaya ve herşey olmaya hazır adamlar lazım. Hiçbir ilgi alanı ve alışkanlığı olmayan bir gençlik yetiştirmemiz gerek. Demir'den ama elastik gençler. Bir demirki ülkesi için herşeye dönüşebilir. Bir teker gerekse, o teker olacak, bir tırnak gerekse, o tırnak olacak, bir vida gerekse, o vida olacak veya uçan bir tekerlek dahi olacak. Beni seçin diyecek ben hazırım diyecek. Dünya mı kazılacak? Ben hazırım. Öldürmek mi lazım? Ben hazırım. Asker mi lazım? Ben hazırım. Ben hizmet etmeye herşeyimle hazırım diyecek. Çünkü ben hiçbir şeye bağlı değilim. Ben tek bir şey biliyorum. Ulusumu inşa etmek”*.³²⁸ İşte Trumpeldor, yanında bulunan Yahudi askerlerini bu şekilde yetiştirmek üzere yemin etmiştir. Rus vatandaşlığından geçmemiş olsa dahi, o her zaman İsrail Devleti için feda edilecek makine gibi gençlerden bahsetmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Joseph, Rusya'ya geri giderek burada bulunan aileleri Filistin'e göç etmek üzere hazırlamak ve ikna etmek için çalışmıştır. Nihayet kendisi de 1920 de Filistin'e savaşmak üzere dönmüştür. Burada Araplara karşı savaşırken, Yahudiler için millî bir kahraman olarak hayatını kaybetmiştir. Trumpeldor'un vefatından sonra Yahudi gençler bir işçi tugayı kurarak, bu tugayın adını 'Trumpeldor' koymuştur. Tugayın hedefi, Trumpeldor'un da dediği gibi, 'ulus inşa edecek gençler yetiştirmek' olmuştur.

2.7.3.2 Ellie Hildesheim

Ellie Hildesheim, daha sonra Leon Gildesgame 27 Ocak 1894 tarihinde Polonya'da dünyaya gelmiştir. Hakkında bilgi bulmak oldukça zor olan şahsiyetler arasındadır. Herziliya Gymnasiumundan mezun olduğu bilinmektedir. Sion Katır Birliği'ne en başından katılarak burada onbaşı rütbesiyle görev almıştır. Resmi anlamda yasak olmasına rağmen, İngiliz birliklerinin zayıfladığını görünce Sion Katır Birliği'ne asıl görevlerini bırakarak saldırımları gerektiği emrini veren şahsiyettir.³²⁹ Birinci Dünya Savaşı sona erince ismini değiştirerek Leon Gildesgame adıyla Amerika'ya geçmiştir. Burada Amerikan İsrail Topluluğunun kurucuları arasında yer almıştır. Amerika'da Siyonist Hareketler içerisinde siyasi faaliyet göstermeye devam etmiştir. Ellie Hildesheim, 1989 yılında Amerika'da hayatını kaybetmiştir.

2.7.3.3 İsrail Zangwil

21 Ocak 1864 tarihinde dünyaya gelen İsrail Zangwil Rusya'dan göç etmiş bir aile'nin çocuğudur. Theodor Herzl ile yakın dostluğu bilinen

³²⁸ Lipovetsky, a.g.e., s. 99.

³²⁹ Patterson, a.g.e., s. 91.

Zangwil, Londra’da bulunan ‘Serbest Yahudi Okulu’nda eğitim almıştır. Bu okulda yetişen Zangwil, hem Yahudi dini eğitimi hem de dünyevi eğitimlerini almıştır. İlerleyen zamanlarda aynı okulda öğretmen olarak çalışmış ve Londra Üniversitesinde lisans eğitimini tamamlamıştır. Serbest Yahudi Okuluna olan etkisi, bu okulun dört binasından birisinin Zangwil ismiyle isimlendirilmesine sebep olmuştur. İsrail Zangwil öğretmenliği yanı sıra çeşitli gazetelerde siyasi fikirlerini de dile getirmiştir. Daha sonra Yahudiler’e yönelik tiyatro senaryoları ve kitaplar yazmıştır. Bu eserleri, onun birçok devlet adamından ödüller almasına yol açmıştır. Ze’ev Jabotinsky ile olan görüşmesinde İsrail Zangwil ona: “İçerisi dolu olan bir ülkeyi, ülkesizlere vermek akılsızlık olur. Birinden birisi can çekecektir. Bir ülkeyi almak için, içerisinde bulunan insanları çıkartmak gerekir.”³³⁰ Birinci Dünya Savaşı sırasında İsrail Zangwil, John Henry Patterson ile birlikte Mısır’a gitmiştir. Büyük bir fikir adamı olarak burada bulunan Yahudilerin Siyon Katır Birliği’ne katılmalarını hızlandırmıştır. Savaşın sonuna kadar Mısır’da bulunmuş, 1 Ağustos 1926 tarihinde İngiltere’de hayatını kaybetmiştir. Bu isim gibi Sion Katır Birliği içerisinde yer alan fakat haklarında bilgi bulunmayan şahısların sayısı çoktur. İsrail Siyonist Arşivi’nde bu isimler ‘Private’ adı altında kaydedilmiştir.

2.7.3.4 Diğer Yahudiler

John Henry Patterson ile birlikte Mısır’da bulunan ve ona İskenderiye’de evini açan Claude Rolo, Sion Katır Birliği’ne adam bulma hususunda oldukça önemli bir Yahudi askerdir.³³¹ Yine Groushkousky isminde bir erin Çanakkale’de katırları korumak adına iki kolunu kaybettiğini ve buna rağmen cephaneleri sipere yetiştirerek ödüllendirildiği bilinmektedir.³³² Patterson’a Siyon Katır Birliği Komutanlığı vazifesi verildiği vakit, Mısır’da onu karşılayarak yol gösterenler arasında Edgard Soares, İsaac Aghion ve Bay Piciotto isminde üç Yahudi gönüllü ismini görmek mümkündür. Bu üç isim Yahudi topluluğu içerisinde bulunarak, 23 Mart 1915 tarihinde gönüllü Yahudiler arasında Gibbari Kampında yemin töreni için önderlik etmiştir.³³³ Siyon Katır Birliğinde Osmanlı Ordusu’na karşı savaşan Yahudiler arasında Anglo-Palestine Bankası sorumlularından Meshulam Levontini de eklemek mümkündür. Maddi anlamda bu birliğe destek vererek gerek Yahudi askerlerin gerekse İngiliz askerlerinin gıda ve konaklama sıkıntılarına destek sağlamıştır. John Henry Patterson imzası ile Siyon Katır Birliği’ne katılan isimler arasında Nissenbaum Shmonell, Mr. Horn Blower, Aaron ben Joseph, savaş esnasında ciddi anlamda yaralanmış Mamoun Makaryov ve hayatını kaybetmiş Kudüs Yahudilerinden Frank Abraham gibi sadece isimleri bilinen şahsiyetlerin sayısı çok fazladır.³³⁴ Askeri Doktor Mr. Levontin, Teğmen Alexander Gorodissky, Abraham

³³⁰ Gorny, Yossef, “Zionism and The Arabs”, Oxford Clarendon Press, 1987, s. 271.

³³¹ Patterson, a.g.e., s. 26-30.

³³² Patterson, a.g.e., s. 146.

³³³ Patterson, a.g.e., s. 340.

³³⁴ Bunlardan birkaçı’nın ülkeleri için yapmış oldukları kahramanlıkları Patterson’un hatıratında okumak mümkündür.

Eisberg, Teğmen Zolman Zlotnik, Teğmen Wolf Overbuch, Çavuş Joseph Yassinky, Çavuş Nissel Rosenberg, Onbaşı İsaac Yorish, Er Arhur Behrend, Çavuş Harry Schönthal, Reinhard Heidrich ve Meir Peretz gibi isimler de Siyon Katır Birliği'nde kayıtlı olmakla birlikte kimi görev başında hayatını kaybetmiş, kimi ise yara alarak Birinci Dünya Savaşı'ndan sağ çıkmıştır. Siyon Katır Birliği adına İsrail'de düzenlenen şeref kürsülerinde Kahire'den David Mouscovitz, İskenderiye'den Hirsch Stern, İskenderiye'den B. Katznelsohn, Kahire'den Yaacov Rotman, Yosef Rouah, İskenderiye'den Samuel Beargman, İskenderiye'den İ. Kirzner, Kudüs'ten Ben Z. Wertheimer gibi isimler de okunmuştur. Bu isimler aynı zamanda John Henry Patterson'un savaş bürosuna gönderdiği isimlerdir. Ek olarak savaş esnasında ölen isimlerden D. Bardin, A.W. Faingott, Modechay Halivy ve M. Zoui, Elkaim, S. Jutznumik, Z. Keezlia, Solomon Levi, Matatiya Okuka, Mayer Perg, Nissel Rosenberg, İsaac Saban, Schullman, İsaac Alkaim, Solomon Lew, Marcus Kessab isimli şahısların da 10 Ekim 1915 tarihinde saldırı esnasında yaralandıklarına dair raporları okumak mümkündür. Assaye namında hastane gemisinde 19-23 Aralık 1915 tarihleri arasında kaydedilen Siyon Katır Birliği askerlerinden İsrail Misrah silah yarası, Moussa Barouch hastalık çıbanı, Daniel Darsan silah yarası, Teram Mouhlan silah yarası, Samama Sauver silah yarası, İsrail Machnifea silah yarası, İsaac Varshavsky silah yarası, Fazaldeen silah yarası, Budsh Jhuda silah yarası ile hastaneye giriş yapmıştır.³³⁵

Çanakkale Muharebesi'nde Alman Islah Heyeti ile gelen ve Yahudi kökenli olan komutanlar mevcuttur ki bunlar savaşın seyrini ciddi anlamda etkilemiştir. Ancak bu isimler için daha sonra '*Alman Islah Heyeti ile gelen Yahudiler*' başlığı altında ayrı bir bölüm ayrılmıştır. Bilindiği üzere, Osmanlı Ordusu'nun savaştığı cepheler bunlarla sınırlı değildir.

2.8 Hicaz-Yemen Cephesi

Birinci Dünya Savaşı içerisi'nde önemli cephelerden bir tanesi de Hicaz-Yemen Cephesi'dir. Bu cephe genel olarak Yemen Cephesi olarak bilinmektedir. Temel anlamda bakıldığında, Alman Hükümeti'nin Kafkasya, Hindistan ve Mısır'da uyguladığı stratejiyi İngilizler bu cephe'nin açılması için Arap dünyası üzerinde uygulamıştır. Çeşitli ekiplerle Arap kabileleleri'ni İstanbul'da bulunan Halifeye karşı ayaklandırmaya çalışmışlardır. Gösterdikleri sebep ise Peygamber soyundan gelenlerin hilafet hakkıdır. Yani hem ulusal söylemler hem de dini kışkırtmalar, Birinci Dünya Savaşı'na Hicaz-Yemen bölgesinin de dâhil olmasını sağlamıştır. Nitekim Şerif Hüseyin isyanı ve ufak çaplı da olsa diğer bütün ayaklanmaların arka planında bu sebepler yatmaktadır. Böylece, bölgeye arkeolojik araştırma yapma bahanesiyle gönderilen en meşhur ajanlardan bir tanesi Gertrude Bell'dir³³⁶. Gertrude Bell oldukça dindar yetişmiş ve kendi değerleri için canını dahi tehlikeye atabilecek kadar cesaretli bir bayandır. Sina, Mısır, Suriye, Irak, Hicaz, Yemen gibi bütün Orta Doğu topraklarını gezerek İngiliz Hükümeti'ni

³³⁵ İsimler için bkz.: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-zion-muleteers-of-gallipoli>

³³⁶ Howell, Georgina, "*Gertrude Bell, Queen of Desert, Shaper of Nations*", Monumental Biography, The New Yorker, USA 2012, E-Book, s. 81.

gerekli durumlardan haberdar etmiştir. İkinci mühim şahıs ise Gertrude Bell'in öğrencisi sayılan, Yarbay Thomas Edward Lawrence'dir. Lawrencete Gertrude Bell gibi inançlı bir çevrede yetişmiştir. Bu nedenle mektuplarında su yolları, aşiret yapıları gibi savaşa yönelik bilgiler yanında, ziyaret ettiği kiliseler ve bu durumdan duyduğu mutluluğu da okumak mümkündür.³³⁷ Hicaz-Yemen'de bulunan Yahudilerin faaliyetlerini okumak zordur. Bunun nedeni ise bölgenin Yahudilere değil, Araplara söz verilmiş olmasıdır. Ordu içerisinde Osmanlı'ya sadık savaşan ve isimlerini bilmediğimiz Yahudi askerler yanı sıra herhangi bir menfaat için karşı cephede faaliyet gösteren isimler burada bulunamamıştır. Alman komutanlarından da bu cephede faaliyet, yok denecek kadar azdır. 7. Kolordu'nun tümeni, merkeze oldukça uzak olan Hicaz, Asir, San'a ve Hudeybe'ye bu bölgeyi korumak adına gönderilmiştir. Ancak bölgedeki İngiliz casuslarının 1916 yılına geldiğinde başarı sağladıkları anlaşılmaktadır. Bunun görülür sonucu olarak, Mekke Emiri Şerif Hüseyin bağımsızlık ilan ederek Hicaz'da isyan çıkarmıştır. Aslında 1854 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Şerif Hüseyin, Sultan II. Abdülhamid tarafından Mekke Şerifi olarak vazifelendirilmiştir. Fakat İngilizlerin vaatleri ve casusların kışkırtmaları sebebi ile ayaklanarak, vatandaşı olduğu millete karşı Hicaz'da ayaklanma başlatmıştır. Cemal Paşa tarafından 17 Temmuz 1916 tarihinde bölgeye komutan olarak atanan Ömer Fahreddin Paşa'ya karşı gerçekleştirilen isyan, Medine Müdafaası olarak bilinmektedir. Daha net bir ifade ile 'bir Osmanlının bir Osmanlı ile mücadelesi' olarak karşımıza çıkmaktadır. Şerif Hüseyin ve isyancılar Hicaz-Şam demiryolu gibi bütün önemli stratejik noktaları ellerinde tuttuklarından dolayı Fahreddin Paşa komutanlığında yürütülen Medine Müdafaası başarısız olmuştur. Ulaşım sıkıntısı nedeniyle askerlerin ve temel ihtiyaçların bölgeye ulaştırılamaması, Osmanlı askerinin kırılmasına sebep olmuştur. Tüm bunlara rağmen Fahreddin Paşa Medine'yi, Yemen'i ve Asir'in kuzeyini Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar savunmuştur. Fakat bilindiği üzere Mondros Mütarekesinden sonra Fahreddin Paşa komutanlığındaki VII. Kolordu direnmek istese'de, 23 Ocak 1919 tarihinde teslim olmak zorunda kalmıştır. İlk etapta Mısır'da esir edildikten sonra Malta'ya gönderilmiş ve 8 Nisan 1921 tarihinde oradan kurtulmuştur. Şüphesiz Hicaz-Yemen Cephesi Osmanlı Hükümeti için olduğu kadar onun Müslüman halkı için de ehemmiyet taşımaktadır. Bu nedenledir ki Hicaz- Yemen, en çok şehit verilen cephelerin başında gelmektedir. Ancak kritik konumu nedeniyle, Cephe komutanları arasında herhangi bir Yahudi isim bulunamamıştır. Osmanlı Ordusu'nda Ahmet Tevfik Paşa VII. Ordu komutanı, Ali Sait Paşa Ta'iz Harekâtı'ndan sorumlu, Hüseyin Ragıp Bey Tihame harekâtı'ndan sorumlu isimlerdir. İngiliz Ordusunda ise açıktan savaşan isimler arasında Vaughan Cox Hint Tugayı komutanlığını, George Younghusband Aden Tugayı komutanlığını, Hall Thompson, L. Shaw Aden Tugayı komutanlığı ve nihayetinde İngiliz belgelerine göre destek kanadında Şerif Hüseyin bulunmaktadır.³³⁸ Bu isimler arasında Hall Thompson ve Aden Tugayı

³³⁷ Garnett, David, "The Letters of T.E. Lawrence", Jonathan Cape&Bedford Squarh Yayınları, Londra 1938, s. 134.

³³⁸ Bozkurt, a.g.e., s. 58.

Komutanı George Younghusband'ın dini bilgileri gizlidir. Özellikle Hall Thompson'un İngiltere'de gittiği özel okullar tamamen gizli tutulmuştur.

2.9 Irak-İran Cephesi

İrak Cephesi'nin açılması uzun zamandır bu toprakların yeraltı zenginliklerine göz dikmiş olan İngilizlerin isteği üzerine gerçekleşmiştir. Musul, Kerkük ve Abadan'da bulunan petrol bu duruma verilebilecek en iyi örneklerdendir. Ayrıca Hindistan'a ulaşım açısından hem karayolu hem de denizyolu'nu yönetim altına alarak Osmanlı'yı buradan uzaklaştırmakta sebepler arasında sayılmaktadır. Fakat bu iki sebepten ziyade, bölgede Almanya etkisiyle başlatılmış olan cihat politikasının buralara yayılmasını engelleme sebebine bakılırsa, yukarıda sayılan iki sebep de dâhil edilmiş olur. Henüz Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'na dâhil olmadan, bu cephede İngiliz çalışmaları başlatılmıştır. Poona Tümeni olarak bilinen I. Hint Tümeni'nin 16. Piyade Tugayı Ekim 1914'te petrolün ve diğer kaynakların güvenliği için önce Abadan Adasına, daha sonra ise Basra'yı işgal etmek için gönderilmiştir. Nitekim Osmanlı Devleti'nin savaşa dâhil olmasıyla tugayın kalan kısmı da bölgeye yığılmış ve daha önce bölgeye yerleşmiş olan İngilizler, işgali gerçekleştirmiştir. İngilizler, 15 Ekim 1914 Bahreyn, Osmanlı kuvvetlerinin Basra'yı terk etmesi üzerine 23 Kasım 1914'te ise Basra'ya girmiştir. Buradan Dicle ve Fırat'ın körfeze döküldüğü bölge olan ŞattülArab'a nehir yoluyla ve Basra'nın ilerisinde bulunan Kurna'ya doğru karadan ilerleyen İngiliz kuvvetleri Osmanlı'nın direnciyle karşılaşmamıştır. İngilizler 8 Aralık 1914'te Kurna'yı ele geçirmiştir. Osmanlı askerini yöneten üst akıl, Irak bölgesinin Osmanlı için önemine rağmen, 13. Bağdat Kolordusu'nu Erzurum'da bulunan III. Orduya, 12. Musul Kolordusu'nu ise Suriye'de bulunan IV. Ordu'ya dâhil olmak üzere vazifelendirmiştir. Böylece Irak bölgesinde tek bir Tümen kalmıştır ki oda 38. Tümen'dir. Irak'ın boşaltılması bir tarafa, yapılan görevlendirmeler oldukça dikkat çekicidir. Mareşal Ahmet İzzet Paşa'ya göre Bağdat'ta bulunan kuvvetlerin hem hazırlıksız hem de alışkın olmadıkları Erzurum iklimine göndererek Irak'ı boşaltmak, İngiltere'yi istilaya hırslandırmaktan başka bir şey değildir. Nihayet beklenen hareket gerçekleşmiş, İngilizler Bağdat'a doğru ilerlemiştir. Bunun üzerine 3 Ocak 1915'te Süleyman Askeri Bey, binbaşılıktan yarbaylığa terfi ettirilmiş ve 38. Basra Kumandanlığına atanarak Basra'yı geri almakla vazifelendirilmiştir. Emrine verilen küçük bir kuvvet ve yerli halkın çekimser desteği ile Süleyman Askeri Bey vazifesini yerine getirememiştir. O, bu durumu kabullenemeyerek 1 Nisan 1915 tarihinde intihar etmiştir. Osmanlı Ordusu geri çekilmeye başlayınca İngilizler bu kezde Amareyi kuşatmıştır. Süleyman Askeri yerine Nurettin Paşa görevlendirilmiştir. Diğer taraftan İngiltere General Townshend komutasında birliklerini kuzeye doğru göndermiştir. Sırasıyla Amara, Nasiriye, Aziziye işgal edildikten sonra 22 Kasım 1915 tarihinde General Townshend ile Nurettin Paşa Selman-ı Pâk'ta Pakt'ta karşı karşıya gelmiştir. Burada başarı sağlayamayan İngiliz General, Kutü'l-Amare'ye geri çekilmiştir. Osmanlı'nın burada zafer kazanması Irak'ta VI. Ordu'yu kurmasına sebep olmuştur. Ordu'nun başına 12 Aralık 1915 tarihinde Alman Mareşal von der Goltz atanmış ve Nurettin Paşa yerine Halil Paşa'nın gelmesini telgraf ile genel karargâha bildirmiştir. Von der Goltz, Irak cephesinden ziyade İran ile

alakadar olmuştur. İran'da ufak bir Alman ve Avusturya birliği ile İran Jandarması, aşiret üyeleri ve gönüllüler, müttefikler safında savaşmıştır. Rusların Hemedan ve Gengaver'i kuşatması üzerine Goltz, Irak Cephesi'nden kuvvetler alarak bu bölgeye geçmiştir. Bu hareketin ne kadar doğru ne kadar yanlış olduğunu sorgulamak gerektir. İlerleyen zamanlarda Rusların bu bölgede yürüttükleri propaganda faaliyetleri meyvelerini vermeye başlamış ve İran gönüllüleri ve aşiret üyeleri Ruslar safına geçmiştir. Von der Goltz, Albay Bop'u bölgeye atayarak Ruslara karşı Kermanşah'ı muhafaza etmesini emretmiştir. Ancak Albay Bop başarılı olamamıştır. Kermanşah 24 Şubat 1916 günü Ruslar tarafından işgal edilmiştir. Diğer taraftan Irak Cephesi'nde Halil Paşa, Nurettin Paşa ile görüşerek onun kuvvetini emrine almış ve 10 Ocak 1916'da grup kumandanlığına geçmiştir. Von der Goltz'un hastalıktan ölmesi sonucunda onun vazifesini Halil Paşa üstlenmiştir. Osmanlı Birliği tarafından tamamen kuşatılmış General Townshend komutanlığındaki birlik, uzun süre direnmiş ve Halil Paşa'ya teslim olmayı reddetmiştir. Nihayet 29 Nisan 1916 günü meşhur Lawrence'in de içerisinde bulunduğu Townshend ekibi Halil Paşa'ya teslim olmuştur.³³⁹ Teslim anını General Townshend şu şekilde yazmıştır: "*Halil Paşa yanıma geldi. Ben ona silahımı ve kılıcımı uzattım fakat o geri çevirerek, bu aletlerin şahsıma ait olduğunu söyledi. Daha sonra İstanbul'a gönderileceğimi ve Plevne Kahramanı Osman Paşa gibi karşılanacağımı bana bildirmiştir. Türkler benim savunmamı, Osman Paşa'nın savunmasına benzetmişlerdi. Benim birliklerim ise Anadolu'ya gönderilmek üzere yola çıkmıştır.*"³⁴⁰ Halil Paşa birliklerini kutlamış ve 29 Nisan 1916 tarihini Kut Bayramı ilan etmiştir. Ancak ilginç bir yorum Liman von Sanders'ten gelmiştir. O zafere sevinmek yerine dindaşı von der Goltz'un bunu görememesine üzölmüş, Türklerin bu cephede kendi başına buyruk olmalarına kızmıştır. Liman von Sanders daha da ileriye giderek, daha sonra bu cephede olan bütün olumsuzlukları: "*Mareşal Goltz'un eksikliği kendini Osmanlı birikleri üzerinde olumsuz hissettirmiştir*"³⁴¹ ifadeleri ile Goltz'un yokluğuna bağlamıştır. Nitekim 19 Mayıs 1916 tarihinde Enver Paşa durum değerlendirmesi yapmak üzere Bağda'ta gelmiştir. 23 Mayıs 1916'da General von Lussow'un da emri ile vardıkları kararlar şu şekildedir: "Kütü'l-Amare bölgesinde XVIII. Kolordu'yu bırakmak, Kirmanşah, Hemedan ve Kazvin üzerine III. Kolordu'yu göndermek, Kuzey İran'ı ele geçirmek için Süleymaniye ve Musul gruplarını kullanmak ve İran'da İslam çağrısı yaparak gönüllü birlikler kurmak". Bu emre Halil Paşa karşı çıkarak VI. Ordu'yu yerinden çıkartmanın 'cahilce' bir fikir olduğunu Enver Paşa'ya defalarca dile getirmesine rağmen yeğenine karşı muvaffak olamamıştır. Bu durum İngilizler ve Ruslar için bir fırsat oluşturmuştur. Irak üzerine yoğun İngiliz saldırısına rağmen Alman generaller İran'dan asker çekmeyi kabul etmemiştir. Sonucu ise Osmanlı toprakları ile ödenmiştir. Hem İran hem Irak elden çıkmıştır. 9 Ocak 1917 tarihinde Halil Paşa geri çekilmiştir. Yine Liman von Sanders'in İran ile alakalı sözleri burada oldukça ilginçtir: "*İran'ı korumak ve yönetim altına almak pratik olarak asla uygulanamayacak bir*

³³⁹ Savaşın genel seyri ve özellikle Kütü'l Amare'deki olaylar için.: Caner Arabacı, "*Kütü'l Amare Zaferi*", 100.Yıl Anısına, Meram Belediyesi Yayını, Konya.

³⁴⁰ Charles Townshend; *My Campaign*, The James A. McCann Company, New York 1920. s. 285.

³⁴¹ Sanders, *a.g.e.*, s. 168-169.

hayaldi sadece".³⁴² Bu düşünceye rağmen Irak'taki kuvvetleri İran'a Kirmanşah'ı işgal etmek üzere göndermesi ise tartışılır bir harekettir. Sonuç olarak Irak-Basra, 11 Mart 1917 tarihinde İngilizler tarafından ele geçirilmiştir.

2.9.1 Irak-İran Cephesi'nde Etkili Olan Yahudiler

Irak-İran Cephesi'nde etkili olan isimler arasında Yahudi oldukları kesin bilinen sadece iki isim mevcuttur.

2.9.1.1 Wilhelm Leopold Colmar von der Goltz

Irak Cephesinde görevli ve etkili olan isimlerden bir tanesi Von der Goltz'tur. Ancak o sadece Irak'ta değil, Osmanlı içerisine yetiyecek olan askerlerin eğitiminde en başından bu yana görev almıştır.

Wilhelm Leopold Colmar von der Goltz 12 Ağustos 1843 tarihinde Almanya'da dünyaya gelmiştir. Babası on dokuz yıl Alman askeriyesinde görev almasına rağmen Yahudi kökenleri nedeniyle teğmen rütbesinden yukarıya asla terfi edilmemiştir. Colmar'ın babası, o henüz altı yaşında iken hayatı'nı kaybetmiştir. Babasının hikâyeleri ile büyüyen Colmar von der Goltz, 1865 yılında Berlin Askeri Akademisi'ne yazılmıştır. 1870 yılında gerçekleştirilen Fransa-Almanya Savaşını esnasında ikinci ordu kumandanlığında olarak vazifelendirilmiştir. Daha sonra ise profesör olarak Potsdam'da bulunan askeri okula atanmıştır. Baron von der Goltz 1877-1878 yıllarında Osmanlı Orudusu'nu yeniden düzene koyacak ekip içerisinde Osmanlı topraklarına gelmiştir. Burada Almanlar arasında daha sonra 'Goltz Gençliği' olarak anılacak bir öğrenci kitlesini eğitmiştir.³⁴³ 'Goltz Gençliği' kavramının ne anlama geldiğini, onun 1895 yılında Almanya'ya dönmesinden sonra Osmanlı topraklarında bulunan öğrencileri ile yazışmalarından daha iyi anlamak mümkündür. Goltz, öğrencileri ile irtibatını asla kesmemiştir. Albay Pertev'e yazdığı mektup bu konuda oldukça dikkat çekicidir. "*Türkiye'nin bütün umudu gençlerdir. Senin tabi olduğun gençlik, Türkiye'yi kurtarabilecek gençlik. Ancak unutma, öncelikle yönetime gelmeniz gerekir. Ayrıca bizler doğuya daha çok ehemmiyet vermeye başladık. Bu nedenle özel güçleri öğrenip kabul etmek gerekir. Çünkü onların gücü doğa tarafından verilmiştir.*"³⁴⁴ Colmar von der Goltz'un bu ifadeleri bizlere dünya üzerinde hüküm süren insanları hatırlatmaktadır. Osmanlı gençleri üzerinde etkili olan bu isim, başkentin Şam, Konya veya Kayseri'ye taşınarak daha büyük bir İslam Devleti kurulabileceğini önermiştir. Aynı zamanda Padişahın indirilerek daha serbest bir yönetim biçiminin kurulması fikirlerini de Osmanlı'da ders verdiği dönem öğrencileri arasında

³⁴² Sanders, a.g.e., s. 178.

³⁴³ Buraya kadar bkz.: Krethlow, Carl, "*Generalfeldmarschall Colmar Freiherr von der Goltz Pascha, Eine Biographie.*", Schöningh Verlag, Almanya 2012, s. 23-60.

³⁴⁴ Pertev Demirhan; *Generalfeldmarschall Colmar Freiherr von der Goltz: Das Lebensbild Eines Grossen Soldaten. Aus Meinen Persönlichen Erinnerungen*, Göttinger Verlags Anstalt, Göttingen 1960, s. 81.

yaymıştır.³⁴⁵ Daha sonra von Dienst, Paul Rohrbach, Ernst Jaeckh gibi isimler bu fikirlerle Osmanlı topraklarına gelmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı'na gelindiğinde Baron Goltz, ilk olarak Belçika'da vazifelendirilmiştir.³⁴⁶ Belçika vazifesinden sonra Goltz, Irak Cephesi'ne VI. Ordu'nun başına komutan olarak atanmıştır. Goltz, vazife başında 19 Nisan 1916 tarihinde tifüsten hayatını kaybetmiştir. Baron'un ölümü üzerine Osmanlı Kuvvetleri Kutü'l-Amare Zaferini kazanmışlardır. Alman komutanın Osmanlı Ordusu başında bulunması, bu orduları yavaşlatmış olmalı ki hızlı zafere daha sonra Liman von Sanders: "*Kendi başlarına buyruk hareket ediyorlar*"³⁴⁷ diyerek kızmıştır. Goltz Paşa, İstanbul Sarıyer Tarabya'da bulunan Alman Askeri Mezarlığı'nda medfundur.

2.9.1.2 Otto von Lossow

Otto Von Lossow³⁴⁸ 15 Ocak 1868 tarihinde Almanya'da dünyaya gelmiştir. Temel eğitimini Hof'ta tamamlayarak 1888 yılında Bavyera Ordusu'na katılmıştır. Lossow, bir genelkurmay subayı olarak eğitim almış ve birçok vazifede bu unvan ile görev yapmıştır. Ağustos 1914'te Bavyera Yedek Kolordusuna genelkurmay Başkanı olarak atanmıştır. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi ile birlikte İstanbul'a Alman Askeri Ataşesi olarak gönderilmiştir. 1915 yılında Gelibolu'da yapılacak harekâtları planlama hususunda Liman von Sanders ile birlikte çalışmıştır. Aynı zamanda Irak ve İran'da yapılacak olan hareketler üzerinde karar mercii içerisinde yer almıştır. 19 Mayıs 1916 tarihinde Enver Paşa ile birlikte Bağdat'a gelmiştir. Burada birliklerin İran cephesine gönderilmesine karar vermiş ve kazanılan Kutü'l-Amare Zaferinin kısa sürede hezimete dönüşmesinde etkili olmuştur. Otto von Lossow, Bavyera Yahudilerinden olmakla birlikte birçok Siyonist isim ile de ilişkilidir.³⁴⁹ Birinci Dünya Savaşı sona erdiği vakit 1924 yılına kadar Türk topraklarında kalmaya devam etmiştir. Hitlerin meşhur birahane saldırısında karşı cepheye yer almış ve daha sonra Hitler tarafından fişlenmiştir. Ancak Hitler'in dokuz ay içerisinde hapisaneden çıkması ile birlikte ona itaat etmeye başlamıştır. 1938 yılında Almanya Münih'te hayatını kaybetmiştir.

Bu cephe de şüphesiz adını bilmediğimiz Yahudi erleri görev almıştır. Ancak bizim için önemli olanlar özellikle söz sahibi olup savaşı etkilemiş olan isimlerdir.

³⁴⁵ Demirhan, *a.g.e.*, s. 67-68.

³⁴⁶ Von der Goltz Paşa'nın Osmanlı Devleti ile alakalı yazmış olduğu ve böylece birçok Osmanlı askeri ile Almanı etkilemiş olduğu bir diğer eseri ise: Colmar Goltz; *Devlet-i Aliyenin Za'af ve Kuvveti*, University of Toronto Library, DR 571, G 619.

³⁴⁷ Von Sanders'in tepkisine yönelik daha öncesinde bilgi verilmiştir.

³⁴⁸ Otto von Lossow ile alakalı çok fazla bilgi mevcut değildir. Ancak verilmiş olan temel bilgiler için bkz.: Menges, Franz, "*Lossow, von Otto*", *Die Neue Deutsche Biographie*, B.15, Duncker&Humbler Yayınları, Berlin 1987, s. 204.

³⁴⁹ Ruppın Lichtheim ve Wangenheim bu isimlere örnektir. Friedman, *a.g.e.*, s. 284. veya Richard Lichtheim; *She'ar Yashuv (Memoirs)*, s. 410-411.

2.10 Galiçya Cephesi

Osmanlıyı etkileyen cephelerden bir diğeri de Galiçya Cephesi'dir. Bu cephe diğeri cephelerden farklı olarak Orta Doğu toprakları üzerinde değildir. Almanya, Avusturya ve Macaristan İmparatorluğu tarafından Ruslara karşı açılan bu cephe Graf von Bothmer tarafından yönetilmiştir. Doğrudan Osmanlı topraklarına etkisi olmasa dahi birçok askerimizin burada şehit olması nedeniyle bu cepheyi'de anmakta fayda vardır. 1914'te Rusların Galiçyaya saldırması üzerine Graf von Bothmer'in yardımına General Mackenzen gönderilmiştir. Fakat von Falkenhayn'ın: "*Bu cephede 25000 Alman'ın ölmesinden, o sayıda Türk'ün ölmesini tercih ederim*"³⁵⁰ anlayışıyla davranılarak, cepheye 4 Haziran 1916'da Türk askerinin gönderilmesi istenmiştir. Falkenhayn ve Alman Askeri Heyet Başkanı Liman von Sanders'in Galiçya'ya Osmanlı askeri gönderme konusunda çatıştıklarını görmekteyiz. Von Sanders'e göre bu cephede başarı elde edilirse, Osmanlı doğal olarak bir kurtarıcı gibi davranarak, barış görüşmeleri esnasında Almanya'ya isteklerini dayatabilir. Ancak durum öyle olmamıştır. Nitekim Enver Paşa Avrupa'ya asker göndermek için büyük bir hevese kapılmıştır. Askerler arasında en iyi, en kuvvetli ve güçlü olanları bu cepheye gönderilmek üzere seçilmiştir.³⁵¹ O kadar ki, bu cepheyi kendi topraklarımıza dahi tercih etmişizdir. Bunun en güzel örneğini Filistin-Suriye Cephesi'nde bulunan Kress von Kressenstein bizlere vermektedir. O, Liman von Sanders'e çektiği telgrafta: "*Suriye'ye gönderilen 160. Alayın içinden bütün sağlamlar alınmış, hasta ve zayıflar Filistin-Suriye Cephesi'ne gönderilmiştir.*"³⁵² sözleriyle duruma dikkat çekmiştir.

Kressenstein'in bu telgrafına açıklama getirmek tam manası ile mümkün değildir. Sonuç olarak ülkesi elden çıkması pahasına Avrupa'ya savaşmak üzere gönderilen ve özellikle seçilmiş binlerce kaliteli askerden bahsedilmektedir. Liman von Sanders endişelerini dile getirmek için 11 Temmuz 1916'da Dışişleri Müsteşarı von Jagow'a bir telgraf çekmiştir: "*Şayet Galiçya'da başarılı olunursa, Osmanlı Devleti iki devletin de kurtarıcısı gibi davranabilir. Sonuç olarak da barış esnasında haklar talep edebilir.*"³⁵³ Von Sanders'in feryatlarına rağmen Ağustos 1916'da XIX. Tümen Macaristan'a gönderilmiş ve karargâhını Miçiçov'da kurmuştur. Tümen Komutanlığını Yarbay Mehmet Şefik, kurmaybaşkanlığını Binbaşı Lütfi Bey üstlenmiştir. Ancak emirler Alman General Hoffmann tarafından verilmiştir. Birlik Zlotalipa'da Rusları geri püskürtmeyi başarmıştır. XX. Tümen de Ağustos 1916'da Galiçya'ya ulaşarak Şümlani'de karargâhını kurmuştur. Bu birlikte Yarbay Yasin Hilmi komutnlığında ve Yüzbaşı İsmail Hakkı Kurmay Başkanlığında, Rusları püskürtme konusunda başarılı olmuştur. 13 Ağustos 1916'da XV. Kolordu Belgrad'a varmış, 20 Ağustos'ta Podoysky'ye karargâhını kurmuştur. Kolordunun komutanlığına Yakup Şevki (Subaşı), Kurmaybaşkanlığına Yarbay Hayri getirilmiştir. Savaş esnasında

³⁵⁰ Falkenhayn an das Auswaertige Amt; 15. 7.1916. PA AA Weltkrieg geheim, Bd.31. Ayrıca bkz.: Holger Afflerbach; *Falkenhayn, Politisches Denken und Handeln im Kaiserreich*, Oldenbourg Verlag, Almanya 1996, s. 422.

³⁵¹ Sanders, *a.g.e.*, s. 147.

³⁵² Kressenstein, *a.g.e.*, s. 15.

³⁵³ Sanders, *a.g.e.*, s. 153.

Graf von Bothmer tarafından XV. Kolorduya (XX. Tümen) verilen geri çekilme emri Osmanlı askeri için bir faciaya dönüşmüştür. Ruslar tarafından cephede herhangi bir saldırı gerçekleşmemiş, geri çekilme hattında birçok askerimiz şehit düşmüş, V. Bölük esir alınmış ve XIX. Tümeden 7. Alay'da Rusların eline geçmiştir.³⁵⁴ Enver Paşa bu acı habere rağmen asker göndermekten vazgeçmemiştir. 28 Ağustos 1916'da Romanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na savaş ilan etmiştir. Bunun üzerine Enver Paşa VI. Kolorduyu (15. 25. 26. Tümenler) Galiçya'ya göndermiştir. Yeni gönderilen birliklerin başına komutan seçilen Hilmi Paşa, General Mackenzen emri altında vazifeye başlamıştır. Galiçya'da savaşlar uzun sürmemiş ve 1917 Bolşevik Devrimi ile birlikte iki düşman arasında dostluk havası esmeye başlamıştır. Sonuç olarak 1917'de Türk birlikleri eve gönderilmiştir. Yahudilerin Bolşevik Devrimi üzerindeki etkileri daha önce dile getirilmiştir. Bu devrimin Almanya üzerindeki etkisi ise tartışılır niteliktedir.³⁵⁵

2.10.1 Galiçya Cephesi'nde Etkili Olan Yahudi İsimler

Galiçya Cephesi'nde diğer cephelerden farklı olarak Osmanlı askerlerinin ülkeleri dışında savaştığı görülmektedir. Bu nedenle ordu içerisinde Yahudilerin neredeyse olmadığı bilinmektedir. Ancak üst kademelerde rastlanılan iki isimden bahsetmekte fayda vardır.

2.10.1.1 Joseph Conrad Freiherr von Hötendorf

Josef Graf Conrad Freiherr von Hötendorf, 11 Kasım 1852 tarihinde Viyana'da dünyaya gelmiştir. Genellikle Baron von Dorf olarak isimlendirilmiştir. Von Dorf, Hötendorf ismini Bavyeralı bir Yahudi olan babannesinden almıştır. Dedesi Anton Conrad, Yahudi geleneğinde olduğu gibi eşinin Hötendorf soyismini sahiplenmiştir. Josef, Avusturya devlet hizmetinde bulunan ve askeri gelenekten gelen bir ailenin çocuğudur. Bu nedenle kendisi de Theresian Askeri Akademisi'nde eğitimini tamamlayarak asker olmaya karar vermiştir. Eğitim yıllarında Charles Darwin'in devrim teorilerinden etkilenerek bu fikirlerin halkının kaderini değiştireceğine inanmıştır. 1876 yılında savaş akademisini bitirdikten hemen sonra Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun genelkurmay kuvvetlerine atanmıştır. Burada görev aldığı esnada 1878-1879 Berlin Anlaşmasına dâhil edilerek Bosna'da mülk sahibi olmuştur. Savaş taktikleri konusunda birçok başarıya imza atmasından dolayı 1888 yılında Askeri Akademisi'nde Savaş taktikleri konusunda profesörlüğe atanmıştır. Von Dorf her zaman öğrencileri tarafından sevilen ve itibar gören bir eğitimci olmuştur. Buna rağmen sadece eğitim vererek aktif olamadığı düşüncesine kapılarak 1892 yılında tekrar askerliğe geri dönmüştür. Geri dönüşü onu akademik yazılar ve makaleler yazmaktan geri koymamıştır. Akademide yapmış olduğu genç çevre, onun

³⁵⁴ BOA, HR.SYS, 2106/11. 24.07.1916. Ayrıca Suat, Ahmet, “Büyük Harpte Galiçya Cephesinde 15. Türk Kolordusu”, Askeri Mecmua, No.76., Yıl. 4., S.17, s. 13.

³⁵⁵ Galiçya cephesi için: Mehmed Emin, *Harbi Umumi'de Osmanlı Cepheleri Vakaayi*, Erkan-ı Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul 1922, s. 35-47.

yazılarını sıkı sıkıya takip etmiş ve ünü askeri kariyerine de yansımıştır. Nitekim 1908'de genelkurmaylığa terfi etmiştir.³⁵⁶ Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından Baron unvanını 1910 yılında almış Birinci Dünya Savaşı'nda bizzat Galiçya Cephesi'nde vazife almıştır. Fikir ayrılıklarından dolayı Falkenhayn ile geçinememiştir. Ancak Galiçya Cephesi'nde Yüksek Ordu Komutanı Falkenhayn ile Türklerin kullanılması hususunda anlaşmıştır.³⁵⁷ Balfour Deklarasyonu'nun öne sürülmesi ve Rus Devrimi'nin gerçekleştirilmesi ardından 1917 yılında emekliliğini istemiştir. Sonuç olarak 25 Ağustos 1925 günü Almanya'da hayatını kaybetmiştir. Mezarlığı zamanla şeref mezarlığından tarihi bir mezarlığa çevrilmiştir.

2.10.1.2 Anton Friedrich Ludwig August von Mackensen

Anton Friedrich Ludwig August von Mackensen, 6 Aralık 1849 tarihinde Almanya'nın Saxonya bölgesinde dünyaya gelmiştir.³⁵⁸ Evin en büyük oğlu olmakla birlikte babası meşhur ve başarılı bir ziraatçı olan Mackensen, oğlunun da aynı mesleği yapması hususunda çaba sarfetmiştir. Onu bir ziraat okuluna yazdırmasına rağmen 1869 yılında Mackensen, Almanyanın askeri birliğine gönüllü olarak katılmıştır. 1870-1871 tarihleri arasında Almanya-Fransa savaşlarında teğmen olarak vazife yapmış ve ilk demir haç ödülünü burada kazanmıştır. Savaş sonunda Halle Üniversitesine dönerek eğitimini tamamlamış ve üç sene özel askeri eğitimin ardından 1891'de Berlin'de genelkurmay yardımcılığına terfi etmiştir. Mackensen, von Moltke gibi genelkurmayların emrinde çalıştıktan sonra birçok övgü alarak II. Wilhelm'in özel yaveri olarak görevlendirilmiştir.³⁵⁹ Kayzer'in bütün gezilerinde yanında bulunmuş, çocukları Kayzer'in ailesi ile yetişmiştir.³⁶⁰ Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte birçok cephede görev almıştır. Ancak Rusların Avusturya-Macaristan topraklarını tehdit etmesi nedeniyle bu topraklarda komutayı ele alacak asker olarak seçilmiştir. Ona tabi olan ordular Mackensen Grubu olarak isimlendirilmiştir. Bu ordular içerisinde Türk Birlikleride yer almıştır. Falkenhayn'ın emri üzerine Rusların üzerine özellikle Türkleri salmayı ve bunu övgülerle gerçekleştirmeyi kendisine vazife edinmiştir. Mackensen verdiği yanlış emir üzerine birçok Osmanlı askeri'nin ölümüne sebep olmuştur. Fakat Falkenhayn'ın: "25000 Alman yerine 25000 Türkün ölümü tercih edilir." sözleri bir emir kabul edilmiştir.³⁶¹ Mackensen bir taraftan Prusya ödülleri alırken, diğer taraftan Bavyera'nın zengin Yahudileri tarafından ödüller almıştır. Ona Bavyera'nın Şerefi unvanı

³⁵⁶ Buaraya kadar verilmiş olan bilgiler için bkz.: ^Lawrence Sondhaus; *Franz Conrad Von Hötzendorf Architect of the Apocalypse*, Humanity Press, Boston 2000, s. 35-37, 40,66, 157, 242. Ayrıca bkz.: Conrad Feldmarschall; *Aus Meiner Dienstzeit 1906-1918*, Band 1-2, Rikola Verlag, Berlin 1921.

³⁵⁷ Feldmarschall, *a.g.e.*, Band 3, s. 516-527.

³⁵⁸ Mackensen'in gençlik yıllarından Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan bütün bilgiler için.: Brandt, Karsten, "Mackensen, Leben, Wesen und Wirken des Deutschen Feldherrn", Gustav Schlömann Verlagsbuchhandlung, Hamburg 1916, s. 4-24.

³⁵⁹ Kayzerin Mackensene olan güveni için.: Brandt, *a.g.e.*, s. 38.

³⁶⁰ Brandt, *a.g.e.*, s. 30-32.

³⁶¹ Afflerbach, *a.g.e.*, s. 421-423.

verilmiştir. Galiçya görevi ile birlikte Sırlara karşı da savaşı yönetmiş, her iki cephede de başarılı bir kumandan olmuştur. 1920 yılında emekli olmuştur. Daha sonra Adolf Hitler'e karşı Paul von Hindenburg'u savunmuştur. Ancak olayların karışmasıyla birlikte Hitler'in tarafına geçmiştir. 1940'lı yıllarda Hitler tarafından şüpheli şahıslar listesine alınmış, 1944'te hüküm giymiş fakat yaşından dolayı herhangi bir cezaya maruz kalmamıştır. Nitekim İngiliz askerleri tarafından yakalandığı vakit 1945 yılında, "*Tavuklarımı kaçırmayınız lütfen*"³⁶² cümleleri ile teslim olmuştur. 8 Kasım 1945 tarihinde, 95 yaşında hayatını kaybetmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - ALMAN ASKERİ MİSYONU

3.1. Alman Askeri Misyonu'nun Oluşması ve Amacı

Alman Askeri Misyon Heyeti'ni anlamak için henüz savaş başlamadan evvel birçok ülke düşünürü tarafından tasarlanmış olan Türk-Alman-Avusturya birleşmesi ve Türkiye'nin parçalanması durumunda en büyük payın Almanya'ya kalacağı projesini bilmek gerekir. Projeyi hazırlayanlar arasında General İmhof, Hugo Gröthe, David Trietsch, General Ernst Jaeckh, Arthur von Gwinner (Die Deutsche Bank'ın müdürü), Paul Rohrbach, Karl Helfferich (Deutsche Bank'ın İstanbul Şube Müdürü) ve George von Siemens gibi isimleri bulmak mümkündür. Bu ekip aynı zamanda tarım ürünlerinin ve içeceğin büyük kısmını Türkiye'den temin etmeyi ve Rusya'da bulunan Alman Yahudilerini Mezopotamya ve Türkiye çevresine göç ettirme projelerini de hazırlamıştır. Aynı zamanda Azerbaycan ve Gürcistan'da yaşayan Hristiyan Almanları'nda bu çevreye göçü planlanmıştır. Savaş esnasında bu planların uygulanması özellikle Alman Askeri Misyonu içerisinde bulunan birtakım komutanlara verilmiştir.³⁶³ Bunlardan en ünlüleri 1918 yılında Kafkasya Harekâtını yeniden alevlendiren Kress von Kressenstein'dir. Yine savaş öncesi Türklere Kırım'da bir Türk Devleti kurulacağına dair verilen söz, Harekât sonrası bir Alman mandası sözüne dönmüştür. Kressenstein'in makalelerinde Türklerin bu topraklara yerleştirilmelerine dair fikirlerini savaş sonrasında dahi okumak mümkündür.³⁶⁴ Birinci Dünya Savaşı öncesi gerçekleştirilmiş Berlin-Bağdat Demiryolu da Kressensteinin fikirlerini desteklemek üzere kullanılmıştır. Nitekim gazetelerde atılan "*Yeni Dünya Amerika'da Değil, Mezopotamya'da*"³⁶⁵ gibi başlıklar, bu durumun en radikal örneklerindedir. Böylece Hayfa, Yafa ve Kudüs şehirlerinde ilk Yahudi yerleşkeleri 1900'lere kadar oluşturulmuştur. 1900 yılında ise farkedilerek Osmanlı Sultanı Abdülhamid Han tarafından engellenme faaliyetlerine girişilmiştir. Ancak

³⁶² World News Today: 1945-04-15. CBS at around 14:25, www.archive.org

³⁶³ Soy Türk, Mete, "*Osmanlı İmparatorluğunun 29 Ekim 1914 I. Dünya Harbine Girişi*", Atatürkçü Düşünce Derneği, 29 Ekim Dergisi, Haziran 2002. Ayrıca bkz.: Soy Türk, Mete, "*Fil Bilimine Giriş*", Dünya-Hafta Gazetesi, 2001, 10-15.

³⁶⁴ Kressenstein, a.g.e., s.11.

³⁶⁵ Soy Türk, "*Berlin-Bağdat Demiryolu*", a.g.m. s.15.

proje sahipleri, kararlı bir şekilde farklı yöntemlere başvurmaya devam etmiştir. Bunlardan biri de Deutsche Bank kurucularından Friedrich Naumann'ın fikir önderliğini yaptığı "Orta Avrupa ve Ön Asya Askeri ve Ekonomik Birlik" projesidir. Von der Goltz gibi binlerce ismin desteği ile yetişen Osmanlı askeri ve bürokratlar netice olarak bir engel teşkil eden sultanı tahttan indirdikten sonra hayran kaldıkları Almanların projelerine destek vermeye başlamıştır. Von der Goltz gibi komutanların Osmanlı askeri zihnine bu proje çerçevesinde yerleştirdiği düşünce, "*Kendinden vazgeçerek küçülmek ve böylece iyileşmek*"³⁶⁶ reçetesi olarak anılmıştır. Alman Albay von Dienst'in Osmanlı topraklarına gelmesi ve daha sonrasında heyetin davet edilmesi bu sebeplerden dolayı gerçekleşmiştir. 1913 yılında Otto Liman von Sanders'in Osmanlı'ya gelmesi ve I. Ordu Komutanlığı'na atanması, dünya siyasetinde her ne kadar bir krize yol açmışsa da anlatılanları doğrular niteliktedir. Von Sanders ile birlikte gelen heyete, en önemli ve kritik bölgelerde karar verme yetkisinin verilmesi Rusya, İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı'ya yaptırım tehditlerinde bulunmasına sebep olmuştur. Nitekim General Sanders'in Komutanlık'tan alınarak müfettiş olarak vazifelendirilmesi, diğer devletleri de yumuşatmıştır. Orta Doğu'ya hâkim olmak üzere gerçekleştirilen Birinci Dünya Savaşı'nda, Alman Askeri Misyon Heyeti'nin bu topraklara gelişi, Osmanlı'ya yardım etmek amaçlı olmadığını anlamak zor değildir. 27 kişi ile göreve başlayan heyet, ilerleyen vakitlerde üye sayısını genişletmiştir. Ulaşılabildiği kadarı ile isimler aşağıda verilmiştir.

1. Alman Askeri Heyet Başkanı Mareşal Otto Liman von Sanders.
2. Birinci Kurmay Başkanı Korgeneral Bronsart von Schellendorf.
3. Erzurum Ağır Topçu Birlikleri Müfettişi General Otto Posseldt.
4. Çanakkale Cephesi İstihkâm Birlikleri Başmüfettişi General Erich Weber.
5. Çanakkale Komutanı Askeri Okullar Başmüfettişi Albay Ulrich Bach.
6. 10. Tümen Komutanı Albay Karl Trommer.
7. Halep Ordu Depoları Kurmay Subayı Albay Hubert Weidtmann.
8. 13. Tümen Komutanı Albay Albert Heuck.
9. Çanakkale, 5. Tümen Komutanı/Piyade Atış Okulu Komutanı Albay Karl Franz Otto Alfred Eduard von Sondenstern.
10. 2. Kolordu Komutanı, 3. Tümen Komutanı, 4. Ordu Müfettişi Albay Walter Nikolai.
11. 1. Ordu Kurmay Başkanı, 2. Ordu Kurmay Başkanı Albay Werner von Frankenberg und Proschltiz.
12. Savaş Bakanlığı Ordular Şubesi Bölüm Başkanı Albay Hans Kannengiesser.

³⁶⁶ Goltz, Colmar Freiherr, "*Denkwürdigkeiten*", ed. Friedrich Freiherr von der Goltz ve Wolfgang Forster, Berlin 1929, s.169. Ayrıca bkz.: Demirhan, *a.g.e.*, s.62.

13. Genelkurmay Karargâhı Malzeme Nakliye Birlikleri Başmüfettişi Albay Bischof.
14. Askeri Akademiler Başkanı/ V. Ordu Kurmay Başkanı Yarbay Wilhelm von Legat.
15. Sahra Topçu Birlikleri Başmüfettişi Yarbay Schlee.
16. Çanakkale Topçu Birlikleri Komutanı Yarbay Heinrich Wehrle.
17. Savaş Bakanlığı Ordular Daire Başkanı Yarbay Friedrich Kress von Kressenstein.
18. Ordular Ulaşım İşleri Başmüfettişi Yarbay Potshernik.
19. İstanbul Piyade Alay Komutanı ve Yedek Birlikleri Müfettişi Yarbay Stange.
20. İstihbarat Subayı ve Süvari Birlikleri Başmüfettişi Yarbay von Hopfgarten.
21. Genelkurmay İkinci Şube İstihbarat Başkanı ve Kolordu Kurmay Başkanı Yarbay Perrinet von Thauvenay.
22. Genelkurmay Sınır Askeri Yığınak Dairesi Başkanlığı/ Genel Kurmay 3. Şube Harekât Başkanı Otto ven Feldmann.
23. Halep'te VI. Kolordu Kurmay Başkanı ve Çanakkale'de Komutan Yarbay Albrecht Halee.
24. Sivas X. Kolordu Kurmay Başkanı ve Erzurum III. Ordu Kurmay Başkanı Yarbay Julius Felix Gusse.
25. Süvari Subayları Binicilik Okulu Komutanı ve Filistin'de İstihbarat Subayı Yarbay Fritz von Lauffer.
26. Sivas Birinci Süvari Alayı Komutanı Bağımsız Süvari Tugayı Komutanı Yarbay Kirsten.
27. Genelkurmay 4. Demiryolu Şube Başkanı Genel Kurmay Sahra Demiryolu Dairesi Başkanı Yarbay Böttrich.
28. Harp Akademilerinde Öğretmen I. Ordu Karargâhında Subay Binbaşı von Frese.
29. 15. Piyade Alayı Komutanı İstanbul Tümen Komutanı Binbaşı Hans Rabe.
30. 3. Sahra Topçu Alayı Komutanı, Çanakkale'de Komutan ve Topçu Okulu Komutanı Binbaşı Binhold.
31. Ağır Topçu Tabur Komutanı Çanakkale'de I. Ordu ve Irak'ta Ağır Topçu Tabur Komutanı Binbaşı Wilhelm.
32. Edirne'de Topçu Subayı ve Lazistan Çete Birlikleri Komutanı Binbaşı Christian August Stange (2).
33. Sivas 30. Sahra Topçu Alayı Komutanı Binbaşı von Berg.
34. Kurmay Subay Okulunda Öğretmen ve 9. Piyade Alayı Komutanı Binbaşı Rudolf Schierholz.

35. Binicilik Okulu Öğretmeni Filistin'de Süvari Tugayı Karargâh Subayı Binbaşı Otto Welsch.
36. Genelkurmay 1. Şube Başkanlığında Binbaşı Franz Carl Endres
37. 34. Piyade Alayı Komutanı Binbaşı Hunger.
38. Harp Akademileri'nde Öğretmen I. Kolordu Kurmay Başkanı Binbaşı Eggert.
39. İstihkâm Taburları Komutanı Çanakkale ve Filistin'de İstihkâm Birliği Komutanı Binbaşı Alexander Effnert.
40. Edirne Mühendis Subay. General Weber Komutasında Görevli Erzurum İstihkâm Birlikleri Komutanı Binbaşı Karl von Staszewski.
41. Malzeme Nakliyat Taburları Komutanı Halep ve Mersin Cephe Gerisi Komutanı Binbaşı Schröder.
42. Süvari Subay Okulu Komutanı Askeri Heyet Başkanı Emir Subayı Binbaşı Erich Prigge.
43. Askeri Akademi Öğretmeni ve Sivas X. Kolordu Kurmay Başkanı Binbaşı Lange.
44. Askeri Heyet Kurmay Başkanlığı'nda I. Ordu Komutanı Emir Subayı Binbaşı Bodo von König.
45. Askeri Heyet Başkanı Tarihçi Emir Subayı Binbaşı Carl Mühlmann.
46. Genelkurmay Başkanı Emir Subayı Yüzbaşı Fischer.
47. Askeri Beden Eğitimi Okulu Komutanı Süveyş Harekâtı İstihbarat Subayı Yüzbaşı von der Hagen.
48. Kurmay Okulu Öğretmeni II. Ordu Cephe Gerisi Müfettiş Yardımcısı Yüzbaşı von Wrochen.
49. İstihkâm Birlikleri Başmüfettişi Emir Subayı/ Genel Kurmay Emir Subayı Yüzbaşı Leo Pohl.
50. I. İstihkâm Taburu Komutanı III. Kolordu İstihbarat Subayı Yüzbaşı Gerlach.
51. Ağır Topçu Taburu Komutanı IV. Kolordu İstihbarat Subayı, Filistin Topçu Tümen Komutanı Yüzbaşı Heibey.
52. Savaş Bakanlığı Sağlık Dairesi 2. Başkan V. Ordu Tuğgeneral Sağlık Müfettiş Yardımcısı Yarbay Prof. Dr. Otto Mayer.
53. Savaş Bakanlığı Veteriner Dairesi Görevlisi I. Ordu ve Yıldırım Orduları Veteriner Subayı Yüzbaşı August Thiele
54. Savaş Bakanlığı Levazım Dairesi Görevlisi Yarbay Theodor Burchardi.
55. Eczacılık Dairesi Müfettişi I. ve V. Ordu Ecza Subayı Binbaşı Dr. Friedrich Huttner
56. Savaş Bakanlığı Yedeklik Dairesi Görevlisi Binbaşı Schuch.
57. Filistin Levazım Subayı Yüzbaşı Sterke.

58. Edirne Tahkimat Subayı General Weber Komutasında Mühendis Teğmen Meinke.

59. Edirne Tahkimat Subayı General Weber Komutasında Mühendis Teğmen Weiss.

60. Edirne Ateşci Subayı General Weber Komutasında Teğmen Janicke.

61. Edirne Ateşci Subayı General Weber Komutasında Astsubay Meier.

62. I. ve V. Ordu'da Levazim İşleri Muhasebeci Astsubay Brimberg

63. Genel Kurmay 1. Daire Sekreteri Astsubay Paul Wagner.

64. Askeri Heyet Sekreteri Astsubay Hardt.

65. Savaş Bakanlığı Sağlık Daire Sekreteri Astsubay Westermeier.

66. Sahra Topçu Birliklerinde Acemi Öğretmeni Astsubay Heiden.

67. Ağır Topçu Birliklerinde Acemi Öğretmeni Astsubay Thiel.

68. Piyade Alaylarında Acemi Öğretmeni Astsubay Egid Mühlbauer.

69. Piyade Alaylarında Acemi Öğretmeni Astsubay Mowitz.

70. Binicilik Okulu Ahır Sorumlusu Astsubay Kutter.

71. Gülhane Harp Okulu İlaç Fabrikası Binbaşı Astsubay Ludwig Bader.³⁶⁷

Bu heyetin asker sayısı, ilerleyen vakitlerde Yarbay Walter von Stempel, General von Wülfingen gibi katılımlarla yüzleri aşmıştır. İlginç noktalardan biri, heyet ile gelen Alman askerlerin Osmanlı Ordusu içerisinde bir üst rütbede kabul edilmiş olmasıdır. Böylece emir makamlarına yerleşen Almanlar, Osmanlı toprakları içerisinde daha serbest hareket etme ve emir verme yetkisi bulmuştur. Birçok araştırmacıya göre askeri heyet içerisinde görev alan askerlerin ideolojileri pancermen, sosyal Darwinist ve Yahudi karşıtı olarak aktarılmaktadır. Ancak heyet başkanı Liman von Sanders'in köklü bir Yahudi olması bu tezin gözden geçirilmesi gerektiğinin göstergesi niteliğindedir.

3.2. Alman Askeri Misyon Heyeti İçerisinde Görev Alan Yahudiler

Alman Askeri Misyon Heyeti içerisinde tek Yahudi kökenli olan isim Liman von Sanders değildir. Onunla birlikte kesin bilgilerin mevcut olduğu altı isim daha burada verilmiştir.

3.2.1. Otto Viktor Karl Liman von Sanders

Otto Viktor Karl Liman von Sanders, 17 Şubat 1855 tarihinde Polonya'da dünya'ya gelmiştir. Annesi Emma ve Babası Carl Liman kayıtlı

³⁶⁷ Soytürk, *a.g.e.*, s. 16-18.

Yahudi aileler arasında yer almalarına rağmen kendilerini Hristiyan olarak tanıtmıştır. Bu ailenin gerçek ismi Liepmann olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁶⁸ Baba Carl, Polonya'da tanındık işadamları arasında ilk sıralarda gelmektedir. Liman von Sanders, eğitim almak üzere Berlin'e yerleşmiştir. Berlin'de bulunan Friedrichh Wilhelm Yüksek Okulu'nu bitirerek 13 Mart 1874'te subay adayı olarak Alman askeriyesine kaydını yaptırmıştır. 1878-1881 yılları arasında Savaş Akademisi'nde eğitim aldıktan sonra 1885 yılında Üsteğmen olarak atanmıştır. Daha sonra 1889 yılına gelindiğinde Yüzbaşı rütbesine hak kazanmış ve gelişimini sürdürerek nitekim 1908'de Tümgeneral, 1911'de Korgeneralliğe terfi olmuştur. Liman von Sanders, Sanders ismini 1913 yılında Kayzer Wilhelm tarafından şereflendirildiği vakit, müteveffa eşi Amelie von Sanders'ten almıştır.³⁶⁹ Aynı yıl içerisinde Alman Askeri Misyon Heyeti'nin şefi olarak vazifelendirilmiştir. Heyet çerçevesinde daha önce Goltz Paşa gibi isimler Osmanlı askerini belirli ilkelere yönelik eğitmek amaçlı bu topraklarda vazife almıştır.³⁷⁰ Bir taraftan cihat politikası çerçevesinde halk ayaklandırılmaya çalışılırken, diğer taraftan İttihat ve Terakki yöneticilerine kendinden vazgeçerek küçülmek ve böylece iyileşme stratejileri empoze edilmiştir. Nitekim Birinci Dünya Savaşı'na aynı komutanlar ile girildiği vakit, Osmanlı topraklarının korumak mı, yoksa küçültmek mi istendiği sorusu akıl karıştırmaktadır. Liman von Sanders, çeşitli cephelerde emir verme yetkisine sahip olmasına rağmen genellikle Çanakkale ve Filistin Cepheleri'nde anılmaktadır. Çanakkale'de kıyı şeridinin açık kalması emrini veren Liman von Sanders, 1918 yılında von Falkenhayn yerine Filistin-Sina'ya atandığı vakit yenilgiyi kabul ederek savunmaya çekilmiş, Kutü'l-Amare'de İngilizlerin esir alınmasıyla Wangenheim'a giderek şaşkınlığını dile getirmiş ve daha sonra Irak birliklerinin İran'a bölünerek Kut'un düşmesine sebep olan emri onaylamıştır.³⁷¹ Türk tarihinde Çanakkale fatihi olarak anılan Liman von Sanders'in çoğunlukla vermiş olduğu emirlerin Osmanlı topraklarına zarar vermesi oldukça ilginçtir. Nitekim 1918 yılında savaşın sona ermesi ile savaş suçu işlemekle suçlanarak Malta'ya gönderilmiştir.³⁷² Altı aydan daha kısa bir süre Malta'da kalan Sanders, "Türkiye'de Beş Yıl" adlı hatıratını burada kaleme almış ve daha sonra 1919 yılında askeriyeden emekli olmuştur. Von Sanders, 22 Ağustos 1929 tarihinde Almanya'da hayatını kaybetmiştir.

³⁶⁸ Wilhelm Rost; *Die Nachkommen des Wolf Nathan Liepmann: Ein Beitrag zur Liman Forschung*, Deutsche Zeitschrift für Familienkunde, Şubat 1980, s. 44-51.

³⁶⁹ Daha farklı isimlendirmeler için bkz.: Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Briefadeligen Hauser, 1915, s. 578.

³⁷⁰ Goltz Paşa bahsinde kaynaklarıyla birlikte verilmiştir.

³⁷¹ Elizabeth Antebi yazmış olduğu eser'de Von Sanders ile Wangenheim'ın Amerikan Büyükelçisini ziyaret ederek Kutü'l Amare'de İngilizler tarafından yaşanan yenilgiye şaşkınlıklarını dile getirmiştir. Antebi, *a.g.e.*, s. 405. Bütün bu olaylar karşısında Liman von Sanders'in tavrı için bkz.: Sanders, *a.g.e.*, s. 99-213.

³⁷² Joseph Pomiankowski; *Der Zusammenbruch des Ottomanischen Reiches: Erinnerungen An Die Türkei Aus Der Zeit Des Weltkrieges*, Amalthea Verlag, Wien 1928, s. 77.

3.2.2. Friedrich Fritz Heinrich Bruno Julius Bronsart von Schellendorf

Friedrich Fritz Heinrich Bruno Julius Bronsart von Schellendorf, 16 Temmuz 1864 tarihinde Almanya'nın Berlin şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası savaş bakanı olarak eski Prusya'da görev aldığından dolayı Julius gibi bütün oğulları askeri çizgiyi takip etmiştir. Liman von Sanders gibi asıl dinleri gizli tutulan bu askerlerin aileleri ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra açığa çıkmaya başlamıştır. Bu tür ailelere Alman belgelerinde genellikle Hristiyanlığı tercih etmiş aileler olarak rastlamak mümkündür. Bunun sebebi, Yahudilerin herhangi bir ülke için askerlik yapmaları gerek dinleri gerekse devletler açısından uygun görülmediğindedir.³⁷³ Nitekim Julius askeriyenin içerisine doğmuş bir isim olarak 1890 ve 1893 yılları arasında Savaş Akademisini tamamlar ve Kayzer'e yakın Birinci Deniz Topçuları Birliğinde teğmen olarak görev alır. Daha sonra 12 Eylül 1895 tarihinde Almanya'nın IX. Ordu Genelkurmaylığına atanmıştır. Schellendorf 1896 yılında Almanya'da en yüksek merteye olan İmparatorluğun Askeri Yüksek Komutasına getirilmiştir. Daha sonra 1904 ile 1905 yılları arasında Japon-Rus Savaşına gözlemci olarak katılmıştır. Nihayet 1913 yılına gelindiğinde Alman Askeri Misyonu çerçevesinde Osmanlı topraklarına gitmek isteyip istemediği sorulmuştur. Daha önce von der Goltz Paşa ile Osmanlı ülkesi hakkında arasında hem fikir olan Schellendorf, şimdi bu toprakları yakından takip etme fırsatı bulmuştur. Julius Schellendorf, vazifeyi kabul ederek Aralık 1913'te İstanbul'a geçmiştir. Enver Paşa ile oldukça sıkı ilişkiler içerisinde bulunan Schellendorf, Kafkas Cephesi'nin açılmasında karar merci içerisinde yer almıştır.³⁷⁴ Bu konuda Liman von Sanders ile çekişmeleri, daha sonra onun Osmanlı topraklarından geri çağırılmasına sebep olmuştur. Schellendorf, Ermeniler ile alakalı tehcir kararında da önemli rol oynamıştır. Ancak o daha sonra 1919'da bu tehcirin bir katliam olduğunu ve Yahudiler gibi Ermenilerin de aksi takdirde her yere dağılarak büyüyeceklerini ifade etmiştir.³⁷⁵ Yahudilerin azınlık olarak dağılıp büyümüş olmaları karşılaştırmasının 1919 yılında yapılması oldukça dikkat çekicidir. Nitekim henüz Yahudi gücü diye bir güçten kimse açıktan söz etmemektedir. Ancak bu dönem Ermeniler üzerinden Yahudilerin söylem üretmesi oldukça meşhur bir olgudur. Tuhaf bir gelişme ise 1921 yılında *Deutsche Allgemeine Zeitung*'a vermiş olduğu röportajdır.³⁷⁶ Burada Schellendorf, Türklerin katliam gerçekleştirmemesi durumunda birçok Türk'ün öldürüleceği ve köylerin talan edileceği ifadelerini kullanmıştır. Ermeni Tehciri ile ilgili Alman şahitlerimiz bu kadar çok iken, Almanya'nın bu arşivleri açmamış olması aslında birçok noktaya açıklık getirmektedir. Julius Schellendorf'un bu konu ile alakalı net ifadeler kullanmamış olması onun birçok Alman tarafından sözde Ermeni katliamının sorumlu şahıslar listesine taşınmasına sebep olmuştur. Julius Schellendorf,

³⁷³ Rege, Harry, "Offizier Stammliste des Infanterie-Regiments Nummer 76", No.259, 1902, s. 184.

³⁷⁴ Bihl, Wolfdieter, "Die Kaukasuspolitik Der Mittelmächte, Ihre Basis In Der Orientpolitik und Ihre Aktionen 1914-1917", Teil 1, Böhlau Yayınları, Köln 1975, s. 55, 224-262.

³⁷⁵ Andreas Baum; *Deutschlandradio Kultur*, Sendung vom 27 April 2005.

³⁷⁶ Bronsart von Schellendorf; *Ein Zeugnis für Talaat*, Deutsche Allgemeine Zeitung, 24 Temmuz 1921.

Liman von Sanders ile Kafkas Cephesi'ne yönelik kararları konusunda ters düşmüştür. Von Sanders Kafkas Cephesi'nde yaşanan yenilgi konusunda Schellendorf'u sorumlu tutmuştur. Erich Luddendorf ve Erich von Falkenhayn bu anlaşmazlığın sürmemesi adına Schellendorf'un Almanya'ya, onun yerine ise Hans von Seeckt'in getirilmesini sağlamıştır.³⁷⁷ Schellendorf 1919 yılında Almanya'da askeriyeden emekli olmuştur. Daha sonra Erich Luddendorf tarafından yazılmış hatıratında Schellendorf'un Osmanlı topraklarından Almanya'ya çağrılmasının bir hata olduğunu ve onun Osmanlı Ordusu içerisinde en önemli Alman komutanı olduğu belirtilmiştir. Burada ilginç olan bir diğer husus Schellendorf'un Erich Luddendorf'un çocukluk arkadaşı olmasıdır.³⁷⁸ Daha sonra da Schellendorf, Luddendorf'un koyu bir destekçisi olarak karşımıza çıkmaktadır. 23 Ocak 1950'de hayatını kaybetmiştir. Schellendorf'un kızı Huberta von Schellendorf, Hitler tarafından şüpheliler listesine alınarak bir dönem hapse atılmıştır. Ancak ailenin Almanya'ya vermiş olduğu hizmetten dolayı serbest bırakılmıştır.

3.2.3. Friedrich siegmund Georg Freiherr Kress von Kressenstein

Friedrich Siegmund Georg Freiherr Kress von Kressenstein, 24 Nisan 1870 tarihinde Almanya'da dünyaya gelmiştir. Kressenstein, Bavyeralı Yahudi kökenli bir aileden gelmektedir. Ancak Avrupa'da Yahudilere karşı gösterilen kötü muameleler birçok ailenin dinini gizlemesine neden olmuştur. Bunlardan biri Kressenstein ailesidir. Patrician denilen ve genellikle soyisimlerini kadınlardan alan, buldukları ülkelerin kalkınması için siyasi fonksiyonları olan ailelerin birçoğu bu gizliliğin arkasına saklanarak bugüne kadar gelmiştir.³⁷⁹ Georg von Kressenstein'in eğitim bilgileri temel anlamda karşımıza çıkan bütün belgelerde gizli tutulmuştur. Fakat Birinci Dünya Savaşı esnasında Cemal Paşa'nın yanında komutayı ele almadan evvel askeri mühendis olarak bulunması, onun teknik bilgilere sahip olduğunu bizlere göstermektedir. Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce Alman Askeri Misyon Heyeti'ne katılan Kressenstein, ilk etapta çöl birliklerinin komutanı olarak vazifelendirilmiştir. Bu vazifeyi kabul etmesine giden süreci, kabul ettikten sonra yaşadıklarını daha sonra "*Savaşın Başlamasından Kudüs'ün İngilizler Tarafından Alınmasına Kadarki Sürece Bir Bakış*"³⁸⁰ isimli eserinde dile getirmiştir. Eserde Süveyş Kanalı'nı etkisiz hale getirme görevini üstlenmiş olan Cemal Paşa yanında Kanal'ı geçmek amaçlı özel gemilerin (Pontoon) inşasında vazifelendirildiğinden bahsetmiştir. İlginç olan husus, Pontoon'ların aslında hiçbir zaman kullanılmadığıdır.³⁸¹ Bunun

³⁷⁷ Sanders, *a.g.e.*, s. 126.

³⁷⁸ Luddendorf, Erich, "*My War Memories 1914-1918*", Hutchinson&Co, Londra 1920, s. 258.

³⁷⁹ Michael Diefenbacher; *Kress von Kressenstein Patrizierfamilie*, Stadtlexikon Nürnberg, V Tümmelsverlag, Almanya 2000, s. 88-93.

³⁸⁰ Friedrich Kressenstein; *Überblick Über Die Ereignisse An Der Sinaifront Von Kriegsbeginn Bis Zur Besetzung Jerusalems Durch Die Engländer 1917*, Jahrbuch des Bundes der Asienkämpfer 1, Almanya.

³⁸¹ Pontoonlar hakkında daha evvel bilgi verilmiştir.

yanında Sina'yı geçme hususunda sorumlu kişi olduğunu da dile getirmiştir. Nitekim Kanal Harekâtı'nın her ikisi de başarısız geçmiş ve kuvvetler Filistin'e geri çekilmiştir. Burada VIII. Ordu ile Gazze Savaşları'na Talat Bey'in yanında kumandanlık eden Kress von Kressenstein, her iki saldırıda da başarılı olmuştur.³⁸² Bu arada Osmanlı Ordusu içerisinde bir değişiklik gerçekleştirilerek genelkurmaylığa von Falkenhayn getirilmiştir. Diğer taraftan İngilizler de Filistin Cephesi'ne meşhur General Allenby'yi atamıştır. Sonuç olarak İngilizler bu cephede başarılı olmuştur. 1918 yılında Kress von Kressenstein Gürcistan'ın korunması ile görevlendirilmiştir. Alman skeriyesinde 1929 yılında emekli olan Kressenstein, 16 Ekim 1948 tarihinde Almanya/Münih'te hayatını kaybetmiştir. Alman Askeri Arşivi için yazmış olduğu makale, onun Kafkaslar'da asli görevi, kabul etmesi, bulunduğu insanlar, maddi destek ve yolculuk süreci gibi birçok hususta bizlere bilgi vermektedir. Buna göre Erich Luddendorf tarafından 1918 yılında Georg Kressenstein'a yeni vazifesi için istek yapılmıştır. Vazifesini, Kafkasya'da Türklerin bir karışıklık çıkarmasını önlemek, Brest Litovsk Anlaşması'na uyulmasını sağlamak, zengin yeraltı kaynaklarının Almanlar tarafından kullanılabilmesini sağlamak olarak sıralamıştır. Makale içerisinde önemli noktalardan birtanesi de Birinci Dünya Savaşı'nda von Kressenstein dâhil bütün askeri komutanların konakladıkları ve görüşmelerin gerçekleştirildiği Bristol Hotelidir. Bristol Hoteli ile alakalı fazla bilgi mevcut olmasa dahi Yahudi Galata Bankerleri tarafından finanse edildiği bilinmektedir. Aynı zamanda savaş esnasında Alman Askerleri'nin maddi destekçisi olan 'Die Deutsche Bank'ın yönetim kurulu Herman Zwicker, Heinrich von Hardt, Gustav Kutter, Georg von Siemens ve Herman Wallich gibi Yahudilerden oluşmaktadır.³⁸³ Burada dikkat çekmek istenilen husus, Yahudi kökenli insanların Alman Ordusuna olan desteğidir. Bu kurumlar ile Alman askerinin bağlantısını açık bir şekilde ortaya koyan Kressenstein, makale içerisinde aynı zamanda Türklere karşı söz sahibi olma ruhunu da yansıtmıştır.

3.2.4. Hans von Seeckt

Hans von Seeckt, 22 Nisan 1866 gününde Polonya'da dünyaya gelmiştir. İlkokulunu burada tamamladıktan sonra babasının vazife yeri olan Berlin'e göçmüştür. Ortaokul eğitimini bir Protestan okulunda tamamlamış olan Hans, buradan sonra askeri yolu tercih etmiş ve Hanover'e Savaş Koleji'ne gönderilmiştir. 1873 yılında buradan mezun olarak Savaş Akademisine girmeye hak kazanmıştır. Başarı ile mezun olduktan sonra aktif bir şekilde Alman Askeriyesinde vazife almaya başlamıştır. Seeckt, ailesinin Yahudi kökenli olduğu hiçbir yerde açık bir şekilde yazılmış olmasa dahi, onların geçmişi ile alakalı birçok çelişki bulunmaktadır. Kimi araştırmacıya göre bu aile İtalyan kökenli iken, kimine göre Ukraynalı veya Polonyalıdır. Bilinen tek bir gerçek vardığı, Hans von Seeckt'in babaannesi olan Emma İsrail'in bir İtalyan Yahudisi olmuş olmasıdır.³⁸⁴ Aynı şekilde Hans von

³⁸² Kressenstein'in Kanal Harekâtı faaliyetleri için bkz.: Kressenstein, *a.g.e.*, s. 15-19.

³⁸³ Kressenstein, "*Meine Mission Im Kaukasus*", s. 12.

³⁸⁴ Wette Wolfram; *The Wehrmacht, History, Myth, Reality*, Harvard University Press, Harvard 2006, s. 57-68.

Seeckt'in eşi olan Dorothea Fabian da Yahudi'dir.³⁸⁵ Olaya bu açıdan bakıldığı vakit, bir Yahudi kadının gayrı Yahudi ile evlenmesi normal şartlarda yasaktır. Bilindiği üzere normal şartlarda bir Yahudi kadının gayrı Yahudi ile evlenemez. Böylece her iki ilişkinin de sorgulanması gerekmektedir. Hans von Seeckt Askeri Akademi'den mezun olduktan hemen sonra eşi Dorothea ile evlenerek İsviçre'ye tatil yapmak üzere ayrılmıştır. Geri döndüğünde ciddi bir askeri serüven içerisinde rütbelerini adım adım yükseltmiştir. Daha sonra Falkenhayn'ın gözüne girerek Galiçya Cephesi'nde vazifelendirilmiştir. Burada ağırlıklı olarak Osmanlı askerinin öne sürülmesi gerektiğini savunanlar arasında bulunmuştur. Mackensen'in komutası altında vazife yapmıştır. 1917 yılında Bronsart von Schellendorf'un yerine Kurmay Başkanı olarak Osmanlı topraklarına atanmıştır. Onun görüşlerine göre Osmanlı Askeri hiçbir zaman Almanya ile tam müttefik olmamıştır. 1918 yılında Almanya'ya geri dönen Seeckt, Versay Barış Antlaşması'na giden heyet içerisinde vazifelendirilmiştir.³⁸⁶ Seeckt genel olarak eşinden etkilenmiş biri olarak yazılmıştır. 19 Mayıs 1919 tarihinde eşine yazmış olduğu bir mektupta yeni Prusya Başbakanı ile alakalı dile getirdiği fikirleri bu hususta dikkat çekicidir. *"O çok'ta kötü biri değı, sonuçta parlamentodan çıkmış birisidir ancak onun bir Yahudi olması iyi değıdir. Eleştirel yaklaşımı ile olumsuz etki yapmaktadır. Böylelike yeni bir devletin kuruluşunda hiçbir zaman yararlı olamayacaktır."*³⁸⁷ Böylece Yahudiler adına düşünceler geliştirdiğini ortaya koymuştur. Hans von Seeckt, Hitler tarafından Yahudi Partizanı olarak isimlendirilmiştir. 1933 yılında Alman Askeri Misyon başkanı olarak Çin'e gönderilen Seeckt, geri döndüğünde 27 Aralık 1936'da Berlin'de ölmüştür. O günün siyasi şartları altında parlamentoda kendine bir sandalye kazanamamış biri olarak Askeri Misyon Heyeti adıyla Osmanlı-Almanya ilişkilerine çalışıldıktan sonra, Çin-Almanya ilişkilerine çalışılmaya karar verilmiştir. Bu durum Almanya'nın hiçbir zaman yeni toprak arayışından vazgeçmediğini göstermektedir.³⁸⁸

3.2.5. Otto Welsch

Otto Welsch, Bavyeralı Yahudi bir aileden gelmektedir. Hakkında bilgi bulmak oldukça zordur. 1 Temmuz 1876 tarihinde Bavyera'da dünyaya gelen Welsch, eğitimi Almanya'da tamamlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'na Binicilik Okulu Öğretmeni olarak katılmıştır. Haydarpaşa'da bulunan Binicilik Okulu'nun müdürü Fritz von Lauffer ile birlikte Haydarpaşa'da göreve başlamıştır. Filistin Cephesinde Süvari Tugayı Karargâhında Binbaşı olarak buradaki binekler konusunda Osmanlı askerini eğitmekle

³⁸⁵ Wette, *a.g.e.*, s. 57.

³⁸⁶ Versay Barış Antlaşmasında ve savaş esnasında yaşamış olduğu hatıraları için.: Hans Seeckt; *Landesverteidigung*, MCMXXX Verlag, Berlin 1930.

³⁸⁷ Wette, *a.g.e.*, s. 58.

³⁸⁸ Hans Ven; *War And Nationalism in China 1925-1945*, Routledge Press, London 2003, s. 155.

vazifelendirilmiştir. Otto Welsch'in burada Osmanlı askeri ile iletişim kurmak için bulmuş olduğu yöntemler oldukça ilginçtir. Osmanlı süvari birliklerinin hatalarında atlara ceza vererek askerleri eğitmeyi düşünmüştür. Bu konu ile alakalı Almanya'nın askeri yayınlarından birinde: *"Biz atı nefessiz kalana kadar hırpalardık ve daha sonra Osmanlı askerleri ile yer değiştirdik. Böylece onlar her yöntemden daha etkili bir şekilde eğitilmiştir. Atlara karşı uygulanan şiddet aramızda bir anlaşma şeklini teşkil etmiştir."*³⁸⁹ Binbaşı Welsch ile alakalı edinilebilen bilgi bu kadardır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'ya geri dönen Welsch, askeri gazetelerde makaleler yayınlamıştır. Bu yazılardan 1933 yılında yayınlanmış olanında Mustafa Kemal Atatürk ile alakalı bir paylaşım yapmıştır. Buna göre Yunan Savaşında Mustafa Kemal'in tamamen Erich Luddendorf'un taktiklerini kullandığını dile getirmiştir.³⁹⁰ 26 Mart 1939 tarihinde hayatını kaybeden Welsch, detaylı şekilde araştırılması gereken kişiler arasındadır.

3.2.6. Erich von Falkenhayn

11 Eylül 1871 tarihinde Erich von Falkenhayn, Eski Prusya'da dünyaya gelmiştir. Askeri bir eğitimden geçen Falkenhayn, Çin ve Boxer Ayaklanmasında görev almıştır. 1913 yılına gelindiğinde Prusya Savaş Bakanı olmuştur. I. Marne Savaşı'ndan sonra 14 Eylül 1914'te Alman Ordusu Genelkurmay Başkanı olmuştur. Almanya için Romanya'da başarılar elde ettikten sonra Türk-Filistin Cephesi'nin komutasını almak üzere İstanbul'a gelmiştir. 5 Haziran 1917 tarihinde Kayzer Wilhelm'in onayı ile Yıldırım Ordular Grubu Komutanlığı'na getirilmiştir.³⁹¹ Falkenhayn bilindiği üzere genel karargâhını Halep'te kurmuştur. Enver Paşa dışında bütün paşalarla ters düşen Falkenhayn, bu görevde uzun süre kalmamıştır. Bu sırada VII. Ordu Komutanı bulunan Mustafa Kemal Paşa daha sonra 1926 yılında bu komutanlıktan neden istifa ettiğini açıklarken, Falkenhayn'ın büyük payından bahsetmiştir. Ona göre Falkenhayn sadece Almanya'nın menfaatleri için çalışan bir askerdir. Von Falkenhayn ile anlaşamadığından dolayı istifa ettiğinden söz etmiştir. Mustafa Kemal Paşa daha sonra Falkenhayn'ın kendisini satın almak istediğini de söylemiştir. Falkenhayn tarafından Mustafa Kemal'e teklif edilen paranın ilk etapta asker ihtiyacı için gönderildiğini düşünen Mustafa Kemal Paşa, parayı ancak bir senet karşılığında kabul etmiştir. Fakat amacın başka olduğunu anlayan Mustafa Kemal, Falkenhayn'ın elindeki senet ile kısırmıştır.³⁹² Peki, Falkenhayn, kumandanlarımıza neden altın teklif etmiştir? Filistin-Suriye Cephesi'ndeki faaliyetleri nelerdir? Nitekim Almanya her ay 200'000 Türk Lirasını Falkenhayn'a göndererek, bu parayı Osmanlı'nın borcuna eklemiştir. Alman belgelerinden anlaşılacağı üzere, 5 milyon altın lirası Yıldırım Grubuna

³⁸⁹ Gerhard Grösshaber; *The German Spirit In The Ottoman And Turkish Army, 1908-1938*, DeGruyter, Berlin 2018, s. 77.

³⁹⁰ Grösshaber, *a.g.e.*, s. 169.

³⁹¹ Erich Falkenhayn; *General Headquarters 1914-1916 And Its Critical Decision*, Hutchinson&Co, London 1921, s. 1-9.

³⁹² Falih Rıfıkı Atay; *Atatürkün Bana Anlattıkları*, Hisar Matbaası, İstanbul 1955, s. 18-19.

yatırılmaya hazırlanmıştır.³⁹³ Osmanlı askerinin savaş boyu durumu düşünüldüğü zaman, bu para gereçekten nereye harcandı sorusu ile karşı karşıya kalınmaktadır. Özellikle Kudüs savunması ile vazifeli kolordu kumandanı Mirliya Ali Fuad Cebesoy Paşanın anlattıkları, belirsizlikleri artırmaktadır. Ali Fuad Cebesoy, Cemal Paşa'ya Falkenhayn'ın Kudüs'ü savunma taraftarı olmadığını bir telgrafında bildirmiştir. Buna göre Falkenhayn, 'bu kutsal beldenin ateşe tutulmasından yana olmadığını ve Almanya'nın Kudüs'ün düşmesi taraftarı olduğunu' Ali Fuad Paşa'ya bizzat söylemiştir. Böylece Ali Fuad Paşa Kudüs'ün düşüşünü Cemal Paşa'ya telgraf'ta şu şekilde dile getirmiştir: *"Kudüs'ün savunulmasıyla görevlendirildiğimden beri bunca ısrar ve eleştirilerime, sizin tarafınızdan istenmeden gönderilmiş olan süvari alayından başka, Yıldırım Grubu Kumandanlığı'ndan hatta bir tabur bile yardım kuvveti alamadığımdan, katiyen değiştirilemeyerek haftalarca birinci hat siperlerde kalmaya mecbur olan zavallı askerlerimizin aşırı yorgunluğundan yararlanan İngilizler bu sabah baskınla o güzel Kudüs'ü işgal ettiler. Bu düşüşün sorumluluğu tamamen Falkenhayn'a aittir."*³⁹⁴ Bu iki örnekten'de anlaşıldığı üzere Falkenhayn, Filistin-Suriye Cephesi'ne, Osmanlı topraklarını korumak üzere gelmemiştir. Osmanlı'ya borç olarak yazılan para ise, Osmanlı menfaatine harcanmamıştır. Falkenhayn 1919 yılında ordudan emekli olmuş ve 1922 yılında Almanya'da hayatını kaybetmiştir.

3.2.7. Diğer Yahudiler

Buraya kadar Yahudi kökenlerinden emin olunan isimler ele alınmıştır ancak dini mensubiyetleri belli olmayan ve araştırılması gereken birçok isim daha mevcuttur. Bunlar arasında Werner von Frankenberg und Proschlitz gelmektedir ki, soyisini eşinden almıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Alman Askeri Misyonu ile birlikte Osmanlı topraklarına gelmiştir. Burada Filistin-Suriye Cephesi'nde Liman von Sanders ve Von Falkenhayn'ın emri altında Asya Birliğine kumandalık etmiştir. Bir diğer isim ise Otto von Feldmann'dır. Alman Askeri Misyon Heyetinde göreve başladığı vakit Cerrahi Anabilim Dalı Başkanı olarak vazife almıştır. Çanakkale Cephesi'nde görev almış olan Guido von Usedom ve Johannes Merten de araştırılması gereken isimler arasındadır. Sayılan isimler dışında ilginç bağlantıları olan ve Osmanlı askerine etki edenler arasında Oskar Engelking de bulunmaktadır. Oskar, Ermeni meselesinde bilgiler vererek, Ermenilere karşı uygulanan hareketlerin tamamen Almanya karşısına çıkacak zorlukları kaldırmak amaçlı olduğunu bildirmiştir.³⁹⁵ Oskar Engelking'in Berlin Siyonist Merkez Bürosu'nda kayıtlı olduğu bilinmektedir. Walter Nicolai, Almanya'nın İstihbarat Servisi'nde yönetim kadrosunda vazife almıştır. Erich Luddendorf'un emri altında çalışmış ve savaş sonrası 1926 yılında Dış

³⁹³ Sanders, *a.g.e.*, s. 98.

³⁹⁴ Celil Bozkurt; *Mersinli Cemal Paşa'nın Yaveri Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke Dönemi Anıları*, Gündoğdu Yayınları, İstanbul 2015, s.205-207. Ayrıca bkz.: Holger Afflerbach; *Falkenhayn: Politisches Denken Und Handeln Im Kaiserreich*, Beitrage zur Militaergeschichte, Oldenbourg Press, Almanya 1994, s. 485.

³⁹⁵ Engelking to Fleet, 11 November 1915, Konstantinopel, Komando der Flotte G.B.N., No.8289, CZA, Z3., Zionistisches Zentralburo, Berlin 1911-1920.

İstihbarat Bölümü'nü kurmak amacıyla Türkiye'ye gelmiştir. Bu teşkilatın kurulması için henüz Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Alman Genelkurmay İstihbarat Servisi Başkanı Albay Walter Nicolai Türkiye'ye davet edilmiştir.³⁹⁶ Birinci Dünya Savaşı esnasında Osmanlı toprakları'nda dolaşan ilginç isimlerden birtanesi de Friedrich von Frankenberg'tir. Aristokrat ve sanayici bir ailenin içerisinde yetişen Friedrich, hayatı'nın ilk kısmını ailesi ile birlikte Afrika'da yer altı kaynağı zenginliklerini araştırmakla geçirmiştir. Ancak daha sonra Fransa'ya geçerek İnat Khan'ın müridi olduğunu ilan etmiş ve Şeyh Mumin olarak tanınmıştır. Aslında Alman Prenslığı için subay olarak atanan Frankenberg bu şekilde İslam dünyası ile ilgili bilgiler toplama şansı bulmuştur. Frankenberg bununla kalmamıştır. Australya'da kurulan Sufizm'in öncülüğünü yapmıştır. Osmanlı topraklarını gezerek bu hareketi yayma çabalarında bulunmuştur. Daha sonra Sydney'e yerleşerek Baron unvanını almıştır.³⁹⁷ İlginç isimler bunlarla sınırlı değildir. Franz Carl Endres'te bilinmesi gereken gizemli isimler arasındadır. Normalde Hristiyan olarak tanınan Endres, Bavyalı kökenlidir. Hem komutanlık hem tarihçilik hem de yazarlık yapmıştır. 'Fiat Lux' ve 'Labor' gibi Yahudi yönetimi altında bulunan Mason Localarına üye olmuştur. 1926 yılında kendini fikirlerini özgürce ifade edebilmek amacıyla İsviçre'ye taşınmak zorunda kalmıştır. 'Siyonizm ve Dünya Politikası' gibi yazmış olduğu birçok kitap Nazi rejimi tarafından yasaklar listesine alınmıştır. Tezimiz gereği sadece 1914 ile 1918 yılları arasına etki eden isimleri ele almış olsak dahi, Almanya adına Osmanlı Ordusu'na gelmiş ve isim değiştirerek bu topraklarda kalmış Yahudi kökenli askerlere rastlamak mümkündür. Bunlar arasında 1870 yılında general rütbesine kadar yükselmiş olan Rami Paşa olarak bilinen Topçu Teğmeni Schwenzfeuer, yine Osmanlı'da 1880'li yıllarda Topçu Okulu Komutanlığı yapmış olan Grünwald Paşa ve 1883 yılında Harbiye Nezareti'nde Komisyon Başkanlığı yapmış olan Reşit Paşa olarak bilinen Teğmen Strecker de sayılabilir isimler arasındadır. Sayılması gereken isimlerin sadece bu kadarla kalmadığına emin olmakla birlikte, devamında yapılacak araştırmalara bir temel oluşturmak ümid edilmiştir.

³⁹⁶ Milli Emniyet Hizmeti Riyaseti MAH, 1927-1965.: https://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_A3.html.

³⁹⁷ Alice, Moldovan, "This Extroverted German Baron Helped A Pluralistic, Sophisticated, İslam Bloom In Australia", Australian Broadcasting Corporation, ABC News, 13 October 2019.

SONUÇ

1492 yılından bu yana dünya üzerinde etkileri artan Yahudiler özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrasında siyasi sistemler üzerinde söz sahibi olmaya başlamışlardır. Ancak güçlenmeleri Sanayi Devrimi ile gerçekleşmiştir. O güne kadar çeşitli ticari alanlarda uzmanlaşan altın gibi madenler konusunda üretim ve ticaret ehli olmuş Yahudiler, o günden sonra, paranın önem kazanmasıyla birlikte etkili başlamışlardır. Onların siyasete aktif bir şekilde katılmaları ancak Sanayi Devriminden sonra gerçekleşmiştir. Özellikle 1800'lerden sonra çeşitli meclislere dâhil olarak, hatta Benyamin Disraeli örnek alınacak olursa Başbakanlık makamına kadar ulaşmışlardır. Yahudiler Sanayi Devrimine kadar Avrupa'da kimliklerini gizlemiş ve hatta Hristiyanlık kimliği altında yaşamışlardır. Bunun nedeni ise onlara bu bölgelerde uygulanmış olan işkenceler ve topraklarda kabul edilmemiş olmalarıdır. Ancak Osmanlı topraklarında da 'Dönme' olarak isimlendirdiğimiz ve Müslümanlık maskesi altında yaşayan Yahudileri XVII. yüzyılda görmek mümkündür. Bunlara en bariz örneklerden ve bu akımı başlatanlardan birisi Sabatay Sevi'dir. Böylece bu Yahudiler, dinlerini açık etmeden her devlet içerisinde önemli makam ve mevkilere gelmiştir. Osmanlı topraklarında serbest bir şekilde yaşayan bu milletin neden böyle bir yola başvurduğunu anlamak kanımızca ayrı bir tez konusudur. Osmanlı Yahudilerini I. Meşrutiyet'in ilanından sonra kurulan meclislerde görmek mümkündür. Aslında bu toplumsal bir değişim sürecini bizlere haber vermektedir. Böylece çeşitli haklara sahip olan bu millet, artık yönetim üzerinde söz sahibi olma isteğini bizlere bildirmiştir. Nitekim bu isteklerini çok vakit geçmeden uygulama fırsatı bulmuşlardır. İlk etapta Avrupalı Yahudilerle bağlantıya geçen Osmanlı Yahudileri paranın tek önemli unsur haline geldiği bir dünyada, Osmanlı yönetimini istedikleri gibi kullanabildiklerini göstermişlerdir. Şüphesiz bu süreç içerisinde etkili olan yüzlerce faktör vardır fakat bu tezde konumuz gereği sadece Yahudilerden bahsedilmiştir. Nitekim Birinci Dünya Savaşı'nın bir habercisi niteliğinde olan 1908 ve 1909 yılları Yahudilerin siyasal sistem üzerindeki etkisini bizlere göstermektedir. Bir rejim yıkılıp bir rejim kurulurken, Yahudi isimlerin fikirleri ve destekleri öne çıkmaktadır. Aynı şekilde Birinci Dünya Savaşı da onların etkilerini bizlere ıspatlamış durumdadır. Aslında Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan ve yaşatılan bu etki hem Yahudiler için hem de tüm dünya için bir ilktir. Onlar tarihleri boyunca ilk defa farklı devletler adına askerlik yapmışlardır. Gerek Osmanlı gerek İngiliz, Alman, Fransa, Rus Ordusunda olsun, cephelerde artık Yahudileri görmek mümkündür. İçlerinden samimi olanları olsa dahi, bu savaş bütün Yahudiler için bir devlet umudunu doğurmuştur. Sonuç olarak onlar 'Balfour Deklarasyonu' ile sözlerini aldıktan sonra dünya yeni şeklini almış ve savaş yavaşlamaya başlamıştır. Bu durum Yahudiler için yeni olduğu kadar dünya için de yenidir. Sonuç olarak dünyada ilk defa Yahudi yurdu denilen yeni bir kelime ortaya çıkmıştır.

Savaş sona erene kadar Yahudilerin Osmanlı Ordusu üzerinde etkisini ele aldığımız bu tezde, oldukça ilginç bulgulara rastladık. Bunlardan özellikle Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte karşımıza çıkan isimler ve Osmanlı Ordusu'nu savaş boyunca yöneten Alman askerler arasında bulunan Yahudi isimler etkin ve ilginç şahsiyetlerdir. Liman von Sanders gibi Hristiyan gözüken ve fakat Yahudi kökenli bir aileden gelen isimler Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı'nın en önemli cephelerinde söz sahibi olmuşlardır. Bu şahısların kimin menfaati için çalıştığını anlamak, aynı zamanda bugünkü dünyayı anlamak olacaktır. Birinci Dünya Savaşı bu nedenle bugünü anlamak için bir kilit noktası teşkil etmektedir. Savaşa giden süreç, konuşmalar, yazışmalar, nedenler ve sonuçlar, Birinci Dünya Harbi'ne başka bir pencereden bakma fırsatı sunmuştur. Bugün genellikle Osmanlı'nın savaşa katılma konusundaki zorundalık boyutu tartışılmaktadır. Ancak bu çalışmadan sonra daha çok, "Osmanlı savaşa katılmasaydı bu savaş olur muydu?" sorusu ile karşı karşıya kalınmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

ATASE, BDH KATALOĞU, Klasör No: 87, Dosya No: 449, Fihrist No: 1-5.

ATASE, BDH KATALOĞU, Klasör No: 87, Dosya No: 449, Fihrist No: 1-6.

ATASE, BDH KATALOĞU, Klasör No: 4216, Dosya No: 62, Fihrist No: 001. 13.

T.C. BOA, A. MKT. UM, No:131/77, 5B 1269, 14 Nisan 1853.

T.C. BOA, HR. TO, No: 418/164, 17 Ağustos 1853.

T.C. BOA, Y.E.E. No: 86/3186, 19 Temmuz 1326.

T.C. BOA, HR. SYS. 134/3-34

T.C. BOA, HR. SYS. 150/16

T.C. BOA, HR. SYS. 151/52-82

T.C. BOA, HR. SFR. 3, No: 52/6, Leff. 1, 22 Mayıs 1860.

T.C. BOA, HR. SFR.3, No: 52/6, Leff 2, 29 Mayıs 1859.

T.C. BOA, HR. TO, No: 421/4, 27 Ekim 1855.

T.C. BOA, HR. TO, No: 421/34, 13R / 1272/ 24 Aralık 1855.

T.C. BOA, A. MKT. UM, No: 226/70 23 C1272, 1 Mart 1856.

T.C. BOA, Bab-ı Ali Daire-i Sadaret, Vilayet-i Mumtaze ve Muhtare Kalemî, No: 149, 8 Şubat 1915.

T.C. BOA, HR. SYS. No: 2106/11, 24 Temmuz 1916.

MMZC, Dev: 1, Cilt 3, İçt. Sen, İnikad.49, s.331.

FO, British Documents on the Origins of the War 1898-1914, 1934, C.IX, s.35-40.

PA/AA, R 14134, Türki 195: K178006-178010

PA/ AA, B62-64, R14144, İstanbul, s.394.

BA/MA RM40/4, Besprechungen mit Enver Pasha am 3 Oktober 1914, s.91-92.

BA/MA, RM 40/4, Vertrauliche Mitteilungen vom 5 Oktober 1914, s.82.

BA/MA, RM40/4, Besprechungen mit Enver Pasha am 9 Oktober 1914, s.70-72 (Souchon).

BA/MA, RM40/4, Besprechungen mit Enver Pasha am 23 Oktober 1914, s.31-33.

BA/MA, N 156-2, von Bronsart für Souchon (durch Enver), s. 2.

DER WELTKRIEG, PA AA NR.11D, Berlin 21 Oktober 1914.

DER WELTKRIEG, PA AA, NR 11, R.21028-R.20936.

Yayınlanmış Eserler

AARONSOHN, Alexander, *With The Turks In Palestine*, Project Gutenberg E-Book, 2003.

AFFLERBACH, Holger, *Falkenhayn, Politisches Denken und Handeln im Kaiserreich*, Oldenbourg Verlag, Almanya, 1996.

ALKAN, Necmettin, *Ortadoğu'da Casuslar Savaşı, Nili*, Kronik Kitap Yayınları, İstanbul, 2017.

ALROEY, Gur, *Zionism Without Zion, The Jewish Territorial Organization And Its Conflict With The Zionist Organization*, Wayne State University Press, USA, 2016.

AMCA, Hasan, *Doğmayan Hürriyet Bir Devrin İçyüzü 1908-1918*, 1.Baskı, Arba Araştırma Basım Yayın, İstanbul, 1989.

ANTEBİ, Elizabeth, *L'homme du Serail*, Nil Editions, France, 2000.

ANTEBİ, Elizabeth, *Albert Antebi 1873-1919 ou la Religion de la France/Lettres*, Ecole Pratique des Hautes Etudes, France, 1996.

ARMSTRONG, George, *Rotschild Para İmparatorluğu Derin Yahudi Devleti*, Çev. Mert Akcanbaş, 16. Baskı, Destek Yayınları, İstanbul, 2014.

ATAY, Falih Rıfki, *Atatürk'ün Bana Anlattıkları*, Hisar Matbaası, İstanbul, 1955.

ATAY, Falih Rıfki, *Ateş ve Güneş*, 1. Baskı, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2008.

ATAY, Falih Rıfki, *Zeytindağı*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2004.

ATILHAN, Cevat Rıfat, *Musa Dağı*, 4. Baskı, Sinan Yayınevi, İstanbul, 1995.

ATILHAN, Cevat Rıfat, *Yahudi Casusu Suzy Liberman*, 5. Baskı, Sinan Yayınevi, İstanbul, 1995.

ATILHAN, Cevat Rıfat, *Filistin-Suriye Cephesinde Kahramanlar ve Hainler*, Derin Tarih Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.

AUBREY, Herbert, *Albania's Greatest Friend: Aubrey Herbert and The Making of Modern Albania, Diaries and Papers 1904-1923*, Edited by: Destani Bejtullah; Tomes Jason, İ.B. Tauris &Co Ltd. Press, London, 2011.

AUBREY, Herbert, *Ben Kendim, A Record of Eastern Travel*, Edited by: Desmond McCarthy, Hutchinson &Co, London, 1936.

AVŞAR, Emre, *Cumhuriyeti Kuran Masonlar*, 1. Baskı, Nokta Yayıncılık, İstanbul, 2007.

BALCIOĞLU, Mustafa ve Sezai Balcı, *Rotschildler ve Osmanlı İmparatorluğu*, 3. Baskı, Erguvanı Yayınları, Ankara, 2018.

BALİ, Rıfat, *Musa'nın Evlatları, Cumhuriyetin Yurttaşları*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

BALİ, Rıfat. N, *Devletin Yahudileri ve Öteki Yahudiler*, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2007.

BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılabı Tarihi*, 1. Baskı, C.I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

BEHMOARAS, Liz, *Bir Kimlik Arayışı'nın Hikâyesi*, 1. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004.

BENGURİON, David, *Memoirs*, 1st Edition, World Publishing, USA, 1970.

BENZ, Wolfgang, *Handbuch des Antisemitismus: Ereignisse, Dekreten, Kontroversen*, Walter de Gruyter Verlag, Berlin, 2011.

BETHMANN, Hollweg Theobald, *Reflections On The World War*, Thronton Butterworth LTD, London, 1920.

BİHL, Wolfdieter, *Die Kaukasus Politik Der Mittelmaechte*, Boehlau Verlag, Wien, 1998.

BLAKE, Robert, *Disraeli's Grand Tour: Benjamin Disraeli and the Holy Land*, Weidenfeld and Nicolson Press, London, 1982.

BLAU, Joshua, *The Renaissance Of Modern Hebrew Standard Arabic*, California University Press, USA, 1981.

BOZDAĞ, İsmet, *Abülhamit'in Hatura Defteri; Belgeler ve Resimlerle*, 5. Baskı, Truva Yayınları, İstanbul, 1975.

BOZKURT, Celil, *Filistin-Suriye Cephesinin Çöküşü*, 1. Baskı, Altınordu Yayınları, Ankara, 2019.

BOZKURT, Celil, *Mersinli Cemal Paşa'nın Yaveri Yüzbaşı Cevat Rıfat Bey'in Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke Dönemi Anıları*, Gündoğdu Yayınları, İstanbul, 2015.

BRANDT, Karsten, *Mackensen, Leben, Wesen und Wirken des Deutschen Feldherrn*, Gustav Schlökmann Verlagsbuchhandlung, Hamburg, 1916.

BRENNER, Michael and Shelley Frisch, *Zionism: A Brief History*, Markus Wiener Press, USA, 2003.

CARMEL, Alex, *Die Siedlung Der Wüttembergischen Templer In Palaestina 1868-1918*, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 1974.

CECİL, Lamar, *Albert Ballin: Business And Politics In Imperial Germany, 1888-1918*, Princeton University Press, USA, 1967.

CEMAL Paşa, *Hatıralar*, Haz. Alpay Kabacalı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

DABAĞYAN, Levon Panos, *Osmanlı'da Şer Hareketleri ve II. Abdülhamit Han*, 1. Baskı, İQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2016.

DEMİRHAN, Pertev, *Generalfeldmarschall Colmar Freiherr von der Gotlz: Das Lebensbild Eines Grossen Soldaten. Aus Meinen Persönlichen Erinnerungen*, Göttinger Verlags Anstalt, Göttingen, 1960.

DERBY, Edward Henry Stanley, *Disraeli, Derby and the Conservative Pary, Journals and Memoirs of Edward Henry 1849-1869*, Ed. Vincent John, Barnes and Nobel Books, New York, 1978.

DİEFENBACHER, Michael, *Kress von Kressenstein Patrizierfamilie*, Stadtlektion Nürnberg, V Tümmelsverlag, Almanya, 2000.

DİSRAELİ, Benjamin, *Coningsby: New Generation*, 1st Edition, Henry Colburn Publishing, London, 1844.

DRUCK, David and Nathan Straus, *Baron Edmond Rotschild The Story of A Practical Idealist*, (A Release of the original 1928 edition), Literary Licensing, New York, 2013.

DÜNDAR, Fuat, *Modern Türkiye'nin Şifresi: İttihat ve Terakki'nin Etnisite Mühendisliği*, 7. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

EMİN, Mehmed, *Harbi Umumi'de Osmanlı Cepheleri Vakaayi*, Erkan-ı Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1922.

ERDEMİR, Halil, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Siyasetinde Nesim Mazliyah*, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Matbaası, Manisa, 2015.

ERDEN, Ali Fuad, *Birinci Dünya Harbinde Suriye Hatıraları*, 1. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.

FALKENHAYN, Erich, *General Headquarters 1914-1916 And Its Critical Decision*, Hutchinson&Co, London, 1921.

FELDMARSCHALL, Conrad, *Aus Meiner Dienstzeit 1906-1918*, Rikola Verlag, Wien, 1921.

FEROZ, Ahmad, *The Young Turks; The Committee of Union and Progress in Turkish Politics 1908-1914*, Hurst Company Publishing, London 2010.

FİSCHER, F, *Germany's Aim in the First World War*, WW Norton Compay, New York, 1967.

FİTzHERBERT, Margaret, *The Man Who Was Greenmantle, A Biography of Herbert Aubrey*, 2nd Edition, John Murray Publishing, London, 1983.

FORBES, Rosita, *Appointment With Destiny*, 1st Edition, E.P. Dutton & Co., ABD, 1946.

FRANKEL, Jonathan, *The Damascus Affair (Ritual Murder), Politics, and the Jews in 1840*, Cambridge University Press, New York, 1997.

FRİEDMAN, İsaiah, *Germany, Turkey And Zionism*, Transaction Publishing, New York and London, 1998.

FROMKİN, David, *Europe's Last Summer, Who Started The Great War in 1914*, Vintage Books, New York, 2005.

GALANTE, Avram, *Turcs et Juifs*, Etablissements Haim Rozio & Co, İstanbul, 1932.

GALANTE, Avram, *Küçük Türk Tetebbular*, KağıtÇılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi Yayınları, İstanbul, 1925.

GARNETT, David, *The Letters of T.E. Lawrence*, Jonathan Cape&Bedford Squarh Press, Londra, 1938.

GENCER, Mustafa, *Jön Türk Modernizmi ve Alman Ruhü*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

GLASS, Joseph, *From New Zion To Old Zion; American Jewish Immigration And Settlement in Palestine, 1917-1939*, Wayne State University Press, USA, 2002.

GOLTZ, Colmar Freiherr, *Denkwürdigkeiten*, Ed. Friedrich Freiherr von der Goltz ve Wolfgang Forster, Berlin, 1929.

GORODETSKY, Gabriel, *Soviet Foreign Policy 1917-1991 A Retrospective*, Frank Cass Press, London 1994.

GORNy, Yossef, *Zionism and The Arabs*, Oxford Clarendon Press, Oxford, 1987.

GOTTLİEB, Naftali Zvi, *Rabbi, Mystic and Leader, The Life and Times of Rabbi Levi Yitzhak Schneerson*, Çev. Elhonon Leshes, Kehot Yayınları, 2008.

GRÜN, J.A.W und M.G. Weiben, *Benjamin Disraeli: Letters 1815-1834*, University of Toronto Press, Toronto and London, 1982.

GRÜSSHABER, Gerhard, *The German Spirit İn The Ottoman And Turkish Army, 1908-1938*, DeGruyter, Berlin, 2018.

GÜLERYÜZ, Naim A. *Toplumsal Yaşamda Türk Yahudileri*, Gözlem Yayıncılık, Ankara, 2012.

GÜRSELGİL, Sevim, *Millî Mücadele Tarihi*, Akis Kitap, İstanbul, 2011.

HANİOĞLU, Şükrü, *Kendi Mektuplarıyla Enver Paşa*, 1. Baskı, Derin Yayınları, İstanbul, 1989.

HİBBERT, Christopher, *Disraeli, A Personal History*, Harper Collins Press, London, 2004.

HOPKİRK, Peter, *On Secret Service East of Constantinople*, Oxford University Press, London, 1994.

HOWARD, M. Sachar, *A History of İsrail: From The Rise of Zionism To Our Time*, A Knopf, E-Book, 2007.

HOWELL, Georgina, *Gertrude Bell, Queen of Desert, Shaper of Nations*, Monumental Biography, The New Yorker, USA, 2012.

HYMENS, Noor, *Exploring The Narrative: Jerusalem And Jordan in the Bronze And İron Ages*, Bloomsbury Press, New York, 2014.

İACCOVELLA, Angelo, *Gönye ve Hilal, İttihat ve Terakki ve Masonluk*, 2. Baskı, Çev. Tülin Altınova, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005.

JACKH, Ernst, *The Rising Crescent, Turkey Yesterday, Today And Tomorrow*, Farrar and Rinehart Yayınevi, New York, 1944.

KARK, RUTH and GLASS, Joseph, *Sephardi Entrepreneurs in Jerusalem/ The Valero Family, Seven Generations in Jerusalem 1800-1948*, English Edition, Gefen Publishing House, İsrail, 2007.

KEİPERT, Maria, *Biografisches Handbuch Des Deutschen Auswartigen Dienstes 1871-1945*, Auswartiges Amt/Historischer Dienst, Band 3, Almanya, 2008.

KİENHOLZ, Mary, *Opium Traders And Their Volume One: A Revisionist Expose of The World's Greatest Opium Traders*, iUniverse Yayınevi, Amerika, 2008.

KOCABAŞ, Süleyman, *Kendi İtiraflarıyla Jön Türkler Nerede Yanıldı, Hayaller, Komplolar, Kayıplar 1890-1918*, 1. Baskı, Vatan Yayınları, İstanbul, 1991.

KOLOĞLU, Orhan, *Abdülhamid ve Masonlar*, 6. Baskı, Pozitif Yayınlar, İstanbul, 2004.

KONRAD, Jaraus, *Von Bethman Hollweg And The Hubris of Imperial Germany*, Yale University Press, USA, 1973.

KOREN, Nathan, *Jewish Physicians: A Biographical Index: Elias Cohen Pasha*, İsrail Universities Press, Kudüs, 1973.

KRAUSE, Linda, *Die Jungtürkische Revolution von 1908-1918: Terrorregime oder Modernisierungsgaranti*, 1. Auflage, Grün Verlag, Deutschland, 2013.

KRESSENSTEIN, Kress, *Mit den Türken zum Suez Kanal*, Vorhut Verlag, Berlin, 1938.

KRESSENSTEIN, Friedrich, *Überblick Über Die Ereignisse An Der Sinaifront Von Kriegsbeginn Bis Zur Besetzung Jerusalems Durch Die Engländer 1917*, Jahrbuch des Bundes der Asienkämpfer 1, Almany, 1917.

KRETHLOW, Carl, *Generalfeldmarschall Colmar Freiherr von der Goltz Pascha, Eine Biographie*, Schöningh Verlag, Almany, 2012.

KRÖGER, Martin, *Mit Eifer Ein Fremder Im auswärtigen Dienst, Faszination, Orient, Max von Oppenheim, Forscher, Sammler, Diplomat*, Ed. Gabriele Teichman, DuMont Buchverlag, Köln, 2001.

KURAN, Ahmet Bedevi, *İnkılap Tarihimiz ve Jön Türkler*, 2. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004.

LANDAU, Jacob, *Tekinalp Turkish Patriot 1883-1961*, Netherland Historish Archeologish İnstituut, İstanbul, 1984.

LANGENSIEPEN, Bernhardt, *An Essay On Admiral Souchon, The Man Who Changed The World*, Maritime Press, UK, 1922.

LASKIER, Michael, *Aspects of the Activities of the Alliance İsrailite Universelle in the Jewish Communities of the Middle East and North Africa 1860-1918*, Modern Judaism C. 3, S. 2.

LEVİN, Nora, *The Holocaust, The Destruction of European Jewry 1933-1945*, Thomas Y Cromwell & Co, New York, 1968.

LİCHTHEİM, Richard, *Rückkehr-Lebenserinnerungen aus der Frühzeit des Deutschen Zionismus*, Deutsche Verlags Anstalt, Stuttgart, 1970.

LİEMKUGEL, Franz, *Botanischer Zionismus-Otto Warbourg, 1859-1938, Und Die Anfänge Institutionalisierter Naturwissenschaften in Eretz İsrail, Englera 26, Botanischer Garten und Botanisches Museum, Dahlem Verlag, Berlin, 2005.*

LUDDENDORF, Erich, *Der Totale Krieg*, Luddendorffs Verlag, München, 1935.

LUDDENDORF, Erich, *Meine Kriegserinnerungen 1914-1918*, Ernst Siegfried Mittler und Sohn Verlagsbuchhandlung, Berlin, 1919.

MCKALE, Donald, *War by Revolution, Germany And Great Britain in the Middle East in the Era of World War 1*, Kent State University Press, Ohio, 1998.

MCKALE, Donald, *Curt Prüfer: German Diplomat from the Kaiser to Hitler*, Kent State University Press/Yayıncılık, Ohio 1989.

MCMEEKİN, Sean, *The Berlin-Baghdad Express: The Ottoman Empire And Germany's Bid for World Power 1898-1918*, Penguin Publishers, London, 2010.

MCMAHON, Henry, *German Attempts to Fan Islamic Feelings*, British Library Press, London, 1915.

MENGES, Franz, *Lichtheim Richard, Neue Deutsche Biografie*, 1. Auflage, C. IV., Duncker und Humboldt, Berlin, 1985.

RIFAT, Mevlanazâde, *Türkiye İnkılabı'nın İç Yüzü*, İstanbul, 1929.

MEYUHAS, Alisa, *Between Sepharad And Jerusalem: History, Identity And Memory Of The Sephardim*, Brill Press, USA, 2014.

MICKIEWICZ, Ladislas, *Adam Mickiewicz, Sa Vie et Son Ouvre*, Nouvelle Librairie Parisienne, Alber Savine Editeur, Paris, 1888.

MORGENTHAU, Henry, *Ambassador Morgenthau's Story*, Doubleday, Page & Co., New York, 1919.

MORGENTHAU, Henry, *All in a Life-Time*, Doubleday Press, New York, 1913.

MÜHLMANN, Carl, *Deutschland und die Türkei 1913-1914, Die Berufung der Deutschen Militärmission nach der Türkei 1913, Das Deutsch-Türkische Bündnis und der Eintritt der Türkei in den Weltkrieg*, Grünwald Walter Rotschild Verlag, Berlin, 1929.

NAKDİMON, Shlomo; Mayzlish Shaul, *ha-retsah ha-politi ha-rishon be-Erets Yisra'el- The First Political Assassination In Israel*, Modan Press, Tel Aviv, 1985.

OPPENHEIM, Max, *Denkschrift Betreffend Die Revolutionierung der Islamischen Gebiete Unserer Feinde*, Hausarchiv des Bankhauses Sal: Oppenheim JR&CIE, Berlin, 1914.

OSTRYMIĘCZ, August, *Conrad von Hötzendorf, Soldat und Mensch*, Ulrich Moser Verlag, Wien, 1939.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Sicill'i Osmani Yahut Son Osmanlı Büyükleri Ansiklopedisi, C. IV*, Yay. Haz: Havva Selçuk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008.

PATTERSON, John Henry, *With the Zionists in Gallipoli*, 3rd Edition, Hutchinson & Co, London, 1921.

POMIANKOWSKI, Joseph, *Der Zusammenbruch des Ottomanischen Reiches: Erinnerungen An Die Türkei Aus Der Zeit Des Weltkrieges*, Amalthea Verlag, Wien, 1928.

PRÜFER, Curt, *Germany's Covert War In The Middle East: Espionage, Propaganda And Diplomacy*, Ed. Kevin Morrow, Tauris Press, New York and London, 2018.

RAMSAUR, Ernest, *Jön Türkler ve 1908 İhtilali'nin Doğuşu*, Çev: Metin Önal Mengüşoğlu, 2. Baskı, Pınar Yayınları, İstanbul, 2011.

RASWAN, Carl. R., *Black Tents Of Arabia, My Life Among The Bedouins*, Folcroft Library, USA, 1977.

RİEZELER, Kurt, *Tagebücher, Aufsätze, Dokumente*, Vandenhoeck&Reprecht Verlag, Almanya, 1972.

ROKACH, Livia, *İsrael's Sacred Terrorism, A Study Based On Moshe Sharett's Personal Diary*, AAUG Press, USA, 1980.

RUPPİN, Arthur, *The Jewish Fate And Future*, Macmillan&Co Press, London, 1940.

SABİS, Ali İhsan, *Birinci Dünya Harbi*, Nehir Yayınları, İstanbul, 1991.

SANDERS, Liman, *Fünf Jahre Türkei*, 1. Auflage, Verlag von August Scherl GMBH, Berlin, 1922.

SCHABİNGER, Karl Emil, *Weltgeschichtliche Mosaiksplitter, Erlebnisse und Erinnerungen Eines Keiserlichen Dragomans*,

SCHECHTMAN, Joseph, *The Life and Times of Vladimir Jabotinsky: Rebel and Statesman*, Eshel Books, USA, 1986.

SCHEİDEMANN, Christiane, *Ulrich Graf-Brockdorff-Rantzau 1869-1928: Eine Politische Biografie*, Peter Lang Verlag, Almanya, 1998.

SCHMİDT, Friedrich, *“Photos As Historical Witnesses, The First Ethiopians In Germany”*, LIT Verlag, Berlin, 2015.

SCHMİDT, Jürgen, *Deutsche Britische Zusammenarbeit Gegen Den İslamischen Fundamentalismus, Die Befreiung von Karl Neufeld im Sudan, Spione, Doppelagenten und İslamistische Bedrohung, Geheimdienstgeschichte*, Ludwigsfeld, 2017.

SEECKT, Hans, *Landesverteidigung*, MCMXXX Verlag, Berlin, 1930.

SEGEV, Tom, *David Ben Gurion, Ein Staat Um Jeden Preis*, Almanca Çev. Ruth Achlama, Siedler Verlag, Almanya, 2018,

SİLVERSTEİN, Herma, *Surveys, The Life and Career of the First Prime Minister of İsrail*, Bettmann Archive, USA, 1988.

SOBOUL, Albert, *Die Grosse Französische Revolution*, Gutenberg Verlag, Frankfurt, 1977.

ŞENİ, Noah; LE TARNEC, Sophie, *Camondorlar Bir Haneda'nın Çöküşü*, 1. Baskı, Çev. Yaman Aksu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

ŞERİF, Paşa, *Bir Muhalifin Hatıraları İttihat ve Terakki'ye Muhalefet*, Nehir Yayınları, İstanbul, 1990.

SRODES, James, *Spies in Palestine*, Counterpoint Press, USA, 2016.

STEİNİNGER, Rolf, *Germany And The Middle East: From Kaiser Wilhelm II. to Angela Merkel*, Berghahn Press, New York, 2018.

TAHSİN Paşa, *Sultan Abdülhamid'in Sırdaşı Tahsin Paşa'nun Yıldız Sarayı Hatıratı*, 1. Baskı, Yay. Haz. Selman Kayabaşı, Yakın Plan Yayınları, İstanbul, 2017.

TOWNSHEND, Charles, *My Campaign*, The James A. McCann Company, New York, 1920.

TREUE, Wilhelm, *Die Feuer Verlöschten Nie. August-Thyssen Hütte 1890-1926*, Econ Verlag, Wien, 1966.

UÇAK, Zeynep, *Selanik Mebusu Emanuel Karasu Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri*, 1. Baskı, Libra Yayınevi, İstanbul, 2016.

ULUBELEN, Erol, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, 2. Baskı, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2010.

ÜRGÜPLÜ, Ali Suat, *Şeyhülislam Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi'nin Meşrutiyet, Büyük Harp ve Mütareke Günlükleri*, 1. Baskı, İstanbul, 2015.

VERRIER, Anthony, *Agents of Empire, Anglo-Zionist Intelligence 1915-1919*, Brassey Press, UK, 2003.

VİSCOUNT, Grey, *Twenty five Years 1892-1916*, II. Episode, Hodder and Stoughton Press, London, 1925.

Sürelî Yayınlar, Makaleler, Tezler

Arabacı, Caner, “Kutü'l-Amare Zafer”i, 100.Yıl Anısına, *Meram Belediyesi Yayını*, Konya 2016.

ATILHAN, Cevat Rifat, “Filistin Sahne-i Hezimetî”, *Tasvir-i Efkâr*, 4 Kanun-u Evvel 1334/ 1918.

BİÇİCİ, Mehmet, “Hatıralarla Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına Girişi”, *Gaziantep Üniversitesi Dergisi*, S.13, 2014, s.693-722.

BLOOÖ, Cecil, “Aaron Aaronsohn, Forgotten Man of History”, *Jewish Historical Studies*, Vol 40, UK 2005, s.177-196.

DEMİR, A., KESKİN.F., “Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girişi Karadeniz Baskını”, *History Studies*, Vol.5, İssue 6, 2013, s.104.

ERDEMİR, Halil, “İsrail Devleti'nin İlanından Önce David Ben Gurion'u Filistinî Yahudîleştirme Politikası”, *Akademik Bakış*, C. IV, S.9, 2011, s.189.

GÖRAL, Kevser, “Avram Galante'nin Hayatı ve Eserleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, T.C. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.19-60.

HUGHES, Thomas, “The German Mission to Afghanistan 1915-1916”, *German Studies Review*, Vol 25, Nr: 3, German Studies Association, 2002, s.447-476.

İRTEM, Süleyman Kani, “Eski Vezir ve Sarraf”, *Akşam Gazetesi*, 10 Aralık 1934.

“Jews in Salonika Flock to Young Turks”, *Christian Science Monitor*, 7 May 1909, s.2.

KAPYAKLI, Can, “Osmanlı İmparatorluğu Son Dönem Masonları”, *Mimar Sinan*, Dergi No: 132, İstanbul, Haziran 2004.

KEDOURİE, Elie, “Young Turs, Freemasons and Jews”, *Middle Eastern Studies* Nr: 7, 1971, s.5.

KİRCHNER, Andrea, “Ein Vergessenes Kapitel Jüdischer Diplomatie/Richard Lichtheim in den Botschaften Konstantinopels”, *Naharaim*, S.9, s.128-150.

KON, Kadir, “Almanya’nın İslam Stratejisi Mimarlarından Max von Oppenheim ve bu Konudaki Üç Memorandumu”, *Tarih Dergisi*, S.53, 2011/1, s.211-252.

KRESSENSTEİN, Kress, “Meine Mission im Kaukasus”, Heeresarchiv/Goethe Institut, 12 Oktober 1943, Berlin.

LASKİER, Michael, “Aspects of the Activities of the Alliance İsraelite Universelle in the Jewish Communities of the Middle East and North Africa 1860-1918”, *Modern Judaism*, C. III, S.2, s.141-171.

MANAV, Nursel, “19.yy Galatasından Bir Banker, Darphane-i Amire ve Sefaretler Bankeri Jacques Alleon”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C. IV, S.7, Temmuz 2018, s.98-105.

“Obituary Carasso Effendi a Parasite of the Young Turks”, *The Times*, London, 8 June 1934, s.19.

ÖZAKINCI, Cengiz, “Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Alman İttifak Anlaşması”, *Otopsi*, Eylül 2018, s.38-42.

“Political Science Quarterly: Activities in Persian Gulf”, *The Academy of Political Science*, Vol 65, s.367.

ROST, Wilhelm, “Die Nachkommen des Wolf Nathan Liepmann: Ein Beitrag Zur Liman Forschung”, *Deutsche Zeitschrift für Familienkunde*, Şubat 1980, s.44-51.

SAM, Levy, “La Petite Histoır Atatürk et les Juifs”, *L’etoile du Levant*, 16 Decembre 1949.

SEİDT, Ulrich, “From Palestine to the Caucasus- Oskar Niedermayer and Germany’s Middle Eastern Studies”, *German Studies Association*, Vol 24, Nr:1, Februar 2001, s.1-18.

SOYTÜRK, Mete, “Osmanlı İmparatorluğunun 29 Ekim 1914 I.Dünya Harbine Girişi”, *29 Ekim Dergisi*, Haziran 2002.

STROHMEIER, Martin, “The Very Real Bogey, The Stotzingen Neufeld Mission to the Hidjaz 1916”, *Arabian Humanities, Revue Internationale d’Archeologie et des Sciences Sociales Sur La Peninsula Arabique*.

SUAT, Ahmet, “Büyük Harpte Galiçya Cephesi’nde 15. Türk Kolordusu”, *Askeri Mecmua*, No:76, Yıl 4, S.17, s.13.

The Monthly Chronicle, Nr: 4, July-December, London, 1839, s.68.

TROMBETTA, Lorenzo, “The Private Archive of the Sursoqs, A Beirut Family of Christian Notables”, *Sapienza Universita di Roma, Rivista Degli Studi Orientali*, Vol 82, Rome 2009, s.197-228.

“Wie Abdul Hamid Abgesetzt Wurde”, *Frankfurter Zeitung*, 30 April 1909, s.119.

WOLFGANG, G., “Djihad Made in Germany, Der Streit um den Heiligen Krieg 1914-1915”, *Sozialgeschichte Zeitschrift für Historische Analyse des 20.und 21. Jahrhunderts*, S.18, Heft 2, s.7-34.

EKLER

ÇANAKKALE SAVAŞLARI'NDA YAHUDİ ŞEHİTLER																				
("Çanakkale Savaşlarında Gayrimüslüm Şehitler" listesinden derlenmiştir.) (Tespit edilebilenler, kayıplar hariç)																				
Sıra	İsim	Yaş	Ad	İkinci İsim	İl	Doğum Yılı	Ölüm Yılı	Sıra	İsim	Yaş	Ad	İkinci İsim	İl							
11	MARADÖ	HAZEM	ER	ANKARA	-	6	3	1331	1309	37	-	16	YUSUF	YUSUF	ER	İSTANBUL	-	36	6	1333
-	MİŞON	PAŞO	ER	ANKARA	KALEÇEK	28	11	1331	1297	38	-	16	KAYM	İLHA	ER	İSTANBUL	-	36	4	1333
-	SALOMİN	ARAM	ER	BALIKESİR	DURSUNBEY	24	7	1331	1308	39	-	17	MERHAM	ESRA	ER	İSTANBUL	-	37	4	1333
-	BEHYOR	AZRA	ER	BURSA	-	6	4	1331	1299	40	5	13	MERHAD	RAFAEL	ER	İSTANBUL	-	6	3	1333
23	BEHUR	İZVIRA	ER	BURSA	-	24	3	1331	1298	41	5	15	MERHİN	RIŞAEL	ER	İSTANBUL	SİĞİRİ	16	2	1333
124	MİŞON	MIRKADO	ER	BURSA	-	17	4	1331	1309	42	-	13	METŞO	İŞAK	ER	İSTANBUL	-	6	3	1333
13	REFAIL	MİŞON	ER	BURSA	-	6	6	1331	1307	43	-	16	MİŞON	YAKO	ER	İSTANBUL	-	26	4	1333
13	İSHAK	KALUŞET	ER	ÇANAKKALE	BİGA	19	2	1331	1307	44	-	15	MUŞG	YANI	ER	İSTANBUL	ÇATALCA	22	4	1333
10	NECİR	YUDA	ER	ERİRNE	-	29	4	1331	1306	45	-	10	MUŞG	YUSEF	ER	İSTANBUL	-	30	4	1333
10	NEŞİM	YAKO	ER	ERİRNE	DİMETORA	30	5	1331	1309	46	-	13	RAFAEL	NEŞİM	ER	İSTANBUL	-	9	3	1333
32	NAŞAŞ	MİŞON	ER	ERİRNE	-	19	11	1331	1309	47	-	13	RAFAEL	YUDA	ER	İSTANBUL	-	22	4	1333
13	CASİM	AVRAM	ER	ERİRNE	-	5	3	1331	1309	48	-	14	SALAMON	İSHAK	ER	İSTANBUL	-	20	2	1333
14	İLHA	NEŞİM	ER	ERİRNE	-	18	2	1331	1307	49	-	15	SALAMON	YAKO	ER	İSTANBUL	-	6	3	1333
-	İSAK	NEŞİM	ER	ERİRNE	-	4	5	1331	1307	50	-	14	SALAMON	YUSEF	ER	İSTANBUL	-	6	3	1333
10	MAYER	NEŞİM	ER	ERİRNE	-	3	5	1331	1304	51	-	14	SARUEL	AVRAM	ER	İSTANBUL	-	30	2	1333
14	SABİT	NEŞİM	ER	ERİRNE	-	27	2	1331	1304	52	-	14	SARUEL	MİŞON	ER	İSTANBUL	ÇATALCA	24	2	1333
32	YUSEF	NEŞİM İFENDİ	Y.Ş.A.	ERİRNE	-	7	5	1331	1304	53	-	14	SARUEL	YAKO	ER	İSTANBUL	-	23	2	1333
15	BARŞH	REFAIL	ER	ERİRNE	-	1	2	1331	1304	54	-	45	SOHAİL	İSHAK	ER	İSTANBUL	-	5	10	1333
10	ŞERİF	YUDA	ER	İSHTA	ULUBORLU	30	4	1331	1304	55	-	39	VİTON	AVRAM	ER	İSTANBUL	-	12	2	1333
13	AVRAM	FARİT	ER	İSTANBUL	FATİH	6	3	1331	1309	56	-	12	YAKO	DAVİT	ER	İSTANBUL	EYİP	18	4	1333
13	AVRAM	SALAMON	ER	İSTANBUL	-	1	6	1331	-	57	-	39	YAKO	NEŞİM	ER	İSTANBUL	-	6	3	1333
13	AYAK	YUSEF	ER	İSTANBUL	-	6	3	1331	1298	58	-	13	YAKO	CELBRİN	ER	İSTANBUL	EYİP	13	8	1333
39	ÇAND	AVRAM	ER	İSTANBUL	-	2	4	1331	1306	59	-	12	YAKO	DAVİT	ER	İSTANBUL	FATİH	18	2	1333
10	ÇALBUN	YAKOVA	ER	İSTANBUL	-	22	4	1331	1304	60	-	15	YAKO	MUŞG	ER	İSTANBUL	-	8	10	1333
-	DAVİD	AVRAM	-	İSTANBUL	-	22	3	1331	1294	61	-	45	YUSEF	ALİ ŞERAB	ER	İSTANBUL	-	18	4	1333
17	DAVİT	RAFAEL	ER	İSTANBUL	ÇATALCA	17	4	1331	1301	62	-	17	YUDA	AVRAM	ER	İSTANBUL	-	10	4	1333
17	DAVİT	YUDA	ER	İSTANBUL	-	17	4	1331	1301	63	-	17	YUDA	ÇAND	ER	İSTANBUL	-	10	4	1333
16	HARALAM	MİŞON	ER	İSTANBUL	OSAKÖZ	2	9	1331	1301	64	-	12	YUSEF	MİŞON	ER	İZMİR	YIRE	20	4	1333
13	HAYEM	HAYER	ER	İSTANBUL	FATİH	6	3	1331	1304	65	2	1	MİHAİL	AVRAM	Y.Ş.A.	KAYŞE	-	28	8	1333
14	İSAK	AVRAM	ER	İSTANBUL	SALİHİ	21	2	1331	1307	66	19	57	İSAK	AVRAM	ER	NEVŞEHİR	-	5	3	1333
39	İSAK	AVRAM	-	İSTANBUL	-	16	7	1331	1305	67	8	3	EVRAHAM	LION	Y.Ş.A.	NİĞDE	-	29	9	1333
39	İSHAK	AVRAM	ER	İSTANBUL	-	16	7	1331	1305	68	-	12	YUSUF	YUDA	ER	TEKİRBAŞ	ÇORLU	2	5	1333
13	İSHAK	AVRAM	ER	İSTANBUL	-	19	2	1331	1308	69	-	13	RAFAEL	MİŞON	ER	BURSA	-	3	5	1333
13	İSHAK	HAZEMRANİ	ER	İSTANBUL	-	6	3	1331	1305	70	19	57	SANBAY	YAKO	ER	BURSA	HİLİFER	7	3	1333
41	İSHAK	KAMİL	ER	İSTANBUL	-	2	10	1331	1310	71	-	19	SİMÖL	YUSEF	ER	BURSA	-	29	2	1333

Ek-1

Çanakkale’de Hayatını Kaybetmiş Olan Yahudilerin Listesi.

(Çanakkale Savaşları’nda Gayrimüslüm Şehitler Listesi

<http://www.msb.gov.tr/Arsiv/icerik/sehit-listeleri>)

Ek-3

Nili Casusluk Örgütü'nden Önce Kurulmuş Olan ve Filistine Yahudi Göçünü Amaçlayan Bilu Örgütü'nün Kuruluş Belgesi.

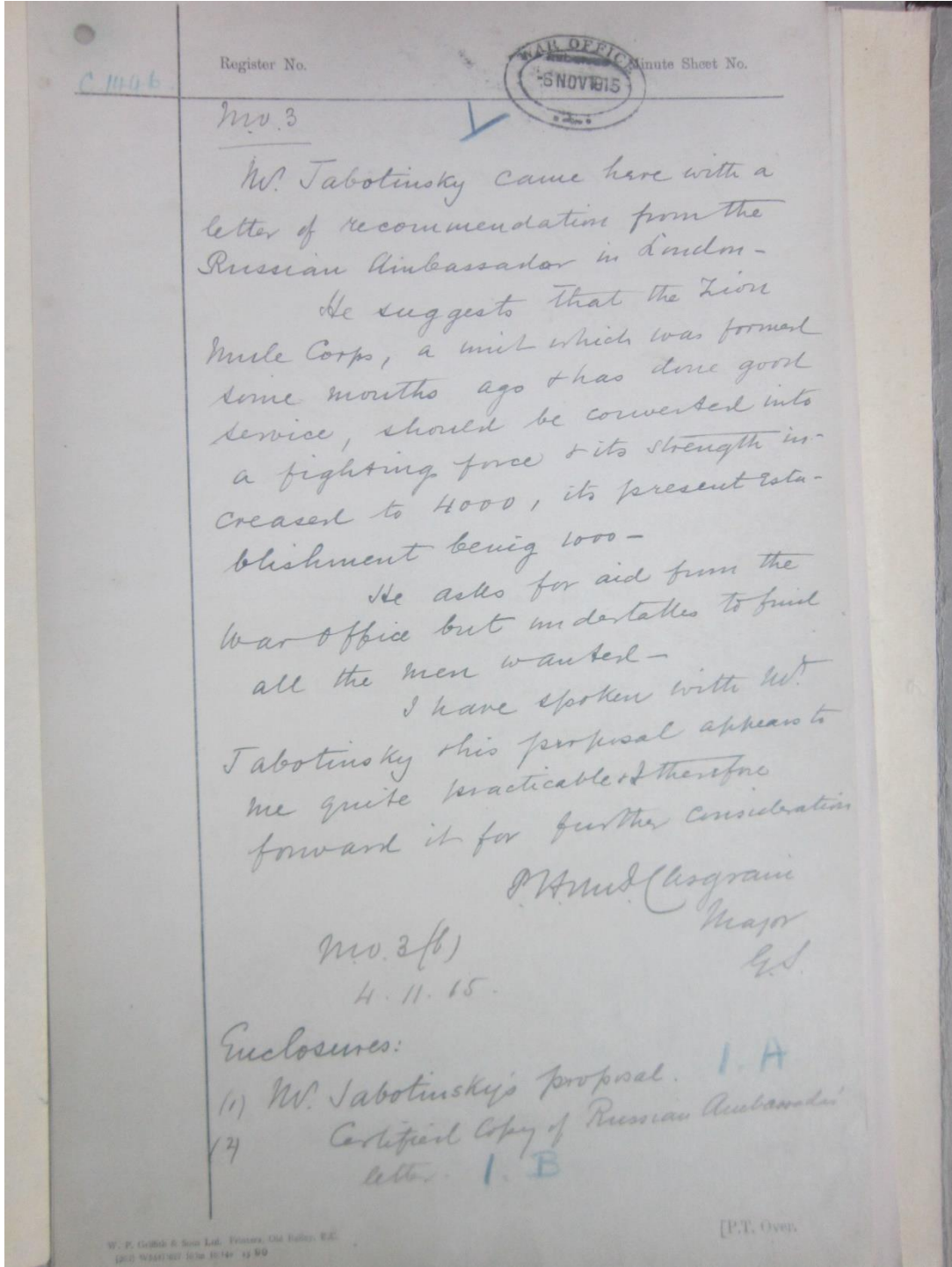
(Bilu Museum Gedera, 1882.)

Ek-4

Nili Üyeleri: Sağdan Yemima Belkind, Sarah Aaronsohn, Aaron Aaronsohn ve Bayan Aboulafia.

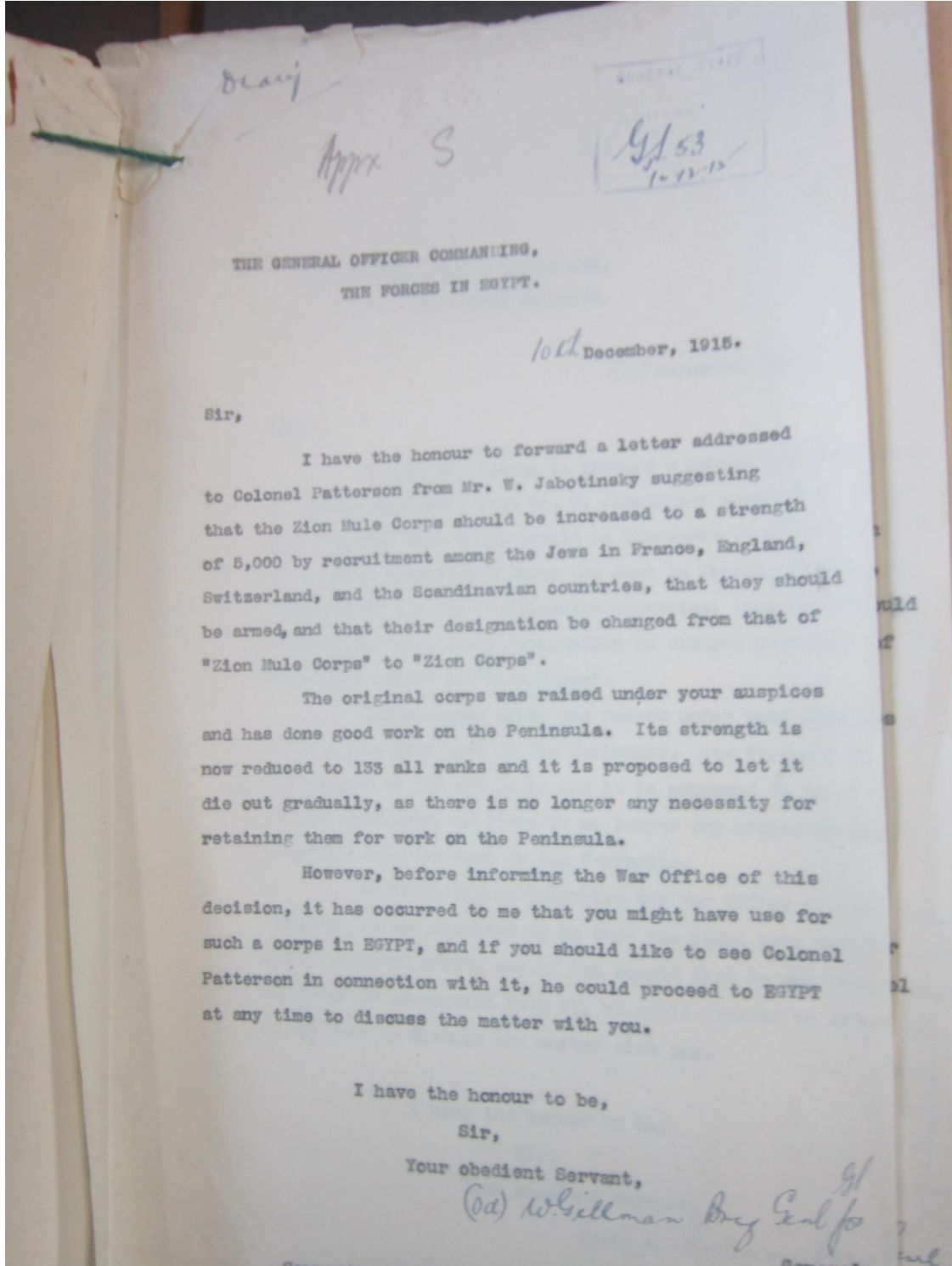
(Jabotinsky Archive, 01.01.1917, PH-1982.)

Ek-5

Siyon Katır Birliği'nin Kuruluşu İçin İngiliz Dışişlerinin Savaş Bürosuyla Gerçekleştirmiş Olduğu İlk Yazışmalar.

(WO 32/11349. IMG 4518, 16. 05. 2017.)

Ek-6

Jabotinsky Tarafından John Henry Pattersona Siyon Katır Birliği'nin Büyütülmesi Teklifine İlişkin Gönderilen Yazının İngiliz Savaş Bürosuna Yansıması.

(WO 32/11349. IMG 5772, 18. 05. 2017.)

Regiment or Corps <i>Army Service Corps</i>	Rank of—		
Squadron, Battery, or Company <i>1st Transport Coy</i>	Pay	1	
No. <i>203</i> Rank <i>Private</i>	Indemnity Pay		
NAME in full <i>Nissenbaum, Samuel</i>	Service Pay	1	
Date of Attestation and	Corps Pay or Engineer Pay		
Age on Enlistment <i>22nd of March 1915</i>	Total	1	
If appointed to a Unit formed in Mobilization the designation of such unit should be stated here—	Debit Allowment or Compulsory Stoppage		
	NET DAILY RATE FOR THESE (words) <i>one Shilling</i>		
	Signature of Soldier		
	Date and Place <i>19 June 1915 at 152</i>		
	† Subject to adjustments (if any) on page 4.		

NOTE.—The amount of the soldier while on active service will be kept in the Office of the Paymaster paying the Base Depot of his Unit or by the Paymaster at the record office station of his Unit and all communications relating to his accounts should be addressed accordingly.

Ek-7

Siyon Katır Birliği Er Kayıt Belgesi

Second Lieutenant Wolf Averbuch has served in the Zion Mule Corps from the 23rd of March to the 13th of June. He has been discharged from this Corps owing to ill health with effect from the 13th of June 1915

Gallipoli 22nd of June 1915

J. H. Patterson
Lieut-Colonel
Commanding Zion Mule Corps

His character while in the Corps was very good
certified correct J. H. Patterson

VETERINARY SURGEON

Ek-8

Siyon Katır Birliği'nde Hizmet ve Ayrılma Sertifikası.

(<https://canakkalemuharebeleri1915.com/yazarlar/konuk-yazarlar/405-siyon-katir-birliđi-canakkale-savaşı-ve-israil-in-kurulusunda-oynadıkları-rol.>)

Certificate

I certify that Nissenbaum Shmouel Tevel, a Russian subject has been serving under me in "Zion Mule Corps" A. S. C. since the 10th of March 1915 and is now on active service with the Mediterranean Expeditionary Force.

He has asked for this certificate to account for his absence to the Russian authorities.

Alex on 26/8/15

J. G. Patterson
Lieut. Col
Commanding.

№ 937. Российское ИМПЕРАТОРСКОЕ Консульство въ Александріи удостовѣряетъ надлежащимъ подписомъ съ приложеніемъ казенной печати своеюручностію предстоящей подписи подполковника Британской службы Дж. Г. Паттерсона, командира Сіонскаго Обознаго Отрада на Мулахъ.

Александрія, 14 Августа 1915 года.

КОНСУЛЬ:

Безплатно.

Ek-9

Siyon Katır Birliği Hizmet Sertifikası.

(<https://canakkalemuharebeleri1915.com/yazarlar/konuk-yazarlar/405-siyon-katir-birliđi-canakkale-savaşı-ve-israil-in-kurulusunda-oynadıkları-rol.>)

Ek-10

Liman von Sanders İle Birlikte Alman Askeri Misyonu'nun Türkiye'ye Gelecek İlk Heyeti.

(Reclams Universum Dergisi, 14 Aralık 1913.)

Nr. 733

Der Botschafter in Konstantinopel an das Auswärtige Amt¹

Telegramm 409

Therapia, den 2. August 1914^{2 3}

Text des Bündnisvertrages

Formel

Constantinople, le 2 août 1914

1° Les deux Puissances contractantes s'engagent d'observer une stricte neutralité en face du conflit actuel entre l'Autriche-Hongrie et la Serbie.

2° Dans le cas où la Russie interviendrait par des mesures militaires actives et créerait par là pour l'Allemagne le casus foederis vis-à-vis de l'Autriche-Hongrie, ce casus foederis entrerait également en vigueur pour la Turquie.

3° En cas de guerre l'Allemagne laissera sa mission militaire à la disposition de la Turquie.

Celle-ci, de son côté, assure à la dite mission militaire une influence effective sur la conduite générale de l'armée, conformément à ce qui a été convenu directement entre Son Excellence le Ministre de la guerre et Son Excellence le Chef de la mission militaire.

4° L'Allemagne s'engage, au besoin par les armes⁴ le territoire ottoman au cas où il serait menacé.

5° Cet accord qui a été conclu en vue de garantir les deux Empires des complications internationales qui pourraient résulter du conflit actuel, entre en vigueur dès sa signature par les plénipotentiaires susmentionnés et restera valable, avec les obligations mutuelles analogues, jusqu'au 31 décembre 1918.

6° Au cas où il ne sera pas dénoncé par l'une des hautes Parties contractantes six mois avant l'expiration du délai ci-haut fixé, ce traité continuera à être en vigueur pour une nouvelle période de cinq ans.

7° Le présent acte sera ratifié par Sa Majesté l'Empereur d'Allemagne, Roi de Prusse et Sa Majesté l'Empereur des Ottomans, et les ratifications seront échangées dans le délai d'un mois à partir de la date de la signature.

8° Le présent accord restera secret et ne pourra être rendu public qu'à la suite d'un accord conclu entre les deux hautes parties contractantes.

En foi de quoi etc.

Frhr. v. Wangenheim Said Halim

¹ Nach der Entzifferung.

² Aufgegeben in Therapie 2. August 8³⁰ nachm., angekommen im Auswärtigen Amt 3. August 12⁴⁵ nachm. Eingangsvermerk: 3. August nachm. Dem Generalstab, Kriegsministerium, Admiralstab und Reichsmarineamt nicht mitgeteilt.

³ Siehe Nr. 726, ferner auch 751 und 775.

⁴ Zifferngruppe fehlt.

Ek-11

2 Ağustos 1914'te Wangenheim ve Said Halim Paşa Arasında İmzalanan Gizli Anlaşma.

(AA Konstantinopel nach Deutschland, Nr. 733, Telgram Nr.409.)

Grosses Hauptquartier.

Constantinopel, den 22.10.14.

İstanbul! Nr. 94.

A	1-50
B	77
C	11

Yukarı!

38

لوحه
✓

An
den Kommandanten der Flotte
Herrn Admiral Souchon.

Die tuerkische Flotte soll die Seeherrschaft im schwarzen Meer erringen.

Suchen Sie die russische Flotte auf und greifen Sie sie ohne Kriegserklaerung an, wo Sie sie finden .

Enver
نظامت قزاقی و روسی در سیاه دریا

دونا نای قزاق

آمرال سوشون باش

دونا نای قزاق و روسی در سیاه دریا
نظامت قزاقی و روسی در سیاه دریا
دونا نای قزاق و روسی در سیاه دریا
دونا نای قزاق و روسی در سیاه دریا

۲۰ - ۸ - ۵

Ek-12

Enver Paşa'nın Amiral Souchon'a Gönderdiği Saldırı Emri.
(Bahri Sefid Boğaz Kumandanlığı, Nr. 94, İstanbul 22.10. 1914.)

The Times (London)

Nr. *4990* vom *16. April* 1915

**GERMAN LACK OF
SUPPLIES.**

**HERR BALLIN'S "INSIDE
INFORMATION."**

**THE STOCK OF COPPER, OIL,
AND RUBBER.**

(FROM OUR CORRESPONDENT.)

NEW YORK, APRIL 15.

Some of the most suggestive passages in the "interview" with Herr Ballin which was quoted yesterday relate to the state of German supplies. After giving an optimistic account of the German position as regards foodstuffs Herr Ballin observed:—

"It is true that there is not quite as much copper about as we would like to have. But rest assured we have copper in plenty, and we can get lots more even if none come in from outside.

"It is true that there is just now a scarcity of oil; that is, we have all that we need for the Army, but for general, private, and commercial use oil has been placed upon the restricted list. We are more or less short of petrol, although ways and means may be found to secure that now. For our motor-cars we have come across an excellent substitute in benzol.

"Just let me give you a little inside information. In a few cities in the northern part of Germany we have 12,000 tons of the finest copper available. I am referring to the overhead copper wires used in connexion with electric tramcar services. This overhead wire can easily be replaced by steel wire, and as a matter of fact we can do that almost immediately. Steel wire would answer almost as well as the expensive copper wire now in use. Of course there are thousands of other ways through which we could secure all the copper we need."

SUBSTITUTE FOR PETROL.

"I confess there is a scarcity of rubber. We had to seize all the rubber for the Army. We import rubber from Northern Brazil, but as long as there is enough for military purposes the civilian population must simply put up with a few discomforts. Remember that these are war times."

Amplifying Herr Ballin's admission, the interviewer mentions the case of the Harvester Trust, which has a large factory in Northern Germany. Owing to the complete deficit of lubricating and other oils which have been seized by the Government the factory was obliged to shut down for several weeks. Now each factory is being allotted a strictly limited quantity of oil for manufacturing purposes.

Painters are also suffering great inconvenience, as they cannot mix paint with benzol.

Ek-13

Albert Ballin'in Yapmış Olduğu Doğal Kaynak Araştırmalarının 'The Times' Gazetesine Yansıması.

(Zentralstelle des Hamburgischen Kolonialinstituts, Nr. 49/90, 16 April 1915.)

Ek-14

Albert Ballin'in UNESCO Tarafından Korunan Evi.
(UNESCO Institute for Lifelong Learning, 24 October 2008.)

Ek-15

Sağda Yitzhak Ben Zvi ve David Ben Gurion, Henüz İstanbul Üniversitesinde.
(National Photo Collection of İsrail, Government Press Office, 1 October 1912.)